Aleksandr HERZEN N
Çernişevski Henri BARB
Turgenyef Upton SİNC
Saltikof-Şçedrin Eugène
Nekrasof John REED
Mihaylovski Çehof Turg
Maksim GORKİ Aleksan
Eugène POTTIER Dostoy
Upton SİNCLAİR Gogol
Leon TOLSTOY Saltikof
Henri BARBUSSE Maya

V.İ. Lenin

Sanat ve edebiyat

Jean fréville

Mihaylovski
Maksim GO
Eugène POT
Upton SİNC
Leon TOLST
Henri BARB
John REED
Mayakovski
Aleksandr H
Çernişevski
Turgenyef
Saltikof-Şçe

PAYEL YAYINEVİ

V. İ. LENİN - SANAT VE EDEBİYAT - Payel Yayınevi

PAYEL YAYINLARI : 11
Bilgi Dizisi : 6

Birinci Basım : Şubat 1968
Kapak Düzeni : Cavit BOZAK
Dizgi - Baskı : Halk Basımevi

V. İ. LENİN

SANAT VE EDEBİYAT

Metinleri seçen
ve girişi yazan
Jean FREVİLLE

Türkçesi
Şerif HULÛSİ

P

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

LENİN'İN EDEBİYAT VE KÜLTÜR ÜSTÜNDEKİ EYLEMİ

Marx ve Engels edebiyat ya da sanat hakkında ayrı bir kitap yazmadıkları gibi, Lenin de yazmamıştır. Ama, marksçılık bütün maddî ve fikrî eylemleri kuşatan bir dünya görüşü olduğu için, Lenin sanat ve edebiyatı tahlillerinin ve mücadelesinin içine almıştır. Bunların önemini binlerce defa belirtmiştir. Çünkü, kendisi kapitalist sömürme yerine yeni istihsal münasebetlerini getiren ilk büyük İnkılâbı hazırlamış, kamçılamış, idare etmiş olduğundan; yine çünkü, iktisattaki bu köklü değişme ideolojik üst yapılarda tam bir değişikliğe sebep olduğundan, Lenin, sanatı ve kültürü hemen yeni yollara doğru yöneltti.

Lenin'in bütün hayatı hep halk kitlelerinin kurtuluşu ve mutluluğu uğrunda mücadele etmekle geçti. Gorki bir yazısında diyor ki: "Düşüncesi, tıpkı bir pusula ibresi gibi, hep emekçi halkın sınıf menfaatları yönüne dönerdi."

Onun içindir ki, Lenin kültürü, sanatı, edebiyatı emekçiler bakımından ele aldı. Biliyordu ki, tekniğin icatlarını ve medeniyetin nimetlerini herkese dağıtmak için, halk kitlelerine ötedenberi kendisinden gaspedilmiş olan şeyleri geri vermek için, insan zekâsının bir avuç azınlık tarafından kapılmış, kötüye döndürülmüş olan keşiflerini bütün insanlığın malı kılmak için, en birinci ve zorunlu şart işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesiydi.

Lenin'in kültür ve edebiyat hakkındaki metinleri insanda birçok düşünceler uyandırmakta, insanın önünde birçok kapılar açmaktadır. Her okuyuşta zenginliği ve derinliği daha iyi anlaşılan bir düşüncenin sayısız gelişmelerini bu pek kısa incelemede izliyemediğimiz gibi, gerektirdiği bütün sonuçları, öğretileri de çıkaramayız.

Lenin'in 1893 ve 1911 yılları arasında bu alanda yazdığı yazıları ve gösterdiği eylemi anlamak isteyenlere Boris Meilakh'ın değerli eserini (1) salık veririz. Biz burada, özellikle Fransız okuyucusunu, birçok bakımlardan, ilgilendirir sandığımız üç noktayı incelemekle yetineceğiz :

1. Lenin'in klasik Rus edebiyatı karşısındaki tutumu;
2. Edebiyatta parti zihniyeti ve sanatçı yaratmasının hürriyeti;
3. Sosyalist İnkılâp ve kültür mirası.

1. Lenin'in klasik Rus edebiyatı karşısındaki tutumu.

Tıpkı Karl Marx gibi, Lenin de edebiyatı ve sanatı bir bilgi âleti, dünyayı orijinal bir benimseme vasıtası olarak görüyordu. Onun için, edebiyat hayatın doğru bir tablosunu verince, toplumun gerçek münasebetlerini tasvir edince, ona devamlı bir dikkat gösteriyordu.

Lenin Rus edebiyatına asıl tenkitçi realizminden ötürü değer vermektedir. XIX. yüzyıl yazarlarını ve gazetecilerini "dış görünüşü ile iyi yetişmiş, kendine itina gösteren ve saçı başı düzgün derebey toprak sahibinin yırtıcılığını ve açgözlülüğünü meydana çıkarmasını Rus toplumuna öğrettiklerinden" (2) ötürü övmektedir. Bunların toplumdaki iki yüzlülüğe ve sahtekârlığa şiddetle itiraz etmelerini, "kapitalist sömürmeyi aman-

(1) Boris Meilakh, **Lenine et les problèmes de la littérature russe,** J. Duéroux ve S. Mayret çev., Paris. Editions Sociales. 1956.

(2) Lenin, **Kont Heiden'in hatırasına,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XIII, s. 40.

sızca tenkit etmelerini, hükümet idaresi tarafından yapılan zorbalıkları, adalet komedisini ve devlet idaresini suçlamalarını, servetlerin artması ve medeniyetin kazandığı zaferlerle, işçi kitlelerinin sefaletinin, vahşiliğinin ve ıstıraplarının artması arasındaki zıtlıkları bütün derinliği ile göstermelerini" (3) haklı ve yerinde bulmaktadır.

Lenin yalnız geçmişin büyük yazarlarını anmakla kalmaz. Edebiyat hayatı yakından sardıkça ve tarihî tekâmülü daha iyi kavramak imkânını verdikçe, onda kendi tezlerinin teyit edilmesini araştırır. Doğru tanıklık ederek bütün hayalleri yıkan ve gerçeği bilmemize sağlam bir temel hazırlayan ikinci derecedeki yazarların eserlerini de bazan titizlikle incelediği olur. Çünkü, Lenin'e göre, hakikat olsa olsa ancak inkılâpçı olabilir.

Meselâ, kapitalist zıtlıkların Rusya'da yer etmesini istemeyip, "emeğin orta çağ şekillerini" (4) savunan, popülist nazariyeci Mihaylovski ile kalem tartışmasında, hayalci görüşlerile iktisadî ve sosyal gelişmenin objektif kanunlarından ya haberi olmıyan ya da bu kanunları tahrif eden sübjektifçi sosyologların fikirlerini çürütmekte, Lenin popülist yazarların kendi söyledikleri sözleri hatırlatmaktan geri kalmaz. Bunların yayınladıkları tefrikalar, anketler, denemeler, hikâyeler pederşahî yaşama tarzının ortadan kalktığını, köy komününün - *mir'in* - dağıldığını, kapitalizmin halkın başına getirdiği yeni belâları tasvir etmekteydi. Engelhard'ın *Köyden Mektuplarında,* Gleb Uspenski'nin yolculuk *Mektupları*'nda, Karolenko'nun *Pavlof'tan Taslaklar*'ında, Mamin - Sibiriak'ın *Ural Hikâyeleri*'nde, Veraseyef'in *Lizar*'ında, Lenin *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* (1896 - 1899) adlı eserinde tasvir ettiği iktisadî oluşumun tablosunu tekrar bulmaktadır. Bir derebeylik iktisadının gelenekçi "temellerini" muhafaza etmek ve orijinal bir yol tutarak

(3) Lenin, **Leon Tolstoy Rus İnkılâbının aynası** makalesi, bak. kitabımızda bu adlı yazı.

(4) Mihaylovski, **Edebî Hatıralar ve Bugünkü Anlaşmazlık,** C. I, s. 346.

Rusya'yı kapitalizmden kurtarmak gibi hayalî bir umutla avunan popülizm akidecilerinin aksine olarak, bütün bu yazarlar "yüksek" sınıflarla "aşağı" sınıflar arasındaki şiddetli zıtlıkları "rublenin uşakları" ile köylü ve şehir emekçileri arasındaki gittikçe artan çatışmayı gözönüne sermekteydiler. "Fabrikalara bağlı halkın cahilliğini ve zilletini" (5) belirtmek, dünyadaki iktisat akımlarından uzak, vahşi bir mıntaka olup, "petrol sanayicileri, şarap tacirleri, buğday ve tütün müstahsilleri memleketi haline gelen" (6) Kafkasya'ya kapitalizmin girişini tekrar anlatmak için, Lenin, Mamin - Sibiriak'ın Ural, Gleb Uspenski'nin Kafkasya tasvirlerine dayanmaktadır. Sermayenin boyunduruğundan o zamana kadar kurtulmuş olan halk kitlelerinin köleleştirilmesini ve proleterleştirilmesini göstermek için, Lenin, Gleb Uspenski'nin "Bay Coupon" sembolünü kullanıyor, diyor ki: "Bay Coupon şairane millî kıyafeti içinde gurur duyan dağlıya Avrupalı uşak elbisesi giydirerek, hiç acımadan onun kılığını değiştirdi." (7)

Popülizm karşısında, Lenin geçmişin kültür mirası karşısında takındığı tutumu takınıyor. Müspet, verimli, zihinleri aydınlatmağa, sömürülenlerin şuurunu yükseltmeğe yarayanı alıp, lüzumsuz ve zararlı olanı atıyor.

"Popülist hulyalarının kabuğundan, marksçılar, köylü kitlelerindeki samimi, azimli ve mücadeleci demokratlığın gürbüz ve değerli tohumunu titizlikle çıkarmalıdırlar." (8)

Popülist nazariyeciler marksçıları Rus sosyal düşüncesinin ilerici geleneklerile münasebetlerini kesmekle suçlamaktaydılar. Mihaylovski'ye göre "çömezler babalarının idealini hor görüyorlardı." Lenin, *Biz hangi mirası reddediyoruz?* (1897) adlı

(5) Lenin, **Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi,** Moskova. 1958, s. 427.
(6) Lenin, **Aynı eser,** s. 521.
(7) Lenin, **Aynı eser,** s. 521.
(8) Lenin, **İki hayal,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XVIII, s. 330.

makalesinde, bu iddialara karşılık vererek, "derebeylik hukukundan ve bu hukukun iktisadî, sosyal ve hukukî alanlarda doğurduğu her şeyden" nefret eden, "eğitimi, kendi kendini idare etmeyi, hürriyeti, Avrupaî yaşama şekillerini ve genellikle Rusya'nın tamamile Avrupalılaştırılmasını hararetle savunan", en son "halk kitlelerinin menfaatlarını savunan" 1860 - 1870 yılları "eğitimcileri" nin eserine devam edildiğini bildirmektedir. Bu mirasta popülist hiç bir şey yok, diye ekliyor Lenin (9).

"Popülizmin eğitimcilerimizin mirasına ve geleneklerine katılmalarının *menfî* olduğu sonunda belli olmuştur: Islahattan sonra Rusya'daki iktisadî gelişme ile ortaya atılan yeni meselelerin hiç birini popülizm halletmemiş, bu konuda duygulu ve gerici sızlanmalardan başka bir şey yapmamış, ve eğitimcilerin evvelce ortaya koydukları eski meselelere popülizm kendi romantizmini yüklemiş ve bu meselelerin halledilmesini geciktirmiştir." (10)

Marksçı çömezler bu mirası popülistlerden daha fazla saygı ve tutarlılıkla muhafaza etmektedirler.

Ama, "mirası mahafaza etmek, bu mirasın çerçevesi içinde kalmak manasına gelmez"(11). Lenin popülistlerin gerçek yüzlerini meydana çıkarıp, "aydınlık" devresini en iyi temsil eden marksçılık öncesi büyük Rus sosyalistlerini benimsiyerek, daha ileri gitmek, bu sosyalistleri devam ettirmek suretile onlara sadık kalmak gerektiğini ilân ediyor.

Sosyalizmin zaferi uğrunda giriştiği mücadelede o halkçı ve inkılâpçı düşüncenin bilediği silâhları kullanmak düşüncesindedir.

Rus edebiyatı, XIX. yüzyılda, sansüre ve birçok baskılara

(9) Lenin, **Biz hangi mirası reddediyoruz,** ds. Lenin, **Eserler,** C. II, s. 472.

(10) Lenin, **Aynı eser, aynı yerde,** s. 491 - 492.

(11) Lenin, **Aynı eser, aynı yerde,** s. 494.

rağmen, kişi hâkimiyetine ve cahilliğe karşı girişilen bütün savaşlarda en önde gitmişti. Sosyal görevlerinin ne olduğunu gayet iyi anlıyan ilerici yazarlar, herhangi bir memlekettekinden fazla, süngülenen ve köleleştirilen halkın sözcüsü haline gelmişlerdi. Tenkitçi, felsefeci, ve roman nevine dayanan edebiyat Rusya'da, uzun zaman, haksızlığa karşı savaşmakta, mevcut düzeni sarsmakta, kurtuluş emellerini ifade etmekte biricik vasıta hizmetini gördü. Yazılı söze, yaşıyanları savaşa çağırmak görevini yükliyen ve yabancı bir memlekette hür bir Rus basını kuran Aleksandr Herzen, toprak kölelerine zorla kabul ettirilen susmaya, sessizliğe artık bir son verilmesini istiyordu :

"Siyasî hürriyetten yoksun bir halk için, edebiyat öfkesinin ve vicdanının çığlıklarını duyacağı biricik kürsüdür." (12)

XIX. yüzyıl Rusyasında kitap halkçı fikirleri yaymakta pek büyük bir rol oynamıştır.

Mirasını muhafaza etmek ve zenginleştirmek düşüncesinde olduğu XIX. yüzyıl ideologları karşısında, Lenin'in ne gibi bir tutumu vardı? Bunu burada inceliyecek değiliz. Onun yalnız klasik Rus edebiyatı karşısındaki davranışını incelemekle yetineceğiz.

Bu edebiyatın üstünlüğü insanı sevmesinden ve insanı biricik kaygısı haline getirmesinden, ilerici zihniyetinden, iyileştirme ve mükemmelleştirme arzusundan gelmekle beraber, kendi devrinin sosyal münasebetlerini ve bu münasebetlerden doğmuş tipleri tasvir ettiği de muhakkaktı. Onun için, bazı popülistler ve liberaller 1861 Islahatından önce yazılmış şaheserlere müzeye konacak eserler ve tıpkı taşlaşmış bir yüzler koleksiyonu gibi birtakım edebî tipler galerisi gözü ile bakıyorlardı. Gogol'ün ve Turgenyef'in kahramanlarının çoğu eskidiklerinden "artık birer efsane haline gelmiştir" diyorlardı: "Çünkü,

(12) Aleksandr Herzen, **Bütün Eserleri,** C. VI, s. 494.

eski prensipler ortadan kalktığı gibi, bu prensiplere tamamile uygun düşen tipler de ortadan kalkmıştır." (13)

Lenin klasik Rus edebiyatını başka bir açıdan ele alıyor. Büyük yazarların "o amansız ve merhametsiz" realizminde bir olaylar ve gözlemler hazinesi, her zaman diri ve canlı bir portreler dizisi buluyor. Edebî tipler, onca, birtakım tarihî kategorileri temsil etmektedir: Olayların rengini ve damgasını taşımakta, kendilerini tayin eden sebeplere ve şartlara göre türlüleşmektedirler. XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başındaki yarı derebey, yarı kapitalist Rusya eski sosyal tabakalaşmalarını, birazcık değişmiş şekiller altında, hâlâ muhafaza etmekteydi. Popülistlerin ve liberallerin kesilme, kopma gördükleri yerde, Lenin bağlantılar, benzerlikler, uygunluklar görüyordu. Kültür mirasını yaratıcı bir tarzda ele alarak, edebî kişilere günümüzün rengini veriyor, bunları günümüzde birazcık değiştiriyor, sosyal bir durumu ya da sosyal bir tabakayı nitelendirmek için, şundan bir tutumu, ötekinden bir kelimeyi alıyor.

Klasik Rus edebiyatındaki tiplerin Lenin tarafından yorumlanışı tarihçiler için dikkate değer bir düşünce konusudur: Lenin'in yazarlardan aldığı şeyler kendi iddiasını daha kandırıcı hale getirmekle kalmaz, geçmişin eserlerini yeni bir hayat vererek canlandırır da.

Lenin en çok hicivci ve komedi yazarlarına başvurur, tipleri, formülleri, ifade şekillerini bunlardan alır. Bu tipleri gençleştirir, devam ettirir. Bu yolda adını sık sık andığı ünlü Rus romancısı Şçedrin'in kullandığı usulleri benimser.

Şçedrin klasik Rus edebiyatından birkaç kahraman seçmiş, bunları yeni maceralarında izlemiştir. Seçtiği bu kahramanın hayat hikâyesini yine bu kahramanın kendi "eğilimlerine ve istidatlarına" göre "tamamlıyor", bunu yaparken de kahramanın karakterini öyle gelişi güzel değiştirmiyordu.

---

(13) **Ruskaya Misl** dergisi, 1895, Birinci kitap, s. 98.

Meselâ, Şçedrin, Gribodeyof'un *"Akıldan Belâ"* (14) adlı komedisindeki Molçalin'i yakalıyor. "Molçalin'ler, diyor, tarihin bir devrinden öteki devrine, gürültüsüz patırtısız kayıveriyor." Gribodeyof'un piyesindeki bir başka kişi olan Çatski: "Molçalin'ler bu dünyada gelişmektedirler" demişti. O da "mutedil ve dürüst" bir memur olan Molçalin'in geçirdiği değişiklikleri anlatıyor.

Şçedrin, bazan, Gogol'ün kahramanlarına da el atıyor, ve bunların sonraki hayatını hikâye ediyor. "Artık gençliğinin o parlak devrinde tanıdığımız lafazan adam olmıyan" Nozdref *Erkek ve Dişi Pompadour'lar*'da aklı fikri hep rüşvet almakta olan bir memur olarak görünüyor. Şçedrin onun başarılarını bir bir sayıp döküyor : İşte "Şahsî teşebbüs vasıtasile selâmete erişme derneği" üyesi olmuş, eyalet meclisi üyesi kalpağını başına geçirmiş ve *Durulama suyu* gazetesinin yazarı olmuştur. Gogol'ün başka bir eserindeki Çiçikof (15) ta avukat oluyor, büyük toprak sahiplerini ziyaret ediyor, bunlara kendilerine hizmette bulunmayı teklif ediyor, davalarını alıyor.

Lenin bir esere ya da bir edebî tipe dayanmakla yetinmiyor, Şçedrin'in yaptığı gibi, o da bunları kendi devrinin gerçeğine bağlıyor, modernleştiriyor. Hasımlarının neidüklerini daha iyi göstermek için, bunların edebiyattaki benzerlerini arıyor, ve aynı teşhir direğine (16) bağlıyor. Onun için, Şçedrin'in Rus

(14) Gribodeyof'un **Akıldan Belâ** piyesi Z. Akkoç ve Ş. İlter tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığının Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

(15) Gogol'ün **Ölü Canlar** adlı romanındaki bir kahraman. **Ölü Canlar** Erol Güney ve M. C. Anday tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığının Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

(16) Orta çağda her mahkemenin önünde bir teşhir direği vardı. Küçük suç işleyenler teşhir direğine bağlanır, ağır suç işleyenler yüksekçe bir kalenin tepesindeki teşhir direğine bağlanır, halka birkaç saat gösterilirdi. Ünlü İngiliz romancısı Daniel Defoe bir suçtan ötürü 1703 yılında böyle teşhir edilmiş, ve halk tarafından alkışlanmıştı. Bu usul Fransa'da 1789, İngiltere'de 1837 yılında kaldırılmıştır (çev.).

İnkılâbına kadar yaşayıp ta, halk düşmanlarını geçirdikleri bu değişiklik arasından damgalıyamayışına, ve *"Bay Golovlef'ler'*e yeni bir bölüm ekliyemeyişine" pek yanmıştır (17).

Marx ve Engels, giriştikleri kalem tartışmalarında, edebî tipleri bol bol kullanırlardı. İlmî sosyalizmin kurucuları gibi, Lenin de bu tipleri savaşa sürüyordu. Eski hayalle (image'la) yeni gerçeği diyalektik bir şekilde birbirine bağlıyor, birini ötekisi, ötekisini berikisi vasıtasile aydınlatıyor, vurucu güçlerini arttırıyor, ve bunları patlayıcı bir madde karışımı haline getiriyordu. Lenin'in edebî eserlerden parçalar alışının manası ve niteliği işte budur.

Tseitlin (18) in verdiği sayılara göre, Lenin edebî eserlerden 925 parça almıştır. En başta Şçedrin gelir (320 defa), sonra sırasile Gogol (99 defa), Gribodeyof (64), Krilof (60), Turgenyef (46), Nekrasof (26), Puşkin (19), Çehof (18), Ostrovski (17), Gleb Uspenski (16), Gonçarof (15 defa).

Klasik edebiyatın tiplerini Lenin nasıl kullanır? Bunlara ne gibi yeni bir boyut verir? Sosyal düzeni yıkmakta bunlardan ne türlü yardım görür ?

Gribodeyof *Akıldan Belâ* adlı komedisinde Rus çarı Aleksandr I devrinde siyasetle uğraşan ve "mutedil ve doğru olmak" gibi iki erdeme sahip olmakla övünen dar kafalı bir memurun portresini çizmişti. Şçedrin bu kişiyi alıp, onu siyasetle ilgilendirir, ama her zaman "freni sıkmak", "sabretmek" kaygısı içinde gösterir. Lenin'de ise, Molçalin gericiliğin eylemli bir yardımcısı, "anayasaya aşırı derecede bir saygı ile bağlılı-

---

(17) Şçedrin'in bu eseri **Golovlef Ailesi** adile Ranâ Çakıröz, vb. tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığının Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

(18) Tseitlin, **Lenin'in edebî eserlerden aldığı parçalar,** Moskova. 1934 (Rusça). Şunu hatırlatalım ki, 1934 yılında Tseitlin'in elinde **Lenin'in eserleri'**nin 29 ciltlik 3. baskısı vardı, 1941 - 1950 arasında yayınlanan 4. baskı 35 cilttir (Jean Frèville). 1958'de yayınlanmağa başlayan 5. baskı ise 44 cilt tutacaktır (çev.).

ğın", liberalin, menşeviğin, inkılâpçı - sosyalistin canlı örneğidir. "Mutedil ve doğru olmak" ha! "Liberallerin gelenekçi ve Molçalin'vari bilgeliği", hükümet idaresi zayıflamağa başladığı anda bile, itidali ve hareketten geri durmayı salık vermekten başka bir şey mi ? (19)

Palavracı bir lafazan olup, "yaygarayı basalım, kardeş, yaygarayı basalım" sözlerini diline dolayan Repetilof gizli bir dernekle münasebette bulunduğunu hissettirmekten hoşlanmaktadır. Lenin'in kaleminde, bu tip "inkılâpçı maceracılığı", "olayların anaforuna kendini kaptırmış, ne nazarî ne de sosyal temeli olan" kimselerin tutumunu (19 m), söylevleri ve gösterişli tavırlarile hareketsizliği ve cansızlığı gizlemekten başka birşey yapmıyan inkılâpçı - sosyalistleri, menşevikleri sembolleştirmektedir.

Gribodeyof'un komedisindeki sırma kordonlu haşin albay Skalozub "Voltaire'ler yerine, yardımcı subaylar yetiştirilmesini" ister... Çarlığın üniversite öğrencilerini ezmesini ve bunlar arasından 183 kişiyi orduya yollamasını yermek için, Lenin bu formülü kullanır (20).

Ölü Canlar'daki "toprak köleliğine dayanan bir derebeylik toplumunun mahsulleri" kişiler XX. yüzyıldaki bir emekçi sınıfı inkılâpçısının kalem tartışmalarında işe yaramaz gibi gelir. Oysa, mücadele ettiği toplumun çarklarını, saiklerini, gizli kapaklı taraflarını yakalamak için, Lenin, Gogol tarafından tasvir edilen toprak sahiplerine, o "mastodont" lara, o "iktiyozor" lara kadar çıkıyor (21).

---

(19) Lenin, **Grevler hakkında yeni bir kanun tasarısı,** ds. Lenin, **Eserler,** C. VI, s. 201.

(19 m) Lenin, **İnkılâpçı maceracılık,** ds. Lenin, **Eserler,** C. VI, s. 165.

(20) Lenin, **Orduya asker olarak alınan 183 Üniversite öğrencisi,** ds. Lenin, **Eserler,** C. IV, s. 389.

(21) Lenin, **Üçüncü Duma meclisi,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XIII, s. 107.

İşte tatlı dilli, "sözlerinin saçmalığı" ile dikkati çeken, "güzel ruhu" (22) endişe ve vicdan azapları içinde kıvranan Manilof.

İşte Manilof karşısında da onun antitezi olan "kulak-adam", işlerinde haşin, merhametsiz, köylülere karşı gaddar ve zalim davranan Sobakeviç.

Manilof, Lenin'in gözünde, bir kade, bir Yüz-Kara taraftarı Sobakeviç olup çıkmıştır. Her biri fikirlerini başka başka ifade eder, ama aslında gayet güzel anlaşırlar. İflâs etmiş köylülerin, köyden kaçıp, emek güçlerini satmak üzre sanayi merkezlerine akın etmelerini her ikisi de mahkûm etmektedir (23). Yeni bir Pugaçef (24) tarafından idare edilecek bir köylü isyanı düşüncesi her ikisinin de yüreğine korku salmaktadır.

"Bizim liberal "Pugaçef" adını duyar duymaz Puriçkeviç'lerle tamamile anlaştığını açığa vurur. Arada yalnız şu fark var: Puriçkeviç'ler bu adı korkutmak için ağızlarına aldıkları halde, Manilof soyundan Trubestkoy'lar bu adı tatlı tatlı, yumuşak yumuşak söylerler, araya kültür hakkında cümleler, "yeni ziraî cemaat" ve "köyün demokratlaştırılması" hakkında insa-

---

(22) Lenin, **Toprak Meselesi ve "Marx'ı Tenkit Edenler",** ds. Lenin, **Eserler,** C. V, s. 188 ve Lenin, **Herzen'in hatırasına,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XVIII, s. 9.

(23) Lenin, **Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi,** C. III, s. 517.

(24) Pugaçef, 1773 yılında Rusya'da patlak veren büyük köylü isyanının başı Emelyan Pugaçef (1742 - 1775) tir. Don ve Ural kazaklarile Volga vadisi Başkırt Türk köylülerini içine alan bu hareketin başına geçen Pugaçef kendisine karşı gönderilen 25.000 kişilik çar ordusunu yenmiş, Moskova kapılarına yaklaşmıştı. Bir hile ile yakalanan Pugaçef idam edilince, hareket parçalanmış, bastırmak ta kolaylaşmıştı (1775). Puşkin'in bu konuyu işleyen **Pugaçef İsyanının Tarihi** adlı eseri Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığı Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

nı isyan ettiren ikiyüzlü çığlıklar, tanrı hakkında insanın yüreğine dokunan söylevler karıştırırlar." (25)

Yüz-Kara (26) ların şeflerinden biri olan Sobakeviç'lerdeki Puriçkeviç te bunlardan biridir - laf yok, amansız sömürmenin, kırbacın, darağacının kendisi var. Manilof'larda ise, "liberalizm, demokratlık hakkında" cümleler var. Zaten, Manilof ta her zaman aynı dili kullanmaz: Kâh kendine "halkın dostu" süsü verir, köylerdeki sevimli gösterilen eski cemaat münasebetlerini ıslah etmeyi hayal eder; kâh kade (27) lerin ağzını konuşur, "herkesin iyiliği" için büyük toprak sahiplerile uyuşmayı vaaz eder; kâh, güzel cümleler söylemekle yetinen bir aydın olarak, gerçekleşmesi mümkün olmıyan birtakım tasarılar kurar; kâh, menşeviklerin ağzı ile konuşup, işçi sınıfının inkılâpçı kabiliyetlerini inkâr eder, bu sınıfı birtakım liberal hulyalarla ve nazariyelerle avutur.

Türlü kisvelere bürünerek, "işçilerin kafalarına akıl almaz bir siyasî ahlâk bozukluğu saçan" (28), bunları ideolojik bakımdan hiç bir şey yapamıyacak hale getiren, inkılâpçı mücadeleden döndüren, zorluklar karşısında kaçmağa ve gerçek görevlerden yüz döndürmeğe sürükliyen manilofçuluğun ne olduğunu Lenin durmadan ortaya koyar ve suçlar. Sosyal-milliyetçilerin ve Kautsky soyundan sözüm ona enternasyonalcilerin manilofçuluğunda, Lenin, 1917'de, doğrudan doğruya sosyalizme ihaneti görüyor. Zafere doğru ilerlemenin bir tek yolu var:

---

(25) Lenin, **"Yeni eyalet meclisleri Rusya'sı" ve Haşmetli liberal toprak sahibi hazretleri,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XX, s. 85 (J. F.). Parçada adı geçen Trubestkoy Rusya'nın ünlü bir prens ailesinden ve üniversite profesörlerinden ateşli liberal Sergey Nikolayeviç Trubestkoy (1862 - 1905) dur (çev.).

(26) Yüz-Kara'lar.

(27) Kade'ler, Çar Nikola II zamanında Rusya'da kurulan liberal anayasacı - demokrat partinin üyelerine verilen ad (çev.).

(28) Lenin, **Iskra dergisi taktiğinin son sözü,** ds. Lenin, **Eserler,** C. IX, s. 335.

O da eylem halindeki enternasyonalciliktir, inkılâpçı mücadelenin geliştirilmesidir. "Gerisi aldatmaktan ve manilofçuluktan başka bir şey değildir." (29)

Ölü Canlar'ın bir başka kişisi olan ikiyüzlü, kendisini överek atıp tutan, oynak Nozdref, Lenin'e birçok siyaset maceracısının kataloğunu yapmak fırsatını verir. Sakın işçiler kılık kıyafet, yafta ve meslek değiştiren bu şarlatanın ağız kalabalığına ve aldatıcı vaitlerine kanmasınlar. Kılık kıyafet değiştirse de, Lenin bu şarlatanı yine tanıyor ve sopa ile kovalıyor!

Lenin, Gogol'ün *Müfettiş*'ini de unutmamıştır. Hlestakof kade ya da yalan kıvırmaktan ve kendini övmekten başka bir şey bilmiyen tasfiyeci menşevik kılığına bürünüyor. Bobçinski ve Dobçinski (30) boş ve manasız fikir ayrılıklarını, sathî anlaşmazlıkları gayet iyi temsil ederler: Bunların yaygaracı tartışmalarına rağmen, Lenin, her ikisini de, fikirciliğin (idealizmin) uşağı olan "ampiriyokritisist Bobçinski'yi ampiriyomonist Dobçinski'den" (31) ayırmasını gayet iyi biliyor.

Turgenyef kendi zamanının Rus toplumunu tasvir etmiştir. Lenin, Turgenyef'in yarattığı kişilerde kıyaslanacak zengin malzeme buluyor. İdealist, "yumuşak kalbli" olup, *Babalar ve Çocuklar* (32) ın sonunda topraklarından çok iyi bir gelir sağlayıp "hamiyetli bir efendi" haline gelen Arkadi Kirsanof'u, Lenin, sınıf mücadelesini yüzüstü bırakıp, gerçekte, cafcaflı lafla-

---

(29) Lenin, **İnkılâbımızda işçi sınıfının görevleri,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XXIV, s. 54.

(30) Gogol'ün **Müfettiş** piyesi Erol Güney ve M. C. Anday tarafından Türkçeye çevrilmiş, Millî Eğitim Bakanlığının Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır. Hlestakof, Bobçinski, ve Dobçinski bu komedinin kişileridir (çev.).

(31) Lenin, **Maddecilik ve Ampiriyokritisizm,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XIV, s. 336.

(32) Turgenyef'in **Babalar ve Çocuklar** romanı Hasan A. Ediz tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Remzi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır (çev.).

rı ardında, burjuva demokrasisi ile ittifak kuran inkılâpçı laf ebelerini, Potresof (Starover) (33) gibi menşevikleri nitelendirmekte kullanıyor (34). *Duman* romanı (35) ndaki az konuşup çok susan Voroşilof ancak kimsenin bilmediği birçok bilgiç laflar etmek için ağzını açar. Lenin ondaki kaypak görüşlerin, kaypak ve ukalaca cümleler savuran inkılâpçı - sosyalist Çernof (36) ta tekrar canlandığını görüyor (37).

Şçedrin 1860 - 1880 yılları arasında köylü demokrasisi tarafından derebey - kapitalist rejime karşı girişilen mücadeleyi canlandırmıştı. Kendi zamanındaki topluma, büyük toprak sahiplerine, biran önce zenginleşmek istiyen aç gözlü, hayasız yeni burjuvaziye, iptidaî birikmenin temsilcisi, işçinin ve köylünün sefaleti pahasına servet yapan Kolupayef'lere ve Rauzayef'lere, çar taraftarı bürokratlar olan Pompadour'lara, kişi hâkimiyetine kör bir taassupla bağlı Ugriyum - Burçeyef'lere çok şiddetli darbeler indirmişti... Burjuva liberalizminin, "itidalinin ve dürüstlüğünün", kapitalist rejimi savunmasının, eski adaletsizlikleri radikal bir laf ebeliği altında muhafaza etmek arzusunun gerçek manasını ortaya dökmüştü.

Lenin, Şçedrin'in hâlâ canlı olarak yaşadığını birçok defalar belirtmiştir. Halk düşmanlarına karşı giriştiği her günkü

---

(33) Rus menşevikliğinin liderlerinden olan Potresof (1869 - 1937) gericiliğin şahlanma devrinde (1907 - 1910) tasfiyecilerin ideologu, 1917'de Sovyet İnkılâbı aleyhdarı kesilmiş, ve yabancı memlekete göç etmiştir (çev.).

(34) Lenin, **İşçi ve Burjuva Demokrasisi,** ds, Lenin, **Eserler,** C. VIII, s. 61.

(35) Turgenyef'in **Duman** adlı romanı Hasan A. Ediz tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Remzi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır (çev.).

(36) Viktor Mihayloviç Çernof inkılâpçı - sosyalist partinin lideri, Şubat 1917 İnkılâbında Ziraat Bakanı, Ekim 1917'den sonra Rusya'da, 1922'den sonra yabancı memleketlerde Sovyet rejimi aleyhdarı faaliyetleri olan siyaset adamı (çev.).

(37) Lenin, **Toprak Meselesi ve "Marx'ı Tenkit Edenler",** ds. Lenin, **Eserler,** C. V, s. 134.

mücadelede, Lenin, babaları gibi cahil, yırtıcı ve canavar olan Pompadour'ların ve Ugriyum-Burçeyef'lerin oğullarile karşılaşmakta, Şçedrin'in dediği gibi, "anayasa mı, yoksa yaban turpu ile mersin balığı mı", ne istediğini bilmiyen o liberallerle de karşılaşmaktadır. Şçedrin'in eserlerinden hangisini ele alsa, *Taşraya Ait Denemeler, Zamane Âlâmetleri, Erkek ve Dişi Pompadour'lar, Pek İyi Niyetli Söylevler, Bütün Yıl, Golovlef Ailesi, Dargınlıklar, Masallar, Poşekonye'de Eski İyi Günler* adlı kitaplarından hangisini eline alsa, Lenin hepsinde de kendi devrinin hazin kahramanlarını, özellikle boş ve insanın uykusunu getiren cümleleri geveleyip duran liberali buluyor... Tıpkı Şçedrin'in yaptığı gibi, Lenin de avukat Balalaykin'in adına Molçalin'in adını ekliyor. Bu adam, 1905 yılında, meclislerde, kade gazetelerinin yazar odalarında durmadan konuşmaktadır.

İğrenç ikiyüzlü Yuduşka Golovlef - Küçük Judas (38) - dünya edebiyatının tasvir ettiği hilekârlar arasından, orijinal çizgilerile, sivrilip çıkmaktadır. Soygunculuk ve ihtikâr peşinde koşan o şaşmaz haşinliğini ve iradesini dokunaklı bir iyilikseverlik, bir sürü Hıristiyanca laflar, ahlâkî öğütler, erdemli sözler ardında gizlemektedir. Hâkim sınıfların hilekârlığını ve yırtıcılığını, Lenin, bu kişi vasıtasile, yerer.

1902 yılına kadar, Yuduşka, Lenin'in elinde, toprak sahibinin ve çarlık memurunun niteliklerini kazanmıştı.

İlk Rus İnkılâbının (1905 İnkılâbının) bozguna uğramasından sonra, toprak sahipleri ve bürokratlar yüzlerindeki maskeyi attılar, tehditler savurdular, ezdiler, tedhişe başvurdular, artık Yuduşka olmaktan çıktılar: Şimdi bunlar sanayici burjuvazinin temsilcisi kadeler ve ekimciler (39) haline gelmişlerdir.

---

(38) Judas (Isehariote) para alarak İsa'yı ele veren on iki havariden biriydi. İhanetin timsali sayılır (çev.).

(39) Ekimciler (oktobristler), Rus büyük burjuvazisi ile burjuvalaşmış büyük toprak sahiplerinin 17 Ekim 1905'te birlikte kurdukları partinin üyelerine denir (çev.).

"Kade haline gelmiş olan Yuduşka insanda dehşetli bir nefret ve tiksinti uyandırır. Köylülerin dinledikleri işte bu "liberal" toprak sahibi ve burjuva avukattır. Halkın gözünü kör eden, kafaları gerçekten bulandıran işte bu avukattır!.." (40)

Partiyi, marksçılığı, İnkılâbı benimsedikleri halde, durmadan partiye, marksçılığa, İnkılâba ihanet eden Troçki (41) ve Kautsky soyundan merkezcilere, sonraları, bu Yuduşka adını takacaktır.. Şçedrin'in kişisini, Lenin sahte halk dostunun en canlı örneği haline getirmiş, bundan toprak sahibi, çarın memuru, liberal kapitalist, dönek menşevik karışımını çıkarmıştır. Yuduşka Golovlef'in çeşitli kimselerdeki bu canlanışı, Lenin'in klasik edebiyatın tiplerini kullanmakta, bunlara yeni bir tarihî ve sosyal muhteva vermekteki ustalığını gösterir.

Gonçarof'un romanı (42) ndaki kahraman Oblomof için de aynı şey söylenebilir. Lenin, önce, romancı tarafından çizilen hayali ele alıyor: Oblomof, yarı kapalı bir iktisadın ilkel şartları içinde toprak kölelerinin emeği ile geçinen kaba ve bilgisiz, tembel, pinti, uyumakla ömrünü geçiren bir toprak sahibini temsil etmektedir. Gonçarof *oblomofşçina* (43) nın tarih tarafından mahkûm edildiğini biliyordu, ama yarattığı toprak sahibinin kapitalist ziraatçi haline geleceğini de umuyordu. Başka ufuklara doğru yürümekte olan Lenin *oblomofşçina* kavramından yalnız iğrenç gerçeğini, köhneleşmiş usullere ve bilgilere bağlı zihniyetini, tembelliğini ve avareliğini alıyor. Dar bir çerçeve içinde kalan ve bu çerçevenin dışına çıkamayıp olduğu

(40) Lenin, **Muzaffer alçaklık ya da kadelerin türküsünü çağıran inkılâpçı - sosyalistler,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XII, s. 305.

(41) Lenin, **Yuduşka Troçki'de utancın rengi,** ds. Lenin, **Eserler.** C. XVII, s. 25.

(42) Gonçarof'un burada sözü edilen **Oblomof** romanı Erof Güney ve Sabahattin Eyüboğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır. Yeni bir baskısı 1967 de Kök Yayınları tarafından yapılmıştır (çev.).

(43) Oblomof'vari yaşamayı nitelendirmek için uydurulmuş kelime.

yerde çürüyen, her şey ona *oblomofşçina*'yı hatırlatmaktadır. Ekim 1917 İnkılâbından sonra, hâlâ yaşayan Oblomof'ları, eski rejimden miras kalmış alışkanlıkları ortaya koyuyor ve suçluyor.

"Eskiden Rus hayatında Oblomof diye bir tip vardı. Bu adam bütün gününü yatakta yatmakla ve birtakım planlar kurmakla geçirirdi. O devirdenberi çok zaman geçti. Rusya üç İnkılâp geçirdi, ama yine de öyleyken hâlâ Oblomof'lar var. Çünkü, Oblomof yalnız bir toprak sahibi değildi, aynı zamanda bir köylü; yalnız bir köylü değil, aynı zamanda bir aydın, hatta hatta bir işçi ve bir komünistti. *Oblomof'un hâlâ yaşadığını söylemek için* nasıl toplantı yaptığımıza, komisyonlarda nasıl çalıştığımıza bir bakmak elverir. *Oblomof'tan bir şeyler çıkması için, onu daha* uzun zaman yıkamak, temizlemek, sarsmak ve düzeltmek lâzım gelecek." (44).

Lenin'in edebî tipleri sosyal şartlara, mücadelenin merhalelerine uydurma tarzı hakkında başka bir misal. Çehof'un hikâyelerinde *Minik Şekerim* diye bir kadın kahraman var. Karakteri ve kişiliği olmayan bu tatlı ve sevimli kadın o erkekten bu erkeğe koşar, hemen onun gölgesi haline geliverir. Bu kahraman, Lenin'de, sevda âleminden sıyrılıp, Potresof (Starover) ların siyasî oynaklığını ve haysiyetsizliğini canlandırıyor.

"Starover yoldaş Çehof'un hikâyelerindeki kadın kahraman *Minik Şekerim*'e pek benziyor. Minik Şekerim, önce, bir emprezaryo ile yaşamıştı. O zamanlar: Vaniçka ile ciddî piyesler oynarız, diyordu. Sonra, bir odun tüccarı ile yaşadı. O zaman, odundan fazla vergi alınmasına Vassiçka da, ben de kızdık, diyordu. En son, bir baytarla yaşadı. O zaman da, Kolişka ile beraber atlara bakarız, demişti. Starover yoldaş ta tıpkı böyle.

(44) Lenin, **Sovyetler Cumhuriyetinin dış ve iç durumu hakkında,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XXXIII, s. 197.

"Lenin'le birlik olup" Martinof'u tenkit ettik. Bugün, "Martinof'la birlik olup" Lenin'i tenkit ediyoruz. Eee, söyle bakalım, sevgili minik şekerim sosyal - demokrat! Yarın kimlerin kucağında olacaksın?" (45).

Çehof günlük yaşayış planında kaldığı halde, Lenin siyasî plana geçmiştir. Bir edebî kahramandan tam bir sonuç çıkarma sanatı, burada, bütün parlaklığı ile kendini göstermektedir.

Lenin'in edebiyattan aldığı şeyler konularına sıkı sıkıya bağlı bir şekilde kullanılıyor. Böylelikle bunlar, onun ileri sürdüğü delilleri iyice belirtmek, kuvvetlendirmek imkânını veriyor. Lenin bu aldıklarını iş olsun diye almaz. Onun ne hitabet etkileri yapmak, ne de boşuna bilgiçlik taslamak hevesi vardır. Ancak bir muhakemeyi iyice gözönüne seren, gerçeği aydınlatan, derinleştiren ve iyice belirten parçayı kabul eder.

Lenin klasik edebiyat tiplerini, bambaşka sosyal şartlar içine yerleştirip, değiştirmekte tereddüt etmez, ama bunu bu tiplerin psikolojilerine sadık kalarak yapar. Çizgilerinin bazısını belirtir, bunları bazı partilere, gruplara ya da sınıflara benzetir. Bugünün yüz kızartıcı şeylerine karşı dünkü yazarların verdikleri hükmü yardımına çağırır. O, burada da, geçmişten kalan "miras" la yetinmek istemez, bu mirası genişletir, bugüne uydurur, değerlendirir. Lenin'in popülistlere ve menşeviklere karşı, derebey toprak sahiplerine ve liberal burjuvaziye karşı, çarlığın polis ve bürokrasi rejimine karşı, oportünistlere ve II. Enternasyonalin uzlaştırıcı unsurlarına karşı giriştiği mücadele, edebî eserlerden aldığı parçalarda, hatırlattığı tiplerde "bir su damlasında yansıyan güneş gibi" yansımaktadır.

Lenin edebiyatın sosyal bir görevi olduğunu kabul etmekle,

---

(45) Lenin, **Minik Şekerim sosyal - demokrat,** ds. Lenin, **Eserler,** 2. ve 3. baskı, C. VIII, s. 253. Bu metin 4. baskıda yoktur.

geçmişteki eylemi devam etsin istiyor. Ona göre, eski şaheserler "arşivlerde eski kâğıtların saklandığı gibi" (46) sofuca bir saygı ile saklanmamalı. Bazı kimselerce ihtişamlı kefeni içinde donmuş, Renan'a göre de ölü tanrı uykularına dalmış bu klâsik eserleri, Lenin, daldıkları hareketsizlikten, uyuşukluktan, tarihin tozlu alanından kurtarıp işçi sınıfına yoldaşlık etmeleri, cesaret vermeleri, bu sınıfı desteklemeleri için, dağdağalı hayat içinde canlandırır, savaşa sürer.

2. Edebiyatta Parti zihniyeti ve sanatçı yaratmasının hürriyeti.

Lenin'in 13 Kasım 1905 tarihli *Yeni Hayat* (Novaya Jizn) dergisinde çıkan *"Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı"* adlı makalesi, Rus edebiyatı üstünde derin bir etki yapacak ve hele Ekim 1917 İnkılâbından sonra bu edebiyatı sosyalizme yöneltecek prensipleri, kendine has bir kuvvetle, ortaya koymuştu.

Bu önemli sayfaları doğru olarak yorumlamak, ayrıntılarını, imalarını, dayandığı şeyleri iyi kavramak, gerçek şumulünü ölçmek için bunları devrin, siyasî ve sosyal mücadelelerinin, ideoloji çatışmalarının genel çerçevesi içine yerleştirmek yetmez; bunları menşeviklerin oportünizmi karşısına dikilmiş ve Partinin eylemini edebî cephede de kuvvetlendirmeğe karar vermiş olan Lenin'in günlük kaygılarına da bağlamak ister.

Güçlü cümleleri, hicivci ve ısırıcı formülleri ancak doğduğu tarihî şartlar içinde iyice belirli bir mana kazanan bu makale çoğu zaman yanlış anlaşılmış, ters manada anılmıştır.

Burjuvazinin bazı ideologları bunda yazarlara yüklenen Partiye girmek ve eserlerini ısmarlama yazmak zorunluğunu

(46) Lenin, **Biz hangi mirası reddediyoruz,** ds. Lenin, **Eserler,** C. II, s. 494.

bulduklarını iddia ettiler. Oysa, Lenin yalnız gazetelerde Parti adına yazı yazan yazarların Partiye girmelerini istemişti. Sovyet iktidarı kurulduktan otuz yıl sonra, Parti edebiyatı adına, komünist yazarlara ve partili olmıyan yazarlara karşı çıkan sekterleri *Pravda* gazetesi sert bir şekilde hırpalamıştı. Çünkü, partili olan yazarlar da, partili olmıyan yazarlar da Sovyet insanının mücadelelerini, çalışmalarını, fedakârlıklarını, emellerini konu olarak ele almaktaydılar.

Ekim 1905 genel grevinin başlamasından hemen sonra, Moskova'daki Aralık 1905 silâhlı ayaklanmasından biraz önce, Lenin işçi sınıfının Rusya'daki halkçı burjuva İnkılâbında hâkim durumda olduğunu ilân etmesinden (47) birkaç ay sonra yazılan *"Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı"* makalesi sadece o günün özel birtakım meselelerini halletmekle kalmamış, yazarların rolünü ve görevlerini bütün bir tarihî devre için tayin etmişti.

Lenin bu yazıda birbirile kesişen, ama üst üste gelmiyen iki temayı geliştirmektedir. Önce, genel durumun şöyle bir, ama derin bir tahlilini yapıyor. Emekçilerin birlikte ve azimle giriştikleri eylem sayesinde kazandıkları yarım hürriyet, bundan böyle işçilerin ideoloji ve edebiyat cephesinde bambaşka bir şekilde teşkilâtlandırılmasını mümkün kılmakta, istemektedir. Bir yandan, Lenin, menşeviklerin iddialarını çürüterek, Partinin kendi gazete ve dergilerini, çıkardığı broşürleri, kitapları, kendi yayınevlerini sıkı bir şekilde kontrol etmesini istemektedir. Öte yandan, sosyalizmin zaferi kazanması uğrunda işçi sınıfının giriştiği genel mücadeleye edebiyatın katılmasını, İnkılâbın hizmetine koşmak için seferber edilmesini istemektedir : Bunun için, yazarın şuuruna başvuruyor, istidadını halkın hizmetinde kullanmağa teşvik ediyor, edebiyatta parti zihniyetini salık veriyor.

---

(47) Lenin, **Halkçı İnkılâpta sosyal - demokrasinin iki taktiği,** ds. **Lenin, Eserler,** C. IX, s. 1 - 119.

Demek ki, bu metin hem sonuç, hem de hareket noktası olarak görünmektedir. Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin (Temmuz 1903 te Londra'da toplanan) II. Kongresindenberi menşeviklere karşı girişilen savaşın sonucu. Halkçı burjuva İnkılâbından işçi sınıfı İnkılâbına geçişi hızlandırmak için, çarlık rejimine, burjuva ideolojisine, fikir anarşizmine karşı girişilen mücadeleyi yapmakta, keskinleştirmekte hareket noktası.

Lenin makalesini hangi şartlar içinde yayınlamıştı?

Ekim 1905 genel grevi çarı 17 Ekim 1905 bildirisini imzalamak zorunda bırakmıştı. Kişi hâkimiyetine dayanan çarlık iktidarı "Medenî hürriyetin değişmez temelleri olan: Kişinin gerçek dokunulmazlığını, vicdan ve söz hürriyetini, toplantı ve dernek kurma hürriyetini" tanımakta ve bağışlamaktadır. Zihinleri yatıştırmak, vakit kazanmak, halkın galeyanını yatıştırmak, Yüz-Karaların karşı hücuma geçmelerini hazırlamak maksadile yapılmış bir savaş hilesinden başka bir şey değildi bu tabiî. 17 Ekim 1905 bildirisi, şüphe yok ki, geçici, ama yine de faydalanılabilecek birtakım nisbî hürriyetler getiren bir devir, kuvvetler arasında belli bir denge kurmakla nitelenen bir devir açmıştı. İşçiler ve köylüler çardan bir bildiri koparmışlardı, ama henüz rejimi devirecek bir durumda bulunmuyorlardı. Çar o eski siyaset usullerine başvuramazdı artık, ama birtakım tavizler ve vaatler sayesinde yine tahtında oturmaktaydı.

Halkçı burjuva İnkılâbının kazandığı bu zaferden Lenin faydalanmak istiyor. Yazarların ve gazetecilerin "gizli kapaklı bir dil" le konuşmak, "edebî uşaklık" etmek, "ideoloji köleliği" ne katlanmak zorunda kaldıkları o mendebur günler artık geçmişti. Sınırsız istibdadın o karanlık günleri gibi, o zorakî kaçamaklara, mecaz ve istiarelere, telmih ve imalara da artık paydos. Partinin düşüncesini dolambaçsız olarak ifade etmek için, gizli yapılan yayınlara sığınmağa artık lüzum yok. Çıkmasına izin verilen gazete ve dergilerde "o korkunç ittifak-

lara", o tabiata aykırı birleşmelere girişmeğe, müdürün baskılarına katlanmağa, marksçılığa ya yabancı ya da düşman birtakım yazarlarla işbirliği yapmağa artık ihtiyaç yok. Mücadele, bundan sonra, yüzü açık olarak, meydanda yapılacaktı.

Lenin, bu şartlar altında, o anormal tehlikelere ve sorumluluklara, hilelere ve kurnazlıklara, şüpheli ve karışık işlere, acaip birleşmelere daha uzun süre gözyummak istemedi. "Şimdi edebiyat, 'kanunî yolda yürürken' bile, diyordu, pekâlâ 9/10 Parti edebiyatı olabilir". "Partiye zıt ve aykırı fikirlerini yaymakta Partinin adını kötüye kullanan" gazetecilerin Parti gazete ve dergilerinden kovulmalarını istedi.

Bu cümlenin hedefi, Bolşevik Partisinin ilk kanunî gazetesi olan *Yeni Hayat*'ın başyazarı şair N. Minski idi. Gazete 27 Ekim 1905'tenberi Sen-Petersburg'ta çıkmaktaydı. Lenin o zaman bu şehirde bulunmuyordu. Bolşeviklerin Minski'yi seçmelerinin sebebi şuydu: Resmî makamlar bu şaire yayın yapmak izni vermişlerdi, "siyasî bakımdan şüpheli olan kimselerin" o devirde böyle bir izni koparmaları imkânsızdı.

Mistikçiliği marksçılıkla birleştirmek arzusunda bulunan Minski, 3. ve 5. sayılarda, gazetenin felsefî yönü üstünde ağır basmak teşebbüsünde bulunmuştu. Böyle bir sentez yapmak fikri, tabiî ki, Lenin'i öfkelendirmişti. Lenin Sen-Petersburg'a döner dönmez, Minski gazeteden uzaklaştırıldı, başyazarlık görevini kendisi üstüne aldı. "İşçi sınıfının siyasî ve iktisadî menfaatlerinin ifadesi" olan *Yeni Hayat* gazetesi 3 Aralık 1905'e kadar 28 sayı çıktı. Gazetede Lenin'in 12 makalesi yayınlanmıştı. Lenin, Gorki, Lunaçarski, Olminski'nin yanında, coşkunluk günlerinde İnkılâp tarafında yer almış Andreyef, Balmont, Bunin, Garin, Veraseyef gibi ünlü birtakım yazarlar vardı... Bu sonuncular, *Yeni Hayat* gazetesile işbirliği yapmakla, Partinin temel tezlerini destekleyeceklerine söz vermiş oluyorlardı. Liberal burjuvazi, kendi gazetelerinde, bu yazarları "büyük Rus aydınlarının idealleri" ne ihanet etmekle ve "yeni put" olan işçi sınıfı önünde diz çökmekle yererek bunlara hücum etmekte gecikmedi.

Minski'nin istifası, mücadelenin siyasî gidişinde beliren değişiklikleri nitelendiren bir olaydan başka bir şey değildi. Parti yazarlarının Parti karşısında mutlak sorumlulukları, kanunî olarak yayınlanan gazete ve dergilerde Partiye bağlılıkları prensibine gelince, Lenin bunu daha *Iskra* dergisi kurulur kurulmaz (1900) ve bu yüzden iç çatışmalar başlar başlamaz öne sürmüştü. Bu açıdan bakılınca, Lenin'in makalesi teşkilât ve ideoloji planında, menşeviklerin görüşlerine indirilmiş bir darbe olarak görünmektedir.

Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin II. Kongresi ferdasında ve verilen kararlara aykırı olarak, menşevikler, Plehanof'un desteği ile, Partinin merkez organı olan *Iskra* dergisini ele geçirmesini başarmışlardı...

Lenin kitlelere ayrılmaz bir şekilde bağlı, sıkı bir disipline sahip, inkılâpçı bir nazariyeden ilham alan, inkılâpçı bir Parti kurmak uğrunda mücadele ettiği halde, menşevikler, eski "iktisat taraftarları"nın bayrağını ellerine alarak, teşkilâta ve kontrola karşı hasım bir tavır takınmışlar, Parti teşkilâtlarının verdikleri kararlara uymayı zorunlu diye kabul etmek istememişler, merkeziyetçiliği reddetmişler, ve muhtariyet prensibini savunmuşlar, şüpheli unsurlara Partinin kapılarını açmışlar, "koyun sürüsü olan halk kitlesini" hor görmüşler, bu kitle karşısında "düşünen kişilik sahibi kimseleri" yüceltmişlerdi. *Yeni İskra'nın* sütunları, elleri kalem tuttuğu için, üstün bir cevhere sahip olduklarını iddia eden menşevik edebiyatçıların ferdiyetçiliği ile, benbenliği ile, kendini beğenmişliği ile dolup taşmıştı.

Bu dergide yayınlanan bir yazısında, Akselrod işçi kitlesinin hâlâ "o derin tarihî uykuda olduğunu" ve onu bu derin uykudan uyandırmanın burjuva aydınlarına düştüğünü söylüyordu. Bolşeviklerin o "bürokrat merkeziyetçilikleri"ni yeriyor, bütün üyeleri Parti makinasının "küçük birer vidası ve küçük birer çarkı" haline getirmelerini yeriyordu (48). Martof ise,

(48) **Iskra** dergisi, No. 55 ve 57.

"her halde yarın da bize Parti edebiyatı inkılâpçı pratisyenler tarafından kontrol edilmeli, diyeceklerdir!" diye yakınıyordu (49). Plehanof'a gelince, Parti yazarlarının faaliyetinin mücadeleci Parti üyeleri tarafından kontrolü yazarların boyunlarına geçirilmiş bir "ilmik" olacak, ve eğer sosyal - demokrat yazarlar Partinin yazıcıları (kâtipleri) haline gelecek olurlarsa, Plehanof, kendisinin *Iskra* dergisinde de, Partide de kalmıyacağını söylüyordu.

Halk kitlelerinin yaratıcı enerjisini inkâr eden menşevikler kendi çevre menfaatlarını ve yazar benbenliklerini Partiye sadakattan ve disiplin gereklerinden daha üstün tutuyorlardı.

Lenin 1904 yılında yazdığı *Bir adım ileri, iki adım geri* adlı makalesinde aydınların işçi sınıfı teşkilâtı ve disiplini karşısında duydukları korkuyu açığa vurmuş, ve menşeviklerin "büyük beyzade anarşizmini" yermişti (Bu ifade *Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı* adlı makalede de kullanılmıştır).

"Bu büyük beyzade anarşizmi Rus nihilistine pek yaraşır. Partinin teşkilâtı ona korkunç bir "fabrika", küçük kısmın bütüne ve azınlığın çoğunluğa tâbi olması "köleleşme" gibi gelir (Akselrod'un tefrika yazılarına bakınız); bir merkez idaresindeki iş bölümü, ona insanların "birer küçük vida ve birer küçük çark haline" getirilmesi karşısında traji-komik çığlıklar kopartır" (ve gazete yazarlarının işbirliği yapan insanlar haline gelmesini bu değişikliğin özellikle hiç hoş görülmez bir şekli olarak görür) (50)...

Nietzsche'nin felsefesi, bu felsefenin "üstün insan" ibadeti, disiplini aralarında bulunduğu kendisi gibi seçkin kimselerin boyun eğecekleri bir zorunluk değil, kölelerin boyun eğecekle-

(49) **Iskra** dergisi, No: 56.

(50) Lenin, **Bir adım ileri, iki adım geri,** ds. Lenin, **Eserler,** C. VII, s. 361.

ri" zorunluk diye kabul eden aydını büyülemektedir. Martof ve öteki menşevikler birer "köle" olmadıklarını yüksek sesle ilân etmişlerdi. Lenin, bunlara verdiği karşılıkta, Parti disiplininin herkese uygulandığını, taban için geçerli olduğu gibi tavan için de geçerli olduğunu, dar çevrelerin görüşünün eskidiğini, edebiyatçıların özel birtakım imtiyazlara sahip olmadıklarını, Partiye karşı sorumlu olduklarını söylemişti (51).

Lenin, aynı yazıda diyor ki: "Parti gazetelerinin idaresi bir çevrenin (mahfilin) işi değil, Partinin işidir (52).

İnkılâpçı bir Parti kurmakla uğraşan Lenin, 1905 yılında yazdığı makalede inceliyeceği somut meseleleri, daha evvelce de ele almıştı. Zümre ve çevre zihniyeti karşısına Parti zihniyetini, kişiye tapma karşısına kitlelere bağlılığı çıkarmıştı.

Bolşeviklerle menşevikler arasındaki fikir ayrılıkları Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin Nisan 1905'te Londra'da toplanan III. Kongresinde daha da iyi belirtmişti. Kongre menşevikleri "Partinin bölücü hizibi" olarak mahkûm ettiği sırada, menşevikler Cenevre'de bir konferans toplamışlardı. Kongrede ve konferansta verilen kararlar taktik konusundaki fikir ayrılıklarını bütün derinliği ile meydana çıkarmıştı.

Londra'da kabul edilen yeni tüzüğe göre, Kongre yalnız Merkez Komitesinin üyelerini seçecekti. Parti merkez organının (gazetesinin) yazarlarını Kongre değil, Merkez Komitesi tayin edecekti. Menşevikler tarafından kabul edilen tüzük ise, ne basının, ne de Parti yayınlarının sözünü ediyordu. Netekim, her türlü kontrolden, her türlü tenkitten, her türlü bağımlılıktan kurtulmuş olan yazarlar Partinin dışında ve üstünde yer almışlardı. Bir tarafta Parti, bir tarafta da yazarlar. Lenin bu durumu şiddetle tenkit etmiş, ve bunun tamamile tersi olan bir hal şekli teklif etmişti.

Eylül 1905 te yayınlanan bir yazısında şöyle diyordu :

---

(51) Lenin, **Bir adım ileri, iki adım geri,** ds. Lenin, **Eserler,** C. VII. s. 363.

(52) Lenin, **Aynı makale,** s. 290.

"İster mahallî olsun, ister merkezî olsun, bütün Parti edebiyatı Partinin Kongresine, ve yetkili merkezî ya da mahallî teşkilâta mutlak surette tâbi olacaktır. Parti ile organik bağı olmıyan bir edebiyatın varlığı kabul edilemez" (53).

Lenin, aynı zamanda da, herkesin uyduğu kurala uymamak için büyüklüklerini öne sürenlere, "üstün insanlara" hücum etmişti.

Plehanof, yazdığı bir yazıda, aydınların ferdiyetçiliğini nitelendirmek için, bu kelimeyi kullanmıştı.

"*Aydınlar* hemen hemen tamamile küçücük üstün insanlardan teşekkül etmiştir. Oysa, üstün insan, tarihi gereği, biliyoruz ki ferdiyetçidir" (54).

Oysa, Plehanof, birçok parlak yazılarında "üstün insanlar" la alay ettiği halde, bunlarda yerdiği şeylerden bazan kendisi de kurtulamamıştı. Partinin II. Kongresinden sonra, Plehanof'un takındığı o azametli ve buyurucu tavırlarını, siyasî bocalamalarını ve zikzaklarını Lenin çoğu zaman mahkûm etmişti. Plehanof, 1905 ilkbaharında, Cenevre'de *Bir Sosyal - Demokratın Jurnali*'ni yayınlamıştı. Lenin *"Plehanof* ve yeni Iskra *dergisi"* adile *Bir Sosyal - Demokratın Jurnali*'ni tahlil eden bir makale ya da broşür yazmayı düşünmüştü. Makaleyi yazmadı, ama elimizde yazının taslak halinde iki müsveddesi var. Bu müsveddelerden birinde, tabiî ki, belli başlı menşevik liderlere yaraşan "üstün insan" ın niteliklerini not etmişti.

"Siyasî ahlâksızlık. Snopluk. Göçmen kuş. Düşman safına geçme. "Minik Şekerim" (55). Kendini öven. Üstün insan yal-

(53) Lenin, **Parti içindeki bölünme dolayısile işçiler** adlı broşürün önsözü, Lenin, **Eserler,** C. IX, s. 144.

(54) Plehanof, **Düşman kardeşler,** ds. Plehanof, **Eserler,** C. XIII, s. 311.

(55) Çehof'un hikâyesine ima.

nızdır, herkesten üstün olduğundan böyle yalnız olduğunu düşünür. Düşman safına geçişini gizlemek için ara sıra buna, ikiyüzlülüğü de ekler."... (56)

Eylül 1905 te çıkan *Parlamento oyunları* adlı makalesinde, Lenin, Parti tarafından kabul edilmiş kararları hiçe sayan bu "edebiyatçı üstün insanları", Parvus (57) ile Plehanof'u açıkça tenkit etmişti.

Kasım 1905 te "Kahrolsun edebiyatın üstün insanları!" diye savaş çığlığını koparmasından anlaşılıyor ki, bundan önceki polemiği en başta Plehanof, Akselrod, Martof, Parvus, Troçki gibi menşevikliğin "üstün insanları" nı hedef tutmaktadır... (58)

Bunların adlarını neye hemen söylemiyor? Çünkü, 1905 sonbaharında, İnkılâp gürlediği bir zamanda, o sosyal - demokrat Partinin iki hizibini tekrar birleştirmek uğrunda mücadele etmektedir. "Derin bilgileri ve geniş siyasî tecrübesile Rus işçi sınıfı için çok lüzumlu olan" Plehanof'u *Novaya Jizn* gazetesinin yazılışlerine katılmağa davet ediyor (59), hareketi yönünden döndüren ve zayıflatan hizipçi çalışmaya, dağılmaya, iç çekişmelere son vermeğe çalışıyor. Plehanof'un gevşekliklerini ve hatalarını sayıp dökmesi, onu daha doğru bir inkı-

---

(56) Lenin, **Lenin Külliyatı,** C. V, s. 364 - 365.

(57) Parvus (1869 - 1924) nün asıl adı A. L. Helphand'dır. Rus sosyal - demokratı iken, Alman sosyalizmine geçmiş, daha sonra aşırı milliyetçi sosyalist olmuştur. Türkiye'ye de gelmiş olan Parvus'nün buradaki faaliyeti için bk. Niyazi Berkes, **İki Yüzyıldır Neden Bocalıyoruz,** İstanbul. 1965, 2. baskı, s. 64 - 66 (çev.).

(58) Bak. Stroçkof, **Lenin'in "Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı" makalesi hakkında,** ds. **Tarih Meseleleri** dergisi, Nisan. 1956. Stroçkof bu yazısında, **Iskra** dergisinin kurulmasile başlıyan Parti içindeki mücadeleler sırasında Lenin tarafından bir Parti edebiyatı prensibinin hazırlanması hakkında ilgi çekici bilgiler veriyor.

(59) Lenin, **Plehanof'a mektup** (Ekim 1905), ds. Lenin, **Eserler,** C. XXXIV, s. 316.

lâpçı mücadele görüşüne çekmek umudunu beslemesinden ileri gelmektedir.

"Plehanof kendisini yeni *Iskra*'nın mirasından kurtarmadıkça, şaşkınlık ve yalan içinde çırpınıp duracaktır." (60)

Plehanof gibi değerli bir marksçıyı kırmamağa, birliği engelliyecek ya da geciktirecek hiç bir şey yazmamağa çabalamakla beraber, Lenin kendi prensiplerini sert bir şekilde savunmaktadır. "Zekâ aristokratları" nın karşısına dikiliyor, bunların romantik sırmalarını söküyor. Anarşici ferdiyetçiliklerini, kitleleri hor görmelerini ve küçümsemelerini, kişiye tapmalarını, idareciler için de temel için de aynı olan bir disiplin kabul etmek istememelerini, Parti üstünde yer almak eğilimlerini, hoşlarına gitmiyen kararları istiyerek bilmemezlik etmelerini, başarıya ve şan ve şerefe olan susamışlıklarını yüzlerine vurup ayıplıyor.

Lenin "üstün insanları" mahkûm ettiği zaman, tabiî ki, yalnız menşevik edebiyatçıları düşünmüyor. İnkılâp seli önünde eski yarı derebeylik yapılarının çatırdadığını gözlerile görmektedir. İktidarı ele almak düşüncesile korkuya kapılan, ta doğuşundanberi çelimsiz olan Rus burjuvazisi 1848 de *Yeni Renanya Gazetesi*'nde Karl Marx'ın acı alaylarına hedef olan Alman burjuvazisini, "kendi çelimsizliğini savunmak için, genç ve gürbüz bir halkın ilk hamlelerini yönetmeğe mahkûm edilmiş o lânetleme ihtiyarı hatırlatmaktadır."

Fikir hayatı yalnız çarlık keyfî idaresinin ifadesi olan "Asya işi sansür" le bozulmuş, çürümüş değildir; bu çürümeye çürümüş bir burjuvazinin saçtığı fikir zehirleri de sebep olmuştur.

Menşeviklerde burjuva anarşiciliğinin belirmesi, kade-yeşermesi, burjuva ideologlarının "hürriyeti" sanatın temel şartı

60) Lenin'in "Plehanof ve yeni Iskra" adlı makale müsveddesinin sonucu.

saymalarından, yazarların yüce bir yalnızlığa bürünmelerini istemelerinden ileri gelmektedir. *Poliyarnaya Zvezda* (Kutup Yıldızı) (61) ve daha başka dergiler sanatla siyasî mücadele arasındaki her türlü münasebeti ve bağı mahkûm ediyorlar, Rus inkılâpçılarını kültürü hor görmekle, kültürden nefret etmekle suçluyorlar, halk kitlelerine medeniyeti yıkacak "barbarlar" diye iftira etmek suretile, yazarları işçi sınıfından döndürmeğe çalışıyorlardı.

Aydınların Partiye karşı besledikleri bu güvensizlikte, Partiye girmeyi bu reddedişlerinde, Lenin hem burjuva ferdiyetçiliğinin bir belirtisini, hem de *Oblomofşçina*'nın damgasını görüyordu.

"Oblomof'vari küçük aile çevresinin terlikli ve ropdöşambırlı hürriyetine alışmış olanlara her kesin ifadeli tüzük dar ve sıkıcı, yorucu, bıktırıcı, bürokratik, köleleştirici, fikrî mücadelenin hür ve serbest "oluşumu" nu köstekleyici gibi gelir (62)"

Burjuva anarşiciliğinin etkisi altında kalan yazarlar "sanat sanat içindir" prensibini göklere çıkarıyorlardı. Sosyal - demokrat Partiden daha ileri, hatta daha "solcu" olduklarını ilân ediyorlar, bu Partiye ders vermeğe kalkıyorlardı.

Şair Briyusof 1906'da yazdığı *Yakınlarıma* adlı şiirinde şöyle haykırıyordu :

Yıkmakta sizinle beraberim! Kurmakta, yok !

"Lenin, Ekim 1905'te, "kahrolsun partisiz edebiyatçılar!" diye haykırdığı zaman, yalnızlığı, bir Partiye bağlı olmamayı, Partisiz inkılâpçılığı vaaz eden burjuva ideolojisine karşı ayaklanmıştı.

---

(61) Kadelerin 1905 - 1906'da Sen-Petersburg'ta yayınladıkları kültür meselelerile ilgilenen haftalık dergi.

(62) Lenin, **Bir adım ileri, iki adım geri**, ds. Lenin, **Eserler**, C. VII, s. 362.

"Burjuvazi, elbette ki, teşkilâtsızlıktan yanadır. Çünkü, burjuva toplumunun hürriyeti uğrunda mücadele edenler arasında partilerin bulunmaması, bu burjuva toplumunun kendisine karşı yeni mücadele bulunmadığı manasına gelmektedir." (63)

Parti gazetelerini ve yazarlarını kendi muntazam teşekküllerinin kontrolüne tabi tutmakla, Lenin fırsat düşkünü bir bozulma tehlikesini, hatta nisbî bile olsa, halkçı bir burjuva hürriyeti havası içinde daha da korkunç hale gelen böyle bir tehlikeyi önlemek istemişti. Sosyal - demokrat Parti Batının eski sosyal - demokrat partilerini kemiren hastalıklar tarafından tehdit edilmiyor muydu? Bir kitle partisi haline gelmekle, Parti gizli çalıştığı devredeki tecanüsünü ve saflığını kaybetmek tehlikesile karşı karşıya değil miydi ?

Kasım 1905'te yazılan makale, yalnız Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin iç çatışmalarından ve memleketin o andaki siyasî durumundan ilham almakla kalmıyor, uluslararası işçi hareketinin edindiği tecrübeden de faydalanıyordu.

Kasım 1905'te, Almanya'da, *Vorwärts* dergisinin altı yazarı disipline boyun eğmeyi reddetmişlerdi. Derginin birinci sayfasında yayınlanan bir bildiride, iddia ettiklerine göre, sosyal - demokrat basının hürriyetini ve bağımsızlığını boğmak istiyen idareye karşı bütün Parti üyelerini kendilerine yardıma çağırmışlardı. Dediklerinden şaşmıyan yazarları gazeteden uzaklaştırmak için, gazetenin tüzüğünü değiştirmek lâzım geldi.

Kitleler "asi yazarları" lâyık oldukları şekilde karşıladı : Fırsat düşkünleri Auguste Bebel tarafından ortaya atılıp yerildi, tek başlarına bırakıldı, ezildi. Bu mücadele sırasında hastalığın her yeri sardığı anlaşıldı; yalnız *Vorwärts* değil, bütün öteki sosyal-demokrat gazetelerin de fırsat düşkünlerinin

(63) Lenin, **Sosyalist Parti ve partisiz inkılâpçılık,** ds. Lenin, **Eserler,** C. VII, s. 362.

istilâsına uğradığı görüldü. Lenin bu ibret dersini, tabiî ki, unutamazdı.

Nazarî sağlamlık, prensiplere sadakat, gazetelerin ve yazarların Partinin muntazam teşekküllerine tâbi olmaları : Lenin'in ilk istediği şeyler işte bunlardı.

Lenin daha ileri gitti. Edebiyatın siyaset dışı olamıyacağını, "sanat sanat içindir" prensibini benimsiyemiyeceğini, sosyal hayatı değiştirmeğe yardım etmek suretile öncü bir rol oynamağa çağırıldığını söyledi. Edebiyatın Parti zihniyeti ile dolup taşmasını istedi.

Lenin bu kelimelere ne türlü bir mana veriyor ?

Bu kelimelerden onun körü körüne itaatı, ısınarlama bir otomatlığı, bir tarikat zihniyeti, birkaç kişi tarafından gasp edilmiş bir düşünce tekeli anlamadığı muhakkak. Tamamile aksine, dar çevrelerin eylemini kırmak ve Partiyi kitlelerle kaynaştırmak istiyor. Yazar işçi sınıfına karşı olan sorumluluğunu iyice anlasın istiyor. Yazarlardaki Parti zihniyetini sanatçı yaratmasının hürriyetini daraltmak, fakirleştirmek, kösteklemek manasında almıyor; bundan hayata bir açılış, bir zenginleşme, zümrecilikten, peşin hükümlerden, sosyal köleliklerden kurtulma manasını anlıyor. Yazarları ve sanatçıları insanı zillete düşüren, seviyesini alçaltan, ezen bütün bağlardan kendilerini kurtarıp, kitlelere bağlanmaya ve kitlelerle temaslarında cömert, kuvvet verici, kurtarıcı ilham kaynakları aramağa çağırıyor.

Lenin Parti zihniyetini, daha 1895'te, belli bir sosyal topluluk lehinde dolaysız ve açık bir tavır takınma diye tarif etmişti. (64).

Ne edebiyata akıl hocalığı etmek, ne yazarları sıkı altında tutmak Lenin'in aklından geçmiştir. İstedikleri gibi çalışmakta, kendi eğilimlerine ve zevklerine uymakta, şahsî araştırmalar

(64) Lenin, **Popülizmin iktisadî muhtevası ve Bay Struve'nin kitabındaki tenkidi,** ds. Lenin, **Eserler,** C. I, s. 380 - 381. Ayrıca bak. Kitabımızın daha ilerdeki sayfaları.

yapmakta, kendi mizaçlarına boyun eğmekte yazarları tamamile serbest bırakmıştır. Onun bu görüşleri her türlü dogmatizmadan uzaktır. Onun edebiyata ve sanata Parti ve sosyalist devlet tarafından yön verilmesini istemesi, bürokrasinin bu işlere burnunu sokmasına karşı olmasından ileri gelmektedir. Lenin, kendi edebî zevklerini hiç kimseye zorla kabul ettirmemiş, ve "prensip olarak, kendi estetik zevklerini ve tiksintilerini öne sürmek hakkını hiç bir zaman kendinde görmemiştir. (65).

Fazla olarak, "edebiyatın mihanikî bir eşitlemeye, tek seviyeli kılmağa, bir çoğunluğun azınlık üstünde hâkimiyet kurmasına pek gelmediğini" gayet iyi biliyor. Edebiyatın, güzel sanatların ve ilimlerin tenevvüe ve rekabete ihtiyacı vardır. Burjuvazinin ideologları ne düşünürlerse düşünsünler, edebiyatta sanatçı yaratmasının hürriyeti ile Parti zihniyeti hiç bir şekilde birbirini nakzetmez.

Marx ve Engels Genç Almanya edebiyatçılarile, "gerçek sosyalizm" şairlerinin "taraf tutan zihniyetleri" ile mücadele etmişlerdi, bir sanat eserine bile bile, sun'î şekilde öğretici nutuklar sokulmasını, dış gerçeğin canlı tasviri yerine "felsefî fikirler" konmasını, kişilerin "zekânın çığırtkanları" haline getirilmesini tenkit etmişlerdi. Ama, edebiyata inkılâpçı bir yön verilmesi uğrunda, yüksek ve yönü belli bir ideoloji uğrunda her zaman mücadele etmişlerdi. Engels diyor ki: "Gayet güzel romanlar yazan modern Rusların ve Norveçlilerin hepsi de belli bir eğitimi olan şairlerdir." (66).

"Sosyalist eğilimli bir roman, gerçek münasebetlerin sadık bir tasvirini yaparsa, bu münasebetlerin niteliği hakkında alışılagelmiş kuruntuları yıkarsa, burjuva dünyasının iyimserliğini sarsarsa, yazarı doğrudan doğruya bir hal şekli vermeden de, hatta mutlaka taraf tutmadan da, bugünkü düzenin sü-

(65) Lunaçarski, **Lenin ve Sanat,** 1924 (Rusça).

(66) Engels : Minna Kautsky'ye yazdığı 26 Kasım 1885 tarihli mektup. Bak. Marx - Engels, **Edebiyat ve Sanat Hakkında,** Paris. 1948, s. **314.**

rekli olduğu hakında şüpheler uyandırmışsa, o zaman görevini tamamile yerine getirmiş olur." (67).

Bu sözler söylendikten yirmi yıl sonra, durum değişti. İlk İnkılâbın selleri Rusya üstüne boşandı, sert, keskin ve kesin mücadeleler başladı, edebiyat halk kitleleri üstündeki eylemi ile önemli bir rol oynadı. Marx ve Engels'in düşüncelerine bağlı olan Lenin yazarlardan taraf tutmalarını, "burjuvazinin kölesi olmaktan kendilerini kurtarmalarını, ve sonuna kadar inkılâpçı olan sınıfın hareketi ile kaynaşmalarını" istedi.

Bu isteği ifade etmekle, Lenin Rus tenkidinin ve edebiyatının en iyi geleneklerini tekrar ele almış ve yenileştirmiş oluyordu. Biyelinski "eylem" inancı ile, "hayatın eserlerini" birbirinden ayırmayı reddetmiş, ve "saf, arı sanat" nazariyesinin gerici muhtevasını açığa vurmuştu, yermişti. Ondan sonra gelen Çernişevski ile Dobrolyubof ise, Kant'ın güzel hükmünün menfaattan arı niteliği hakkındaki fikirlerile ve fikirci (idealiste) estetiğin görüşleri ile mücadele etmişlerdi. Halkçı inkılâpçı edebiyatı sanatçı yaratmasının hürriyetini kısıtlamakla suçlayanlara Çernişevski şu karşılığı vermişti :

"Hür sanatçı yaratması şairin kendi tabiatını zorlamaması demektir. Tabiat kimine hicviyeyi, kimine de aşk şiirleri ilham eder. Demek ki, her biri tabiatın kendi kabiliyetlerine ilham ettiği şeyi yazmalı." (68).

O halde, Lenin, Marx ve Engels, Biyelinski ve Çernişevski tarafından başlanılan mücadeleyi devam ettirmektedirler. Burjuva ferdiyetçilerinin mutlak hürriyet hakkında çektikleri nutuklar, diyor Lenin, ikiyüzlülükten başka bir şey değildir. Yazar, ressam, heykeltraş, yayınevi sahiplerine, sanat tacirlerine,

(67) **Marx-Engels, Edebiyat ve Sanat Hakkında,** Paris. 1948, s. 314 - 315.

(68) Çernişevski, **Bütün Eserleri** (Rusça), C. II, 1906, s. 573.

burjuva tenkidinin kalemşörlerine, pazarın astığı astık kestiği kestik kişilerine bağlıdırlar. Sözüm ona hür edebiyat "on bin imtiyazlı" nın heveslerine boyun eğmiştir. Sanatı bir ticaret metaı haline getiren, paranın diktatör olduğunu ilân eden bir toplumda nasıl olur da sanatçının hürriyetinden dem vurulur? Burjuva yazarın "para kesesi" ne kul köle oluşu bu yazarın satılık olmasından ileri gelmez, kapitalist toplumun objektif şartlarından ileri gelir. Marx ve Engels daha *Komünist Partisi Bildirisi*'nde bu noktaya dokunmuşlardı :

"Burjuva o güne kadar saygı gören ve saygılı bir gözle bakılan bütün faaliyetleri şan ve şereflerinden yoksun hale getirmiş, ve hekimi, hukukçuyu, rahibi, şairi, ilim adamını, hepsini para ile tutulmuş kendi ücretli ecirleri haline getirmiştir." (69).

Lenin gücünü ne kazanç hırsından, ne de her ne pahasına olursa olsun başarı peşinde koşmaktan alan gerçekten hür bir edebiyat uğrunda mücadele etmektedir. Uğrunda mücadele ettiği bu edebiyat gücünü emekçilere karşı beslediği sevgiden, işçi sınıfı ile arasındaki bağlardan, inkılâpçı mücadelelere katılmasından almalıdır. Lenin, sosyalist toplumun edebiyatını halkın menfaatlarından başka menfaatı olmıyan bir edebiyat olarak tarif ediyor. Bu edebiyat kitleleri eğitecek, kamçılayacak, komünizmin gerçekleştirilmesine doğru götürecektir.

Marksçı - leninci estetiğin prensipleri sosyalist realizme temel hizmetini görmelidir. Bu metodun nitelikleri çok daha sonra, sosyalizm Sovyetler Birliği'nde zaferi kazandıktan sonra, 1936 yılında ortaya konmuştur : Bu metodun kotarılmasında en büyük pay Lenin'indir.

Maksim Gorki'ye göre, sosyalist realizm tenkitçi realizmle, inkılâpçı realizm arasında bir çeşit kaynaşma sağlamıştır. Lenin'in niteliğini yapan şey de en üstün ve sağlam ilmî zihniyet-

(69) Marx - Engels, **Komünist Partisi Bildirisi,** Paris. 1956, s. 31.

le, inkılâpçı ihtirasın birleşmesiydi. Yine Maksim Gorki'nin dediği gibi, "o, bugüne yarının görüşü ile bakmak gibi esine az raslanır bir kabiliyete sahipti". "Olayların tabiî akışını aşan hayali, insanın "bugünün" önünde gitmesine ve "taslak halinde belirmeğe başlıyan eseri tamamlanmış bir tablo halinde seyretmesine" (70) imkân veren hayali yüceltmekteydi.

Sosyalist realizmin nitelikleri işte bunlardı.

Tenkitçi realizmin en değerli mirasını benimseyip, bu mirası sosyalist ideoloji sayesinde zenginleştiren sosyalist realizm gerçeği inkılâpçı oluşumu içinde hakikî bir tarzda tasvir etmeğe dayanır (71). Bunda ne birtakım estetik formüller, ne herhangi birtakım reçeteler söz konusudur. Söz konusu olan şey metot, hayat karşısındaki tutumdur. Marksçılık - lenincilik, sosyal gelişmenin kanunlarını anlamak sayesinde, sanatçıya, kavrayıp, eserlerinde ifade edeceği ve hamle vereceği tarihî gerçeklere ulaşmak ve katılmak imkânını verir.

3. Sosyalist İnkılâp ve kültür mirası

Kapitalist rejim devrinde sosyalist ideoloji, işçi sınıfının kendi teşkilâtı, Parti tarafından tecrübe edilmiş ve biriktirilmiş

(70) Lenin, **Ne Yapmalı ?** ds. Lenin, **Eserler,** C. V, s. 476.

(71) Sovyet Yazarları Birliği'nin 1954 yılı Aralık ayında Moskova'da toplanan II. Kongresi'ne gönderilen bir mesajda, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi sosyalist realizmi şöyle tarif etmişti : "Sosyalist realizmin yüklediği görevleri başarabilmek için, insanların gerçek hayatı, duyguları ve düşünceleri hakkında derin bilgi sahibi olmak, heyecanlarını inceden inceye duymak, bütün bu şeyleri realist edebiyatın değerli örneklerine yaraşır ve anlaşılır bir sanat şekli içinde tasvir etmek şarttır. Bütün bunlar memleketimizde kurulan sosyalizm uğrunda, işçi sınıfının ve bütün Sovyet halkının giriştiği büyük mücadeleyi iyice kavramış olarak ifade edilmelidir." **Pravda** gazetesi, 16 Aralık 1954, **La Nouvelle Critique** dergisinin Sovyet Yazarları Birliği'nin II. Kongresi münasebetile çıkardığı 63 numaralı özel sayısı, s. 15.

siyasî tecrübe gibi sosyalist kültür unsurları vardır. Sosyalist kültürün daha sonraki gelişmesini ve işçi sınıfının tarihî eylemini bu unsurlar tayin eder. Ama, sosyalist kültür ancak işçi sınıfı idaresinin, yani sosyalist demokrasinin şartları içinde serbestçe gelişebilir. İnkılâpsız sosyalist kültür olmaz.

Menşevikler, Rusya'da sosyalist bir İnkılâbın mümkün olmadığını ispat etmek için, işçi sınıfının "kültürünün yetersizliği" ni öne sürmüşlerdi. Bunlara göre, önce "belli bir kültür seviyesi" ne varmak lâzım geliyordu, ama bu kültür seviyesinin ne olduğunu tarif etmiş te değillerdi. Böylelikle, Rus işçi hareketinin bütün umutlarını kırmış oluyorlardı. Lenin ise, aksine, kültür İnkılâbını işçi sınıfının iktidarı ele almasına bağlıyordu. Bunu yapmakla, kültür İnkılâbına varacak biricik doğru yolu çizmiş oluyordu.

Lenin'e göre, halk kitlelerinin fikir seviyesi yükseltilmedikçe, okuyup yazma bilmemek tamamile tasfiye edilmedikçe, insanlığın kazandığı bilgiler bol bol yayılmadıkça, sosyalizm kurulamaz. Onun için, işçilerin ve köylülerin siyasî hayata günden güne daha bilgili, günden güne daha şuurlu olarak katılmalarını, işçi sınıfının kendi kurduğu diktatörlükten kendini kurtarmak, kendi ufkunu genişletmek, kabiliyetlerini ve tecrübesini arttırmak, idare etmesini öğrenmek uğrunda yararlanmasını istiyor. Geri kalmış, kültürsüz, çarlık idaresi tarafından kölelik ve barbarlık altında tutulan Rusya'nın işçi sınıfının ve Partisinin idaresinde fersahları aşıp, öteki milletlere yetişeceğini, hatta onları geçeceğini önceden seziyor.

Kapitalizm insanı kırar döker, ahlâkını bozar, gözden düşürür. İşçi sınıfı, iktidarı ele alınca, yeni hayatı işte kapitalizmin kırıp döktüğü, ahlâkını bozduğu, gözden düşürdüğü bu insanlarla kuracak, eski toplumun yaralarını taşıyan köylülere, aydınlara dayanacaktır. Sosyalizmi kurmak için, diyor Lenin, ister istemez elinin altındaki malzemeyi kullanacaksın. Zaten, arasan da bundan başkasını bulamazsın. Köylülerin, aydınların, orta tabaka kalıntılarının küçük burjuva peşin hükümlerin-

den kurtulmaları için bunları sosyalist bir zihniyetle yeni baştan eğitmek işçi sınıfına düşer.

İşçi sınıfı geçmişin bıraktığı ilerici zengin mirası toplar ve sindirirse, burjuva görüşleri ve ideolojileri yığını içinden bu mirası çekip çıkarmasını bilirse, ancak tarihî görevini yerine getirebilir. İnkılâpçı ve kurtarıcı olan bu sınıf varlıklı sınıfların hâkimiyetlerini muhafaza etmelerini mümkün kılmış ne varsa hepsini atacak, elde edilmiş bilgilerden sosyalizme yarayacakları tekrar alıp geliştirecektir. İşçi sınıfı burjuvaziden kalma kültür mirasına konacak, ama bu mirası değiştirecektir; çünkü, insanın insan tarafından sömürülmesine dayanan bir kültürle yetinemez. Burjuva ferdiyetçiliğinin döküntülerini sosyalist yaratmanın ateşinde yakacak, kapitalist istihsal tarzını ortadan kaldırmakla, bu sınıf burjuva kültürü yapısının dayandığı temelleri yıkmış oluyor. Ama kollektif iktisat temeli üstüne yeni bir kültür yapısı kurmak için geçmişten kalma birçok malzemeyi ve yaşıyabilecek değerlerini kullanacaktır.

Franz Mehring (72) Karl Marx'ın şu sözlerini hiç ağzından düşürmezdi :

"İnsanlığın hayatını yeni baştan kurmak işinde eski Yunan kültürünün zaferden zafere koşan sosyalizm için ne büyük bir değeri olduğunu anlamayanlar budaladır."

Marksçılığın kendisi de genel gelişme çizgisinin dışında fışkırıvermiş katı ve kapalı bir doktrin değildir. Bu doktrin insan düşüncesinin elde ettiği en üstün kazançları alıp, daha ileri götürmüştür.

"Marksçılık XIX. yüzyılda insanlığın Alman felsefesinde,

(72) Franz Mehring (1846 - 1919) Spartakus grubundan olup, Almanya'da sosyalist bir rejim kurulması uğrunda Rosa Luxemburg, Karl Liebknceht, vb. ile birlikte mücadele etmiş, Karl Marx ve Alman sosyalizmi hakkındaki değerli incelemelerile ün salmış inkılâpçı Alman sosyalisti (çev.).

İngiliz iktisat ilminde ve Fransız sosyalizminde yarattığı en iyi şeylerin meşrû mirasçısıdır." (73).

Onun için, sosyalist kültür de evrensel ilerlemenin dışında kalamaz. Bu kültür kendinden önce gelmiş geçmiş bütün medeniyetlerin meşrû mirasçısıdır. Lenin diyor ki: "İnsanlığın elde ettiği bütün zenginlikler hakkındaki bilgilerle hafızasını zenginleştirmiş kimse ancak kendisine ben sosyalistim diyebilir" (74). Sovyet okullarındaki tarih öğretmenlerinin geçmişteki mücadeleleri ve zaferleri gereği gibi aydınlatmalarını Lenin işte bunun için istiyor.

Kapitalist rejimde her milletin bir tek kültürü olmadığını işçi sınıfı hiç bir zaman unutmamalıdır. Her millî kültür, bir yandan, hâkim sınıfın kültürünü, öte yandan da, emekçilerin menfaatlarına uygun düşen halkçı ve sosyalist bir kültürün unsurlarını içine alır. İşçi sınıfı, sosyalist devlet, Parti, halkçı ve sosyalist kültürün kendilerine bıraktığı mirası almak ve geliştirmek, ve kendilerine yabancı kültürü söküp atmak, sürüp çıkarmak zorundadır.

Rusya'da iki kültür vardır: Biri Purişkiyeviç, Guçkof ve Struve'lerin kültürü, öteki de niteliğini Çernişevski'den ve Plehanof'tan almış kültür (75).

"*Her* millî kültürden *yalnız* halkçı ve sosyalist unsurları alıyoruz; *her* milletin burjuva kültürüne, burjuva milliyetçiliğine karşılık, *kayıtsız ve şartsız yalnız* bu unsurları alıyoruz". (76).

---

(73) Lenin, **Marksçılığın üç kaynağı ve tamamlayıcı üç parçası,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XIX, s. 3 - 4; Türkçe Osman Saidoğlu çevirisi, İstanbul. 1967, s. 11.

(74) Lenin, **Gençlik birliklerinin görevleri,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XXXI, s. 262.

(75) Lenin, **Millî mesele hakkında tenkitçi düşünceler,** ds. Lenin, **Eserler,** C. XX, s. 16.

(76) Lenin, **Aynı makale, aynı yerde,** s. 8.

Lenin'in millî bir gurur duygusu beslemesi Rusya'nın inkılâpçı bir geçmişe sahip olmasından ileri gelmektedir.

"Çarlık cellatlarının, aristokratların ve kapitalistlerin güzel vatanımıza reva gördükleri zorbalıklardan, boyunduruktan, ettikleri bunca hakaretlerden pek büyük bir acı duyuyoruz. Bu zorbalıkların bizden, Büyük Ruslar'dan hemen karşılık görmesinden, bu çevrenin Radişçef (77) leri, Dekabristleri (78), 1870 - 1880 yıllarının halkçı inkılâpçılarını doğurmasından, Büyük Rus işçi sınıfının 1905'te inkılâpçı bir kitle partisi yaratmasından, Büyük Rus köylüsünün bu devirde demokratlaşmağa ve papazı, büyük toprak sahibini alaşağı etmeğe başlamasından gurur duyuyoruz". (79).

Lenin ne bu mirası, ne kapitalizmin bıraktığı tekniği, ne de ilimlerin ve sanatların insanlığa kazandırdığı şeyleri feda etmek düşüncesindedir. Sosyalist devletin kadroları dışında, halk kitleleri katılmadan, özel birtakım teşkilâtlar, "laboratuvarlar" vasıtasile burjuva toplumu içinde bile bir proletarya kültürü yaratılabileceğini savunan Bogdanof'la ötedenberi mü-

---

(77) Aleksandr Nikolayeviç Radişçev (1749 - 1802) Rusya'nın ilk inkılâpçı yazarı olup, **Hürriyete Şarkı** (1783) şiiri ile, çarlık istibdadı aleyhindeki **Petersburg'tan Moskova'ya Yolculuk** (1790) kitabı ile ün salmıştır. Bu kitabı çariçe Katerina II nin emrile yakılmıştı (çev.).

(78) Dekabristler, Çar Aleksandr'ın ölümünden sonra, müstebit fikirlere sahip olduğu bilinen Nikola'yı uzaklaştırıp, kardeşi büyük düka Konstantin'i tahta çıkarmak için girişilmiş gizli hareketin (14 - 26 Aralık 1825) üyelerine denir. Hareketin ideologları Rileyef, Khovski, Borisof, Gorbaçevski, vb. idi. Materyalist bir doktirine sahiptiler, ve Aleksandr Herzen, Biyelinski, Çernişevski ve Dobrolyubof üstünde büyük etkileri olmuştur. Hareket kanlı bir şekilde bastırılmış, elebaşılar asılarak idam edilmiş, geri kalanın çoğu Sibirya'ya sürülmüştür (çev.).

(79) Lenin, **Büyük Rusların millî gururu,** ds. Lenin, **Eserler**, C. XXI, s. 85; Nâzım Hikmet : **Bedreddin destanına zeyl : Millî gurur,** İstanbul. 1936, 16 s.

cadele etmekteydi. *Materyalizm ve Ampiriyokritisizm* adlı eserinin 2. baskısına Eylül 1920'de yazdığı bir önsözde, Lenin, "Bogdanof'un "proletarya perdesi altında" birtakım burjuva ve gerici görüşleri öne sürdüğünü" (80) belirtmişti.

Marksçılık aleyhdarı bu görüşler, 1917 yılında, Proletkult'un (Proletarya Kültürünün) kurulmasına yol açacaktır.

İşçilerin üniversitelere ve Proletkult kulüplerine akın akın gelmeleri halkın öğrenmeyi ve bilgi sahibi olmayı nasıl ihtirasla istediğini gösteriyordu. Oysa, Proletkult'un idarecileri işçilere siyasî bakımdan yanlış birtakım görüşler aşılamakta, ve işçi sınıfının, Parti ve devlet dışında, muhtar olarak eğitilmeleri gerektiğini söylemekte, ve kültür işinde aydınların oynıyacakları rolü inkâr etmekteydiler.

Proletkult derhal yeni bir sanat, bir proletarya sanatı kurulmasını ısrarla istiyordu. *Proletarskaya Kultura* (Proletarya Kültürü) dergisinde şu satırları okuyoruz: "Kültür meseleleri konusunda biz hemen işe girişilmesini istiyen sosyalistleriz. Biz diyoruz ki, işçi sınıfı kendisine lâzım olan sosyalist düşünce, duygu ve hayat şekillerini hemen, bugünden tezi yok yaratmalıdır." Proletkult'un bazı üyeleri klasiklerden kalma mirasın "lûzumsuz", zararlı olduğundan dem vuruyorlardı. Bir "proletarya" şairi olan Krilof eski şaheserlerin inkâr edilmesini vaaz ediyordu. "Proletarya Kültürü" uğruna kafamızda eskiden kalma ne varsa hepsini silkip atmak! *Biz* adlı manzumesinde şöyle haykırıyordu :

Yarın uğruna, Raphaël'in eserini yakacağız,
Müzeleri yıkıp, sanat çiçeklerini çiğneyeceğiz...

Oysa, bu şairler, yeni sanat diye, kapitalist toplumun çürümüş sanat okullarını tekrar canlandırmaktan başka bir şey yapmamışlardı.

Proletkult'un Bogdanof'çu idarecilerinden biri olan Pletnef

(80) Lenin, **Materyalizm ve Ampiriyokritisizm,** önsöz, s. 9.

"İdeoloji cephesinde" adlı makale serisini 27 Eylül 1922'den itibaren *Pravda* gazetesinde tefrika etmeğe başlayınca, Lenin makale kupürlerinin kenarlarına işaret ettiği birkaç notta bu yazıların bulanıklığını, saçmalığını, "son derece uydurma" niteliğini ortaya koymuş, yermişti.

Proletkult'un tutumunu, zorlamalarını ve hayattan uzak tecrübelerini tenkit ederken, Lenin yeni, proleter bir kültürün tezahürlerini devamlı bir dikkatle izlemekteydi. Proleter yazarlara muhabbet gösteriyor, dostluğu ile, öğütlerile yardım ettiği Maksim Gorki'nin eserine pek büyük bir değer veriyordu. Büyük Rus yazarının işçi İnkılâbının idarecisine neler borçlu olduğunu herkes bilir.

Birçok tanıkların söylediklerine göre, Lenin, Mayakovski'nin *Marşımız* ve *150.000.000* adlı şiirlerinden hiç hoşlanmamış (81) görünüyorsa da, bu şairin bürokrasiye karşı yöneltilen *Toplantı yapmaktan başka birşey yapmıyanlar* adlı şiirini pek övmüştü. Bu şiirde ne soyut bir mübalâğa, ne de kelime oyunculuğu vardır. Yazının kanaatkâr realizmi, ifade ettiği hakikat, yazılışındaki sadelik Lenin'in pek hoşuna gitmişti. Mayakovski, bundan sonra, şiirini hep halk kitlelerinin sosyalizm uğrundaki mücadelesine sıkı sıkıya bağlı tutacaktır.

Lenin yeniye bir put gibi tapılmasını saçma bulurdu. Yeniliğin öncüsü olan bu adam, eski sanat ileri, emekçilere faydalı fikirleri ifade ettikçe, hayatı soylulaştırıp güzelleştirdikçe eskinin taraftarı olduğunu söyler dururdu.

Proletarya için özel sanat diye birşey yoktur. Sanat bütünü ile herkes içindir. Lenin, Clara Zetkin (82) e: "Sanat halkın

---

(81) Biri pek kısa, öteki 1.700 mısralık bu iki şiirden birincisi 1917'de, ikincisi 1919 - 1920'de yazılmıştır. Bak. Elsa Triolet, **Mayakovski, poète russe,** Paris. 1945 ve **Mayakovski, Vers et proses de 1913 à 1930,** Paris. 1952.

(82) Clara Zetkin (1857 - 1933) yazar ve Alman sosyalisti, Alman Komünist Partisini kuran Spartaküs grubundan değerli inkılâpçı marksçı. Uluslararası Komünist Kadın hareketini o teşkilâtlandırmış ve idare etmiştir (çev.).

malıdır, demişti. İşçilerimiz ve köylülerimiz tiyatro, sinema, opera, bale seyretmeğe herkesten daha fazla lâyıktırlar. Gerçek sanat, büyük sanat onların hakkıdır..."

Sovyetler Birliği Lenin'in gösterdiği yoldan yürüdüğü için, kültür bu memlekette halk kitlelerinin malı haline gelmiştir. İnkılâp sadece bir bilgi ve güzellik ihtiyacı yaratmakla kalmadı, bu ihtiyacı hem besledi, hem de doyurdu.

Halkçı yazar Saltikof-Şçedrin XIX. yüzyılın ikinci yarısında yalnız kaldığından şikâyet ederdi. Yarı derebey, yarı kapitalist olan rejimin zulüm ve işkence ettiği köylüler uğrunda mücadele ediyordu, ama kitapları yankı bulmuyor, köylü kitleleri susuyordu... Bu yüzden, yazarın ateşli, ara sıra da umutsuz çığlıklar kopardığını görüyoruz :

"Uzun çalışma hayatım boyunca kaç kere: "Ey! Rus okuyucusu, nerdesin? Ses ver!" diye haykırdığım olmuştur. Bu Rus okuyucusunun nerde olduğunu, doğrusu ya, şu dakikada bile bilmiyorum... Rus okuyucusu, şüphe yok ki, kendi yolunda, edebiyat ta kendi yolunda gittiğine hâlâ inanıyor; yazarın canı istediği zaman yazdığına, Rus okuyucusu da canı istediği zaman okuduğuna hâlâ inanıyor..." (83).

Şçedrin yaşasaydı, bugün çölde haykırmak, Rus okuyucusunu boşuna çağırmak ihtiyacını artık duymayacaktı.Bu uyanık, bilgili, şuurlu okuyucu bugün vardır, yazarın yürüdüğü yolda karşılaşacağı insan odur. Bu okuyucu sayısı, her holhozda, her köyde, her şehirde yüzlerce, binlerce, yüzbinlercedir.

Marx ve Engels'in fikirlerini emperyalizm, işçi sınıfı İnkılâbı ve istihsal vasıtalarının ortak mülkiyeti üstüne kurulu ye-

(83) Saltikof - Şçedrin, **Çeşitli Mektuplar**, Bölüm I, Kitabımızın daha sonraki sayfalarına bakınız.

ni bir toplumun kuruluşu devrinde geliştirmek suretile, bu iki sosyalisti yaşatan Lenin sosyalizmin günlük başarı uğrunda giriştiği mücadelede edebiyatla kültürü birbirine bağlamaktadır. Onun için, bu büyük sosyalistin edebiyatla kültüre ayırdığı sayfalar sosyal değişmenin büyük meselelerine dokunmaktadır. Edebiyatla kültür hakkındaki yazılarını bilmeden sosyal değişmenin bu büyük meseleleri incelenemez.

Lenin fırsat düşkünü zihniyetle ve revizyonculukla mücadele etmektedir. Doğmacılığa, şekilci yorumlara, dar görüşlü davranışlara karşı bizi önceden silâhlandırıyor. İkinci Enternasyonal'in ıslahatçıları gibi, ve hele Vandervelde gibi, sosyalist kültürü burjuva kültürünün kuyruğu haline getirmiş olan menşevik tasfiyecileri suçluyor, birtakım laboratuvarlarda inbikten süzülmüş olan sözüm ona bu proletarya tecrübecilerini mahkûm ediyor. Sanatını halkın hizmetine vermek istiyen mücadeleci yazara lûzumlu olan Parti zihniyetini yüceltiyor. Sermayenin hâkimiyeti karşısında, hangi soydan olursa olsun, hiç bir bürokrasi idaresine boyun eğmek istemiyen edebiyat yaratmasının hürriyetini ilân ediyor. Maksim Gorki'ye yazdığı mektuplarda, bir işçi sınıfı idarecisinin yanlışlara düşmekten kurtulmakta bir yazara nasıl yardım edebileceğini gösteriyor. Her millet içinde iki kültür vardır, tezi vasıtasile, bizi fikir ve edebiyat mirasında bir ayıklama yapmağa, bu mirastan ilerici unsurları devşirmeğe, halk kitlelerine ait olanları - bunları yeni bir şekilde ve pek büyük bir çapta geliştirmek üzre - halk kitlelerine geri vermeğe çağırıyor. Bu öğretiler, edebiyata, sanat eserinin vasfına zararlı olan halk düşmanı kişi ibadetine karşı paha biçilmez birer devadır.

Lenin, Tolstoy hakkındaki makalesile, bize yalnız marksçı tenkit örnekleri vermekle kalmadı, yaşadığı devre hâkim olmak ve geleceğe yönelmek için geçmişi bugüne katmakla kalmadı. Halk kitlelerinin mücadelesine, ve halk kitlelerini, bütün engellere rağmen, türlü değişiklikler ve kararsızlıklar arasında birçok inişler ve yokuşlar inip çıkarak, karanlıklardan aydınlığa, kö-

lelikten hürriyete, parçalanmadan bütünlüğe, yarı hayvanî kısır bir hayattan şuurlu ve yaratıcı hayata doğru - önüne geçilmez bir şekilde - sürükliyen tarihî oluşum içine inkılâpçı düşüncesini de, inkılâpçı ihtirasını da kattı.

Jean FREVİLLE

V. İ. LENİN

SANAT VE EDEBİYAT

Seçilmiş Metinler

BİRİNCİ BÖLÜM

RUS EDEBİYATININ XIX. YÜZYILDA OYNADIĞI KURTARICI VE İLERİCİ ROL

1

Aleksandr Herzen

Aleksandr Herzen'in 100. doğum yıldönümü münasebetile, Lenin Sosyal - Demokrat *gazetesinin 25 Nisan (8 Mayıs) 1912 tarihli sayısı için bir makale yazmıştır.* "Herzen'in hatırasına" *adlı bu makalede, o, hem Herzen'in zaaflarını ve üstünlüklerini, hem de inkılâpçı Rus hareketi tarihindeki yerini gösteriyor.*

Gazeteci, inkılâpçı demokrat, maddeci, Feuerbach taraftarı olan Aleksandr Herzen (1812 - 1870) 1847 yılında Avrupa memleketlerine göç etmiştir. Kendisile aynı fikirde olan dostu Nikola Ogaref (1813 - 1877) ile birlikte Londra'da Kolokol *(Çan) dergisini çıkarmış, sonra bu derginin yayınlanmasına Cenevre'de devam edilmiştir (1865 - 1868). Derginin adı yazılı başlığın altında; "Vivo voco!" (Yaşayanlara sesleniyorum!) sözleri vardı.*

Herzen ve Ogaref tarafından yine önce

Londra'da yayınlanıp, sonra Cenevre'de çıkarılan Polyarnaya Zvezda *(Kutup Yıldızı) dergisi gibi,* Kolokol *da çarlığa karşı mücadele etmiş, köylülerin siyasî ve iktisadî kurtuluşunu istemiş, halkçı fikirleri yaymıştı. Aleksandr Herzen'in yaptığı yayınlar Rusya'da büyük bir etki yapmış, memleketin inkılâpçı bütün bir nesli yabancı memleketlerden gelen bu seslenişe kulak vermişti.*

Aleksandr Herzen doğalı yüzyıl oluyor. Bütün liberal Rusya bu yazarın hatırasını anmaktadır: Sosyalizmin en ciddi meselelerinde tamamile susuyor, *inkılâpçı* Herzen'i liberal Herzen'den ayıran şeyi titizlikle gizliyor : Herzen'in hayatının son günlerinde, inkılâbı reddettiğini bildirmekle, yalan söylemiş oluyor. Herzen hakkında yabancı memleketlerde söylenen liberal ve popülist söylevlere gelince, bunlar laf ebeliğinden, boş laflardan başka birşey değildir.

İşçi Partisi Herzen'in hatırasına saygı göstermeyi kendine bir borç bilir. Yazarın hatırasını bayağı bir şekilde yüceltmek için değil, kendisine düşen görevlerin neler olduğunu anlamak için. Rus İnkılâbının hazırlanmasında çok önemli bir rol oynıyan bu yazarın tarihteki gerçek yerinin ne olduğunu anlamak içindir bu.

Aleksandr Herzen, soylular içinden, toprak beyleri içinden çıkmış, XIX. yüzyılın birinci yarısında yaşamış inkılâpçılar kuşağındandır. Soylular sınıfı Biron (1) ve Arakçeyef (2) Rus-

(1) Biron (1690 - 1772) Courlande'lı Alman toprak ağasıdır. 1730 yılında Rusya tahtına çıkan Anna Ivanovna'nın 1772'de gözdesiydi. Bu çariçenin on yıl süren saltanatından faydalanıp, türlü suistimal ve ihtikârlar yaparak büyük bir servet yapmıştı.

(2) Arakçeyef (1679 - 1734) Çar Aleksandr I'in azılı bakanı. Çarın ve saraydaki nüfuzlu kimselerin canavarca gerici olan siyasetlerini amansız bir istibdatla yürütmüştü. Adı keyfî polis idaresinin ve en canavarca baskı usullerinin sembolü olarak kalmıştır.

ya'sına hem pek çok "sarhoş subay, farfaracı takımı, kumarbaz, panayır kahramanları, seyis, savaşçı, kırbaçla adam döven, harem sahipleri", 'hem de iyi ruhlu Manilof'lar vermiştir.

> "Ve bunlar arasından, *diyor Herzen,* Romulus ve Rèmus gibi vahşi hayvan südü ile beslenmiş bir avuç kahraman insan, Dekabristler yetişti... Bunlar özel soydan birer cenkçi, tepeden tırnağa çelikten birtakım şövalyeler, kahraman savaşçılardı: Genç bir kuşağa yeni bir hayat kazandırmak ve cellatlar, uşaklar çevresinde doğmuş çocukları "'saf ve temiz kılmak uğrunda ölümü bile göze almış birtakım kimselerdi." (3)

Aleksandr Herzen işte bu çocuklardandı. Dekabrist isyanı gözünü açmış ve kendisini "saf ve temiz" kılmıştı. 1840 - 1850 derebeylik Rusya'sında yaşadığı devrin en büyük düşünürleri katına yükselmesini bilmişti. Hegel'in diyalektiğini sindirmiş, bu diyalektiğin "İnkılâbın cebir ilmi" olduğunu anlamıştı. Hegel'den daha ileri gitmiş. Feuerbach'ın peşinden yürüyerek, mad deciliğe kadar varmıştı. *Tabiatın incelenmesi hakkında mektuplar*'ın birincisi olup, 1844 yılında yazılan *Tecrübecilik ve fikircilik* adlı makalesinde onu, birçok tecrübeci tabiat âlimlerini, zamanımızın birçok fikircilerini ve yarı - fikircilerini bugün bile aşan bir düşünür olarak görüyoruz. Aleksandr Herzen diyalektik maddeciliğe iyice yaklaşmış ve tarihî maddeciliğin eşiğine kadar gelip durmuştu.

1848 İnkılâbının bozguna uğramasından sonra, Aleksandr Herzen'in fikrî iflasa sürüklenmesine sebep olan şey işte bu "duruş" tur. Aleksandr Herzen daha önce Rusya'dan ayrılmış, ve 1848 İnkılâbını yerinde ve yakından gözlemişti. O zamanlar demokrattı, inkılâpçıydı, sosyalistti. Ama "sosyalizmi" 1848'de

(3) Aleksandr Herzen, **Sonlar ve başlangıçlar,** ds. Aleksandr Herzen, **Seçilmiş Eserler,** Moskova. 1937, s. 349.

çeşitleri çok olup, Haziran 1848 günleri tarafından hepsi de silip süpürülen burjuva ve küçük burjuva sosyalizmi şekillerinden biriydi. Aslına bakılırsa, bu sosyalizmin sosyalizmle ilgili hiç bir tarafı yoktu, burjuva demokrasisinin *o zamanki* inkılâpçı zihniyetini, burjuva demokrasisinin hâlâ etkisi altında bulunan işçi sınıfının inkılâpçı zihniyetini ifade eden tatlı bir cümleden, cömert bir hulyadan ibaretti bu sosyalizm.

Aleksandr Herzen'in fikrî iflası, 1848 İnkılâbından sonraki derin şüpheciliği ve kötümserliği sosyalizm içindeki *burjuva kuruntuları*'nı iflâsa sürükledi. Aleksandr Herzen'in manevî dramı, burjuva demokrasisindeki inkılâpçı zihniyetin (Avrupa'da) *çoktan* ölüp, sosyalist işçi sınıfındaki inkılâpçı zihniyetin *daha henüz* olgunluğa varmadığı o büyük tarihî devrin bir yankısı, o büyük tarihî devrin doğurduğu bir sonuçtu. Bugün İnkılâp düşmanı zihniyetlerini Herzen şüpheciliği dolayısile renkli ve süslü birtakım cümleler altında gizliyen Rus liberal lafebelerinin anlamadıkları, bir türlü de anlayamadıkları şey işte budur. 1905 Rus İnkılâbına ihanet eden, bir zamanlar şerefli *inkılâpçı* unvanını taşımış olduklarını unutan bu lafebeleri için, şüphecilik demokrasiden liberalizme, uşak ruhlu, alçak, pis ve 1848'de işçileri kurşuna dizen, devrilmiş taçları tekrar tahtlarına oturtan, Napolyon III'ü alkışlayan, ve sınıf mahiyetini anlıyamadığından ötürü Aleksandr Herzen'in *lânetlediği* o canavar liberalizme geçişin bir şeklidir.

Herzen'deki şüphecilik, "sınıflar üstü" burjuva demokratlığı kuruntularından işçi sınıfının sınıf mücadelesine, o sert, amansız, yenilmek bilmez mücadeleye bir geçiş şeklidir. Delili de Herzen'in ölümünden bir yıl önce, 1869'da *Eski bir arkadaşa yazdığı mektuplar,* yani Mihail Bakunin'e yazılmış mektuplardır. Herzen anarşici Bakunin'le münasebetlerini kesmiştir. Doğrusunu söylemek gerekirse, Herzen bu münasebeti kesişte, sınıf zaferine güven besliyen işçi sınıfının görüşü ile kurtuluşundan umudunu kesen küçük burjuvanın görüşü arasındaki derin uçurumu görecek yerde, hâlâ mücadele taktiği üstündeki

fikir ayrılığını görmekteydi. Herzen bunda da eski burjuva halkçı cümlelerini, yani "sosyalizm propagandasını hem emekçiye, hem patrona, rençbere ve küçük burjuvaya yöneltmeli" fikrini tekrar ele alıyor, ama, Bakunin'le münasebetlerini kesmekle, Herzen bakışlarını liberalizme değil, *Enternasyonal*'e, Karl Marx'ın idare ettiği o Enternasyonal'e, işçi sınıfı *"taburlarını toplamağa"*, çalışmadan yaşıyanların dünyasını reddeden *"işçi dünyası"* nı bir araya toplamağa çalışan (4) o Enternasyonal'e çevirmiştir.

★

1848 hareketinin ve Karl Marx'tan önceki bütün sosyalizm şekillerinin tümü ile burjuva halkçı özünü anlıyamadığından dolayı, Herzen, pek haklı olarak, Rus İnkılâbının burjuva niteliğini de anlıyamamıştır. Herzen "Rus" sosyalizminin, "popülizm"in, kurucusudur. Herzen sosyalizmi köylünün (kendisine bir *parçacık toprak* verilecek köylünün) kurtuluşunda görmüş, sosyalizmi ziraî komünde ve köylünün "toprak sahibi olmak hakkı" fikrinde görmüştür. Pek benimsediği düşünceleri, birçok defalar, bu tema üstünde geliştirmiştir.

Aslına bakılırsa, zaten bütün Rus popülizminde olduğu gibi, hatta bugünkü "sosyalist - inkılâpçıların" modası geçmiş popülizminde olduğu gibi, Herzen'in bu doktirininde de sosyalizmin zerresi yoktur. Batıdaki "1848 sosyalizmi"nin türlü şekillerinde - Rusya'da burjuva köylü demokrasisinin *inkılâpçı zihniyetini* ifade eden - aynı güzel cümleyi, aynı cömert hulyayı burada da görüyoruz. Köylüler 1861'de toprağı hem de ucuz elde ettikçe, derebey toprak sahiplerinin gücü kuvveti azalacak, kapitalizm de Rusya'da hızlı, geniş ve serbest bir şekilde gelişecektir.

"Toprağa sahip olmak hakkı" ve "toprağın eşit olarak pay edilmesi" fikri, toprak sahiplerinin iktidarını tam bir şekilde

(4) Aleksandr Herzen, **Eski bir arkadaşa mektuplar,** ds. Aleksandr Herzen, **Seçilmiş Eserler,** Moskova. 1957, s. 385, 379.

tazelemek uğrunda, büyük derebeylik mülkiyetinin tamamile ortadan kaldırılması uğrunda köylülerin besledikleri eşitçi inkılâpçı emellerin ifade edilmesinden başka bir şey değildir.

1905 İnkılâbı bunu tamamile teyit etmiştir. Bir yandan, işçi sınıfı, Sosyal Demokrat bir İşçi Partisi kurup, bağımsız bir kuvvet olarak, inkılâpçı mücadelenin başına geçmiş; öte yandan, büyük toprak mülkiyetinin, bu arada, toprak üstündeki özel toprak mülkiyetinin de kaldırılması, ne şekilde olursa olsun, ortadan kaldırılması uğrunda mücadele eden inkılâpçı köylüler ("Trudovik"ler ve "Köylü Birliği"), pek yerinde olarak, birer patron gibi, birer küçük teşebbüs sahibi gibi, savaşmışlardır.

Bugün, toprağa sahip olmak hakkının, vb. "sosyalist niteliği" üstündeki anlaşmazlıklar ve tartışmalar gerçekten ciddî ve önemli tarihî bir meseleyi hasıraltı etmekten ve *karartmaktan* başka bir işe yaramamaktadırlar. O ciddî ve önemli tarihî mesele de şudur: Rus *burjuva* İnkılâbında liberal burjuvazinin menfaatları ile inkılâpçı köylü sınıfının menfaatlarını, başka bir deyişle, bu inkılâpçı liberal eğilimle halkçı eğilimi, "uzlaştırıcı" (kralcı, çar taraftarı) eğilimle cumhuriyetçi eğilimi birbirinden ayırmak. Cümleler üstünde durmayıp, işi derin bir şekilde ele alacak olursak, sınıf mücadelesini "nazariyelerin" ve doktirinlerin temeli olarak ele alacak olursak, görürüz ki, Aleksandr Herzen'in *Çan* (Kolokol) dergisinde ortaya koyduğu mesele işte bu meseledir.

Aleksandr Herzen yabancı memleketlerde hür bir Rus basını kurdu. Onun başardığı en büyük iş budur. *Kutup Yıldızı* (Polyarnaya Zvezda) dergisi Dekabristler geleneğini tekrar ele almış, *Çan* (Kolokol, 1857 - 1867) dergisi ise, köylülerin kurtulması uğrunda bütün kuvvetile mücadele etmişti. O eski kölece susuşa bir son verilmişti.

Oysa, Aleksandr Herzen derebeyler, toprak beyleri çevresinden yetişmişti. 1847 yılında Rusya'dan ayrılmış, inkılâpçı halkı görmemiş ve halka inanmamıştı. "Bu âlemin büyüklerine" seslenişindeki liberal eda bundan ileri gelmektedir. *Çan* (Ko-

lokol) dergisinde insan asan Çar Aleksandr II'ye bugün tiksinerek okunan tatlı dilli mektuplar yazması da yine bundan ileri gelmektedir. Halktan gelme yeni inkılâpçılar kuşağını temsil eden Çernişevski (5), Dobrolyubof (6), Serno - Solovyeviç (7) demokrasiden liberalizme gerilemesini Herzen'in yüzüne vurmakta yerden göğe kadar haklıydılar. Böyle olmakla beraber, hakikati de söylemekten çekinmiyelim: Herzen demokratlıkla liberalizm arasında durmakla beraber, halkçı Herzen yine de baskın çıkmıştır.

Bir vakitler *Çan* (Kolokol) dergisine *liberal* eğilimleri yüzünden hayran ve liberal ahlâksızlığın en iğrenç tiplerinden biri olan Kavelin (8) Anayasaya karşı çıktı, inkılâpçı kaynaşmaya hücum etti, "kuvvete" ve kuvvete başvurmaların karşısına dikildi, sabır öğütleri vermeğe kalkıştı. Bunun üzerine, Herzen bu bilge liberalle *münasebetlerini kesti.* Herzen bu adamın "kendini liberal gösteren hükümete gizli kılavuzluk hizmeti görmek için" yazılmış "zayıf, manasız ve zararlı" siyasî hicviyesine şiddetle hücum etti, "Rus halkını bir ahmak, hükümeti de zeki gibi" temsil eden Kavelin'in "siyasî - duygulu vecizelerine" saldırdı. *Çan* (Kolokol) dergisi *Cenaze duası* adlı bir makale yayınladı. Bunda kendi "cılız ve övünücü fikirlerile çürümüş bir ağ ören profesörleri, sıhhatli gençliğin kendi hastalıklı düşüncelerine muhabbet göstermemelerini bir zamanlar masum bulup, sonra sonra bundan sızlanan sabık - profesörleri" yermişti. Sözü edilen profesörlerden birisinin kendisi olduğunu Kavelin tabiî ki, anladı.

---

(5) Çernişevski için ilerdeki sayfalara bakınız.

(6) N. A. Dobrolyubof (1836 - 1861) inkılâpçı halkçı tenkitçi ve gazete yazarı, felsefede materyalizm ve edebiyatta realizm taraftarı, Biyelinski çömezi yazar olup, gerici nazariyelere, kişi hâkimiyetine ve toprak köleliğine karşı savaşmıştı.

(7) A. A. Serno - Solovyeviç (1838 - 1869) 1860 - 1870 yılları arasındaki inkılâpçı harekete katıldı, 1862'de yabancı memleketlere göç etti. Birinci Enternasyonal'e girdi.

(8) K. D. Kavelin (1818 - 1885) tarihçi ve liberal gazete yazarı.

Çernişevski yakalanınca, iğrenç liberal Kavelin şunları yazmıştı :

> "Yakalamalar insanı isyan ettirecek gibi görünmüyor... İnkılâpçı parti hükümeti devirmekte nasıl her vasıtayı mübah görüyorsa, hükümet de kendini birtakım vasıtalarla savunmayı mübah görüyor."

Aleksandr Herzen, Çernişevski davası münasebetile yazdığı bir makaledeki şu sözlerle bu kade (9) ye karşılık vermiş görünüyor :

> "İşte şimdi de birtakım sefiller, birtakım mıymıntı insanlar, birtakım sümüklü böcek adamlar çıkmış, bizi idare eden bu haydut ve alçak sürüsüne dil uzatmanın doğru olmadığını iddia ediyorlar."

Liberal Turgenyef (10) Çar Aleksandr II ye dürüst ve sadık taba olduğuna ve Polonya isyanını bastırırken yaralanan askerler menfaatına iki altın yardımda bulunduğunu bildiren bir mektup gönderince, *Çan* (Kolokol) dergisi :

> "Kendisinin duyduğu vicdan azabından imparatorun haberi olmadığı için acı duyarak geceleri gözüne uyku girmediğini çara bir mektupla bildiren (erkek soyundan) ak saçlı kadın evliya Madeleine'in sözünü etti."

Turgenyef (erkek soyundan) ak saçlı kadın evliya Madeleine'in kendisi olduğunu hemen anladı.

Polonya'yı savunduğu için bütün Rus liberallerinin kendisinden uzaklaşmasına, "kültürlü yüksek sosyete" nin *Çan* (Kolokol) dergisinden yüz çevirmesine Herzen hiç şaşmadı.

---

(9) Kade, liberal burjuvazinin teşkilâtı olan Anayasacı - Demokrat Parti'nin Rusça adının ilk harfleri (K. D.).

(10) Turgenyef için ilerdeki sayfalara bakınız.

Polonya'nın hürriyetini savunmakta ve Aleksandr II yatıştırıcılarını, cellatlarını, adam asanlarını rezil etmekte devam etti. Herzen, böylelikle, Rus demokrasisini kurtarmış oldu. Turgenyef'e yazdığı bir mektupta diyordu ki :

> "Rus adının şerefini koruduk. Koruduk, ama bu bize uşak çoğunluğun saldırmasına mal oldu."

Bir toprak kölesinin nişanlısının namusuna tecavüz eden bir senyörü öldürdüğü haberi gelince, Herzen *Çan* (Kolokol) dergisinde bundan söz eden yazısında "Oh, ne iyi etmiş!" demişti. Köylülerin "barışçı yoldan azat edilmeleri" işine başlamak için birçok askerî komiserler tayin edileceğinin ilân edilmesi üzerine, Herzen, şunları yazmıştı :

> "Emrindeki müfreze ile köylüleri boğazlıyacak yerde, köylülere katılacak ilk zeki albay Romanof'ların tahtına çıkacaktır."

Albay Reitern, cellatlara hizmet etmemek için, Varşova'da intihar edince (1860) Herzen bakın ne diyor :

> "Asıl kurşuna dizilecek olanlar, silâhsız insanlara ateş edilmesini emreden generallerdir."

Bezdna'da 50 köylü öldürülüp, bunların şefleri kurşuna dizilince (12 Nisan 1861), Herzen *Çan* (Kolokol) dergisinde şunları yazmıştı :

> "Ey emekçi ve Rus toprağının şehidi, söylediklerim kulağına kadar varabilse!.. Saint - Petersburg ruhanî meclisi ve Alman olan çar tarafından sana zorla kabul ettirilen fikir çobanı papazlardan korkmamayı sana öğretmeyi ne kadar isterdim... Toprak sahibinden nefret ediyorsun, bürokrattan nefret ediyorsun. Bunlardan korkmakta tamami-

le haklısın, ama çara ve başpiskoposuna hâlâ inanıyorsun... Bunlara inanma. Çar toprak sahipleri ve çobanlarla birliktir, bunlarsa çara hizmet ediyorlar. Bezdna'da katledilen delikanlının babası, Bezdna'da öldürülenin oğlu bunun böyle olduğunu şimdi sen de anlıyorsun... Papazların senin kadar cahil, senin kadar zavallıdırlar. Kazan'da senin için acı çeken Anton (piskopos Antoni değil, Bezdna'lı Anton) öyleydi... Senin evliya dediklerinin cesetleri 48 mucizeyi yaratamazlar, bunlar için edilen dua diş ağrısını geçirmez, ama sende canlı olarak yaşıyan hatıralar bir mucize, senin kurtuluş mucizeni yaratabilir."

"Kanun yolundan giden" uşak ruhlu gazetelerde mevzilenmiş olan liberallerimiz tarafından Herzen'e edilen iftiraların ne kadar bayağı ve alçakça olduğu anlaşılıyor: Onun zayıf taraflarını mübalâğa edip, kuvvetli taraflarının hiç lafını etmiyorlar. 1840 - 1850 yıllarında Rusya'nın inkılâpçı halkını göremek Herzen'in kabahatli olduğunu göstermez, olsa olsa bahtsız olduğunu gösterir. Ama, 1860 - 1870'te bu inkılâpçı halkı görünce, liberalizme karşı cesaretle inkılâpçı halkçılık tarafını tuttu. Liberal burjuvazi ile toprak sahiplerinin çarını uzlaştırmak uğrunda değil, halkın çarlığı yenmesi uğrunda savaştı. İnkılâp sancağını açtı.

★

Herzen'in hatırasını anarken, Rus İnkılâbında faaliyet göstermiş üç kuşak, üç sınıf gözlerimizin önüne geliyor. Soylular ve toprak sahipleri, Dekabristler, Herzen. Bu inkılâpçıların çevresi dardı. Halktan son derece uzaktılar. Ama, başardıkları iş kaybolup gitmedi. Dekabristler Herzen'i uyandırdılar. Herzen de inkılâpçı tahrikleri geliştirdi.

Bu inkılâpçı tahrikler, Çernişevski'den başlıyarak *Halkın İradesi* (11) kahramanlarına kadar, halktan gelme birçok inkılâpçı tarafından tekrar ele alınmış, genişletilmiş, kuvvetlendirilmiş ve çelikleştirilmiştir. Mücadeleciler çevresi daha genişlemiş, bunların halkla münasebetleri daha sıkı hale gelmiştir. Herzen bunlara "gelecekteki fırtınanın genç kılavuzları" demişti. Ama, henüz fırtınanın kendisi ortada yoktu.

Fırtına halk kitlelerinin hareketidir. Sonuna kadar inkılâpçı biricik sınıf olan işçi sınıfı halk kitlelerinin başına geçti, ve milyonlarca köylüyü açık, inkılâpçı bir mücadele için yetiştirdi. Fırtına ilk hücumunu 1905'te yaptı. Bundan sonraki hücum bugün gözlerimizin önünde kabarmağa başlamaktadır.

Herzen'in hatırasını anmakla, işçi sınıfı inkılâpçı nazariyenin büyük manasını kendi verdiği misalin ne olduğunu tanıyarak öğrenmekte, İnkılâba gösterdiği mutlak sadakatın ve halk içinde yapılan inkılâpçı propagandanın boşa gitmediğini, ekimle hasat arasında topu topu on yıl kadar bir zaman kaldığını anlamakta, Rus İnkılâbında ve uluslararası İnkılâpta çeşitli sınıfların ne gibi bir rolü olduğunu tayin etmeyi öğrenmektedir. Bu derslerle zenginleşmiş olan işçi sınıfı, *hür Rus sözünü* halk kitlelerine duyurarak, çara karşı ilk büyük mücadele sancağını açan Herzen'in ardından o iğrenç çarlık kişi hâkimiyetini ezdikten sonra, bütün memleketlerin sosyalist işçilerile hür bir şekilde birleşmeğe doğru giden yolu açacaktır.

"Lenin, *Herzen'in hatırasına*, ds. *Sosyal - Demokrat* dergisi, 25 Nisan (8 Mayıs) 1912; ds. Lenin, *Eserler*, C. XVIII, s. 9 - 15."

---

(11) **Halkın İradesi** partisi (Narodnaya Volya) sosyalizmi benimsemiş, "halkın mutluluğunu ve iradesini iki kutsal prensip" olarak görmüştü, bütün partilerin katılacağı serbest bir seçimle gelmiş bir Kurucu Meclis'in toplanmasını istemekteydi. Bu parti çara karşı giriştiği mücadelede tethiş usullerine başvurmuştu. Kahramanca savaştığı devrede (1878 - 1881) Sofya Perovskaya ve Jelyabof gibi birtakım inkılâpçılar yetiştirmişti.

2

Çernişevski

Karl Marx'ın dediği gibi, "burjuva iktisadının iflâsını büyük bir anlayışla aydınlatan büyük Rus ilim adamı ve tenkitçisi" Nikola Çernişevski (1829 - 1889) XIX. yüzyıldaki inkılâpçı düşüncenin üstatlarından biridir. Bu marksçılık öncesi sosyalistin Friedrich Engels seviyesine kadar yükseldiğine Lenin birçok defalar işaret etmiştir. Krupskaya (12)nın anlattığına göre, Lenin'in Kremlin'deki çalışma odasında Marx'ın, Engels'in, Plehanof'un eserleri yanında Çernişevski'nin de bütün eserleri varmış, ve boş zamanlarında, Lenin bu eserleri tekrar tekrar okurmuş.

Fourier'nin ve Feuerbach'ın etkisi altında kalmış olan hayalci sosyalist ve maddeci Çernişevski, iktisat kanunlarını işliyen eserlerinde, 1860 - 1880 yıllarının inkılâpçı köylü demokrasisinin ideologu olarak, burjuva sosyalizminin zaafını ve ayıbını yüzüne vurmuş, sosyalizmi halka sevdirmiş ve 1861 toprak "ıslahatı" ile şiddetle mücadele etmişti. Aleksandr Herzen gibi, o da Rus ziraî komününün (mir'in) sosyalist geleceğine inanıyordu. İktisat ve siyaset konularını işleyen incelemeleri, estetik denemeleri, Lessing, Gogol, Puşkin hakkındaki tenkit yazıları gibi, Petro ve Pavlo kalesi (13) nde yazılan Ne Yapmalı? *roma-*

(12) Lenin'in karısı.

(13) Leningrad'takî çarlık (siyasî mahkûmlar) hapisanesi.

nı da inkılâpçı gençlik üstünde derin ve devamlı bir etki yapmıştı.

Çernişevski 1862 yılında yakalandı, on dört yıl ağır hizmet cezasına çarptırıldı. Sibirya'daki sürgünlük cezası 1883'te sona erdi. Çarlık idaresi eserinin yayınlanmasını ve adının ağıza alınmasını yasak etmesine rağmen, Çernişevski, popülizmin kahramanlık devresi olan 1878 - 1881 yıllarında, Rusya'daki inkılâpçı harekete ilham veren ve kılavuzluk eden insandı.

Ne Yapmalı? *romanını okuyan genç Plehanof bu eserin silinmez etkisi altında kalmıştı. O bu etkiyi şöyle anlatıyor :*

"Bu ünlü eseri okumayan, tekrar tekrar okumayan kimse kaldı mı? Bu eseri okuyup ta, etkisinde kalmıyan kim var? Bu eserin hayırlı etkisi altında daha iyi, daha temiz, cesur, daha atılgan olmamak elde mi?.. Manevî kuvveti ve yarının daha iyi olacağına güveni biz bu eserden aldık" (14).

Leipzig yangını iftirasına uğrayan ünlü sosyalist Yorgi Dimitrof (1933) kendisinin inkılâpçı bir mücadeleci haline gelmesinde Çernişevski'nin oynadığı rolü şöyle belirtmiştir :

"Gençliğimde bende en kuvvetli izlenim bırakan, mücadeleci olarak benim üstümde etki yapan kitap hangisidir? Açıkça söyliye-

(14) G. V. Plehanof, **Çernişevski,** ds. G. V. Plehanof, **Bütün Eserleri,** C. V, s. 114.

yim, bu kitap Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?* adlı romanıydı" (15).

Çernişevski'nin estetik plandaki önemini Plehanof bu inkılâpçıyı marksçı görüşten ayıran mesafeyi ölçerek belirtmiştir :

"Çernişevski'nin estetik fikirleri doğru bir sanat görüşünü sadece tohum halinde ihtiva etmekteydi. Eski felsefenin diyalektik metodunu benimseyip, mükemmelleştirmekle beraber, bu görüş bu felsefenin metafizik temelini reddederek, bu felsefeyi soyut bir fikre değil, somut sosyal hayata çağırmıştı" (16).

I

Çernişevski'nin kendi devrindeki gerçeği gayet iyi ve esaslı bir şekilde anladığını en iyi gösteren kısımları belirtiyorum. Bu düşünür köylülerin neler ödediklerini, Rus sosyal sınıfları arasındaki zıtlığın ne olduğunu anlamıştı. Yine şunu da iyice belirtelim ki, Çernişevski tamamile inkılâpçı olan bu fikirlerini, sansür baskısı altındaki gazetelerde, ortaya koymasını bilmişti. Aynı şeyleri gizli gizli basılıp yayılan eserlerinde hiç dolambaçsız kaçamaksız yazıyordu.

...Toprak ıslahatının (bu ıslahatın manası Batıda bile yeteri kadar aydınlatılamadığı halde) uygulandığı devirde (17)

---

(15) Yorgi Dimitrof, **28 Şubat 1935'te Moskova'daki yazarlarevinde söylenen söylev.**

(16) G. V. Plehanof, **Çernişevski'nin estetik nazariyesi,** ds. G. V. Plehanof, **Bütün Eserleri,** C. VI, s. 284. Ayrıca bak. G. V. Plehanof, **Sanat ve Sosyalizm,** Selim Mimoğlu çev., 2. Baskı, İstanbul. 1967, s. 120.

(17) 19 Şubat 1861.

bunun tamamile burjuva bir nitelik taşıdığını böyle aydın bir şekilde anlamak için, Rus "toplumu" ile Devletinin emekçinin kanlı bıçaklı düşmanı olan ve köylüyü iflâsa ve topraksız kalmağa sürükliyen sosyal sınıfların hâkimiyetine ve keyfine daha o zamandan boyun eğdiğini anlamak için, insanda Çernişevski'nin dehası olmalı. Bu düşünür yine anlamıştı ki, sosyal münasebetlerimizdeki zıtlığı gizliyen bir hükümet idaresinin varlığı emekçilerin durumunu son derece kötüleştiren korkunç bir afetti.

...Çernişevski anlamıştı ki, toprak köleliği ve bürokrasi üstüne kurulan Rus devleti köylüleri kurtarmayı, yani derebey senyörleri devirmeyi beceremezdi; alçaklık etmekten başka bir şey, liberallerin menfaatlerile (köylüyü para karşılığında azat etme satın almadan ayırt edilmez) toprak sahiplerinin menfaatlarını sefilce uzlaştırmaktan başka bir şey elinden gelmezdi. Bu uzlaştırma köylüleri refah ve hürriyet serabile aldatmış; oysa, aslında, bunları iflâsa sürükleyip, toprak sahiplerinin eline eli kolu bağlı teslim etmiştir. Çernişevski ıslahatı protesto etmiş, başarısızlığa uğramasını yürekten dileyerek lânetlemiş, hükümetin liberallerle toprak sahipleri arasında denge kurma siyasetinde sürçmesini, bir çöküntü olmasını, bunun ardından da Rusya'nın açık bir sınıf mücadelesi yoluna dökülmesini arzulamıştır.

Çernişevski'deki dahice sezişlerin birer olup bitti haline geldiği *şu günlerde,* otuz yıllık tarihin iktisadî ve siyasî bütün kuruntuları amansızca bertaraf ettiği *şu sırada,* çağdaş "demokratlarımız" ıslahat hakkında hâlâ medhiyeler söylüyor, bu ıslahatta "halkçı" istihsalin bir müeyyidesini görüyorlar, bundan emekçiye düşman sosyal sınıfların *etrafını çevirecek* yolun mümkün olacağına dair delil bulup çıkarmak için kafa yoruyorlar. Tekrar ediyorum, demokratlarımızın ıslahat karşısındaki tutumları bunların ne derece burjuvalaştıklarına gayet açık bir şekilde işaret etmektedir. Bu baylar hiç bir şey öğrenmemişler, pek çok şey unutmuşlardır.

"Lenin, *Halkın dostlarının ne olduklarına ve bunların sosyal - demokratlarla nasıl mücadele ettiklerine dair,* ds. Lenin, *Eserler,* C. I, s. 263 - 265.

II

Çernişevski, Yeni Kantçıların, pozitivistlerin, Mach çömezlerinin ve düşünceyi bulandıran daha başka birçok kimselerin zavallı budalalıklarını bir kenara iterek, 1850 - 1860 yıllarından 1888'e kadar, tutarlı felsefî maddeciliğin zirvesinde kalmasını bilmiş gerçekten büyük biricik Rus yazarıdır. Buna karşılık, Rus hayatının geri kalmış olmasından dolayı, Marx'ın ve Engels'in diyalektik maddeciliğine kadar yükselmesini bilmemiş, daha doğrusu yükselememiştir.

"Lenin, *Maddecilik ve Ampiriokritisizm,* ds. Lenin, *Eserler,* C. XIV, s. 346..

III

19 Şubat 1861'de Rus tarihinde yeni bir devir başlıyor. Toprak köleliği devrinde doğmuş olan burjuva devridir bu. Bir yandan, 1860 - 1870 liberalleri, öte yandan Çernişevski iki tarihî eğilimin birer temsilcisidirler. Yeni Rusya uğrundaki mücadelenin sonucu, o günden bugüne kadar, hep bu iki tarihî kuvvete bağlı kalmıştır. Onun için, 19 Şubat 1911 (Islahatının) 50. yıldönümü münasebetile, şuurlu işçi sınıfı bu iki eğilimin ve bunlar arasındaki karşılıklı münasebetlerin esasını mümkün olduğu kadar aydın bir şekilde anlamak zorundadır.

Liberaller Rusya'yı çarlık rejimini, mülkiyet hakkını ve toprak ağalarının iktidarını yok etmeden, sadece bunlardan zamanın zihniyetine uygun tavizler istemek suretile, "yukarıdan kurtarmak" istiyorlardı. Liberaller toprak köleliğini bir türlü kabul edemiyen, ama kişi hâkimiyetini devirebilecek ve toprak sahiplerinin iktidarını ortadan kaldırabilecek olan İnkı-

lâptan ve halk kitleleri hareketinden korkan burjuvazinin ideologları idiler ve öyle kalmışlardır. Onun içindir ki, liberaller "ıslahat uğrunda mücadele etmek" le, "haklar uğrunda mücadele etmek" le, yani iktidarı derebeylerle burjuvazi arasında paylaştırmakla yetinmişlerdir. Kuvvetler arasındaki böyle bir münasebette, derebeyler tarafından yapılmış "ıslahattan" başka, derebeylerin keyfine göre sınırlandırılmış "haklardan" başka ıslahat ve haklar *olamazdı.*

Çernişevski sosyalizme yarı derebey eski köylü komünü yolu ile geçmeyi hayal eden hayalci bir sosyalistti. Sosyalizmi gerçekleştirecek zorunlu maddî şartların ve sosyal kuvvetlerin yalnız kapitalizmin ve işçi sınıfının gelişmesile yaratılabileceğini o, 1860 - 1870 yıllarında, hem görmemişti, hem göremezdi de. Ama, Çernişevski yalnız hayalci bir sosyalist olmakla yetinmedi. Inkılâpçı bir demokrat oldu. Yaşadığı devrin bütün siyasî olayları üstünde inkılâpçı bir zihniyetle etki yaptı. Sansürün çıkardığı engeller, kurduğu tuzaklar içinde köylü İnkılâbı fikrini, yerleşmiş bütün o eski iktidarları devirmek için halk kitlelerinin girişecekleri mücadele fikrini öne sürerek bu etkiyi yaptı. Liberallerin önce telleyip pulladıkları, hatta sonra da göklere çıkardıkları 1861 "toprak ıslahatı" na Çernişevski *alçakça bir iş* adını takmıştı. Çünkü, bu ıslahatın derebey niteliğini açıkça görmüş, köylülerin kurtarıcı liberal baylar tarafından soyulup soğana çevrildiklerini gayet iyi anlamıştı. Çernişevski 1860 - 1870 liberallerine *"gevezeler, kendini beğenmişler, sersemler"* diyordu. Çünkü, bunların İnkılâptan korktuklarını, karakter yoksulu olduklarını ve iktidarı ellerinde tutanların önünde alçaldıklarını iyice sezmişti.

Bu iki tarihî eğilim, 19 Şubat 1861 denberi geçen yarım yüzyıl içinde, gelişmiş, birbirinden iyice belli, iyice kesin bir şekilde ayrılmıştı. Sadece "kültür" çalışmasile yetinmek isteyip, inkılâpçı gizli faaliyetten uzak kalan liberal ve çar taraftarı burjuvazi kuvvetleri büyümüştü. Ama, demokrasi ve sosyalizm kuvvetleri de büyümüştü. İlk önce, hayalci ideoloji et-

rafında, *Narodnaya Volya* aydınlarının ve inkılâpçı popülistlerin giriştikleri mücadele içinde birleşen bu kuvvetler, sonra, zethişçilerin ve propagandacıların tek başlarına giriştikleri inkılâpçı mücadele yerini asıl inkılâpçı sınıfların mücadelesine bıraktıkça, 1890 - 1900 arasında, yavaş yavaş birbirlerinden ayrıldı.

"Lenin, *"Toprak ıslahatı" ve işçi ve köylü İnkılâbı*, ds. Lenin, *Sosyal - Demokrat* dergisi. 19 Mart (1 Nisan) 1911; Lenin, *Eserler*, C. XVII, s. 96 - 97."

IV

Rusya'daki kurtuluş hareketi Rus toplumunun bu harekete katılan başlıca üç sınıfına uygun düşen başlıca üç merhaleden geçti : 1. Aşağı yukarı 1825'ten 1861'e kadar süren derebey devresi; 2. Aşağı yukarı 1861'den 1895'e kadar süren halkçı ya da halkçı burjuva devresi; 3. 1895'ten 1917'ye kadar süren işçi devresi.

Dekabristler'le Herzen birinci devreye, Çernişevski de ikinci devreye şan vermişlerdir.

Derebey devresinin en seçkin temsilcileri Dekabristler ile Herzen'dir. Toprak köleliğinin hâkim olduğu bu devrede *işçi sınıfının*, "en aşağı, en sefil" *düzenin* (sınıfın) hiç bir hakka sahip olmıyan toprak köleleri kitlesi içinde sivrilmesi söz konusu olamazdı. İşçi (halkçı işçi ya da sosyal - demokrat) gazetelerin öncüsü, o zamanlar, en başta Herzen'in sansüre tabi olmıyan *Çan* (Kolokol) dergisi olmak üzere, genellikle halkçı gazetelerdi.

Dekabristler Herzen'in yetişmesine sebep oldukları gibi, Herzen ve *Çan* (Kolokol) dergisi de halk içinden gelenlerin, liberal ve halkçı burjuvazinin aydın temsilcilerinin yetişmeleri-

ne yardım etmişti. Bu aydın temsilciler soylulardan gelmiyorlardı. Memurlar, küçük burjuvazi, tacirler, köylüler arasından yetişmişlerdi. V. G. Biyelinski (18), soyluların halktan gelenler tarafından kurtuluş hareketinden tamamile sürülüp çıkarılmalarının, daha toprak köleliği devrinde, öncüsüydü. Biyelinski'nin edebî faaliyetini yoğun bir şekilde yansıtan *Gogol'e Mektup* (19) sansüre tabi olmayan halkçı basının en iyi eserlerinden biriydi, canlı ve büyük manasını hâlâ daha muhafaza etmektedir.

Toprak köleliğinin ortadan kaldırılması halktan gelme kimselerin meydana çıkmasına sebep oldu. Bunlar hem genellikle kurtuluş hareketi içinde, hem de özellikle sansüre tabi olmıyan halkçı gazetelerinde belli başlı halk mücadelecisi olarak göründüler. Popülizm bu halktan gelme kimselerin görüşüne elverişli olan hakim eğilimdi. Sosyal akım olarak, hiç bir zaman ne sağda liberalizmle, ne de solda anarşicilikle sınırlandı. Ama, Herzen'den sonra, popülist görüşleri geliştirmiş olan Çernişevski, Herzen'e nispetle, ileri doğru büyük bir adım attı. Çernişevski pek tutarlı, pek mücadeleci bir demokrattı. Eserleri sınıf mücadelesinin nefesile dolup taşar. Liberalizmin ihanetlerini yüzüne vurmağa dayanan yolda, kadelerin ve tasfiyecilerin hâlâ bugün bile nefret ettikleri bu yolda o hiç şaşmadan yürümüştü. Hayalci sosyalizmine rağmen, kapitalizmi son derece derinden tenkit eden bir düşünürdü.

---

(18) V. G. Biyelinski (1811 - 1848) : Tutarlı halkçı, maddecilik taraftarı, ünlü edebiyat tenkitçisi. Edebî tenkit kendisine zulüm, işkence ve sömürme rejimlerinin sosyal tenkidine girişmek imkânını vermişti. Gogol'e yazılmış olan mektup rejimi ve bu rejime hizmet edenleri mahkûm eden önemli bir eserdir.

(19) N. V. Gogol (1809 - 1852): Realist büyük Rus yazarı. **Ölü Canlar** adlı romanında toprak köleliğine, **Müfettiş**, adlı komedisinde ise bürokrasiye karşı çıkmıştı. Polisin göz hapsi altına alınıp, baskı görünce mistikliğe sürüklendi, bütün eski yazılarını inkâr etti. Bu da demokratların kendisine öfkelenmelerine sebep oldu. Biyelinski'nin Gogol'e yolladığı ünlü mektup bu öfkenin ifadesidir.

"Lenin, *Rusya'da işçi basının geçmişi,* ds. *İşçi* (Raboçi) gazetesi, 22 Nisan (5 Mayıs) 1914; Lenin, *Eserler,* C. XX, s. 223 - 224."

V

Ömrünü inkılâpçı davaya veren Büyük - Rusya'lı demokrat Çernişevski, hatırladığımıza göre, yarım yüzyıl önce, şöyle demişti : "Hazin millet, kölelerden ibaret millet, baştan aşağı hepsi köle olan millet" (20). Büyük Rusya'lı köleler (çarlık kişi hâkimiyetine göre köle olan bu insanlar) bu sözleri hatırlamaktan öyle pek hoşlanmazlar. Oysa, bu sözler, bizce, gerçek vatan sevgisinin, Büyük - Rusya'daki halk kitlelerinde inkılâpçı zihniyetin bulunmadığını yeren bir sevginin ifadesidir.

"Lenin, *Büyük Rusların millî gururu,* ds. *Sosyal-Demokrat* gazetesi. 12 (25) Aralık 1914; Lenin, *Eserler,* C. XXI, s. 85."

VI

Büyük Rus inkılâpçısı Çernişevski "tarihî faaliyet Nevski gezisinin yaya kaldırımında yürümeğe benzemez" (21) demişti. İşçi sınıfı İnkılâbını sadece güçlüklerle ve mukavemetlerle karşılaşmaksızın olup bitmek, aynı zamanda türlü memleketlerin işçilerile birlikte yürütülen bir eylem vücuda gelmek, bozgunlar önceden güven altına alınmak, İnkılâp yolu geniş, serbest, düz olmak, zafere doğru ilerlerken, ara sıra en ağır fedakârlıklara hiç katlanmamak, ya "kuşatılmış bir kale içinde kalmak", ya da çok dar, geçilmez, dolambaçlı, tehlikeli dağ geçitlerine, keçi yollarına sapmamak "şartile kabul eden" kimse in-

(20) Bu cümle için bak. Çernişevski, **Bütün Eserleri,** C. V. Moskova. 1932, s. 488.

(21) Çernişevski, **İktisatla ilgili eserlerinden seçmeler,** C. II, Moskova. 1948, s. 550.

kılâpçı değildir, burjuva aydınlarının ukalâlığından kurtulamamıştır; aslına bakarsanız, bizim sağcı inkılâpçı - sosyalistler, bizim menşevikler, hatta (sayıca az olmakla beraber) bizim solcu inkılâpçı - sosyalistler gibi, o da İnkılâp düşmanı burjuvazinin saflarına doğru durmadan sürüklenmiş olacaktır.

"Lenin, *Amerikan işçilerine mektup,* ds. *Pravda* (Hakikat) gazetesi, 22 Ağustos 1918; Lenin *Eserler,* C. XXVIII, s. 50."

3

Turgenyef

Lenin, Temmuz 1907'de, Sen-Petersburg'ta çıkan Hayatın Sesi *(Golos Jizni) dergisinin ilk sayısı için "Kont Heiden'in hatırasına" adlı bir makale yazmıştı. Bu makalesinde, o, demokrat ve halkın dostu maskesi altında gizlenen liberal burjuvaların gerçek yüzlerini göstermektedir.*

Kont Heiden (1840 - 1907) 1904 - 1905 yıllarında eyalet meclislerinin eylemli bir üyesiydi. İlk Duma'ya (Millet Meclisine) seçilince, Ekimcilerin, çardan İnkılâp sayesinde koparılan 17 Ekim 1905 Anayasası taraftarlarının sol kanadını idare etmişti.

Herzen gibi, Lenin de Turgenyef (1818 - 1883) i liberal soyluların klasik temsilcisi olarak görmektedir. Mutedil ıslahata taraftar olan Ivan Turgenyef, toprak kölelerinin kurtuluşu arifesinde yazdığı Bir Avcının Hikâyeleri *(1858) nde köylülere karşı beslenen sempati ile dolup taşan kır hayatı tabloları çizmişti. Hükümet kendisine şüpheli insan gözü*

ile bakmışsa da, Turgenyef çarlık aleyhindeki hiç bir mücadeleye katılmamış, sık sık gidip gördüğü ve içinde yaşadığı burjuva Batıyı sevmekle yetinmişti. Romanlarının bazılarında yanlış tanıdığı inkılâpçı tiplerini hiç hoşlanmadan anlatmışsa da, toprak ağalarının kapitalizmin Rusya'ya girdiği devirdeki adet ve yaşayışlarını heyecanlı bir şekilde tasvir etmiştir (Bir Beyzade Yuvası, Babalar ve Çocuklar, *vb.)*.

Toprak sahibi Kont Heiden Ekim İnkılâbı (22) na kadar soylu bir liberal geçinmişti. Ama, halkın ilk zaferinden, 17 Ekim 1905'ten hemen sonra, köylülere ve demokrasiye sinirlenip, hiç tereddüt etmeden, İnkılâp düşmanları safına, Ekimciler partisine, toprak sahibi ve büyük kapitalist partisine geçti. Bu soylu beyzade ilk Duma'da hükümeti savundu, ve Duma dağıldıktan sonra, kabineye girmek için - hiç bir sonuca varmıyan - birtakım müzakerelere girişti. İnkılâp düşmanı bu tipik toprak sahibinin siyasî hayatının en esaslı merhaleleri işte bunlardır.

Liberalizm, halkçılık, sosyalizm, hürriyet davasına ve toprak sahiplerine karşı toprak uğrunda girişilen köylü mücadelesi davasına sempati sözlerini hiç ağızlarından düşürmiyen okumuş, iyi terbiye görmüş, iyi giyinen baylar kendilerini işte böyle gösteriyorlar. Aslına bakılırsa, bu baylar gazetelerde, sendikalarda, toplantılarda, seçimlerde kanunî muhalefet imtiyazını ellerinde tutmakta, ve gözlerini havaya dikip, o gülünç "Eşi az bulunur bir insan!... Rahmetli kont hazretleri her şeyden önce *insan adamdı*" tekerlemesile halkı uyutmaktadırlar.

... Derebey toprak sahibinin iyi terbiye görmüş, itinalı giyinmiş, krem pudra sürünmüş dış görünüşü altındaki açgözlülü-

(22) Ekim 1905 İnkılâbı kastediliyor.

günü ortaya dökmesini Nekrasof'la Saltikof (23) daha önce Rus toplumuna öğretmişlerdi; böyle kimselerin ikiyüzlülüğünden ve taş yürekliliğinden nefret etmesini öğretmişlerdi. Oysa, kendine halkçı mirasın bekçisi gözü ile bakan, kade partisinin ya da o soydan partilerin üyesi bugünkü Rus aydını halka ahlâksızlık öğretmekte ve hiç bir partiden olmıyan kendisinin halkçı objektifliği ile övünmektedir. Dubasof (24) ile Stolipin (25) in marifetlerinden âdeta daha iğrenç bir manzara...

Heiden "insan adamdı", diyen salon demokratı heyecandan boğuluyor. Heiden insansever adamdı, diye ekliyor.

Heiden'in insanseverliği karşısındaki bu yufkayüreklilik bize Nekrasof'u ve Saltikof-Şçedrin'i hatırlattığı gibi, Turgenyef'in *Bir Avcının Hikâyeleri*'ni de hatırlattı. Yazar bu kitabında bize medenî, okumuş, bilgili, kibar ve kendine Avrupalı süsü vermiş bir toprak sahibini tanıtıyor. Toprak sahibi misafirine şarap ikram ediyor ve yüksek konulardan dem vuruyor. Uşağına: "Şarap niçin dinlendirilmemiş?" diye soruyor. Uşak hiç sesini çıkarmıyor ve benzi sapsarı kesiliyor. Toprak sahibi zili çalıyor, içeri giren uşağa : "Şu Fedor'un... işini görüver" diyor.

Heiden'in "insanseverliği" ya da insan adamlığı dedikleri şey işte budur. Turgenyef'in toprak sahibi de "insan adam" dır...

---

(23) Nekrasof ve Saltikof - Şçedrin için biraz ileriye bakınız.

(24) Dubasof (1845 - 1912) inkılâpçı köylü hareketini ve Moskova'daki Aralık ayaklanmasını 1905'te kanlı bir şekilde bastıran çarlık amiralidir.

(25) P. A. Stolipin (1862 - 1911) 1905 İnkılâbından sonraki gericilik akımını temsil eden başbakandır. Siyasî programı şöyle özetlenebilir: "Önce yatıştırma, sonra ıslahat". İnkılâpçılara ise şöyle meydan okumuştu: "Siz beni korkutamazsınız!" Bu başbakan her türlü mukavemet teşebbüsünü zalimcesine ezmiş, idamları ve sürgün cezalarını arttırmış, basını susturmuş, sendikaları ortadan kaldırmıştı, vb. Yaptığı "ıslahata" gelince, giriştiği toprak ıslahatının amacı Rusya'da çarlığın dayanağı olacak bir kulak sınıf (toprak burjuvazisi) yaratmaktı. Çarlık polisi tarafından 1911'de Kiyef'te ağır şekilde yaralandı.

Meselâ, Saltişka (26) öyle insansever adamdır ki, Fedor'u dövmek için gerekli şeyler yapıldı mı yapılmadı mı diye bakmak için ahıra kendisi gitmez. Öyle insan adamdır ki, Fedor'u dövmekte kullanılacak değneklerin tuzlu suda ıslatılmasile kendisi uğraşmaz. Bu toprak ağası uşağını dövmeye, azarlamaya kalkmaz, sadece uzaktan "birtakım emirler" verir: Okumuş bir insan gibi, kibar, insansever, gürültü patırdı etmiyen, rezalet çıkarmıyan, "gösteriş yapmayan" bir insan gibi...

Heiden'in insan adamlığı, insanseverliği de işte böyledir. Lugenovski'lerle ve Filinof'larla birlikte köylülere dayak atmağa ve işkence etmeğe hiç karışmaz. Rennenkampf'larla ve Meller - Zakomelski (27) lerle birlikte cezalandırma işlerine burnunu sokmaz. Dubasof'la birlik olup, Moskova'da halk kitlelerinin üstüne ateş ettirmez. O o kadar insansever bir adamdır ki, böyle marifetler yapmaktan sakınır, "işi gördürüvermeyi" Rus ahırının bu kahramanlarına bırakır. Dubasof'ların hükümet idaresini (Moskova'da halkı ezen Dubasof'un sağlığına kadeh kaldıran şeflerin idaresini) destekliyen siyasî partiyi çalışma odasının sakin, barışsever, medenî havası içinde idare ederdi... "Fedor'un işini gördürüvermek" için kendisi ahıra gitmeyip, Dubasof'ları yollamak insanseverlik değil de nedir ? Liberal ve halkçı gazetelerimizin siyaset sayfalarını idare eden ihtiyar kadınlar için tam bir insanseverlik örneği... Pırlanta gibi bir adamdı, karıncayı bile ezmekten korkardı! "Eşi az bulunur insan adam!" Dubasof'ları desteklemeli, Dubasof'ların giriştikleri misilleme hareketlerinin nimetlerini tatmalı ve Dubasof'lar için hiç ağzını açıp bir şey söylememeli.

"Lenin, *Kont Heiden'in hatırasına,* ds. *Hayatın Sesi* (Golos Jizni) dergisi, Temmuz 1907; Lenin, *Eserler,* C. XIII, s. 37 - 41."

---

(26) **Bir Avcının Hikâyeleri**'ndeki kahramanlardan biri.

(27) Lugenovski, Filinof, Rennenkampf, Meller - Zakomelski : 1905 - 1907'deki inkılâpçı hareketi kanlı bir şekilde bastıran ve köylüleri türlü ağır cezalara çarptıran çarlık memurları ve generalleri.

4

Saltikof - Şçedrin

Şçedrin (Saltikof'un takma adı, 1826 - 1889) Lenin'in en çok sevdiği yazarlardan biridir. Şçedrin'in roman ve hikâyelerindeki tipleri sık sık anar.

Şçedrin'in eseri yaşadığı devirdeki Rus toplumunun acı ve haşin bir hicvidir. Toprak sahibinin, tüccarın, yüksek memurun gaddarlığını, açgözlülüğünü, cahilliğini yüzlerine vurur. Burjuva liberalizminin insansever ve radikal lafebeliği altındaki tamamile egoist ve muhafazakâr olan hakiki yüzünü gösterir.

I

Şçedrin, bir vakitler, Komunacıları kurşuna dizmiş olan Fransa aleyhinde klasik bir hicviye yazmış, bunda Rusya'nın müstebitleri önünde iki kat olup eğilen bankacılar Fransa'sına cumhuriyetçileri olmayan Cumhuriyet adını takınıştı (28). İnkılâbı "İnkılâpçılar olmayınca, İnkılâp ta yok" parolasile yasaklıyan Vasilyef (29) ve menşevikler aleyhinde bir hicviye yazılması için yeni bir Şçedrin çıkmalı, tam zamanıdır.

"Lenin, *Plehanof ve Vasilyef,* ds. *İşçi* (Proletari) gazetesi, 7 (20) Ocak 1907; Lenin, *Eserler,* C. XI, s. 384".

---

(28) Lenin, Şçedrin'in **Vatan haberleri** (Otyeçestvienniye Zapiski) nin Ocak 1881 tarihli sayısından çıkan **Yabancı memlekette** adlı denemesine ima ediyor. Bak. Saltikof - Şçedrin, **Bütün Eserleri,** C. XIV, Moskova. 1936, s. 161 - 208.

(29) N. V. Vasilyef (1857 - 1920) Plehanof'un dostu Rus menşeviği.

II

Şçedrin'in "büyük" Rus İnkılâbına kadar yaşamamasına ne kadar yansak yeridir. Yaşasaydı, *Golovlef Ailesi* romanına her halde yeni bir bölüm ekler, ve kırbaçla gebertinceye kadar dövülen, aç köle halindeki bir köylüyü "Değişiklik olsun istersin ha? Açlık, halkı kurşuna dizme ve kazak kırbacı üstüne kurulmuş bir rejimde değişiklik olmuyor diye hayal kırıklığına uğradın, değil mi? "Olaylar olmamasından" sızlanıyorsun ha? Nankör! Ama, olaylar olmadığı bir gerçek, son derece önemi olan bir gerçek! Senin bile bile istediğin şeyin sonucu şu : Lidval (30) ler her zaman efendi kalacaklar, mujikler de "mücadelenin şiiri" hakkında zararlı hulyalara hiç kapılmadan kırbacı yemek için kolayca yere yatıvereceklerdir" diye avutan Yuduşka Golovlef (31) i tasvir ederdi.

Yüz-Kara'lardan nefret etmek zordur : Burada bütün duygular çoktan ölmüştür. Söylediklerine göre, uzun savaşlardan sonra, insanlara ateş etmeğe, patlayan bomba ve vınlayan kurşun sesleri arasında yaşamağa alışınca, savaşta bütün duyguların ölmesi gibi. Savaş savaştır. Yüz-Kara'lara karşı *artık alışkanlık haline gelen* genel, açık bir savaşa girişilmiştir.

Oysa, kade Yuduşka Golovlef en şiddetli kin ve nefret duygusunu ilham edebilir. İşin kötüsü, köylülerin kendileri de bu "liberal" toprak sahibini ve burjuva avukatı dinlemektedirler. İşin kötüsü, bu burjuva avukat halkın gözlerini gerçekten bulandırmakta, kafalarını gerçekten karıştırmaktadır!..

"Lenin, *Alçaklığın zaferi ya da inkılâpçı - sosyalistler kadelerin peşinde,* ds. *Bizim Yankımız* (Naşe Ekho) gazetesi, 4 (17) Nisan 1907; Lenin, *Eserler,* C. XII, s. 304 - 305."

---

(30) Lidval, 1906 yılında kendisile suç ortaklığı eden İçişleri müsteşarı Gurko ile birlikte kıtlıktan kırılan eyaletlerde işler çeviren ihtikârcı.

(31) Şçedrin'in adı geçen romanındaki kişi, Judas sözünün küçültülmüş şekli.

III

Şçedrin'i ve öteki "eski" popülist demokrasisi yazarlarını *Pravda* gazetesinde ara sıra hatırlatmak, bunlardan parçalar almak, alınan bu parçaları yorumlamak iyi olur. 25.000 kişi tarafından okunan *Pravda* gazetesi okuyucuları için bunu yapmak yerinde ve ilgi çekici bir hareket olur. İşçi demokrasisinin bugünkü meseleleri, böylelikle, bambaşka bir şekilde, bambaşka bir tarzda aydınlanmış olur.

"Lenin, *Pravda (Hakikat) gazetesine gönderilen mektup*, 8 (21) Eylül 1912; Lenin, *Eserler*, C. XXXV, s. 31 - 32."

5

Nekrasof

İnkılâpçı popülizmin en büyük şairi olan Nikola Nekrasof (1821 - 1877) Rus halkının acılarını, ıstıraplarını derinden duymuş, şiirlerinde ifade etmiştir. Çarlık rejiminin canavarlığını ve zalimliğini, toprak köleliğini, zulmü ve işkenceyi, karnı tok olanların ve hâkim sınıftan olanlar gibi düşünenlerin kaygısız hoşnutluğunu yermiştir.

Alın beni götürün, şenlik yapanlardan,
Çene çalan aylaklardan, ellerini kana
Bulayanlardan uzak olayım.
Aşkın büyük davası uğrunda can
Verenlerin saflarına götürün beni.

Halkçı köylü İnkılâbının zaferi uğrunda mücadele ederken, kendi kuşağının bu İnkılâbı görmiyeceğini biliyordu. Bu şairde sık sık

görülen bazı tereddütler, bazı kaypaklıklar, bazı karamsarlık ve cesaretsizlik çığlıkları bundan ileri gelmektedir.

Bize cesur hamleler verildi, ama
Bir şeyler yapmak hep bizden esirgendi..

Pek uzak bir devirde Nekrasof :

Gelecek, o güzel günler gelecek
(Geliyor, istenen günler geliyor!) (32)
Artık ne ortada Blucher olunca,
Ne o şaşkın efendi dedikleri,
Halkım o zaman pazardan Gogol'ü,
Biyelinski'yi alıp getirecek.

diye haykırmıştı.

Eski Rus halkçılarından birinin arzuladığı o "güzel günler" gelmiştir. Tüccarlar yulaf ticaretini bırakıp (33), daha kârlı olan yeni bir ticarete, ucuz halkçı kitap ticaretine başlamışlardır. Halkçı kitap *pazarda satılan* bir ticaret malı olmuştur. Bu yeni pazar edebiyatı Biyelinski ile Gogol'ü - Rusya'da her namuslu insana sevdirdiği gibi - Nekrasof'a da sevdiren bu yazarların fikirleri ile dolup taşmaktadır.

... Kendini okumuş sanan, oysa aslında pis, iğrenç, üstü başı kir içinde olan, kendine güvenen liberal domuzu halkın pazardan Biyelinski'nin Gogol'e mektubunu getirdiğini *sahiden* görünce, "Bu ne can sıkıcı şey!" diye bağırmaktadır.

... Asıl can sıkıcı, çekilmez olan şey, Şçepetef, Struve, Gredeskul, Izgoyef ve daha birçok Kade taifesinin Nekrasof'un, Şçedrin'in, vb. eteklerine yapıştıklarını görmektir. Kişiliği ba-

(32) Bu mısralar Nekrasof'un **Rusya'da iyi yaşamak kime nasip olmuş** adlı şiirinden alınmıştır.

(33) 1905 Rus İnkılâbına ima ediliyor.

kımından zayıf olan Nekrasof, Çernişevski ile liberaller arasında tereddüt etmişti, bocalamıştı. Kişiliği ile ilgili bu zaaf yüzünden, Nekrasof'un, bazan, liberal uşaklığına sürüklendiği olmuştur, ama bu "günahları" nı kendisi de yermiş, bu *günahlarından duyduğu pişmanlığı herkese karşı açıkça ilân etmişti :*

Sazımı hiç bir zaman satmadım, ama,
Amansız bir kader beni korkutunca,
Sazımdan falsolu bir ses çıkmadı da
Diyemem...

İşlediği liberal uşaklığı günahlarına Nekrasof'un kendisi de bakın nasıl *"Falsolu bir ses!"* adını veriyor. Şçedrin ise, liberallerle merhametsizce alay etmiş, ve liberallere "alçaklığa uygun olarak" (34) yaftasını yapıştırıp, bunları her zaman yermiştir.

"Lenin, *Yine demokrasi aleyhine girişilen bir mücadele,* ds. *Neva Yıldızı* (Nevskaya Zvezda) gazetesi, 2 (15) Eylül 1912; Lenin, *Eserler,* C. XVIII, s. 286 - 287."

(34) Şçedrin'in bu sözleri sanatçının **"Liberal"** adlı uzun hikâyesinden alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1893'TEN 1917'YE KADAR İDEOLOJİ VE EDEBİYAT CEPHESİNDE MÜCADELE

1

Popülistlerin sübjektifçiliğine karşı

1890 - 1900 yıllarındaki popülizm bütün inkılâpçı zihniyetini kaybetmişti. Kapitalizmin Rusya'daki ilerlemelerini tasvir eden marksçı tahlillerin karşısına tarihin fikirci bir görüşünü çıkarıyordu.

Lenin bu sübjektif sosyolojinin tarihî gelişmenin objektif kanunlarını bilmemesinden ve toplumu değiştirmekte ahlâkî etkenlere başvurmasından yakındı.

Popülizmin gözde nazariyecisi Nikola Mihaylovski (1842 - 1904) nin "kendi küçük burjuva görüşü" nden ileri gelen hatalarını bu yazarın yüzüne vurmakla, Lenin hem popülistlerin sübjektifçiliğini, hem de popülistlerin tenkitçisi Struve'nin pasifliğin damgasını taşıyan objektifçiliğini mahkûm etmiş oluyordu. Maddeciler iktisadî ve sosyal yapıların doğurduğu zıtlıkları, bunun sonucu olarak, sınıf münasebetlerini ve sınıf mücadele-

lerini inceledikleri halde, Struve "karşı gelinmesi imkânsız olan tarihî eğilimleri" gözlemekle yetiniyordu.

Lenin, daha 1895 yılında şunları yazmıştı :

"Maddecilik aşağı yukarı bir parti zihniyetinin varlığını gerektirir, ve, bir olayın her türlü değerlendirilmesinde doğrudan doğruya ve açıkça belli bir sosyal topluluğun görüşünden yana olmayı gerekli kılar." (Lenin, Popülizmin iktisadî muhtevası ve bu muhtevayı Bay Struve'nin kitabında tenkit, *ds. Lenin,* Eserler, *C. I, s. 380 - 381.)*

I

Bu nazariyenin (1) gereklerini, emekçinin ideolojisi olmakla, genellikle bizim iktisadî rejimimizin, özellikle de köylümüzün tarihini ve bugünkü durumunu incelemeğe kendini vermiş bir edebiyat olmakla işe başlayan popülist edebiyatımızı birbirile kıyaslamayı bir deneyiniz, hemen gözünüze çarpacaktır ki, bazı sosyalistlerimiz birtakım âfetleri incelemek ve tasvir etmekle ve bunlar hakkında birtakım ahlâkî sözler söylemekle kalan böyle bir nazariye ile yetinmektedirler.

"Lenin, *"Halkın dostları" nın ne-oldukları ve sosyal - demokratlarla nasıl savaştıkları hakkında,* 1894, ds. Lenin, *Eserler,* C. I, s. 309."

II

İnsanlar arasındaki belli sosyal münasebetleri inceliyen maddeci sosyoloji, bunu yapmakla, eylemlerile bu münasebetleri teşkil eden gerçek *kişileri* de incelemiş olur. "Canlı kişiler"

(1) "Marksçı nazariye" demek isteniyor (çev.).

den hareket ettiğini iddia eden sübjektifçi sosyolog, aslında, bu kişilere rasyonel diye baktığı "fikirler ve duygular" yüklemekle (çünkü, bu "kişileri" somut sosyal şartlardan sıyırmakla, bu kişilerin *gerçek* fikirlerini ve duygularını incelemek imkânından kendini de yoksun etmiş oluyor), yani, Bay Mihaylovski'nin kabul edeceği gibi, "ütopyadan hareketle işe başlamış" olur.

.... Popülist realist olduğunu söyler. "Tarihi canlı kişiler yaratır". Oysa, marksçı belli bir zorunluk ve belli bir olması önlenemezlik üstünde muhakeme yürüttüğü, bir mistik, bir metafizikçi olduğu halde, ben bugünkü düzene karşı menfî bir tavır takınan zanaatçının "duyguları" ndan ve daha iyi bir düzen kurulması hakkındaki fikirlerinden hareket ediyorum.

Gerçekte, bu mistik şu karşılığı veriyor : Tarihi "canlı kişiler" yaratır. Ben de, zanaatçılıkla ilgili sosyal münasebetlerin böyle bir yolu tutturmayıp ta, şöyle bir yolu tutturmasının sebebini (siz daha meseleyi bile ortaya atmış değilsiniz!) incelemekle "canlı kişilerin" *kendi tarihlerini nasıl yarattıklarını* ve yaratmağa devam ettiklerini doğru olarak incelemiş oluyorum. Elimde de sağlam bir kıstas var. Bu kıstas benim gerçek "canlı" kişilerle, gerçek fikirlerle ve duygularla alışverişte bulunduğumu ispat ediyor. Bu kıstas ta şudur : Bu kişilerde fiil ve eylemler vasıtasile ifade edilen "fikirler ve duygular" belli birtakım sosyal münasebetler yaratmıştır. Şüphesiz, "tarihi canlı kişilerin yarattığı" sözünü hiç ağzıma almadım (çünkü, bana boş bir cümle gibi geliyor bu), ama, *gerçek* sosyal münasebetleri ve bunların gerçek gelişmesini incelemekle, asıl canlı kişilerin faaliyetinden doğmuş olan sonucu incelemiş oldum. Siz de, "canlı varlıklar" ın pekâlâ sözünü ediyorsunuz, ama, aslında, "canlı varlığı" gerçekten yaşayış şartları tarafından, belli bir sosyal münasebetler sistemi tarafından yaratılmış birtakım "fikir ve duygular" la "canlı bir kişi" den hareket etmiyor, bir bebekten hareket ediyor, bu bebeğin kafasını kendi "fikir ve duygularımız" la dolduruyorsunuz. Böyle bir çalışmanın zavallı birtakım hulyalardan başka bir şey vermiyeceği meydanda-

dır. Hayat sizden yüzçeviriyor, siz de hayattan yüzçeviriyorsunuz. İş bu kadarla da bitmiyor : Bu bebeğin kafasına doldurduğunuz *şeyle* bakıyor, hele ne tedbirler de salık veriyorsunuz. Emekçilere "çağdaş ilim ve çağdaş ahlâkî fikirler tarafından gösterilen yol" olarak arteli salık vermekle, "iktisadımızın bütün teşkilâtı" gibi küçük bir olayı dikkate almamış oluyorsunuz. Bu iktisadın kapitalist bir iktisat olduğunu anlamadığınızdan, her türlü artelin *bu temel üstünde* yarım yamalak ve geçici birtakım tedbirler olacağını, bu yarım yamalak tedbirlerin ne istihsal vasıtalarının, ne paranın bir avuç insanın elinde toplanmasını (bu toplanma üstünde tartışılamayacak bir olaydır), ne de büyük halk kitlesinin yoksullaşmasını önliyeceğini fark edemiyorsunuz. Bu yarım yamalak tedbirler, olsa olsa, bir avuç zanaatçının küçük burjuva saflarına geçmesine yarar. Demek oluyor ki, emekçinin ideologu olarak işe başladığınız halde, küçük burjuvazinin ideologu olmakta karar kılmışsınız.

"Lenin, *Popülizmin iktisadî muhtevası ve bu muhtevanın Bay Struve'nin kitabında tenkidi,* 1895, ds. Lenin, *Eserler,* C. I, s. 385 ve 388 - 389."

III

Eğer bir doktrin (2) her kamu insanında gerçeğin ve çeşitli sınıflar arasında bu gerçek üstüne kurulu münasebetlerin son derece objektif bir tahlilini ısrarla istiyorsa, bundan kamu insanı filân ya da falan sınıfa muhabbet beslememeli, bu "ona yakışmaz" sonucu mu çıkarılabilir? Burada görevin sözünü etmek pek gülünç olur. Çünkü, yaşıyan hiç bir insan (şu, ya da bu sınıf arasındaki karşılıklı münasebetleri anladığı anda) şu ya da bu sınıf yanında *yer almamazlık edemez,* belli bir sınıfın başarısından hoşlanmamazlık edemez, bu sınıfın uğradığı talihsizliklerden üzüntü duymamazlık edemez, bu sınıfın düşmanları-

(2) Lenin marksçılığa ima ediyor (çev.).

na karşı, geri fikirlerini yayarak bu sınıfın gelişmesine engel olanlara karşı öfkelenmemezlik edemez, vb.. vb..

"Lenin *Biz hangi mirası reddediyoruz.* 1897; ds. Lenin, *Eserler,* C. II, s. 498 - 499."

2

Mihaylovski

Popülizmin nazariyecisi olan Nikola Mihaylovski tarihi "arzu edilen" yola itmekte "tenkitçi bir tarzda düşünen kişilere" hâkim bir rol yükliyen "tarihî oluş" nazariyesini kurmuştu.

Ölümünün onuncu yıldönümünde, yani 1914 te (Mihaylovski 1904'te ölmüştü) popülistler ve liberaller bu nazariyeciyi öve öve göklere çıkardıkları halde, Lenin "Mihaylovski'yi sosyalist göstermek, ve kurduğu felsefeyi ve burjuva sosyolojisini marksçılıkla uzlaştırmak" teşebbüsüne şiddetle itiraz etmiş, Mihaylovski'nin hiç bir zaman aşamadığı sınırları göstermişti.

Mihaylovski XIX. yüzyılın son otuz yılında, Rus burjuva demokrasisi fikirlerinin sözcüsüydü ve en iyi temsilcilerinden biriydi. Rusya'da halkçı burjuva fikirlerini kitle halinde ve ciddi bir şekilde ifade edecek biricik kitle (şehir küçük burjuvazisini bir yana bırakacak olursak) olan köylü kitlesi henüz derin bir uykudaydı. Bu çevreden yetişmiş en iyi insanlar ve köylünün acıklı durumunu görüp yürekleri kan ağlayan insanlar, halktan gelmiş denilen üniversite gençliği, öğretmenler ve aydınların daha başka temsilcileri uyuyan köylü kitlelerini uyandırmağa ve aydınlatmağa çalışmışlardı.

Mihaylovski'nin Rusya'nın kurtuluşu uğrunda girişilen halkçı burjuva hareketi içindeki büyük tarihî değeri ezilen köylü kitlelerine karşı sıcak bir sevgi beslemesi, toprak köleliği boyunduruğunun bütün görüntülerine karşı şiddetle mücadele etmesi, kanun yolundan giden ve açık basında halktan gelme en tutarlı ve en azimli halkçıların faaliyet gösterdikleri "gizli" teşkilâtlara - ima yoluyla da olsa - sevgi ve saygı göstermesi, ve gizli teşkilâtlara kendisinin de doğrudan doğruya yardım etmesidir. Gizli harekete karşı, yalnız liberallerin değil, tasfiyecilerin de, popülistlerin *(Rus zenginliği* (3) dergisi etrafında toplanan popülistlerin) de, marksçıların da hayasızca, çoğu zaman da haince bir tavır takındıkları bir zamanda Mihaylovski'nin bu değerini selâmlamadan geçemeyiz.

Mihaylovski, hürriyetin ve ezilen köylü kitlelerinin hararetli bir taraftarı olmakla beraber, halkçı burjuva hareketinin bütün zaaflarını da yansıtmıştı. Bütün toprakların - özellikle, hiç satınalma parası ödemeden - köylülere devredilmesi ona "sosyalist" bir tedbir gibi geliyordu. Bu yüzden, kendisine "sosyalist" gözü ile bakmıştı. Bunun büyük bir hata olduğunu söylemeğe hacet yok. *Bütün* medenî memleketlerde burjuva halkçılar, toprak köleliği ve mutlak kırallık idaresi tamamile ortadan kalkıncaya kadar, hep kendilerinin birer "sosyalist" olduklarını hayal etmişlerdir. Marx ve bütün medenî memleketlerin geçirdikleri tecrübe bunun bir hata olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koymuştur.

...Mihaylovski'nin yalnız iktisat alanındaki görüşleri değil, felsefe ve sosyolojideki görüşleri de *sözüm ona* "sosyalist" sözleri altında gizlenmiş birer *halkçı burjuva* görüşüydü. Meselâ, onun "ilerlemenin formülü", "kişi uğrunda mücadele" nazariyesi, vb. bu türlü görüşlerdendir. Mihaylovski felsefede, hayalci sosyalizmin Rusya'daki en büyük temsilcisi Çernişevski'ye nispetle, *bir adım gerilemiştir*. Çernişevski maddeciydi, ömrü-

(3) **Ruskoye Bogatstvo.**

nün son günlerinde (yani 1880 - 1889 yıllarında) o zamanlar moda olan "pozitivistlerin" fikirciliğe ve mistikliğe küçük bazı tavizler vermelerile alay etmişti. Mihaylovski de bu pozitivistlerin peşinden gitmekteydi. Bu gerici felsefî görüşler, şu son günlere kadar, Mihaylovski'nin öğrencileri arasında, hatta (Bay Çernof (4) soyundan) en "solcu" popülistler arasında bile hâkim olmuştu.

...Biz Mihaylovski'ye saygı gösteriyoruz. Gösterilen bu saygı ne onun halkçı burjuva görüşlerinedir, ne de *Rus zenginliği* dergisi etrafında toplanan kendi "sosyal - kade" grubundandır. Mihaylovski toprak köleliğine karşı, "bürokrasi" ye (bu yerinde olmayan kelimeyi kullandığımdan dolayı özür dilerim) (5) karşı samimiyetle ve bütün kabiliyeti ile savaşmış, gizli harekete saygı göstermiş ve yardım etmişti. Ona biz bu yüzden saygı gösteriyoruz.

Rusya'daki burjuva demokrasisinin, yani en başta köylülerin liberal burjuvalarla işçi sınıfı arasında bocalamaları, tereddüt etmeleri bir tesadüf değildir, kendi sınıf durumları yüzündendir. "Popülist" doktirinlere karşı amansızca mücadele ederek, köylüleri liberallerin etkisinden kurtarmak işçilere düşer.

"Lenin, *Mihaylovski dolayısile popülistler, ds. Hakikatın Yolu* (Put Pravdi) gazetesi, 22 Şubat (7 Mart) 1914; ds. Lenin, *Eserler*, C. XX, s. 99 - 102."

---

(4) Çernof (doğ. 1876) inkılâpçı - sosyalistlerin lideri olup, 1917'de kurulan Kerenski hükümetinde Ziraat Bakanlığı, Ocak 1918'de kurulan Kurucu Meclis'te başkanlık etmiştir. Kurucu Meclis'in dağıtılmasından sonra, Sovyetlere karşı girişilen mücadelede önemli bir rol oynamıştır.

(5) Lenin burada çarlık rejimini düşünmüştür. "Bürokrasi" kelimesini kullanması sansür yüzündendir. Çünkü, makale kanun yolundan giden bir gazetede yayınlanmıştı.

3

Popülist yazarlar Rus gerçeğini sadakatla tasvir ettikleri her yerde popülist nazariyecilerin mütearifelerini çürütmüşlerdir.

Popülist nazariyeciler Rus köylüsünü idealleştirip, köylerdeki iktisadî oluşumu görmek istemedikleri halde, "sübjektif sosyoloji"nin prensiplerile gözleri kararmamış olan Engelhardt (1832-1893), Gleb Uspenski (1840-1902), Karonin (1853 - 1892) gibi popülist yazarlar köy ve kır hayatının canlı tablolarını çizmişlerdir. Bunların hakikata uygun olan tasvirleri marksçı tahlil yönünden giden, popülist ütopyayı, hele "mir" (zirai komün) kuruntularını çürüten bir sürü olay, rakam, delil ve tanık getirmekteydi.

Lenin, Gleb Uspenski ile Engelhardt'ın yazılarına pek büyük bir değer verirdi. Bu yazılarda köylü sınıfının tekâmülü ve Rusya'da kapitalizmin gelişmesi hakkında vardığı sonuçları destekliyen birçok izler, notlar bulurdu.

Gurviç (6) in pek doğru olarak işaret ettiği gibi, 1870-1880 yıllarındaki popülistlerin köylü sınıfının kendi içindeki sınıf zıtlığı ve çatışması hakkında hiç bir fikri yoktu: Bu zıtlığı sadece

(6) Gurviç (1860 - 1924) ilk Rus marksçılarından olup, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş, orada profesörlük etmiş, sonra da siyasî fikirleri yüzünden kürsüsünü kaybetmişti. Pek ünlü olan **Rus Köyünün İktisadî Durumu** adlı eseri 1892 yılında New - York'ta yayınlanmış, Rusçası 1896'da çıkmıştı. Lenin bu eseri pek beğenirdi.

"sömürücü"-kulak ya da "mir" in yıkıcısı-ile bunun kurbanı olan ve kendisine komünist zihniyet aşılanmış köylü arasındaki münasebetlere indirgemişti. Bu genel kuruntuya alaycı bir gülümseme ile, kendi şüpheciliği ile karşı çıkan yalnız Gleb Uspenski olmuştu. Yalnız tefeci ile borçlu arasındaki iktisadî münasebetlerde değil, genellikle köylüler arasındaki bu türlü münasebetlerde de ferdiyetçiliğin temel haline geldiğini ancak köylü sınıfını gayet iyi tanıyan ve işin derinliklerine kadar inmesini bilen büyük bir kabiliyete sahip bu sanatçı görebilirdi. Gleb Uspenski'nin *Rus Düşüncesi* gazetesinin daha birinci sayısında (1882) çıkan *"Aynı boyda"* adlı makalesine bakınız.

"Lenin, *"Halkın dostları" nın ne olduklarına ve sosyal - demokratlarla nasıl savaştıklarına dair,* 1894; Lenin, *Eserler,* C. I, s. 237 - 238."

II

Skaldin (7) den Engelhardt'a geçelim. Bu yazarın *Köyden* mektupları (8) köyler hakkında bir denemedir de. Öyle ki, kitabının şekli ve muhtevası bile Skaldin'in kitabına pek benzer. Engelhardt, Skaldin'den daha kabiliyetlidir, köyden mektupları kıyaslanamıyacak kadar canlıdır, hayallerle doludur. O güçlü *Taşrada ve Başkentte* yazarının uzun muhakemelerine başvurmaz, ama, buna karşılık, onda daha ince buluşlar ve daha baş-

(7) Skaldin (1828 - 1902). Lenin bu yazarın ilk önce 1870'de basılan **Taşrada ve Başkentte** kitabını tahlil etmiştir. Skaldin görüşlerile XVIII. yüzyıl iktisatçılarının fikirlerini hatırlatan bir liberal burjuvadır. Skaldin adı geçen kitabında toprak köleliğini mahkûm eder, 1861 Islahatını tenkit eder, popülistlerin idealleştirdikleri "mir" in karşısına çıkar, köylü sefaletinin sebeplerini derebeylik kalıntılarında görür.

(8) **Köyden** mektuplar **Vatan Haberleri** (1872) nde yayınlanmış, on yıl sonra kitap halinde basılmıştır. Lenin bu mektupları pek beğenirdi.

ka hayaller vardır. Engelhard'ın kitabının okuyucular tarafından uzun zaman sevilip okunmasına hiç şaşmamalı. Bu kitap şu son günlerde yeniden basıldı. Engelhardt'ın mektupları *Vatan Haberleri*'nde Skaldin'in kitabından iki yıl önce yayınlandığı hade, hemen hemen tamamile unutulmuş gibidir. İşte onun için, Engelhardt'ın kitabının muhtevasını okuyucuya tanıtmak ihtiyacını duymuyor, sadece bu kitaptaki fikirlerinin iki yüzünü belirtmekle yetiniyoruz: İlk önce genellikle "miras"-ta (9) ve özellikle Engelhardt ve Skaldin'de ortak fikirler, sonra da en çok popülistlerin fikirleri. Engelhardt *ötedenberi popülist*'tir, ama onda bütün "eğiticiler" de ortak o kadar çok hususiyetler, bugünkü popülizm tarafından ya reddedilmiş ya da değiştirilmiş o kadar çok görüşler vardır ki, onu genellikle popülist rengi olmıyan "miras" ın temsilcileri arasında ya da popülistler arasında saymakta insan tereddüt eder.

Engelhardt en başta fikirlerindeki o dikkate değer sağduyu ile, gerçeği nitelendirmekteki, genellikle "rejimin destekleri" nin ve özellikle de köylü sınıfının bütün menfî taraflarını amansızca ortaya dökmekteki o basit ve dolaysız tarzı ile bütün "eğiticiler" e yaklaşır. Oysa, "rejimin destekleri" ni yanlış bir şekilde idealleştirmek ve her şeyi güzel göstermek popülizmin büyük bir kısmını teşkil eder. Fikirlerini son derece zayıf ve ürkek bir tarzda ifade etmekle, Engelhardt büyük bir kabiliyetle tasvir ettiği kır ve köy *gerçeği* tablosu ile dolaysız ve iyice göze batan bir tezada düşmüş oluyor. Herhangi bir iktisatçı ya da siyasî yazar kır ve köyler hakkındaki hükümlerin-

(9) Popülistler marksçıları geçmişle bütün bağları koparmakla, "1860 - 1870 irası" nı kabul etmemekle, Rus toplumunun öncü en iyi geleneklerini reddetmekle, halkçı ipi koparmakla, vb. suçlamışlardı. Lenin göstermiştir ki, marksçılar 1860 - 1870 "eğiticileri" nin mirasını hiç bir suretle reddetmemişler, bu irası asıl reddedenler "Rus hayatının en önemli birçok meselelerinde "eğiticiler" e nispetle **geride kalmış olan"** popülistlerdir. Lenin ayrıca şunu da ekliyor : "Mirası korumak hiç bir zaman kendini bu mirasla sınırlamak manasına gelmez" (Lenin, **Eserler,** C. II, s. 491 ve 494).

de Engelhard'ın ortaya koyduğu *verileri ve gözlemleri* temel olarak almış olsaydı (10), bundan popülistlerin çıkardıkları sonuçları çıkarması imkânsız olurdu. Köylünün ve ziraî komünün idealleştirilmesi popülizmin en lüzumlu kısımlarından biridir, V.V. (11) den başlıyarak, ta Bay Mihaylovski'ye kadar, her soydan popülistler ziraî komünü idealleştirmek ve güzel göstermek çabasına geniş ölçüde katılmışlardır. Engelhardt'ta böyle bir güzel göstermenin, güzelleştirmenin hiç bir izine raslanılmaz. Bizim köylünün ortakçı zihniyetine yakıştırılan cümlelerin aksine, bu "ortakçı zihniyet" le şehirlerdeki ferdiyetçilik arasında zıtlık bulunduğu hakkında, kapitalist rejimde rekabet hakkında ortada dolaşan söylentilerin aksine, Engelhardt küçük çiftçinin insanı hayrete düşüren *ferdiyetçiliği*'ni amansızca ortaya koyar.

"Lenin, *Biz hangi mirası reddediyoruz ?* 1897; Lenin, *Eserler,* C. II, s. 474 - 475."

---

(10) Bu arada şunu da söyliyelim ki: Bu, sadece çok ilgi çekici ve faydalı olmakla kalmaz, iktisatla uğraşan bir araştırıcı için de meşrû bir yol olurdu. İlim adamları soruşturma malzemesine - çoğu zaman taraf tutan, işin pek ehli olmayan, sağlam bir görüşten yoksun olan, fikirleri hiç bir sağlam temele dayanmayan birçok toprak sahibinin verdikleri karşılıklara ve delillere - güvensinler de, dikkate değer bir gözlem kabiliyetine sahip, tamamile samimî ve sözünü ettiği şeyi tamamile incelemiş bir insanın on bir yıl uğraşarak topladığı gözlemlere niçin güvenilmesin? (Lenin'in notu).

(11) V. V., popülizmin XIX. yüzyılın son yıllarındaki belli başlı nazariyecilerinden biri olan V. Vorontzof (1847 - 1918) un takma adıdır. Rus marksçıları marksçılığın bu azılı düşmanına karşı mücadele etmişler, hele Plehanof **Bay Vorontzof'un Çalışmalarında Popülizmin Temelleri** adlı eserini ona karşı yazmıştı.

4

Edebiyatın önemi

Lenin, Çernişevski'nin ünlü romanına verdiği adı tekrar ele alarak, XIX. yüzyıl Rus inkılâpçılarının ortaya attıkları "Ne yapmalı?" *sorusuna marksçılıktan beklenen karşılığı verir. İşçi sınıfının inkılâpçı Partisinin ne olması gerektiğini söyler. "Tenkit hürriyeti" maskesi altında Parti saflarına sızmağa çalışan fırsat düşkünlüğünü (oportünizmi) açığa vurur. Bu fırsat düşkünlüğünün karşısına inkılâpçı nazariyeyi ve XIX. yüzyıldaki mücadeleci Rus edebiyatı misalini çıkarır.*

Üçüncüsü, Rus sosyal-demokrasisinin dünyadaki hiç bir sosyalist partide görülmiyen birtakım millî görevleri vardır. "Bütün bir halkı kişi hâkimiyetinin boyunduruğundan kurtarmak" niyetimizin bize yüklediği siyasî mükellefliklerin ve teşkilât görevlerinin ileride sözünü edeceğiz. Şimdilik şuna işaret etmek istiyoruz: *Yalnız öncü bir nazariyeyi kendine kılavuz edinmiş bir parti, yalnız böyle bir Parti öncü mücadeleci görevi yerine getirebilir.* Bunun ne gibi bir manası olduğu hakkında az çok somut bir fikir edinmek için de, okuyucu Rus sosyal - demokrasisinin Herzen, Biyelinski, Çernişevski gibi öncülerini ve 1870 - 1880 yılları arasında yetişmiş o parlak inkılâpçı yıldızlar kümesini hatırlamalı, Rus edebiyatının bugün dünyada kazandığı büyük önemi düşünmeli, hem de... Ama bu kadarı yeter!

"Lenin, *Ne yapmalı?* 1902; Lenin, *Eserler,* C. V, s. 342."

5

Edebiyattaki "işçilerin bir halk hareketini kendi başlarına idare edebilecekleri eğilimi" ne karşı (12)

Lenin, Ne Yapmalı ? *adlı eserinde işçi hareketinin kendiliğindenliği nazariyesine karşı mücadele eder. Ne sınıflar dışında, ne de sınıflar üstünde ideoloji olabilir. Teşkilâtlanmamış işçi kitleleri bağımsız bir ideoloji vücuda getiremezler, bu ideolojiyi vücuda getirmek görevi sosyal demokrat partiye düşer. İşçinin faaliyetini iktisat alanı ile sınırlamaya ve siyasî olmıyan sendikacılığa nasıl şiddetle karşı çıkmışsa, işçi hareketinin ilkel ve geciktirici (ya da geride kalan) şekillerine de şiddetle karşı çıkan Lenin geri kalmış tabakaların ve bazı küçük burjuva aydınlarının ideolojik ifadesi olarak edebiyatta beliren "işçilerin bir halk hareketini kendi başlarına idare edebilecekleri eğilimi" ni de suçlamaktan hiç geri durmamıştır.*

Söylediklerimizden, elbette ki, işçiler bir nazariye vücuda getirmek işine katılamazlar sonucu çıkarılamaz. Ama, bu işe işçi sıfatile katılamazlar, ancak Proudhon'lar ya da Weitling'ler gibi, sosyalizmin nazariyecileri olarak katılırlar. Başka bir deyişle, yaşadıkları devir hakkında az çok tam bir bilgi edinmesini ve bu bilgiyi ileri götürmesini başardıkları nispette bu işe katılırlar. İşçilerin çoğu zaman bunu başarabil-

(12) Bak. Lenin, **Seçme Yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966. s. 119. (çev.).

meleri için, genellikle, bunlardaki şuur seviyesini elden geldiği kadar yükseltmek şarttır, bunların *"işçilere mahsus edebiyat"* ın sunî bir şekilde daraltılmış çerçevesi içinde kapanıp kalmayarak, *herkese mahsus edebiyat*'ı gittikçe daha iyi anlamasını öğrenmeleri şarttır. "Kapanıp kalmaları" yerine "kapatılıp kalmış olmaları" demek daha yerinde olur. Çünkü, işçiler aydınlar için yazılmış şeyleri de okurlar. Yalnız birkaç (zavallı) aydın "işçilere" fabrika hayatının sözünü etmek ve ötedenberi bildikleri şeyleri tekrarlamak yeter diye düşünür.

"Lenin, *Ne Yapmalı?* 1902; Lenin, *Eserler,* C. V, s. 355, not."

6

İnkılâpçı işçileri nasıl yetiştirmeli?

Genellikle, halk kitlelerinin kendiliğinden gelme hamlesinden geride kalanlar sadece inkılâpçılar değildir. İnkılâpçı işçiler bile işçi kitlelerinin kendiliğinden gelme hamlelerinden geride kalmışlardır. Bu *olay,* işçilere karşı olan görevlerimiz dolayısile kullandığımız "eğitim" in, "pratik" bakımdan, yalnız saçmalığını teyit etmekle kalmıyor, *gerici siyasî niteliği*'ni de bütün açıklığı ile teyit ediyor. Bu olay gösteriyor ki: Bizim en başta gelen ve en can alıcı görevimiz, *Parti içindeki faaliyet konusunda,* aydın inkılâpçılarla aynı seviyede bulunan inkılâpçı işçiler yetiştirmeğe yardım etmektir. ("Parti içindeki faaliyet konusunda" sözleri üstünde duruyoruz. Çünkü, öteki konular, bu seviyeye erişmiş işçiler için lüzumlu olmakla beraber, çok daha kolay olan, pek o kadar acele olmayan şeylerdir). Onun için, *en başta ve en çok* işçilerin inkılâpçılar seviyesine çıkarılmalarına çok önem vermeliyiz. Bunu, yaparken, faaliyetlerin iktisat alanında kalması eğiliminde olanların istedikleri gibi, "işçi kitlesi" nin seviyesine, *Svoboda*'nın istediği gibi, mutlaka "orta işçiler" seviyesine (*Svoboda,* böylelikle, iktisat eğilimli "eği-

tim" in ikinci derecesine yükselmiş oluyor) inmemeliyiz. İşçiler için halka mahsus bir edebiyatın ve özellikle, en geri kalmış işçiler için de (tabiî, kaba saba olmayan) halka mahsus bambaşka bir edebiyatının lüzumunu inkâr etmek aklımdan bile geçmez. Ama, asıl beni kudurtan şey, eğitimin siyaset meselelerile, teşkilât meselelerile devamlı olarak yan yana konulmasıdır. Çünkü, "orta işçi" nin savunucusu baylar, bu işçiye daha işçi siyasetinin ya da işçi teşkilâtının sözünü etmeden hep ona *eğilmek* istemekle, aslında, siz işçiye hakaret etmiş oluyorsunuz. Ciddî şeylerin sözünü etmek için, artık doğrulunuz, siyaset ve teşkilât adamlarının işi olmayan eğitimi de eğitimcilere bırakınız! Aydınlar arasında da ileri unsurlar, "orta" unsurlar ve bir "kitle" yok mu? Hepsi de halka mahsus bir edebiyatın lüzumunu kabul etmiyorlar mı, hem bu edebiyat ta yok mu? Ama, düşününüz ki, üniversite öğrencilerini ya da lise öğrencilerini teşkilâtlandırma hakkında yazdığı bir makalede, yazar sanki yeni bir şey keşfetmiş bir insan edasile ilk önce yapılacak şey "orta öğrencileri" teşkilâtlandırmaktır, diye geveleyip duruyor. Yazıyı okuyanlar onun bu sözlerine, pek haklı olarak, gülecekler, diyecekler ki : Aramızda kimlerin "orta", kimlerin yüksek, kimlerin de aşağı unsurlar olduğunu görüp anlamak işini siz bize bırakınız da, teşkilât hakkında bir fikriniz varsa, onu söyleyiniz. Teşkilât hakkında bir fikriniz yoksa, "kitle" ve "orta" unsurlar hakkındaki sözleriniz düpedüz bizi sıkmaktan başka bir şeye yaramaz. Şunu iyice biliniz, "siyaset" ve "teşkilât" meseleleri öyle ciddî meselelerdir ki, bunlar ancak son derece ciddî bir şekilde incelenebilir. İşçileri (tabiî, üniversite ve lise öğrencilerini de) önlerindeki bu meseleleri *ele alabilecek* şekilde *yetiştirebilmeli*, hatta *yetiştirmelidir*, ama, siz bu meseleleri ele aldığınız zaman bunlara doğru karşılıklar vermeli, makinayı geriye, "orta" unsurlara ya da "kitle" ye doğru döndürmemeli, ya birtakım nüktelere ya da cafcaflı boş laflara saplanmamalısınız.

"Lenin, *Ne Yapmalı?* 1902; Lenin, *Eserler*, C. V. s. 438 - 440."

Partinin yazarları Partiye karşı sorumlu olmalıdırlar

Rus Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin Temmuz 1903'te Londra'da yapılan II. Kongresindenberi, en çok teşkilât alanında fırsat düşkünlüğünü öğütleyen, ve Parti teşkilâtlarının kararlarına tâbi olmıyan birtakım grupların bulunması lehinde olduklarını söyliyen menşeviklere karşı; Lenin uzun süren bir mücadeleye girişmiş, ve bu mücadele sırasında, görevi Partinin fikirlerini ve siyasetini savunmaktan ibaret olan Parti edebiyatının sıkı sıkı kontrol edilmesi lüzumu üstünde ısrar etmişti.

1904'te yazdığı Bir adım ileri, iki adım geri *makalesinde "gazeteleri idare işinin bir çevre işi değil, Parti işi olduğunu" hatırlatmıştı (Lenin,* Eserler, *C, VII, s. 290). İnkılâpçı hareket geliştikçe, bu prensibin şiddetle uygulanmasını Lenin daha fazla ısrarla istemektedir.*

I

Azınlığın hazırladığı "tüzük" te Parti organlarının ve genellikle Parti edebiyatının hiç sözü edilmemesi şaşılacak bir şeydir. Partinin organları *(Iskra* "Kıvılcım", *Sosyal - Demokrat* gazeteleri) vardır, ve bu organlar yaşayacaktır, ama konferans tarafından kabul edilen "tüzük" bu organlarla Parti arasında *hiç bir* bağ kurmamıştır. Korkunç bir şey bu, ama böyle. Yazarlar Partinin dışında, Partinin üstündedirler. Hiç bir kontrol,

verilecek hiç bir hesap, hiç bir maddî bağımlılık yoktur. Fransız sosyalistlerinin o kötünün kötüsü fırsat düşkünlüğü devrinde olup bitenlere benzer gibi bir şey: Parti bir yanda, yazarlar bir yanda. Bu bakımdan, konferans tarafından verilen şu aşağıdaki karar belki de rasgele bir şey değildir. *Parti* edebiyatı hakkındaki karar (?) : "Partili yazarların Partinin nazarî prensipleri uğrunda kanunun yasaklamadığı basında mücadele etmelerini kolaylaştıracak tedbirlerin teşkilât komisyonu tarafından alınması lüzumlu olduğu fikrindedir". İşte mükemmel bir menşevik teşkilâtı örneği : Sorumsuz ve "bağımsız", yerine kimse getirilemez ve azledilemez bir "partili yazarlar" grubu. Bunların yanı başında da kanunun yasaklamadığı... yayınlarla uğraşan bir komisyon!

Böyle bir teşkilât örneğinin ciddî olarak sözünü etmek güçtür. İnkılâp yaklaştıkça, sosyal - demokratlar için "kanunun yasaklamadığı" basında açıkça müdahalelerde bulunmak imkânı daha fazla yaklaşmakta, ve "Partili yazarlar" ın Partiye karşı kayıtsız şartsız sorumlu olmaları, Partiye bağımlılıkları prensibini Partinin çok daha fazla gözetmesi gerekmektedir.

"Lenin, *Geriye atılan üçüncü bir adım,* ds. *İşçi* (Proletari), 20 Haziran (3 Temmuz) 1905; Lenin, *Eserler,* C. VIII, s. 513."

II

İster mahallî olsun, ister merkezî olsun, bütün Parti edebiyatı hem Parti kongresine, hem de Partinin mahallî ya da merkezî teşkilâtlarına kayıtsız şartsız tâbî olmalıdır. Teşkilât vasıtasile Partiye bağlanmıyacak bir Parti edebiyatının varlığı kabul edilemez.

"Lenin, *Partinin bölünmesi dolayısile işçiler* broşürünün önsözü, 1905; Lenin, *Eserler,* C. IX. s. 144."

8

Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı (13)

Çar Nikola II, 17 (30) Ekim 1905'te bir bildiri yayınlamış, bununla Rusya'ya Anayasa'ya benzer bir şey bağışlamıştı. Bu bildiri Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'ne bütün memlekette kanunun müsaade ettiği bir faaliyete girişmek imkânını veriyordu. Bu hal Parti basınının ve yayınevlerinin yeniden teşkilâtlandırılmasını gerekli kılmıştı: Bu basın ve yayınevleri, o güne kadar, gizli gizli çalıştıklarından, çoğu zaman kontrol edilememişlerdi. Çünkü, sansür rejimi birtakım hilelere, uzlaşmalara, tavizlere başvurmak zorunluğunu doğurmuştu.

Lenin Sen - Petersburg'a gelince, Yeni Hayat *(Novaya Jizn) gazetesinin başyazarı olmuştu. Bu gazetede çıkan 13 (26) Kasım 1905 tarihli bir makalesinde en çok Partinin yazarlardan ve kendi basınında yazı yazan gazetecilerden neler beklediğinin sözünü etmişti. Ama, edebiyatta yaratma genel meselesini de ele almıştı. İşçi sınıfının giriştiği mücadeleye açıkça bağlı ve o günkü rejim aleyhinde giriştiği mücadelede taraf tutucu bir zihniyetle dolup taşan sosyalist bir edebiyatın kurulmasını salık veriyordu.*

---

(13) Lenin, **Seçme Yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul 1966, s. 114 - 118 (bir parçası) (çev.).

Sosyal - Demokrat çalışma için Ekim İnkılâbı (14) ndan sonra doğmuş olan yeni şartlar bir Parti edebiyatı meselesini günün en önemli meselesi haline getirmiştir. Kanunun müsaade ettiği basınla gizli basın arasındaki ayrılık, toprak köleliğine ve kişi hâkimiyetine tâbi Rusya devrinden kalma bu hazin miras artık ortadan kalkmağa yüztutmuştur. Daha tamamile kalkmamıştır, nerede, o kadar kolay mı? Bizim başbakanın (15) ikiyüzlü hükümeti *İşçi temsilcileri Meclisi (Sovyeti) nin İsvestiya*'sını hâlâ öyle şiddetle cezalandırıyor ki, bu yüzden "gizli olarak" basılmaktadır; ama, hükümetin önüne geçemiyeceği şeyi "yasak etmek" için giriştiği budalaca teşebbüsler hükümeti utandırmaktan, yeni birtakım manevî bozgunlara sürüklemekten başka bir sonuç vermemektedir.

Gizli basınla, kanunun müsaade ettiği basın arasında henüz ayrılık bulunduğu zaman Parti basını ve Partisiz basın meselesi pek basit, ama manasız ve saçma bir şekilde halledilmişti. Bütün gizli basın bir Parti basınıydı, birtakım teşkilâtlar tarafından yayınlanmış, kendilerini pratik çalışmaya vermiş birtakım Parti mücadelecileri gruplarına şu ya da bu şekilde bağlı bazı gruplar tarafından idare edilmişti. Kanunun müsaade ettiği bütün basın partisizdi. Çünkü, Partiden olmak yasaktı. Ama, bu basın filân ya da falan zümre (taraf) etrafında "toplanmıştı." Bundan korkunç birtakım birleşmeler, tabiî olmayan birtakım "karışıklıklar", ikiyüzlü birtakım gizlenmeler doğmuştu: Partinin görüş tarzını ifade etmeğe çalışan bazı kimselerin zoraki müphemliklerine, aslında Parti adamları olmayan ve bu görüş tarzına ulaşamamış kimselerin düşünce yetersizliği ve pısırıklığı da karışmaktaydı.

---

(14) Ekim 1905 İnkılâbı söz konusu.

(15) Witte (1849 - 1915). Aleksandr III ile Nikola II'nin en hünerli bakanlarından olan bu adam 1905'te başbakan olmuştu. İnkılâpçı harekete birtakım tavizler verilmesine ve Millet Meclisinin (Duma'nın) toplanmasına taraftardı, 17 Ekim 1905 bildirisi onun eseriydi. İnkılâp yenilgiye uğrayınca, siyaset sahnesinden silinip gitti.

Kuş dili ile söylevler verilen, edebiyat uşaklığı edilen, uşak ifadesi kullanılan, ideoloji köleliği edilen günlere lânet olsun! Rusya'da canlı ve saf ne varsa hepsini boğan bu kepazeliğe işçi sınıfı son verdi. Ama, işçi sınıfı, bugüne kadar, Rusya'ya ancak yarım bir hürriyet kazandırabildi.

İnkılâp henüz bitmemiştir. Çarlık rejimi *daha* İnkılâbı *yenecek güçte değilse de,* İnkılâp ta çarlığı *henüz yenebilecek güçte değildir.* Açık, namuslu, doğru, tutarlı bir Parti zihniyeti ile, gizli kapaklı, saklı, "diplomatik", hile ve kurnazlıklarla dolu bir "kanunî müsaadeciliğin" o tabiata aykırı birleşmesi her şeyde ve her yerde kendini gösteriyor: Biz böyle bir devirde yaşıyoruz. O tabiata aykırı birleşme bizim gazetede bile var : Burjuva ve mutedil gazetelerin yayınlanmasını yasak eden sosyal - demokrat istibdadile Bay Guçkof (16) istediği kadar alay etsin, Rus Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin merkez organı olan *İşçi* (Proletari) gazetesinin *kişi ve polis hâkimiyetine* bağlı Rusya'nın kapısından içeri giremediği de bir gerçek.

Ne olursa olsun, işleri yeniden düzene koymak için, İnkilâp bizi derhal işe koyulmağa zorlamaktadır. Edebiyat, şimdi, "kanunî müsaade yolundan" da olsa, 9/10 taraf tutan bir edebiyat olabilir. Edebiyat taraf tutan bir edebiyat olmalıdır. Burjuva adetlerine, patronlara ve tüccarlara bağlı burjuva gazetelerine, "aristokrasinin anarşiciliği" ne, kâr ve kazanç avına muhalif olarak, sosyalist işçi sınıfı *taraf tutan bir edebiyat* prensibini salık vermeli, bu prensibi geliştirmeli ve bunu elden geldiği kadar tam bir şekilde uygulamalıdır.

İyi ama, bir Parti edebiyatı prensibi neye dayanır ? Şuna dayanır: Sosyalist işçi sınıfı için, edebiyat bazı kişilerin ya da bazı kişi grupların elinde bir zenginleşme vasıtası olmamalı,

---

(16) A. I. Guçkof (1862 - 1936) sanayici büyük burjuvazinin temsilcisi olup, "17 Ekim Birliği" ni kurmuş, Üçüncü Millet Meclisine (Dumasına) başkanlık etmişti. 1917'deki geçici hükümetin "en aşırı tedbirlere taraftar" bakanıydı. Önce Rusya'da, 1919'da yabancı memlekete göç ettikten sonra da orada Sovyetler Cumhuriyetine karşı mücadele etti.

hiç bir zaman işçi sınıfının genel davasından bağımsız ferdî bir ticaret işi olmamalı. Kahrolsun taraf tutmayan edebiyatçılar! Kahrolsun edebiyatın üstün insanları! Edebiyat işçi sınıfının genel davasının *bir kısmı,* bütün işçi sınıfının şuurlu bütün öncüleri tarafından hareket ettirilen, bölünmez bir bütün teşkil eden o büyük sosyal - demokrat mekanizmada "küçük bir çark ve küçük bir vida" olmalıdır. Edebiyat Sosyal - Demokrat Partinin teşkilâtlı, metotlu ve birleştirilmiş çalışması içinde bir parça olmalıdır.

Bir Alman atasözüne göre "her benzetme sakattır". Benim edebiyatı bir vidaya, canlı bir hareketi vidaya benzetişim de sakattır. Serbest ideolojik mücadelenin, tenkit hürriyetinin, edebiyatta hür yaratmanın, vb., vb., itibarını azaltma, bunları gözden düşürme, "bürokratlaştırma" manası taşıyor diye böyle bir benzetme karşısında çığlığı basacak bazı isterik aydınlar bulunacak belki. Aslına bakılırsa, bu türlü çığlıklar burjuva aydınlarının ferdiyetçiliğini ifade eden feryatlardan başka bir şey olmayacaktır. Edebiyatın mihaniki bir eşitleştirmeye, seviyeleri aynı kılmağa, çoğunluğun azınlığa hâkim olmasına pek imkân bırakmadığı tartışma götürmez bir gerçektir. Bu alanda kişinin önayak olmasına, ferdî eğilimlere, düşünceye ve muhayyileye, şekle ve muhtevaya çok geniş bir yer ayırmaya mutlaka lüzum bulunduğu da tartışma götürmez. Bunların hiç birine itiraz edilemez, ama bütün bunlar sadece şunu ispat eder: Bir işçi Partisinin edebiyat çalışması kısmı çalışmasının öbür kısımlarile mihanikî şekilde bir tutulamaz. Bunların hiç biri burjuvaziye ve burjuva demokrasisine yabancı ve acaip gelen bir prensibi hiç bir suretle çürütmez. O prensip te şudur: Edebiyat mutlaka sosyal - demokrat Partinin çalışmasının bir unsuru, bu çalışmanın öbür unsurlarına sıkı sıkıya ve ayrılmaz bir şekilde bağlı bir unsuru olmalıdır, bu şarttır. Gazeteler Partinin çeşitli teşkilâtlarının birer organı olmalıdır. Yazarlar mutlaka Partinin teşkilâtlarına girmelidir. Yayınevleri ve depolar, satış mağazaları ve okuma odaları, kitaplıklar ve türlü kitabevleri

Partinin kendi malı, partinin kontrolüne tabi teşebbüsler olmalıdır. Teşkilâtlanmış sosyalist işçi sınıfı bütün faaliyete gözcülük etmeli, bu faaliyeti iyi bir kontrol altında bulundurmalı, istisnasız her yere işçi sınıfının yaşıyan davasının canlı ruhunu götürmeli, "yazar canının istediğini yazar, okuyucu da hoşlandığı şeyi okur" diyen yarı Oblomofçu (17), yarı tüccar ağzı o eski Rus prensibine bu suretle son vermelidir.

Asya işi sansür ve Avrupa burjuvazisi tarafından bozulan edebiyatı bir hamlede değiştirebileceğimizi, tabii ki, iddia edecek değiliz. Herhangi bir katılaşmış sistemi salık vermek ya da meseleyi birtakım nizamlarla halletmeyi istemek aklımızdan bile geçmez. Yok, bu alanda işi bir şema haline getirmek hiç bir suretle söz konusu olamaz. Bütün partimizin, Rusya'daki şuurlu sosyal - demokrat bütün işçi sınıfının bu yeni görevi iyice anlaması, aydın bir şekilde tarif ve tayin etmesi, her zaman ve her yerde halletmeğe çalışması lâzımdır. Derebeylik sansürünün zincirlerinden kurtulmuş olan bizler burjuva ve ticarî edebiyat münasebetlerinin zincirlerini boynumuza geçirmek istemiyoruz, geçirmiyeceğiz. Biz yalnız kelimenin polis tarafından kullanılan manasile hür olmakla kalmayıp, sermayenin boyunduruğundan kurtulmuş, her ne pahasına olursa olsun başarı hırsı peşinde koşmaktan kurtulmuş, hatta hatta anarşici burjuva ferdiyetçiliğinden de kurtulmuş hür bir basın kurmak istiyoruz. bu basını kuracağız.

Bu son kelimeler okuyucuya aykırı bir düşünce ya da alay gibi gelecek belki. Ateşli hürriyet taraftarı birkaç aydın: Nasıl, nasıl! diye haykıracak belki, edebiyatta yaratma konusu gibi, bu son derece nazik, bu derece ferdi konuyu topluma tabi kılmak istiyorsunuz ha! Bunu yapmakla, siz zekânın tamamile ferdi olan mutlak yaratma hürriyetini inkâr etmiş oluyorsunuz!

---

(17) Oblomof, İvan Gonçarof'un 1859'da yazılmış ve bu adı taşıyan romanının kahramanıdır. Toprak köleliği devrindeki büyük toprak sahibinin köhneleşmiş usullere bağlılığını ve tembelliğini canlandırır. Tırnak içindeki cümle Saltikof-Şçedrin'den alınmıştır.

— Telâş etmeyiniz, baylar! Önce şunu söyliyelim ki, söz konusu olan şey yalnız Parti edebiyatı ve bu edebiyatın Parti kontrolüne tabi olmasıdır. Herkes istediğini yazmakta ve söylemekte hürdür, hem de düşüncelerine hiç gem vurmadan. Ama, her hür dernek de (bu arada parti de) partiye aykırı ve zıt olan fikirlerini yaymak için partinin adını kötüye kullanan üyeleri kovmakta hürdür. Söz ve basın hürriyeti tam olmalı. Ama, dernek kurmak hürriyetinin de tam olması lâzım. Söz hürriyeti adına, sana bağırmak, yalan söylemek ve canının istediğini yazmak hakkını tam olarak bağışlamak zorundayım. Ama, dernek kurmak hürriyeti adına, sen de bana şunu ya da bunu söyliyen birtakım kimselerle sözleşme yapmak ya da kurulmuş bir ittifakı artık bozmak hakkını tanımak zorundasın. Parti gönül rızasile kurulmuş bir dernek olup, kendi prensiplerine aykırı bazı görüşleri yayan üyeleri içinden çıkarıp atmıyacak olursa, önce ideoloji bakımından, sonra da maddî bakımdan çaresiz dağılır gider. Partinin görüşlerine uygun olan şeyle, bu görüşlere aykırı olan şey arasındaki sınırı çizecek bir Parti programı vardır, Partinin taktik konusunda verilmiş kararları ve tüzüğü vardır; en son, uluslararası sosyal - demokrasinin, işçi sınıfının hür uluslararası derneklerinin edindikleri tecrübe vardır. İşçi sınıfı kendi partilerine tamamile tutarlı olmayan, tamamile marksçı olmayan, tamamile doğru olmayan türlü unsurları ya da bazı akımları durmadan kabul eder, ama kendi partisinde de ikide birde durmadan bazı "temizlikler" de yapar. Burjuva "tenkit hürriyeti" ne taraftar olan baylar, bizim partinin *içinde* de aynı şey olacaktır. Partimiz şimdi birden bir kitle partisi haline geliverdi, şimdi birden açık teşkilât şekillerine geçildiğini görüyoruz, (marksçı bakımdan) tutarlı olmayan, hatta belki hıristiyan, hatta belki de, mistik olan birçok kimseler şimdi durmadan Partimize geleceklerdir. Sağlam bir midemiz vardır, biz türlü badirelerden geçerek pişmiş marksçılarız. Bu tutarsız unsurları içimize sindireceğiz. Parti içindeki düşünce hürriyeti ve tenkit hürriyeti, insanların parti denen hür

derneklerde bir araya gelmek hürriyetini bize hiç bir zaman unutturmayacaktır.

İkincisi, burjuva ferdiyetçileri olan baylar, size şunu söyliyelim ki, mutlak hürriyet hakkında çektiğiniz nutuklar ikiyüzlülükten başka bir şey değildir. Paranın hâkimiyeti temeli üstünde yükselen bir toplumda, bir avuç zengin asalak olarak yaşarken, emekçi kitlelerinin sefalet içinde yüzdükleri bir toplumda gerçek ve tam hürriyet olamaz. Bay yazar, yayınevi sahibi burjuva karşısında hür müsünüz? Tablolarda sizden açık saçık aşk sahneleri, "kutsal" dram sanatında sizden "tamamlayan" şekiller altında fuhuş istiyen burjuva amatör ve seyirci karşısında hür müsünüz? Bu mutlak hürriyet, aslında, bir burjuva sözünden ya da anarşici bir sözden (çünkü, anarşicilik, dünya görüşü olarak, tersine giden bir burjuva felsefesinden) başka bir şey değildir. Bir toplumda yaşayıp ta, bu topluma bağımlı olmamak imkânsızdır. Burjuva yazarın, sanatçının, kadın aktörün hürriyeti örtülü (ya da müraicesine gizlenmiş) bir bağımlılıktan, para kesesine bağımlılıktan, insanın ahlâkını bozan bağımlılıktan, teşebbüs sahibine bağımlılıktan başka bir şey değildir.

Biz sosyalistler de bu ikiyüzlülüğü açığa vuruyoruz, bu yalan dolan tabelâlarını alaşağı ediyoruz. Bunu sınıflar dışında bir edebiyat ve sanat elde etmek için yapmıyoruz, hayır (çünkü, böyle bir edebiyat ve sanat ancak sınıfsız sosyalist toplumda mümkündür). Hür olduğu müraicesine iddiâ edilen, aslında burjuvaziye bağlı olan bir edebiyatın karşısına, işçi sınıfına *açıkça ve pervasızca* bağlı, gerçekten hür bir edebiyat çıkarmak için yapıyoruz.

Bu edebiyat hür olacaktır; çünkü, bu edebiyata yeni kuvvetler getiren şey ne kazanç hırsı, ne de her ne pahasına olursa olsun başarı elde etmek ihtirası olacak: sosyalizm fikri, emekçilere karşı beslenen sevgi olacaktır. Bu edebiyat hür olacaktır; çünkü, ne bezgin bir kadın kahraman, ne de can sıkıntısından patlıyan ve fazla şişmanlıktan ıstırap çeken "on bin imtiyazlı-

ya" hizmet edecek. Bu edebiyat memleketin gücü, kuvveti, geleceği milyonlarca emekçiye yar olacak. Bu gerçekten hür edebiyat insanlığın inkılâpçı düşüncesi tarafından söylenen sözü sosyalist işçi sınıfının tecrübesile ve canlı çalışmasile bereketlendirecek, geçmişin tecrübesi (sosyalizmi, ilkel hayalci şekillerinden sıyırarak, bunun tam bir şekilde gelişmesine imkân veren ilmî sosyalizm) ile, bugünün tecrübesi (işçi yoldaşların bugünkü mücadelesi) arasında, sürekli olarak, karşılıklı bir etki yaratacaktır.

Yoldaşlar, şimdi de iş başına! Önümüzde yapılacak yeni ve güç bir iş, sosyal - demokrat işçi hareketile sıkı sıkıya ve ayrılmaz bir şekilde bağlı geniş, zengin, çeşitli bir edebiyatı teşkilâtlandırmak gibi büyük ve soylu bir iş var. Sosyal - demokrat edebiyatın tümü taraf tutan bir edebiyat olmalı. Bütün gazeteler, dergiler, yayınevleri, vb. hemen teşkilâtlandırma çalışmasına girişmeli, şu ya da bu şekilde Partinin filân ya da falan teşkilâtına tamamile girmeğe hazırlanmalıdır. "Sosyal - demokrat" edebiyat ancak o zaman gerçekten sosyal - demokrat olacak, ancak o zaman görevini yerine getirecek, hatta burjuva toplumu çevresi içinde bile, ancak o zaman burjuvaziye köle olmaktan kurtulabilecek ve gerçekten önde giden ve sonuna kadar inkılâpçı olan sınıfın hareketile kaynaşabilecektir.

"Lenin, *Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı,* ds. *Yeni Hayat* (Novaya Jizn) gazetesi, 13 (26) Kasım 1905; Lenin, *Eserler,* C. X, s. 26 - 31."

9

Maksim Gorki ve inkılâpçı hareketin uyanması

Lenin, Maksim Gorki (1868 - 1936) nin kabiliyetine son derece hayrandı, ve inkılâpçı davaya ettiği yardıma büyük bir değer veriyordu. Bu sanatçıyı takdir etmekten ve sev-

mekten hiç geri kalmamıştır. Gorki ise, tasavvurlarını hep Lenin'e anlatır ve verdiği öğütleri her zaman dinler ve hesaba katardı.

Doğduğu Nijni - Novgorod (18) şehrinden kovulan Gorki'nin hareketi sırasındaki gösteriler üstüne Lenin Aralık 1901'de Iskra *dergisinde bir yazı yazmış, bunda Gorki için yapılan gösterileri selâmlamıştı. Çünkü, bu gösteriler inkılâpçı hareketin uyandığına işaretti. 1907 yılında Gorki'nin* Ana *(19) romanı çıkınca, Plehanof eseri gevşek bir ilgi ile karşıladığı halde, Lenin bu romanı heyecanla karşılamıştı, bunda işçi hareketinin kendiliğinden nasıl şuurlu hale gelip, teşkilâtlandığını görmüştü.*

Lenin, Gorki ile ilk defa 27 Kasım 1905'te Sen - Petersburg'ta karşılaşmıştı. Lenin, kanunun müsaadesile yayınlanan ilk bolşevik gazetesi Yeni Hayat *(Novaya Jizn) ın idaresini o sıralarda eline almıştı, Gorki de buraya yazılar yazıyordu. Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin 1907'de Londra'da yapılan Beşinci Kongresi'nde bu iki insan birbirlerile dost oldular. 1908 ve 1910'da Kapri'de, 1911'de de Paris'te tekrar görüştüler.*

Lenin'in Gorki'ye yazdığı mektuplar bu iki insan arasındaki fikir yakınlığını ve 1907'den 1924'e kadar süren dostluğun ne kadar

---

(18) Nijni - Novgorod, Volga ve Oka nehirlerinin birleştiği yerde bulunan bir şehirdir, bugünkü adı **Gorki**'dir.

(19) Maksim Gorki'nin **Ana** romanı İsmail Müştak (Mayakon) ve A. Naci tarafından Türkçeye çevrilip, 1908'de Tanin gazetesinde tefrika edilmiş, sonra Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. Yeni bir çevrisi 1966 yılında Gün Yayınları arasında çıkmıştır (çev.).

derin olduğunu gösterdiği gibi, Lenin'in düşüncesinin bazı yüzlerini gayet güzel aydınlatır.

Gorki'deki bazı aşırı felsefî hayranlıkarı ve 1917'de geçirdiği tereddütleri Lenin'in hiç çekinmeden tenkit etmesi, halk kitleleri tarafından sevilen yazarı işçi sınıfı İnkılâbı tarafında tutmak istemesinden ileri gelmiştir. Gorki, 1918'den sonra, tekrar İnkılâp saflarında mücadele etmiş, adı da, eseri de İnkılâbın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Gösterilerin türlü sebeplerle Nijni - Novgorod'ta, Moskova'da, tazelendiğini görmekteyiz. Her yerde galeyan artmakta, keyfî hareket, zulüm ve işkence, zorbalık tohumlarını saçan *kişi hâkimiyetine karşı* her yerde beliren bu galeyanı bir eğilim halinde tek noktada toplamak bir zorunluk haline gelmektedir. 17 Kasım günü, Maksim Gorki'nin Nijni - Novgorod'tan ayrılması münasebetile, Nijni - Novgorod'ta küçük, ama başarılı bir gösteri yapıldı. Bütün Avrupa'ya ün salmış, -Nijni - Novgorod'taki gösteride konuşan hatibin dediği gibi- bütün silâhları söz hürriyetinden ibaret olan bir yazar, hiç adlî soruşturma yapılmadan, hiç bir mahkeme kararı olmadan, kişi hâkimiyetine dayanan hükümetçe doğduğu şehirden kovulmuştur. Aydınlığı ve hürriyeti, pek az da olsa, özliyen bütün Ruslar adına konuşan hatibin dediği gibi, başıbozuklar bu yazarı bizim üstümüzde kötü bir etki yapmakla suçluyorlar, ama biz bu etkinin iyi bir etki olduğunu söylüyoruz. Opriçnikler (20) in gizli işledikleri cinayetleri biz açığa vuruyor ve parmakla gösteriyoruz. Daha iyi bir hayat yaşamak haklarını savunan işçileri bizde döverler, keyfi harekete şiddetle itiraz eden üniversite öğrencilerini bizde döverler, namuslu ve cesur her sözü bizde

(20) Korkunç lakabı ile anılan Çar İvan IV tarafından 1565 yılında rejimi kurmakla görevli olarak kurulan askerî birliklere **opriçnikler** denir.

boğarlar. Bazı işçilerin de katıldıkları gösteri bir üniversite öğrencisinin şu sözlerile sona ermiştir : "Keyfî idare yıkılıp gidecek ve halk güçlü, hür ve kuvvetli olarak doğrulacaktır!"

Moskova'da yüzlerce üniversite öğrencisi Gorki'yi istasyonda bekliyordu. Bundan gözü korkan polis *yazarı* yolda vagonda *yakalamış,* (daha önceden özel müsaade verildiği halde) Moskova'ya girmesini yasak etmiş, Nijni - Novgorod hattından doğruca Kursk hattına geçmeğe zorlamıştır. Gorki'nin kovulması dolayısile yapılan gösteri başarısızlıkla sona erdi, ama 17 Kasım 1861'de ölen N. A. Dobrolyubof'un ölümünün 40. yıldönümü münasebetile verilecek suvarenin yasak edilmesi üzerine genel valinin konağı önünde, üniversite öğrencileri ve (bakanlarımızın dilile) "yabancı birtakım unsurlar", hiç hazırlıksız, küçük bir gösteri yaptılar. Kişi hâkimiyetinin Moskova'daki temsilcisi, keyfî idareden şiddetle nefret eden ve "içerlerdeki Türklere" karşı, kişi saltanatı idaresine karşı halkın isyan etmesini heyecanla bekliyen yazarı, okuyan ve düşünen Rusya'nın sevdiği gibi, seven kimseler tarafından ıslıklandı. Moskova Üniversitesi öğrenci teşkilâtları yürütme komitesi 23 Kasımda yayınladığı bülteninde bu kendiliğinden yapılan gösterinin hoşnutsuzluğun ve protestonun aşikâr bir âlemeti olduğuna pek haklı olarak işaret etmiştir.

"Lenin, *Gösterilerin başlaması,* ds. *Kıvılcım* (Iskra) dergisi, 7 (20) Aralık 1901; Lenin, *Eserler,* C. V. s. 295 - 296."

10

Edebî tenkidi Partinin çalışmasına bağlamak

Lenin'e göre, edebiyat gibi, edebî tenkit de inkılâpçı mücadelenin bir kısmıdır. Gorki'ye yazdığı 7 Şubat 1908 tarihli bir mektupta, Lenin Partinin gazetesi olan İşçi *(Proletari)*

nin Parti çalışmasına bağlı edebî tenkitler yayınlamasını diliyor, ve bu işin idaresini Gorki'ye teklif ediyor.

Şimdi nasıl bir etkide bulunmalı, "asıl ne türlü bir edebiyat yapmak lâzım?" Birtakım küçük kitapçıklar mı, *yoksa İşçi*'yi mi çıkarmalı? Tabiî, olmaz, *ya da* ama *ve,* diye karşılık vermek işin en kolayı. Verilen karşılık yerinde olacak, ama pek pratik olmıyacak. Kanunun müsaade ettiği birtakım küçük kitapçıklar bulunmalı, o muhakkak. Piter (21) deki yoldaşlarımız bu işin çok eziyetini çekiyorlar. Londra'dan sonra, Kvala (22) da ben de bunun eziyetini çektim. Mümkünse, bu kitapçıkların çıkarılması ve bu yoldaşların desteklenmesi için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız.

Oysa, Londra'da 1907 Kasımına kadar geçirdiğim (altı aylık!) tecrübe bana göstermiştir ki, kanunun müsaade ettiği *sistemli* bir edebiyat yaratmak, bugün için, imkânsızdır. Bence Partinin, bugün, dağılmağa ve umutsuzluğa karşı tutarlı bir şekilde ve kuvvetle mücadele eden, muntazam olarak çıkan siyasî bir organa, bir *Parti* organına, siyasî bir gazeteye ihtiyacı vardır. Rusların çoğu yabancı bir memlekette yayınlanan bir gazeteye güvenmiyorlar. Bu yanlış bu. Arkadaşımız da *İşçi* (Proletari) gazetesini, haklı olarak, buraya (23) getirmeye karar verdi. İşi yoluna koymak, gazeteyi yürütmek, tekrar canlandırmak, elbette ki, zor. Ama, bunu yapmak lâzım. Hem yapılacak ta.

---

(21) Sen-Petersburg'a imâ ediliyor.

(22) Finlandiya körfezi kıyılarında, Petersburg'un 40 kilometre kuzey doğusunda bulunan Kuokkala kasabacığının adının alaycı şekli. Bu kasabacıkta yaşayıp burada gömülen ressam Repin'in hatırasına saygı gösterilerek 1948'de şehre Repino adı verilmiştir. Lenin 1907 Mayısında Londra'da yapılan V. Parti Kongresi'nden sonra, aynı yılın Kasım ayına kadar burada kalmıştı.

(23) İsviçre'ye, yani Cenevre'ye (çev.).

Gazetede niçin edebî tenkit yazıları yayınlamamalı? Yer mi yok? Tabiî, sizin çalışma sisteminizin ne olduğunu bilmiyorum. Buluştuğumuz zamanlar daha çok dereden tepeden konuştuk ta, ne yazık ki, esaslı meseleleri konuşamadık. Ara sıra (haftada bir ya da on beş günde bir) yazılan kısa yazıları sevmiyorsanız, *büyük* bir çalışma karşısında kendinizi daha rahat hissediyorsanız, bu çalışmayı yarıda bırakmayı size salık vermekten, elbette ki, çekinirim.

Ama, siyasî bir gazetede toplu olarak çalışmayı çekici buluyorsanız, *Yeni Hayat* (Novaya Jizn) gazetesinde "küçük burjuvalar hakkında notlar" yazılarile, bence, iyi açtığınız çığırı niçin alışkanlıklarınız arasına sokmayasınız, buna niçin devam etmiyesiniz? İlk mektuplarımdan birinde, "iyice düşünüp taşınarak", bir kelimeye dokundum: Bu sizin hoşunuza gider mi, gitmez mi, diye düşünmüştüm. Son mektubunuzdan anladığıma göre, bundan hoşlanmış gibisiniz. Yoksa, aldanıyor muyum? Pek bugünkü kadar tek taraflı olmıyan bir gazetemiz olsaydı, hem Partinin çalışması, hem de edebiyat çalışması bundan ne kadar kazanırdı! Edebiyat çalışması da Partinin çalışmasına, Parti üstündeki sistemli ve devamlı bir eyleme sıkı sıkı bağlanmış olurdu! Düşman saflarına birtakım "akınlar" da bulunmakla yetinmeyip, bütün cephe boyunca durmadan ve kopmadan genel baskıda bulunmak için bunu yapmak lâzım. Bolşevik sosyal - demokratların bazı sersemlere gelişi güzel hücumlarda bulunmayıp, Japonların Mançuri'yi Ruslardan almaları gibi, hepsini ve her şeyi ele geçirmeleri için bunu yapmak lâzım.

Küçük kitapçıklar (felsefe, edebî tenkit ve günün taktiği hakkındaki kitapçıklar) için işaret ettiğiniz üç temanın bir buçuğu siyasî gazeteye, *İşçi* (Proletari) ye, aittir: O da günün taktiği, ve edebî tenkidin yarısıdır. Bir kısmı Partili, bir kısmı da Parti dışındaki türlü dergilerde görülen o uzun özel edebî tenkit makaleleri, aman, olmaz olsun! Aydınların o modası geçmiş, aristokrat tarzlarını bırakmağa çalışsak, edebî tenkidi Partinin çalışmasile, Parti tarafından idare ile sıkı sıkıya bağlasak

çok daha iyi etmiş oluruz. Avrupa'daki yetişkin sosyal - demokrat partiler böyle hareket ediyorlar. Bu alandaki ortak gazete çalışmasının başlangıçta karşılaşacağı zorluklardan yılmayıp, biz de böyle hareket etmeliyiz.

"Lenin, *Cenevre'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen 7 Şubat 1908 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler*, C. XXXIV, s. 330 - 332."

11

Felsefî maddecilik hakkında (24)

Aramızdaki fikir ayrılıkları konusunda ortaya attığınız meselelerin bazılarında gerçekten bir anlaşmazlık bulunduğunu düşünüyorum. Bazı budala sendikacıların yaptıkları gibi, ne "aydınlara göz açtırmamak", ne de aydınları işçi hareketine kazanmanın zorunlu olduğunu inkâr etmek aklımdan geçmiştir. Bütün bu meseleler üstünde aramızda fikir ayrılığı *olamaz*. Buna kuvvetle inanıyorum. Mademki buluşabilmemiz şimdilik imkânsız, o halde, şimdiden tezi yok, beraber çalışmağa başlamamız zorunlu hale geliyor demektir. Kesin olarak anlaşabilmemiz çalışırken daha iyi, daha kolay olur.

.... Dünya görüşü olarak asıl maddecilik meselesine gelince, temelde sizinle aynı düşüncede olduğumu sanmıyorum. "Tarihin maddeci görüşü" nde (bunun bizim "ampirio" (25) lar da inkâr etmiyorlar), felsefî maddecilik üstünde sizinle aynı düşüncede değilim. Anglo-Sakson'lar ve Cermen'ler küçük burjuva zihniyetlerini, Lâtin'ler de anarşiciliklerini "maddeciliğe" borçluymuşlar. Buna şiddetle itiraz ederim. *Bunlar* maddeciliği,

(24) Lenin, **Seçme yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 109 - 110 (çev.).

(25) Lenin bununla ampiriokritisistler ve ampiriomonistler grubuna, Mach ve Avenarius'un idealist felsefesine taraftar olan Bogdanof, Bazarof ve Lunaçarski'ye işaret ediyor.

felsefe olarak, *her yerde arka plana atmışlardır.* En tutarlı ve en etkili bir siyasî organ olan *Neue Zeit* (Yeni Zaman) (26) felsefeye karşı kayıtsızdır, felsefî maddeciliğin hiç bir zaman hararetli taraftarı olmamıştır, hatta şu son zamanlarda hiç çekinmeden bazı ampiriokritisistler (27) in makalelerini bile yayınlamıştır. Marx ve Engels'in öğrettikleri *bu* maddecilikten bir küçük burjuva hiçliği ve yokluğu çıkarabilmek yanlış, tamamile yanlıştır! Sosyal - demokrasi içindeki bütün küçük burjuva akımları felsefî maddeciliğe karşı mücadele etmekte, Kant'a, Yeni Kant'çılığa, tenkitçiliğe doğru kaymaktadırlar. Hayır, Engels'in *Anti - Dühring* (28) te geliştirdiği felsefe küçük burjuva zihniyetine yer vermez.

"Lenin, *Cenevre'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen 13 Şubat 1908 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler,* C. XXXIV, s. 335-336."

12

Yazar ve felsefî görüşleri (29)

Bundan başka, sanatçının her felsefeden pek çok faydalanabileceğini kabul ediyorum. Şu noktada da sizinle tamamile ve kesin olarak aynı fikirdeyim: Sanatçı yaratması meselelerinde en iyi yargıç siz kendinizsiniz ve kendi sanat tecrübenizden ve *fikirci de olsa, bir felsefeden* bu türlü görüşler çıkararak, İşçi

(26) Alman sosyal - demokrasisinin organı olup 1883 - 1923 yılları arasında Stutgart'ta yayınlanan dergi (çev.).

(27) Ampiriokritisistler ve tenkidi için bk. Lenin, **Maddecilik ve Ampiriokritisizm,** Moskova. 1962.

(28) Engels'in **Anti-Dühring** ya da **Bay Dühring ilmi altüst ediyor** adlı eseri Bay M. Reşat Baraner tarafından ve **Anti-Dühring (Bay Dühring'in bilimde devrimi)** adile Türkçeye çevrilmiş, ve 1966 - 1967'de Ankara'da Sol Yayınları tarafından iki cilt olarak yayınlanmıştır (çev.).

(29) Lenin, **Seçme yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 112 - 113 (çev.).

Partisine son derece faydalı olacak birtakım sonuçlara varabilirsiniz.

"Lenin, *Cenevre'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen 25 Şubat 1908 tarihli mektup;* Lenin, *Külliyat,* C. I, Moskova. 1924, s. 92."

13

İdeoloji alanında taviz vermek yok! (30)

O sıralarda Bagdanof felsefesinin etkisinde kalan Gorki, yazdığı Mart 1908 tarihli bir mektubunda, Lenin'i Mach çömezlerile uzlaştırmak teklifinde bulunmuştu. O günlerde, gerici fikirciliğin son temsilcilerini çürütecek Maddecilik ve Ampiriokritisizm *adlı eserini yazmağa hazırlanan Lenin en küçük bir tavizde bulunmayı reddetmişti. Lenin'in sert tenkidi Gorki'nin kendi gelip geçici hatalarını düzeltmesine yardım edecektir.*

Mach'çılarla olan kavgam konusundaki mektubunuzu aldım. Duygularınızı tamamile anlıyorum, bunlara saygı gösteriyorum. Şunu da söyliyeyim, Petersburg'taki dostlardan buna benzer mektuplar geldi. Yanıldığınıza tamamile inanıyorum.

Anlamalısınız, ve tabiî anlayacaksınız ki, partili bir insan belli bir propagandanın yanlış ve zararlı olduğu kanısına vardı mı, bu propagandanın karşısına dikilmek zorundadır. Bunların kitaplarının tepeden tırnağa kadar, başından sonuna Mach'a ve Avenarius'a kadar papaz taraftarı, kaba saba, zararlı, saçma olduğuna iyice inanmasaydım (Bazarof, Bogdanof ve ortak-

(30) Lenin, **Seçme yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 110 - 111 (çev.).

larının hikmet kaynaklarının neler olduğunu öğrendikçe de bu inancım her gün kat kat artıyor), bu gürültüyü koparmazdım. Plehanof (31) bunlara karşı çıkmakta *tamamile* haklı. Yalnız, bilmediğinden midir, beceremediğinden midir, yoksa tembelliğinden midir, nedir bilmem, söyliyeceklerini, okuyucuyu birtakım felsefî ince buluşlarla korkutmadan, basit, yerinde, *somut* bir şekilde söylemiyor. Ne olursa olsun, ben bunu kendime göre söyliyeceğim.

Sorarım size, sevgili A. M. ne gibi bir "uzlaşma" söz konusu olabilir? Böyle bir uzlaşmanın sözünü etmek bile gülünçtür. Savaş *artık iyice* kaçınılmaz hale gelmiştir. Parti üyeleri fikir ayrılıklarını gizliyecek, işleri ya geri bırakacak, ya da ustaca bertaraf edecek yerde, ne yapıp yapıp pratik Parti çalışmasının *bunlardan zarar görmemesine* çalışmalıdırlar. *Siz de* buna göz kulak olmalısınız, Rus bolşeviklerinin onda dokuzu bu konuda size yardım edecek ve çok teşekkür edecektir.

Bunu nasıl yapmalı? "Tarafsız" kalarak mı? Hayır. Böyle bir meselede tarafsızlık olmaz, *olmıyacaktır da.*

"Lenin, *Cenevre'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen 24 Mart 1908 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler*, C. XXXIV, s. 338."

14

Gorki ve işçi hareketi (32)

Siz sanatçı kabiliyetinizle Rusya'da işçi hareketine - hem yalnız Rusya'daki işçi hareketine değil - büyük hizmetler ettiniz. Yabancı memleketlere göç etmiş olanlar arasındaki bu mücadelenin pek önemli olmayan olaylarından doğan neşesizliklere hiç bir şekilde kendinizi kaptırmıyacak olursanız, daha çok

(31) Plehanof hakkında ilerideki sayfalara bakınız.

(32) Lenin, **Seçme yazılar**, Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 111-112 (çev.).

hizmet edeceksiniz. Öyle haller olur ki, yabancı memlekettekî bu mücadelenin işçi hareketini bölünmelere de, anlaşmazlıklara da, kavgalara da sürüklediği olur. İşçi hareketi zayıf olduğundan, ya da yanlış yolda olduğundan ileri gelmez bu. İşçi sınıfının kendi partisini kuvvetlendirmekte kullandığı unsurların hiç te mütecanis olmamasından, son derece dağınık bulunmasından ileri gelir.

"Lenin, *Cenevre'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen 16 Kasım 1909 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler,* C. XXXV, s. 354."

15

Gorki'nin güya Partiden çıkarılması hakkında

Fransa'daki *(Şimşek, Radikal),* Almanya'daki *(Günlük Berlin Gazetesi),* Rusya'daki *(Rusya Sabahı, Söz, Rus Sözü, Yeni Zaman* adlı) burjuva gazeteleri heyecan veren bir haberin, Gorki'nin sosyal-demokrat Parti'den çıkarıldığı haberinin tadını çıkarmaktadırlar. *Vorwaerts* bu saçma haberi yalanladı. *Proletari* gazetesinin yazıişleri de birçok gazetelere bir yalanlama yolladı, ama burjuva basını bunu bilmemezlikten gelmekte, ve bu dedikoduyu durmadan şişirmektedir.

Bu dedikodunun nereden çıktığı belli. Otzovicilik (33) ve Tanrının yüceltilmesi (34) ile ilgili anlaşmazlıklar (mesele genellikle Partide, özellikle *İşçi* gazetesinde aşağı yukarı bir yıl-

(33) Otzovicilik sosyal - demokrat milletvekillerinin Duma'dan çekilmelerini salık veriyordu (Rusça **otzovat,** çağırmak, çekilmek manasına gelir). Bu akım Rus Sosyal - Demokrat İşçi Partisi içinde 1905 - 1907 İnkılâbından sonraki gericilik devresinde doğdu. Lenin bu aşırı solcu ve sekter akımla şiddetle mücadele etti.

(34) Tanrıyı Yüceltme, Sosyal-Demokrat Parti içinde yine aynı devrede doğmuş olan mistik bir akım.

dır açıkça görüşüldü ve tartışıldı) hakkındaki gürültüleri birinden işiten yazar müsveddesinin biri bu bölük börçük haberleri hayasızca tahrif etmiş, ve uydurma "görüşmeler" için "iyi bir para almıştır.", vb.

Bu dedikodu çıkarma kampanyasının güttüğü hedef te belli. Burjuva partileri Gorki sosyal - demokrat Partiden ayrılsın *istiyorlar.* Sosyal - demokrat Parti içindeki anlaşmazlıkları zehirlemek ve bunları tahrif edilmiş şekilde göstermek için, burjuva gazeteleri artık ne yapacaklarını bilemiyorlar.

Burjuva gazeteleri canlarının istediğini yapsınlar. Gorki yoldaş yazdığı büyük sanat eserlerile hem Rusya işçi hareketine, hem de bütün dünya işçi hareketine sıkı sıkıya bağlıdır. Burjuva gazetelerine bundan daha hakaret edici bir karşılık verilemez.

"Lenin, *Gorki'nin partiden çıkarılması hakkında burjuva gazetelerinin uydurmaları,* ds. *İşçi* (Proletari) gazetesi, 28 Kasım (11 Aralık) 1909; Lenin, *Eserler,* C. XVI, s. 89."

16

Gorki işçi sanatının en büyük temsilcisidir

Marksçıların ilim, felsefe, sanat alanında Mach'çılara karşı giriştikleri mücadele, *devrimizde,* en ön plana geçti. Bu pek bilinen olaya gözlerini yummak bayağı gülünç olur. Anlaşmazlıkları hafifletecek muhakeme mesnetleri yaratmak yerine, belki bu anlaşmazlıkları aydınlatacak muhakeme mesnetleri yaratmak daha uygun olur.

... Biz ise, Partinin mesnedi olan fikirlerde görülen marksçılık aleyhindeki mücadeleyi gizleme hakkında herkesi kesin ve aydın bir karşılık vermeğe çağırıyoruz. "İşçi Kültürü" hakkında söylenen bütün cümlelerin sakladığı, gizlediği şey, gerçekte,

asıl *marksçılık aleyhine girişilen mücadeledir*. Yeni grubun gösterdiği "orijinallik", felsefede *asıl* hangi eğilimi savunduğunu açıkça söylemeden, Partinin mesnedi fikirlere *felsefeyi* sokmuş olmasıdır.

Böyle olmakla beraber, Partinin mesnedi fikirlerden alınıp söylenen kelimelerin gerçek manası tamamile menfidir denemez. Bu müspet muhteva bir kelime ile ifade edilebilir, o da M. Gorki'dir.

Gerçekten, burjuva gazetelerinin M. Gorki'yi *İşçi* sanatının hiç itirazsız en büyük temsilcisi olarak göstermek hususunda yaptıkları reklâmı gizlemek boşunadır. M. Gorki işçi sanatı için çok şey yapmıştır, daha da yapacaktır, deniyor. Sosyal-demokrat Parti içindeki her hizibin Gorki'yi kendi hizibinde görmekle övünmek meşrû hakkıdır, ama "işçi sanatı" nı bu sebeple *Partinin mesnedi fikirler* içinde göstermek, bu mesnet fikirlere yoksulluk vesikası vermek demek, kendi grubunu asıl kendi "otoritecilik" eğilimini ortaya koyan bir edebiyatçılar mahfili haline getirmek demektir... Bu fikirlerin taraftarı olanlar otorite sahibi kimseleri tanımak aleyhinde olduklarını çok söyleyip duruyorlar, ama bununla ne anlatmak istediklerini doğrudan doğruya ifade etmiyorlar. Oysa, bununla anlatmak istedikleri şey şudur : Felsefede maddeciliği savunmak ve bolşevikleri Duma'dan çekmek aleyhinde girişilen mücadele, mach'çılık düşmanlarının "körü körüne inandıkları" bazı "yetki sahibi kimselerin!" (iyice göze batan bir olaya bu ne ince ima!) bir teşebbüsü gibi görünüyor bunlara. Bu türlü çıkışlar, tabiî ki, pek çocukcadır. Oysa, *Vperiod'çular* (35) da yetki sahibi kimselere, şöhretlere karşı pek iyi davranmıyorlar. Gorki işçi sanatı konusunda yetkili bir kişidir, bir şöhrettir, buna hiç bir şekilde itiraz edilemez. Yetki sahibi *bu* kimseyi, bu şöhreti, Mach'çılığı ve sosyal-demokrat milletvekillerini Duma'dan çekmek akımını kuvvetlendirmekte (tabiî, ideolojik manada) "kul-

(35) İleri (Vperiod) dergisi etrafında toplanan kimseler.

lanmağa" çalışmak, *şöhretleri* tipik bir kullanma örneği vermek demektir. Bu örnek şöhretlerin böyle kullanılmamaları gerektiğini gösteriyor.

Mach'çılığa ve sosyal-demokrat milletvekillerini Duma'dan çekme akımına muhabbet beslemesine rağmen, M. Gorki, işçi sanatı konusunda, pek büyük bir *yardımcıdır*. Sosyal-demokrat milletvekillerini Duma'dan çekmek taraftarları ve Mach'çılar grubuna güya bir "işçi" sanatını geliştirme görevini yüklemek suretile, bu grubu Parti içinde tecrit eden *fikir ve muhakeme*, sosyal-demokrat işçi hareketinin gelişmesi konusunda bir *talihsizliktir*, bir *zarardır*. Çünkü, bu fikir ve muhakeme, büyük bir şöhretin faaliyetinde asıl zayıf olan şeyi, bu şöhretin işçi sınıfına ettiği büyük hizmetler toplamı içinde menfî miktar olarak görünen şeyi sağlamlaştırmak ve kullanmak istiyor.

"Lenin, *Bir gazetecinin notları*, ds. *Sosyal-demokrat* gazetesinin ilâvesinde, 19 Mart 1910; Lenin, *Eserler*, C. XVI, s. 185-187."

17

Eğilimsiz dergi olmaz

Geçen gün size *İşçi Gazetesi*'ni (Raboçaya Gazeta) yollarken, bir de mektup yazmıştım. Bunda geçen yaz sözünü ettiğiniz derginin ne olduğunu sormuştum. Bu dergi hakkında bana mektup yazacağınıza söz vermiştiniz.

Bugün *Rietch* gazetesinde *Çağdaş* (Sovremennik) dergisinin ilânını gördüm. Amfiteatrof (36) un yalnız bu dergiye yazı yazacağını (kocaman harflerle, iddialı ve manalı bir şekilde)

(36) A. V. Amfiteatrof (1862 - 1923) yazar ve gazeteci olup, Romanof'lar aleyhinde **Yalancı Baylar** adlı bir siyasî hicviye yayınlamıştı. 1911'de **Sovremennik** dergisini çıkardı, 1917'den itibaren Lenin aleyhinde bir iftira kampanyasına girişti, sonra yabancı bir memlekete göç etti.

haber veriyor, sizin de muntazam olarak yazı vereceğinizi bildiriyor.

Bu nedir? "Büyük bir aylık dergi, "siyasî, ilmî, tarihî, sosyal" yazılar yayınlayacağını haber veren bir dergi böyle mi olur? En iyi edebî güçleri bir araya toplamağa çalışan kitapçıkların hiç bir zaman aynı olamaz ki bu. Böyle bir derginin ya tamamile belli, ciddî, tutarlı bir *eğilimi* olur, ya da hem mutlaka kendini, hem de yazarlarını lekelemek zorunda kalır. *Avrupa Postası* (Viestnik Evropi) nin kötü, kaypak, ve kabiliyetsiz de olsa, profesör, memur ve "akıllı uslu" (ya da akıllı uslu olmak istiyen) liberaller gibi yine belli bazı aydın çevrelerini bir araya toplıyan bazı burjuvazi tabakalarına, belli bir unsura hizmet eden bir eğilimi var. *Rus Düşüncesi* (Ruskaya Misl) nin belki iğrenç, ama İnkılâp düşmanı liberal burjuvaziye gayet iyi hizmet eden bir eğilimi var. *Rus Zenginliği (Ruskoye* Bogatstvo) nin popülist, kade-popülist bir eğilimi var, ama yıllardanberi tuttuğu yoldan ayrılmayan ve bazı halk tabakalarına hizmet eden bir eğilim bu. *Çağdaş Dünya* (Sovremennyi Mir) nın bir eğilimi var; çoğu zaman kade-menşeviklere (şimdi de Partinin menşeviklerine) kayan bir eğilim bu, ama ne de olsa yine bir eğilim. Eğilimi olmayan bir dergi saçma, mütecanis olmayan, rezil, zararlı bir şeydir. Hem zaten Amfiteatrof'un özel katılmasile derginin ne gibi bir eğilimi olabilir? Tabiî ki, G. Lopatin (37) de eğilim verecek kabiliyette bir insan değildir. Kaçorovski (38) nin de yazı yazacağı hakkında söylenen-

---

(37) G. A. Lopatin (1845 - 1918) önce **Halkın İradesi** (Narodnaya Volia) partisinin üyesi iken, sonra inkılâpçı-sosyalist olmuş eski bir Rus inkılâpçısı. Marx, Engels, Bakunin, Lavrov'la münasebette bulunmuş, Marx'ın **Kapital**'ini ilk defa o Rusçaya çevirmişti. 1887'de idama mahkûm edilmiş, sonra Şüsselburg kalesine hapsedilmiştir. 1905'te hapisten çıktı, ve siyasî hayattan çekildi.

(38) K. R. Kaçorovski (doğ. 1870) toprak meselelerinde ehliyet sahibi bir popülisttir. 1905'te yayınlanan **Halkın Hukuku** adlı eserinde, toprağa ortak tasarruf konusundaki örf hukukunu meydana çıkarmağa çalışmıştır.

ler (haberin gazetelerde yankıları oldu, diyorlar) doğru ise, derginin bir "eğilimi" var demektir, ama sersemce soydan bir eğilim, inkılâpçı - sosyalist bir eğilim.

Geçen yaz sizinle konuştuğumuz zaman, *İtiraf* konusundaki üzüntümü size bir mektupla bildirmek üzre olduğumu, ama o zamanlar Mach'çılarla başlamış olan ayrılma yüzünden bu mektubu yollamadığımı söyleyince, bana şu karşılığı verdiniz: "Göndermemekle iyi etmemişsiniz". Sonra, Kapri okuluna gelmeyişimi yerdiniz, ve işler başka türlü olsaydı, Mach'çılarla Duma'dan çekilme taraftarlarının gitmelerinden daha az üzüntü ve daha çok yorgunluk duyacağınızı söylemiştiniz. Haberi alır almaz, bu konuşmaları da hatırlıyarak, hemen şimdi size mektup yazmağa karar verdim.

Amfiteatrof'un da özel olarak katıldığı kocaman bir siyasî ve iktisadî dergi, Mach'çılar-Duma'dan çekilme taraftarları hizibinden yüz kere daha kötü bir şeydir. Bu bölünmede dün de bugün de kötü olan şey, bu bölünme ile birlikte bir *fikir* akımının marksçılıktan, sosyal - demokrasiden uzaklaşmasıdır. Ama, yine öyle iken, bu fikir akımı işi marksçılıkla münasebetlerini kesmeğe kadar vardırmamış, ortalığı bulandırmakla yetinmiştir.

Amfiteatrof'un dergisi *(Kızıl Bayrak* (39), ne iyi oldu, tam vaktinde öldü) öyle bir siyasî gösteri, öyle bir siyasî teşebbüs ki, bunda genellikle "solcu" olmanın siyasette yetmez olduğu şuuruna varmanın zerresi bile yok; marksçılık ve sosyal-demokrasi karşısındaki tutumunu tayin etmeksizin, siyasetten ciddî olarak söz etmenin 1905 ten sonra imkânsız olduğunu, kabul edilemiyeceğini, aklın almadığını anlamanın zerresi bile yok.

Hazin sonuç. Ben de hüzünlüyüm.

"Lenin, *Paris'ten Kapride oturan Gorki'ye gönderilen 22 Kasım 1910 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler*, C. XXXIV, s. 380 - 381."

---

(39) Krasnoye Znamia.

18

Şair işçileri teşvik etmek için (40)

Yeni tasarılarınız var mı? Yazınız. Bizim okulun (41) işçilerine karşılık veriniz. Hepsi de mert delikanlılardır. İçlerinde bir tanesi şair. Zavallıcık her allahın günü şiir yazıyor. Ama, ne bir yol göstereni, ne yardım edeni, ne öğretmeni, ne akıl hocası var.

"Lenin, *Paris'ten Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen Nisan 1911 tarihli mektup*; Lenin, *Külliyat*, C. I, Moskova. 1924, s. 118."

19

Yazarların sübjektif düşünceleri yazılarının objektif manasına her zaman uymaz

Maksim Gorki yazdığı bir makalede şöyle diyordu : "Tanrı, kabile, millet ve insanlık tarafından kotarılmış bir fikirler karmaşığıdır. Bu fikirler, ferdi topluma bağlamak ve hayvanî ferdiyetçiliğe gem vurmak amacını güden sosyal duyguları uyandırır ve teşkilâtlandırır." Bagdanof'un ve Lunaçarski'nin nazariyelerinden ilham alan bu tarife Lenin karşı çıktı. Bu tarifin gerici niteliğini gösterdi ve iyi niyetlerin çok kötü birtakım sonuçlar doğurabileceğini belirtti.

---

(40) Lenin, **Seçme yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 112 (çev.).

(41) Lenin'in 1911'de Paris'te Lougjumeau'da kurduğu Parti okulu.

Hıristiyan sosyalistler ("sosyalizm" in en kötü cinsi ve en kötü bozulmuş şekli) gibi, siz de (çok iyi niyetlerinize rağmen) papaz makulesinin hokkabazlık usulünü kullanıyorsunuz: "Tanrı fikrinden bu fikirde bulunan *tarihî ve günlük* (bütün pis ve çirkin taraf, peşin hükümler, bir yandan, kara cahilliğin ve zihni körleştirmenin; öte yandan, toprak köleliğinin ve kişi hâkimiyetinin tastiki) şey çıkarılır, aynı zamanda, tarihî ve günlük gerçek yerine, Tanrı fikrine iyi bir küçük burjuva cümlesi (Tanrı = "sosyal duyguları uyandıran ve teşkilâtlandıran birtakım fikirler") sokulur.

Bununla "bir şeyler" söylemek, "hakikatı-adaleti", vb. göstermek istiyorsunuz. Ama, sizin iyi arzunuz kendi iyiliğiniz, sübjektif "masum dileğiniz" olarak kalır. Bunu yazdınız mı, *kitleler* içinde alır gider, *manası* da sizin iyi dileklerinize göre değil, *sosyal kuvvetlerin münasebetlerine* göre, sınıflar arasındaki münasebetlere göre tayin edilir. Bu münasebete göre (arzumuza rağmen ve şuurumuzdan bağımsız olarak) *şu sonuç çıkıyor:* Siz papaz taraftarlarının, Purişkeviç (42) lerin, Çar Nikola II'nin ve Struve'lerin fikrini tellemiş pullamış, tatlılaştırmış oldunuz; çünkü, Tanrı fikri, *aslında,* bunlara halkı toprak köleliği içinde tutmak imkânını vermektedir. Tanrı fikrini güzelleştirmekle, cahil işçileri ve köylüleri boyunduruk altında tutmak için bunların vurdukları zincirleri güzelleştirmiş oldunuz. Papaz takımı: Bakın, gördünüz mü, diyecekler, bu fikir (Tanrı fikri) ne kadar iyi ve derin, *"sizin"* şefleriniz Bay demokratlar bile bunu kabul ediyorlar, tabiî, biz de (papaz takımı) bu fikri kullanıyoruz.

Tanrının sosyal duyguları uyandıran ve teşkilâtlandıran bir fikirler karmaşığı olduğu yanlıştır. Bagdanof'çu *fikircilik*

---

(42) V. Purişkeviç (1870 - 1920) büyük toprak sahibi, II. ve III. Duma'da aşırı sağın lideriydi. Yüz-Kara'ların lideri olarak kitle halinde öldürmeleri düzenlemiş, Ekim 1917 İnkılâbından sonra da, Sovyet hükümetine karşı girişilen silâhlı mücadelelerde faal bir rol oynamıştır.

fikirlerinin maddî kaynağını bununla gizlemektedir. Tanrı (tarihte de, bugün de, her gün de) insanın hem dış tabiat tarafından, hem de sınıf zulmü tarafından budalaca ezilmesile doğmuş birtakım fikirler karmaşığıdır; bu ezilmeyi *pekiştiren* de, sınıf mücadelesini *uyutan da* yine bu fikirlerdir. Tanrı fikrinin bu kaynağına ve bu gerçek manasına rağmen, tarihte öyle bir devir geldi ki, demokrasinin ve işçi sınıfının giriştiği mücadele, dinî *bir fikrin* başka bir dinî fikre karşı mücadelesi şekli altında yürütüldü.

Ama, o devir çoktan geçmiştir.

En incelmiş, en iyi niyetli de olsa, Tanrı fikrini savunmak ya da haklı göstermek, şimdi Avrupa'da da, Rusya'da da gericiliği haklı göstermek demektir.

"Lenin, *Krakovi'den Kapri'de oturan Gorki'ye gönderilen Aralık 1911 tarihli mektup;* Lenin. *Eserler,* C. XXX, s. 92 - 93."

20

Gorki'nin siyasî hataları

Mart 1917'de Zürih'ten yazılmış olup, Uzaktan yazılmış mektuplar *diye anılan beş mektubunda Lenin, Petrograd'a gelir gelmez yayınlanan, ünlü* Nisan Tezleri'*ni teşkil edecek fikirlerin esasını ifade etmektedir.*

O sıralarda, Gorki geçici hükümete bir mektup yazmış, bunda hükümetten barış andlaşmasını imzalamasını, ve Rus halkını yeni rejimin giriştiği siyasî ve sosyal kalkınma işini desteklemeğe çağırmasını rica etmişti. Dördüncü mektubunun başında, Lenin geçici hü-

kümete o mektubu yazdığından dolayı, Gorki'yi ayıplamıştı. Bu yapılan, küçük burjuva peşin hükümlerinin ifadesinden başka bir şey değil, diyordu Lenin, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin hükümeti emperyalist savaşı sürdürmekten başka bir şey yapamaz. Bu hükümetten halkçı bir barış andlaşması imzalamasını istemek, "umumhane işletenlere erdem vaaz etmek" le birdir. Guçkof'ların ve Milyukof'ların hükümetini selâmlamamalı, devirmelidir.

Bu satırları yazan, Kapri adasında Gorki ile buluştukları sırada, bunu kendisine haber vermek ve siyasî hatalarını yüzüne vurmak fırsatını bulmuştu. Gorki, bu yüze vurmaları, taklidi imkânsız bir tatlılıkla ve yapmacık olmıyan şu sözlerle savuşturmuştu: "Ben kötü bir marksçı olduğumu biliyorum. Hem sonra, sanatçı olan bizler hepimiz de az buçuk sorumsuz insanlarız." Bu lafa söyliyecek söz bulmak zor.

Gorki'nin engin bir sanat kabiliyeti olduğuna şüphe yok. Dünya işçi hareketine dün de çok yararlı olmuştu, yarın da çok yararlı olacaktır.

"Lenin, *Uzaktan Mektuplar,* Zürih 12 (25) Mart 1917; Lenin, *Eserler,* C. XXIII, s. 324-325."

21

Liberal fikirleri inkâr ansiklopedisi

1909 yılında Moskova'da İlk Adımlar *(Viyeki) adile bir incelemeler dergisi yayınlandı. Rus aydınları hakkındaki bu incelemeler Ber-*

diyayef (43), Struve (44), Bulgakof (45) gibi eski liberallerin ve eski sosyalistlerin kaleminden çıkmıştı. Bu eski liberaller ve eski sosyalistler 17 Ekim 1905'te yayınladıkları bir bildiride çarlık rejimi ile uyuştuğunu bildiren burjuva hizibine katılmışlardı. İnkılâpçı geçmişlerini inkâr eden ve Biyelinski ile Herzen' denberi, Rus düşüncesinin en iyi temsilcileri tarafından ifade edilmiş halkçı davaları mahkûm eden bu "sarhoşluktan ayılmış" aydınlar, başta Yüz-Kara'ların Yeni Zaman *(Novoye Vremya) olmak üzre, bütün gerici gazeteler tarafından alkışlandı.*

Bu sevincin manası anlaşılıyor. Bu incelemeler dergisinde "aydınlar" ın kaleminden çıkmış olan şu siyasî kanının ilân edildiği gö-

---

(43) N. A. Berdiyayef (1874-1948) fikirci bir filozof olup, 1905 İnkılâbından sonra kantçılıktan mistikliğe geçmişti. 1922 yılında yabancı memlekete göç edince, Batının gerici çevreleri tarafından üstat olarak karşılanmış. **Yeni Bir Orta Çağ** (1924) adlı bir eser de yazan bu filozofun dinî ve mistik gerici fikirleri ekzistansiyalizmin kaynaklarından biri olduğu gibi, bu gerici fikirlerile emperyalizme de hizmet etmiştir.

(44) P. Struve (1870-1944) iktisatçı ve filozof olup, liberal iktisat yolunda tekâmül etmiş, ve kapitalizmin savunucusu kesilmiştir. Lenin, daha 1900'de, Struve'ye karşı amansız bir mücadeleye girişilmesi lüzumundan söz eder. Ekim 1917 İnkılâbından sonra, Struve Sovyet hükümetine karşı mücadele etmiş, Denikin ve Wrangel hükümetlerine katılmıştır.

(45) S. N. Bulgakof (1871-1927) iktisatçı ve filozof olup, önce "kanunun müsaade ettiği marksçılık" ı öğretti, sonra sözüm ona toprak bereketinin azalması kanununu hatırlatarak, Marx'ın toprak geliri hakkındaki nazariyesini düzeltmeğe kalkıştı. Bu da Lenin'in kendisine karşılık vermesine sebep oldu. II. Duma'ya (1907) kade partisinin milletvekili olarak girdi, Ekim 1917 İnkılâbından sonra rahip oldu, daha sonra da yabancı memlekete göç etti.

rülüyor: "Resmî makamlara minnettar olmalıyız. Çünkü, halkın gazabından bizi süngülerile korumaktadırlar." Muhafazakâr Konstantin Leontiyef (1831-1891) in: "Çürümemesi için, Rusya'yı dondurmalı" sözüne "liberalce" verilmiş müspet bir karşılıktı bu.

Lenin, İlk Adımlar *adlı incelemeler dergisine ayırdığı uzun bir tenkit yazısında bu dergiye "liberal fikirleri inkâr ansiklopedisi" adını takmıştı.*

İlk Adımlar'ı çıkaranların, bu görüşü tutunca, "aydınlar"ın dinsizliğine karşı amansız bir mücadeleye girişmeleri, ve dinî dünya görüşünü tekrar geri getirmek için canla başla çalışmaları gayet tabiidir. Çernişevski'yi filozof olarak batırınca, Biyelinski'yi siyasî yazar olarak batırmaları pek tabiidir. Biyelinski, Dobrolyubof, Çernişevski "aydınlar" ın şefleridir (sayfa 134, 56, 32, 17, vb.,). Çaadayef (46), Vladimir Solovyef (47), Dostoyevski (48) "hiç te birer aydın" değildir. Birinciler *İlk*

(46) P. I. Çaadayef (1794-1856) **Felsefi Mektuplar**'ı yazan Rus yazarıdır. Çar Nikola I devrinde çarlığı ve toprak köleliğini şiddetle tenkit eden yazılarile "düşünen bütün Rusya'yı allak bullak etmişti" (A. Herzen). Oysa, fikirci ve mistik olan Çaadayef selâmeti ancak dinde ve manevi yenileşmede buluyordu.

(47) V. S. Solovyef (1853-1900) Islav dostu ve mistik bir yazar ve filozof olup, "Deccalın öncüsü saydığı" Leon Tolstoy'un düşmanıydı. Onca, Rus halkı kiliseleri birleştirmek ve ortodoks tarikatını katolik tarikatı ile barıştırmak görevini yerine getirmeliydi.

(48) F. M. Dostoyevski (1822-1883) **Suç ve Ceza, Karamazof Kardeşler, Budala, Ölüler Evinden Hatıralar,** vb. adlı eserlerin yazarı. İnkılâpçı Petraşevski mahfili ile sıkı münasebetleri yüzünden 1849'da yakalanmış, idama mahkûm edilmiş, tam idam edileceği sırada cezası hafifletilip, Sibirya'ya sürülmüştür. 1859'da Sibirya'dan dönünce, mistikliğe, ortodoksluğa, Islav dostluğuna (ve Türk düşmanlığına) (çev.) sapmış, **Cin Çarpmışlar** adlı romanında inkılâpçıları gülünç bir şekilde tasvir etmiştir.

Adımlar'ı çıkaranların aleyhinde ölüm kalım savaşına giriştikleri eğilimin birer şefidirler. İkinciler ise, *İlk Adımlar'ı* çıkaranların tekrarladıkları şeyleri "hiç ağızlarından düşürmemişlerdir." Ama, derginin önsözünde de denildiği gibi, "aydınlar bunlara hiç kulak asmayıp, bildikleri yolda yürümeğe devam etmişlerdir."

İlk Adımlar'ın aydınlara hücum etmediklerini artık okuyucu anlamış olmalıdır. Bunların böyle sun'î bir ifade kullanmaları işleri karıştırmak içindir. Hücum bütün demokrasiye karşı, halkçı dünya görüşüne yöneltilmiştir. Kendisini "Anayasacı - halkçı" diye ilân eden bir partinin ideoloji şeflerince nesnelerin adlarını anmak rahatsız edici bir şey olacağından, **Moskova Haberleri** (Moskovskiye Viyedomosti) (49) gazetesinin kullandığı ıstılahları benimseyip, demokrasiden ayrılmamışlar (ne şerefsiz bir iftira), sadece "aydınların zihniyeti" nden ayrılmışlardır.

İlk Adımlar'ı çıkaranlar ilân ediyorlar ki: Biyelinski'nin Gogol'e yazdığı mektup, "yazarlardaki zihniyetin hararetli ve klasik bir ifadesidir" (s. 56). "Tenkitçi edebiyatımızın tarihi, varlık ve yaşama görüşü bakımından, Biyelinski'den itibaren, sonu gelmez bir kâbustur".

Güzel, çok güzel. Toprak kölesi köylülerin toprak köleliği karşısındaki ruh hali, hiç şüphe yok ki, "fikri" bir ruh halidir. Büyük halk kitlelerinin bütün Rus toplumu yapısındaki toprak köleliği kalıntılarına karşı, 1861'den 1905'e kadar, ettikleri itirazlar ve giriştikleri mücadeleler, hiç şüphe yok ki, "sonu gelmez bir kâbustur". Biyelinski'nin Gogol'e yazdığı mektuptaki ruh hali, zeki ve bilgili yazarlarımıza göre, sakın toprak kölesi köylülerin ruh halini ifade etmiş olmasın? Tenkitçi edebiyatımızın tarihi, toprak köleliği kalıntılarının halk kitlelerinde uyandırdığı öfkeyi ifade etmiyor mu ?

Moskova Haberleri gazetesinin her zaman savunduğu fi-

(49) Kade Partisinin Moskova'da yayınlanan gazetesi.

kir şudur: Rus demokrasisi, diyelim ki, Biyelinski'denberi, geniş halk kitlelerinin, halkın derebeylik kurumları tarafından çiğnenmiş en ilkel hakları uğrunda giriştiği mücadeledeki menfaatlarını hiç bir suretle dile getirmemiş, belki "aydınların ruh halini" ifade etmekten başka bir şey yapmamıştır.

İlk Adımlar'la *Moskova Haberleri*'nin felsefedeki ve siyasî basındaki programları birbirinin aynıdır. Oysa, liberal dönekler, felsefede, bütün hakikatı söyleyip, *bütün* programlarını (maddeciliğe ve maddeci manada yorumlanan pozitifçiliğe karşı savaşını; mistikliğin ve mistik dünya görüşünün diriltilmesini) açığa vurdukları halde, tenkitçi edebiyatta dolambaçlı yoldan gidiyor, dalavera yapıyor, ikiyüzlülük ve düzenbazlık ediyorlar. Bunlar demokrasinin temel fikirlerile, en ilkel halkçı fikirlerle münasebetlerini kestikleri halde, güya yalnız "aydınların zihniyeti" ile münasebetlerini kesmiş gibi davranıyorlar. Liberal burjuvazi, halka karşı yöneltilmiş siyasî kurumları savunmak için, halkı yüzüstü bırakmıştır. Ama, liberal siyasetçiler "halkçı" adını muhafaza etmek arzusundadırlar.

"Lenin, *İlk Adımlar münasebetile,* ds. *Yeni Gün* (Novyi Dien) gazetesi, 13 (26) Aralık 1909; Lenin, *Eserler,* C. XVI, s. 107 - 109."

22

Eugène Pottier

Krakovi'de bulunup, Polonya Birleşmiş İşçi Partisi'nin Merkez Komitesi tarafından Ocak 1954'te Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne teslim edilen Lenin'e ait müsveddeler ve daha başka vesikalar arasında aşağıda 22 ve 23 numara ile gösterilen iki makale de vardır. N. L. imzasını taşıyan

Eugène Pottier hakkındaki yazı 3 Ocak 1913 tarihli Pravda'*da çıkmıştı: Bu yazının gerçekten Lenin'e ait olduğundan şüphe edildiği için, Lenin'in* Eserler'*ine alınmamıştı. Krakovi'de bulunan vesikalar, bu metnin Lenin'e ait olduğunu ispat etmektedir.*

Ünlü işçi türküsü *Enternasyonal*'in (Ayağa kalkın, yeryüzünün cehennemlikleri, vb.) yazarı işçi-şair Eugène Pottier öleli, Kasım 1912'de, tam yirmi beş yıl olacak.

Bu türkü bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. Hem yalnız Avrupa dillerine de değil. Bulunduğu memleket neresi olursa olsun, kader nereye sürüklemiş olursa olsun, memleketinden uzakta ve dilini bilmediği bir yerde ne türlü bir yabancılık duyarsa duysun, şuurlu bir işçi bildiği *Enternasyonal* türküsü vasıtasile birçok arkadaşlar, birçok dostlar edinebilir.

Bütün memleketlerin işçileri mücadelelerinin öncüsü olan işçi-şairin türküsünü tekrar ele almışlar, işçi sınıfının bütün dünyada söylenen türküsü haline getirmişlerdir.

Bütün memleketlerin işçileri de Eugène Pottier'yi bugün saygı ile anıyorlar. Şairin karısı ve kızı hâlâ sağdır, ve sefalet içinde yaşıyorlar : Tıpkı *Enternasyonal* yazarının bütün ömrünce yaşadığı gibi. Eugène Pottier 4 Ekim 1816'da Paris'te doğmuştur. *Yaşasın Hürriyet!* adlı ilk türküsünü 14 yaşındayken yazdı. 1848 yılında, işçilerin bujuvaziye karşı giriştikleri büyük mücadelede barikatlar üstünde dövüştü.

Pottier yoksul bir ailenin çocuğuydu, bütün ömrünü önce ambalâj işçisi, sonra kumaş baskıcısı işçisi olarak sefalet içinde geçirdi.

1840'tan itibaren, Fransa'nın bütün önemli olaylarına karşı savaş türküsü ile tepki gösterdi: Geride kalmış olanları uyarmağa bu türkü ile, işçileri birleşmeğe bu türkü ile çağırdı, Fransız burjuvazisini ve Fransa'daki burjuva hükümetlerini bu türkü ile sıra dayağından geçirdi.

Büyük Paris Komünü (1871) devrinde, Pottier milletvekili seçildi. 3601 kişiden 3352'si oylarını ona verdi. Şair, emekçi sınıfının kurduğu ilk hükümet olan Komün'ün bütün faaliyetlerine katıldı.

Komün hükümetinin düşmesi üzerine, Pottier önce İngiltere'ye, sonra da Amerika'ya sığınmak zorunda kaldı. Ünlü *Enternasyonal* türküsünü Haziran 1871'de, o kanlı Mayıs bozgunundan hemen sonra yazmıştır denebilir.

Komün hükümeti ezildi... Ama, Pottier'nin *Enternasyonal* türküsü Komün'ü bütün dünyaya yaydı. Komün türküde her zamankinden daha canlı olarak yaşamaktadır.

Pottier sürgündeyken, 1876'da; "Amerika işçilerinden Fransa işçilerine" adlı şiirini yazdı. Bunda işçilerin kapitalizm boyunduruğu altındaki hayatını, sefaletlerini, kürek mahkûmu gibi çalışmalarını, sömürülmelerini, davalarının yakında zaferi kazanacağına olan güvenlerini anlattı.

Pottier Komün'den ancak dokuz yıl sonra Fransa'ya döndü. Döner dönmez hemen İşçi Partisi (50) ne girdi. İlk şiir kitabı, 1884 yılında çıktı. 1887'de çıkan ikinci kitabının adı : *İnkılâp Türküleri*'dir. İşçi şairin daha birçok şiirleri ölümünden sonra yayınlandı.

Paris işçileri 8 Kasım 1887 günü Pottier'nin cenazesini kurşuna dizilen Komunacıların gömüldükleri Père Lachaise mezarlığına kadar götürdüler. Polis burada birtakım karışıklıklar çıkmasına sebep oldu, işçilerin elindeki kızıl bayrağı kaptı. Cenaze alayı çok kalabalıktı. Her taraftan : "Yaşasın Pottier!" sesleri yükseliyordu.

Pottier sefalet içinde öldü. Ama, arkasında gerçekten ölmiyecek bir âbide bıraktı. İşçi davasını *türkülerle yayanların* en büyüklerinden biri oldu. İlk türküsünü yazdığı zaman on, on beş sosyalist işçi ya vardı ya yoktu. Eugène Pottier'nin tarihî türküsü bugün milyonlarca işçinin hiç ağzından düşmüyor...

---

(50) Fransız İşçi Partisi 1880 yılında kurulmuştur (çev.).

"Lenin, *Eugène Pottier : Ölümünün 25 inci yıldönümü münasebetile,* ds. *Hakikat* (Vperiod) gazetesi, 3 Ocak 1913; ds. *Kommunist* dergisi, 1954, sayı 6, s. 22 - 23."

23

Almanya'da işçi koroları

"T. imzasını (Lenin'in takma adlarından biri olan Tulin) taşıyan bu makale de Ocak 1913'te yazılmıştır. Lenin'in sosyalist fikirleri halk kitleleri arasında yayma şekillerinin hepsi ile, hele türkü ve şarkı ile nasıl ilgilendiğini göstermektedir.

Almanya işçi şarkı dernekleri son günlerde orijinal bir olayı kutladılar. İşçi şarkı derneklerinin üye sayısı 165.000'e yükseldi, şarkıcı işçilerin sayısı da 100.000'i buldu. Bu derneklere katılan işçi sayısı 11.000'dir.

İşçi korolarının *İşçi Şarkıcıların Gazetesi* adlı bir gazeteleri de var, 1907 yılındanberi muntazam olarak çıkmaktadır.

İşçi şarkı dernekleri ilk adımlarını 1860 - 1870 yıllarında attı. Leipzig "Meslekî Öğretim Derneği" nin bir şarkı şubesi vardı. Bu arada şunu da söyliyelim ki, August Bebel (51) de bu şubenin üyelerinden biriydi.

Ferdinand Lassalle (52) işçi korolarını teşkilâtlandırma işine büyük bir önem vermişti. Alman Genel İşçi Birliği, onun

(51) August Bebel (1840 - 1913) Almanya Sosyal - Demokrat Partisi'nin liderlerinden biridir. **Kadın ve Sosyalizm** adlı eseri Sabiha Zekeriya Sertel tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 1936 yılında İstanbul'da basılmıştır (çev.).

(52) Ferdinand Lassalle (1825 - 1864) Alman Genel İşçi Birliği'ni kuran mücadeleci küçük burjuva sosyalisti olup, Almanya'da sosyalizmin kurulmasını gerici Bismarck hükümetinden uman tutumu ile sosyal-demokrasi içinde fırsat düşkünlüğünün ilk temelini atan adamdı. Karl Marx bu yüzden onunla bozuşmuştur (çev.).

ısrarile, 1863'te Main nehri üstündeki Frankfurt şehrinde "Şarkı Birliği" adlı bir işçi derneği kurdu. Bu birlik Frankfurt'taki bir hanın arkasında bulunan ve loş, gübre kokan bir odada toplanıyordu. Oda mumla aydınlatılırdı.

Birliğin on iki üyesi vardı. Almanya'daki propaganda gezilerinden birinde, Lassalle Frankfurt'ta kaldığı gece, bu on iki işçi şarkıcı onun şerefine ünlü Alman şairi Herwegh'in bir şarkısını söylemişti. Herwegh bu şarkının sözlerini Lassalle'ın kendisine uzun boylu ısrar etmesi üzerine yazmıştı.

İstisna kanunu (53) nun 1892 yılında kaldırılması üzerine, Almanya'da işçi korolarını temsil eden 180 dernek kurulmuştu, bu derneklerin 4.300 üyesi vardı. Üye sayısı 1901'de 39.717'ye, 1907'de 93.000'e, 1912'de de 165.000'e çıkmıştı.

İşçi şarkı derneklerinin Berlin'de 5.352, Hamburg'ta 1.628, Leipzig'te 4.051, Dresden'de 4.700, vb. üyesi vardı.

Fransa işçilerile, Fransızca konuşan öteki memleketlerdeki işçilerin *Enternasyonal*'in ünlü yazarı Eugène Pottier (1816 - 1887) nin beşinci ölüm yıldönümünü nasıl kutladıklarını geçenlerde anlatmıştık. Sosyalizmi işçi şarkıları ve türkülerile yayma işi Almanya'da henüz pek yenidir, Almanya'daki Junker'ler (büyük toprak sahipleri, Yüz-Kara'lar) hükümeti de bu propagandaya son derece kötü ve çirkin polis usullerile karşı çıkmaktadır.

Ama, insanlığı ücretli kölelikten pek yakında azat edecek kurtuluş için söylenen işçi türküsünün dünyanın bütün büyük şehirlerinde, bütün işçi şehirlerinde, hatta hatta ziraat işçilerinin kulübelerinde her gün çın çın ötmesini hiç bir polis baskısı önliyemez.

"Lenin, *Almanya'da işçi korolarının gelişmesi,* Ocak 1913; ds. *Kommunist,* 1954, sayı 6, s. 24."

---

(53) Sosyalistler aleyhindeki istisna kanunu Almanya'da 1878'de kabul edilmiştir. Bu kanun sosyal - demokrat ve kitle işçi teşkilâtlarını, işçi gazetelerini, sosyalist eserleri yasak etmişti. Halkın şiddetli baskıları bu kanunun 1890'da ortadan kaldırılmasına sebep olmuştur.

Rusçayı zorla mı öğretmeli ?

Liberaller bize Rus dili büyüktür, güçlüdür, derler. Rusya'nın birçok yerlerinde oturan başka ırktan halkların bu büyük ve güçlü dili öğrenmelerini nasıl olur da istemezsiniz ? Rus dilinin bu halkların edebiyatını zenginleştireceğini, bunların büyük kültür değerlerinden faydalanmak imkânını bulmalarını nasıl olur da istemezsiniz ?

Bay liberaller, bütün bu söylediklerinizi doğru. Biz de gayet iyi biliyoruz ki, Turgenyef'in, Tolstoy'un, Dobrolyubof'un, Çernişevski'nin dili büyük ve güçlü bir dildir. Rusya'da oturan istisnasız bütün milletlerin ezilen sınıfları arasında çok sıkı birinanç ve kardeşlik birliği kurulmasını biz sizden daha çok isteriz. Söylemeğe hacet yok, Rusya'da her oturanın büyük Rus dilini öğrenmesini de yürekten isteriz.

Ama, istemediğimiz bir şey de var ki, o da *zorlama* unsurudur. Biz insanları cennete sopa ile sokmak istemiyoruz. Çünkü, siz "kültür" hakkında istediğiniz kadar güzel cümleler söyleyin, resmî dili kullanma *mükellefliği* zorlamaya, zorla tıkıştırmaya bağlıdır. Biz büyük ve güçlü Rus dilinin *sopa ile* öğretilmeğe ihtiyacı yok, diye düşünüyoruz. Rusya'da kapitalizmin gelişmesi ve sosyal hayatın genel gidişi, eminiz ki, bütün milletleri birbirlerine yaklaşmağa doğru götürmektedir. Yüz milyonlarca insan Rusya'nın bir ucundan öbür ucuna gitmekte, milletler birbirlerile karışmakta, imkânsız hale gelen bir köşede yaşama ve hareketsiz durma silinip gitmektedir. Geçim ve yaşama şartları yüzünden Rus dilini öğrenmek ihtiyacında olanlar hiç sopaya lüzum kalmadan öğreneceklerdir. Zorlamaya (sopaya) gelince, bu ancak şu sonucu doğuracaktır: Büyük ve güçlü Rus dilinin öteki millî gruplar arasında yayılması zorlaşacak, hele bu dil nefretleri arttıracak, bir sürü sürtüşmelere yol açacak, sinirlilikleri, karşılıklı anlayışsızlıkları vb. arttıracaktır.

Buna kimin ihtiyacı var? Rus halkının, Rus demokrasisinin buna ihtiyacı yok. "Rus kültürünün ve devletinin menfaatına" da olsa, Rus halkı *hiç bir* millî baskıyı kabul edemez.

Onun içindir ki: Anayasaya herhangi bir milletin bütün haklarını yok eden ve millî bir azınlığın bütün haklarını çiğniyen temel bir kanun sokmak suretile, halka mahallî bütün dilleri öğreten okullar açmak suretile resmî bir dili zorla kabul ettirmeye Rus marksçıları karşıdırlar...

"Lenin, *Resmî dili kullanma zorunluğu olur mu?* ds. *İşçinin Hakikatı* (Proletarskaya Pravda) gazetesi, 18 Ocak 1914; Lenin, *Eserler,* C. XX, s. 55 - 56."

25

İnkılâpçı bir basın için

Rusya'daki işçi basınının şöyle böyle yüzyıllık bir tarihi vardır. Önce bir hazırlık devresi geçirmiştir. Bu devre işçi *olmıyan,* işçi sınıfının *olmıyan,* "genel halkçı", yani halkçı burjuva kurtuluş hareketinin tarihidir. İşçi sınıfı, ya da sosyal-demokrasi hareketinin yirmi yıllık bir kendi tarihi vardır.

İşçi sınıfı hareketi, dünyanın hiç bir yerinde, "bir hamlede" doğmamış ve doğamamış, Jüpiter başlı Minerva gibi, saf bir sınıf şeklinde, hazırlanmış bir halde gelmemiştir. İşçi sınıfı sınıf hareketinin bütün küçük burjuva katışıklıklarından, sınırlamalarından, darlıklarından, bozukluklarından sıyrılmasını becerebilmesi için, ileri işçilerin, şuurlu bütün işçilerin göze aldıkları güç ve eziyetli çabalar sayesinde, uzun bir mücadeleye girişmesi gerekmiştir. İşçi sınıfı küçük burjuvazi ile yan yana yaşar. Bu küçük burjuvazi iflâs ettikçe, işçi sınıfına durmadan yeni unsurlar getirir. Bütün kapitalist memleketler içinde, en çok küçük burjuvası olan memleket Rusya'dır. Şimdi, Rusya, meselâ, XVII. yüzyılda İngiltere'nin ve XVIII. yüzyılda, XIX. yüz-

yılın birinci yarısında Fransa'nın geçirdiği burjuva İnkılâpları devrini geçirmektedir.

"Lenin, *Rusya'da işçi basınının geçmişi hakkında,* ds. *İşçi* (Raboçi) gazetesi, 22 (5) Mayıs 1914; Lenin, *Eserler,* C. XX, s. 229-230."

26

Kara edebiyata karşı

Ukrayna millî burjuvazisinin sözcüsü olan Ukraynalı yazar Vinniçenko kötülüklerle ve tüyler ürpertici şeylerle dolu Babaların Bıraktıkları Miras *adlı bir roman yayınlamıştı. Lenin, tüyler ürpertici şeyleri gelişi güzel üstüste yığarak gerçeği tahrif eden kara edebiyata şiddetle karşı çıkmıştı.*

My dear friend (54), Vinniçenko'nun yolladığınız yeni romanını okudum, yeni bitirdim. Herzelerle, budalalıklarla dolu bir kitap!

.... *Söz* gazetesi (55) bu romanın Dostoyevski (56) taklidi olduğunu söylüyor. Ne de güzel taklit ya. Bence, bu, kötünün kötüsü Dostoyevski'nin kötünün kötüsü bir taklidi. Vinniçenko'nun tasvir ettiği "tüyler ürpertici şeyler" in hepsi hayatta, elbette ki, parça parça var. Ama, bunların hepsini, hem de *bu* şekilde, bir araya toplamak, tüyler ürpertici şeyleri *telle-*

(54) Metinde İngilizcedir, "sevgili dostum" manasına gelmektedir (çev.).

(55) **Söz** (Riyeç) liberal burjuva partisi olan Kade'lerin merkez organı olan gündelik gazetesidir. 1906-1917 yılları arasında Sen-Petersburg'ta yayınlanmıştı.

(56) Lenin'in Dostoyevski hakkındaki düşünceleri için kitabımızın sonuna konan eke bakınız.

yip pullamak, hem okuyucuyu, hem de kendi muhayyilesini ürkütmek demektir, okuyucuyu da kendini de "serseme çevirmek" demektir.

Bir seferinde geceyi hasta (sayıklama hastası) bir arkadaşla geçirdim. Bir başka sefer de kendi canına kıymağa çalışan (bunu evvelce bir defa daha denemiş) bir arkadaşı "kandırmağa" çalıştım. Bu sonuncu arkadaş, birkaç yıl sonra, intihar etti. Benim *à la* (57) Vinniçenko (Vinniçenko'vari) iki hatıram bu. Ama, bu iki hal o iki arkadaşın hayatında sadece birer andı. Kendini dev aynasında gören o kendini beğenmiş Vinniçenko budalası bundan bir dehşet kolleksiyonu çıkarmış. Brrr.... İnsan dehşetten donuyor. Bu saçma sapan şeyleri okumak için kaybettiğim zamana yazık.

"Lenin, *Poronin'den Fiume'de oturan Inès Armand'a gönderilen 5 Haziran 1914 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler,* C. XXXV, s. 107."

27

Upton Sinclair (58)

1878'de doğmuş olan Amerikan yazarı Upton Sinclair birçok sosyal romanlar yazmış, bunlarda kapitalist sömürmeyi ve yanke milliyetçiliğini ortaya dökmüştü. Avrupa'yı kasıp kavuran 1914 - 1915 savaşına karşı olduğunu ilân etmişti... Lenin bu yazarın zayıf taraflarını ve sosyalizm konusunda iyi duyguların yetmediğini aydın bir şekilde tenkit etmişti. Hiç bir zaman sağlam nazarî bir gelişmesi olmayan Upton Sinclair, sonraları, Baş-

(57) Metinde Fransızcadır.

(58) Lenin, **Seçme Yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 120 (çev.).

kan Roosvelt zamanında sosyalizmin davasını savunmaktan vazgeçti, burjuva liberalizmi safına geçti (59).

Savaştan (1914 - 1918 savaşından, çev.) önce, aşırı milliyetçi *Clarion* gazetesi tarafından yayınlanan *Sosyalizm ve Savaş* adlı broşür bu konuda en iyi örnektir. Bu küçük broşürde hem Amerikan sosyalisti Upton Sinclair'in savaş aleyhindeki bir "bildiri" si, hem de aşırı milliyetçi Robert Blatchford'un buna verdiği karşılık vardır. Robert Blatchford ötedenberi Hyndmann (60) ın emperyalist görüşünü benimsemişti.

Sinclair nazarî eğitimi olmayan duygulara bağlı bir sosyalisttir. Gelip çatan savaşa öfkelenerek ve savaşa karşı selâmeti sosyalizmde arıyarak, meseleyi "basit bir şekilde" ortaya koyuyor.

> "(Savaşa karşı) giriştiğimiz hareket ezilecektir, diyorlar". Ama, açıkça ilân ediyorum ki, yüksek insanî düşüncelerle savaşı önlemek gibi bir hedefi olan herhangi bir isyanın bastırılması sosyalizmin kazandığı en büyük za-

(59) Upton Sinclair'in **Altın Zincir** adlı kitabı Emin T. Eliçin tarafından Türkçeye çevrilmiş, 20 yıl kadar önce Ankara'da, şu son yıllarda da İstanbulda (May Yayınları) basılmıştır (çev.).

(60) Hyndmann (1842-1921) Marx ve Engels'i tanımış, ama hiç bir zaman marksçı olmamıştır. Laura Lafargue'a yolladığı 16 Şubat 1884, Paul Lafargue'a yolladığı 20 Mart 1886 tarihli mektuplarında Engels bu noktayı belirtmektedir (Bk. **Correspondance Friedrich Engels-Paul et Laura lafargue,** Emile Bottigelli bas., Paris. 1956). Lenin de **26** Kasım 1911'de yazdığı **Hyndmann'ın Marx hakkındaki düşüncesi** (Lenin, **Eserler,** C. XVII, s. 271 - 277) adlı makalesinde bunu ispat etmektedir. 1881'de **Democratic Federation'**ı kuran (bu kurum 1884'te **Social Democratic Federation** haline gelmiştir) Mazzini hayranı Hyndmann 1914-1918 savaşında "sonuna kadar savaş"ı salık vermiş, 1918-1920'de de emperyalizmin Sovyetler Birliği'ne askerî müdahalede bulunmasını desteklemiştir.

fer olacak, medeniyetin vicdanını titretecek, bütün dünya işçilerini tarihte eşi görülmedik bir şekilde sarsacaktır...

.... Görüyorsunuz ya, nazarî bakımdan sathî, saf, ama sosyalizmin itibardan düştüğü konusunda son derece doğru bir uyarma, inkılâpçı mücadeleye çağrı bu.

.... Bu çağrı aslında son derece doğru olmakla beraber, Sinclair bu çağrısile saf olduğunu gösteriyor. Saftır; çünkü, kitle sosyalizminin yarım yüzyılda geçirdiği mücadeleyi, sosyalizm içindeki eğilimlerin birbirlerile mücadelesini bilmiyor; objektif bir inkılâpçı durum ve inkılâpçı bir teşkilât bulunduğu zaman inkılâpçı faaliyetlerin gelişme şartlarının ne olacağından haberi yok. Bunlar yerine hiç bir zaman "duygu" konamaz. Sosyalizm içindeki fırsat düşkünü akımla inkılâpçı akım gibi iki güçlü akım arasındaki amansız mücadele belâgat dolu cümlelerle ve belâgat hünerlerile savuşturulamaz.

"Lenin, *İngiliz barışseverliği ve İngilizlerin nazariyeden tiksinmeleri,* Nisan - Mayıs 1915; Lenin, *Eserler,* C. XXI, s. 236-238."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOLSTOY RUS İNKILÂBININ AYNASIDIR

Lenin'in Tolstoy hakkında yazdığı altı makale marksçı tenkitte tek bir bütün teşkil eder. Bu makalelerden Eylül 1908 tarihli olan ilki Harp ve Sulh *yazarının 80. doğum yıldönümü münasebetile, öteki beş makale ise büyük yazarın 7 (20) Kasım 1910'da ölümünden birkaç gün sonra yazılmıştır.*

Lenin edebiyatta gerçeğin, bütün keskinliği ile duyup, vakti saatı gelince can verdiği inkılâpçı Rus gerçeğini araştırmaktaydı. 1905 İnkılâbının çağdaş romancıları arasında kendisini en çok çeken Tolstoy'la Gorki olmuştur. Çünkü, bu iki yazar en büyükleri, halka en yakın olanlarıydı; çünkü, yine bu iki yazar iki inkılâpçı sınıfı, Rus İnkılâbının iki itici kuvvetini, köylü sınıfı ile işçi sınıfını büyük bir sadakatle canlandırmaktadırlar.

Fikirci bir yorumla yetinen Jean Jaurès, Tolstoy'u "sadeliğin, kardeşliğin, derin ve esrarlı hayatın manasına tekrar kavuşmamıza"

yardım eden bir mistik olarak selâmlamaktadır (1).

Tarihî maddecilikle beslenmiş, sınıf mücadelesi tarafına dönmüş olan Plehanof'a göre, Tolstoy (2) kapitalizmin ilerlemesi yüzünden iflâs etmiş toprak aristokrasisini temsil etmektedir. Bu "büyük senyör" ün ilân ettiği mujik sevgisi, sade ve pederşahi hayat özlemi, elle çalışmayı göklere çıkarması, makina istihsalini ve insanları sömürmek için bulunan yeni sömürme şekillerini lânetlemesi, bütün bunlar Plehanof'a, kendi sınıfının yıkılışına şahit olan, ve kapitalizmi lânetleyip, yüce sığınağı bir köylü ütopyasında arıyan büyük bir senyörün gösterdiği tabiî tepki olarak görünür.

Lenin, Tolstoy'un eserine bundan farklı bir mana vermektedir. Çünkü, Lenin'in verdiği hüküm Plehanof'un dayandığı siyasî tahlillerden farklı birtakım siyasî tahlillere dayanmaktadır. Plehanof köylü sınıfının inkılâpçı rolü olacağını hiç kabul etmiyordu. Lenin ise, 1905 - 1907 İnkılâbını bir "köylü burjuva" İnkılâbı olarak görmekteydi. Tolstoy'un fikirleri Rus köylü sınıfının tezatlı psikolojisini yansıtır. Onun için, kendi kendine manevi mükemmelleşme ve "kötülüğe karşı gelmeme" hakkında verdiği vaazların gerici bir nitelik taşımasına rağmen, Tolstoy toprak aristokrasisinin temsilcisi sayılamaz. Çünkü, o, gerçekten, 1905 "Rus İnkılâbının aynası" dır.

---

(1) Jean Jaurès, Tolstoy hakkında Toulouse'da verdiği konferans (10 Şubat 1911).

(2) Bak. G. V. Plehanof, **Sanat ve Sosyalizm,** Türkçe Selim Mimoğlu çev., 2. baskı, İstanbul. 1967, s. 189 - 196.

1905 - 1907 İnkılâbına özel niteliklerinden birkaçını veren ve bozguna uğramasının sebeplerini de izah eden mujiğin isyanı ve uyuşukluğu, öfkesi ve tevekkülü, kuvveti ve zaafı Yasnaya Polyana peygamberinin ideolojisinde de vardır ve yankılar yapmıştır.

1

Tolstoy Rus İnkılâbının aynasıdır (3)

İnkılâbı anlamadığı ve bundan yüz çevirdiği aşikâr olan büyük bir sanatçının adını İnkılâba karıştırmak, ilk bakışta, tuhaf ve yapmacık gibi gelebilir. Bir olguyu tam bir şekilde yansıtmayan bir şeye, elbette ki, bu olgunun aynası denemez. Ama, bizim İnkılâbımız son derece karmaşık bir olaydır; bu İnkılâbı gerçekleştirenler ve buna katılanlar kitlesi içinde olup bitenleri anlamadıkları aşikâr olan ve olayların gidişi tarafından kendilerine yüklenmiş hakiki tarihî görevlerden yüzçevirmiş olan birçok unsurlar vardır. Gerçekten, büyük bir sanatçı karşısında bulunmamız da, İnkılâbın esaslı taraflarından hiç olmazsa birkaçını eserlerinde yansıtmış olmasından ileri gelmektedir.

Tolstoy'un 80. doğum yıldönümü münasebetile yazılmış makalelerle, mektuplarla ve küçük notlarla dolu olan kanunun müsaade ettiği Rus basını, sanatçının eserlerini, Rus İnkılâbının niteliği ve itici kuvvetleri bakımından, tahlil etmeğe pek az ilgi göstermektedir. Bütün bu basın insanı mürailikten iğrendirecek çifte bir mürailikle, resmî ve liberal mürailikle dolup taşmaktadır. Birincisi, daha düne kadar, L. Tolstoy'un hiç peşini bırakmamak, bugün de onu vatansever göstermek ve Avrupa karşısında da zevahiri kurtarmak emrini almış - para için her

(3) Lenin, **Seçme Yazılar**, Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 102-108 (çev.).

şeyi yapan - dar kafalı yazar makulesinin mürailiğidir. Bu soydan yazar makulesinin, yazdıkları yazılar için, para aldıklarını herkes biliyor, hiç kimse de bunların söylediklerine aldanmıyor. Daha ince olan, bu yüzden, daha çok zararlı ve tehlikeli olan mürailik liberal mürailiğidir. *Söz* (Riyeç) gazetesinde yazan Balalaykin (4) lerin dediklerine bakarsanız, bunlar Tolstoy'a pek büyük ve sıcak bir muhabbet beslemektedirler. Öyle. "Tanrıyı arıyan bu büyük adam" hakkında söylenen bu hesaplı tumturaklı sözler ve cafcaflı cümleler sahtekârlıktan başka bir şey değildir. Çünkü, Rus liberali ne Tolstoy'un Tanrısına inanır, ne de Tolstoy'un bugünün rejimi hakkındaki tenkidine karşı muhabbet besler. Bu liberal, o küçük siyasî sermayesini arttırmak, millî muhalefet şefi rolü oynamak için, herkesçe tanınan ve sevilen bir ada yapışır, "Tolstoy'culuğun (5) iyice göze batan zıtlıkları nereden geliyor, bu zıtlıklar İnkılâbımızın hangi kusurlarını ve zaaflarını yansıtıyor?" sorusuna dolaysız ve aydın bir karşılık bulmak ya da vermek ihtiyacını gürliyen cümleler altında *boğmağa* çalışır.

Tolstoy okulunun eserlerinde, fikirlerinde ve doktirinindeki zıtlıklar, gerçekten, pek göze batmaktadır. Bir yanda, yalnız Rus hayatının eşsiz tablolarını çizmekle kalmayıp, dünya edebiyatına da birinci sınıf eserler vermiş olan deha sahibi bir sanatçı. Öte yanda, kendini köyün meczubu (6) gibi gösteren bir toprak sahibi. Bir yanda, sosyal mürailiği ve sahtekârlığı şiddetle protesto. Öte yanda, bir "Tolstoy'cu", yani, herkesin önünde göğsüne vurup: "Ben köylüyüm, ama kendimi manevî bakımdan mükemmelleştirmeğe çalışıyorum, artık et yemiyorum, şimdi yediğim pirinç hamurundan ibaret" diyen Rus aydını adı verilmiş o cılız, tirit, isterik mahlûk. Bir yanda, kapi-

(4) Saltikof-Şçedrin'in **Modern Aşk** hikâyesindeki hiç bir prensip sahibi olmayan palavracı liberal avukat.

(5) Lenin, bu **Tolstoy'culuk** sözünü kötü manada kullanıyor.

(6) Rusça metinde "İsa'nın **yurodivyi**'si şeklindedir. Yurodivyi, zekâsızlığından ötürü halkın hoş tuttuğu köy meczuplarına denir.

talist sömürmenin amansız tenkidi, hükümet tarafından yapılmış zorbalıkların ortaya dökülmesi ve suçlanması, adalet ve devlet idaresi komedisi, zenginliklerin ve servetlerin artmasile, medeniyetin kazandığı zaferlerle, sefaletin, vahşetin ve işçi kitlelerinde ıstırapların artması arasındaki zıtlıkların bütün derinliği ile açığa vurulması. Öte yanda, "kötüye zor kullanarak karşı koymama" yı vaaz eden meczup. Bir yanda en aydın, en duru realizm. Öte yanda, yeryüzünde var olabilecek en iğrenç şeylerden birini, yani dini, devlet memuru papazlar yerine inanç sahibi papazları koyma eğilimini vaaz etme, yani papaz saltanatı lehine yapılmış en ince, tabiî, en iğrenç propaganda. Doğru :

Ah, Rusya Ana, ah !
Hem sefilsin, hem bereketli,
Hem güçlüsün, hem de dermansız ! (7)

Bu türlü zıtlıklarla, Tolstoy'un ne işçi hareketini ve bu hareketin sosyalizm uğrundaki mücadelesini, ne de Rus İnkılâbını anlıyabileceği meydandadır. Ama, Tolstoy'un görüşlerinde ve öğretilerindeki zıtlıklar tesadüfün eseri değildir, Rus hayatının XIX. yüzyılın son üçte birinde içinde yuvarlandığı tezatlı şartların ifadesidir. Toprak köleliğinden daha yeni yeni kurtulan pederşahi köy ve kırlar, tam manasile soyulmak için, sermayenin ve devlet hazinesinin eline teslim edilmişti. Köy iktisadının ve köy hayatının yüzyıllarca muhafaza edilmiş olan eski temelleri akıl almıyacak bir hızla yıkılıp gitti. Onun için, Tolstoy'un fikirlerindeki zıtlıklar hakkında çağdaş işçi hareketi ve çağdaş sosyalizm görüşüne göre hüküm vermemeli (böyle bir hüküm, elbette ki, zorunludur, ama yetmez), ilerlemekte olan kapitalizmi, toprakları ellerinden alınmış köylülerin iflâsını protesto, pederşahi Rus köyünden gelecek protesto görüşüne göre hüküm vermelidir. İnsanlığın selâmeti için

(7) Bu mısralar Nekrasof'un **Rusya'da hayat kimler için güzeldir** adlı şiirinden alınmıştır.

yeni reçeteler keşfedecek peygamber olarak Tolstoy insanı güldürür. Onun içindir ki, Tolstoy'un doktirinindeki asıl zayıf tarafı bir akide haline getirmek istiyen Rus ve yabancı "Tolstoy'cular" gerçekten acınacak kimselerdir. Tolstoy, Rusya'da burjuva İnkılâbı olduğu sırada, milyonlarca Rus köylüsünde teşekkül eden fikirlerin ve ruh hallerinin sözcüsü olduğu için büyüktür. Tolstoy orijinaldir. Çünkü, fikirlerinin tümü bir bütün olarak (8) alınınca İnkılâbımızın, *köylü* burjuva İnkılâbı olarak, özelliklerini ifade etmektedir. Bu bakımdan, Tolstoy'un fikirlerindeki zıtlıklar, İnkılâbımız boyunca işçi sınıfı tarafından gösterilen tarihî faaliyetin içinde yuvarlandığı tezatlı şartların hakiki bir aynasıdır. Bir yandan, yüzyıllarca süren toprak köleliği zulmü ve ıslahatın (9) ardından gelen ve yıllardanberi süren iflâs, umutsuz kin, öfke, azim çığlıklarını büyüttükçe büyüttü. Hem resmî kiliseyi, hem büyük toprak sahiplerini, hem de bu toprak sahiplerinin hükümetini kökünden süpürüp atmak, toprak mülkiyetinin bütün eski şekil ve âdetlerini yoketmek, toprağı temizlemek, polis zulmüne dayanan sınıf devleti yerine hür ve hukukça eşit bir küçük köylüler cemaati sınıfı koymak arzusu köylülerin İnkılâbımızdaki bütün tarihî eyleminin can damarını teşkil ediyordu. Hiç şüphe yok ki, Tolstoy'un yazılarının ideolojik muhtevası, bazan bu yazarın fikir "sistemini" tarif etmek için dedikleri gibi, soyut "hıristiyan anarşiciliği" nden daha çok bu köylü arzusuna uygun düşmektedir.

Öte yandan, yeni cemaat şekillerine kavuşmak emelini besliyen köylü sınıfının bu cemaatın ne olacağı, hürriyetini elde etmek için ne türlü mücadele vasıtaları kullanacağı, mücadelede kimleri şef olarak başa geçireceği, burjuvazinin ve aydınların köylü İnkılâbı karşısındaki duygularının ne olacağı, top-

(8) Lenin'in **Eserleri**'nin daha önceki baskılarında bu sözler "bütünü ile zararlı" şeklindeydi.

(9) **Islahat** sözü ile 1861 yılında toprak köleliğinin kaldırılması ve o zaman yapılan toprak "ıslahatı" kastediliyor (çev.)

rak ağalarının toprak mülkiyetini ortadan kaldırmak için çarlık iktidarını zorla devirmeyi zorunlu kılan birçok sebepler hakkında çok şuursuz, pederşahî bir tutumu, köy meczupları tutumu vardı. Köylü sınıfının geçmişteki bütün hayatı kendisine senyörden ve memurdan nefret etmeyi öğretmişti, ama bütün bu sorulara nerede karşılık arayacağını öğretmemişti, zaten istese de öğretemezdi. Köylü sınıfının az bir kısmı, bu amaca varmak için az buçuk teşkilâtlanarak, İnkılâbımızda gerçekten mücadele etti; pek az bir kısmı da, düşmanlarını yoketmek, çarın uşaklarını ve büyük toprak sahiplerini savunanları devirmek için, silâha sarıldı. Köylü sınıfının en büyük kısmı ise, ağlıyor, yalvarıyor, muhakeme ediyor ve hayal kuruyor, arzuhaller yazıyor ve "ricacılar" gönderiyordu: Bütün bunları tamamile Leon Nikolayeviç Tolstoy zihniyeti içinde yapıyordu. Her türlü siyasette Tolstoy'cu çekimserlik, siyasetten Tolstoycu vazgeçme, siyasete karşı gösterilen ilgisizlik ve anlayışsızlık, böyle hallerde her zaman olduğu gibi, bunda da yalnız küçük bir köylü azınlığının şuurlu ve inkılâpçı olan işçi sınıfının peşinden gitmesine, büyük köylü azınlığının da kadeler (10) adı altında, askerin biri tarafından tekme ile kovuluncaya kadar, trudovikler (11) toplantısından özel bir konuşma yapmak için Stolipin'e koşan, dilenen, pazarlık eden, uzlaştıran, uzlaştıracağına söz veren prensipsiz, uşak burjuva aydınlarının elinde oyuncak olmasına sebep olmuştur. Tolstoy'un fikirleri köylü İnkılâbımızdaki zaafın, yetersizliklerin bir aynası, ve pederşahî köy ve kırlardaki uyuşukluğun, "hali vakti yerinde mujiğin" cibilliyetindeki korkaklığın yankısıdır.

---

(10) Çarlık idaresini anayasaya bağlı kırallık şeklinde muhafaza etmek istiyen Anayasacı - Demokrat Parti büyük burjuvazinin menfaatlarını temsil ediyordu.

(11) Duma'daki köylü milletvekilleri tarafından 1907'de kurulmuş olan Trudovikler ya da çalışma grubu eyalet meclislerinin demokratlaştırılmasını, Duma seçimlerinde herkese seçim hakkı tanınmasını ve toprak ıslahatı yapılmasını istemekteydiler.

1905 - 1906'daki asker ayaklanmalarını ele alalım. İnkılâbımızdaki bu mücadelecilerin sosyal yapısı (kuruluşu) köylü sınıfı ile işçi sınıfı arasında yer alır. İşçi sınıfı azınlıktadır. İşte onun içindir ki, askerî birlikler içindeki hareket, sihirli bir değnekle dokunur dokunmaz, sosyal - demokrat kesiliveren işçi sınıfının gösterdiği o millî tecanüsü, o parti şuurunu birazcık olsun gösterememiştir. Öte yandan, asker ayaklanmalarının başarısızlığa uğramasının sebebini subay idareciler bulunmamasına yüklemek kadar yanlış bir düşünce olamaz. *Halkın İradesi* (Narodnaya Volia) partisi zamanındanberi, İnkılâbın o son derece büyük ilerlemesi pek doğru olarak göstermiştir ki, aksine, kendi üstlerine karşı silâha sarılan ve bağımsızlığı ile liberal toprak sahiplerinin de, liberal subayların da yüreklerine korku salan asıl bu "ne idüğü bilinmeyen hayvan sürüsü" olmuştur. Askerin yüreği köylü davasına karşı gösterdiği sevgi ile dolup taşmakta, toprak sözünü işitir işitmez gözleri parlamaktaydı. Orduda iktidar, birçok defalar, asker kitlesinin eline geçti, ama bu iktidar hemen hemen hiç azimli bir şekilde kullanılmadı. Askerler tereddüt ediyorlardı. Nefret edilen bir şefi öldürüp te, aradan birkaç gün, hatta bazan birkaç saat geçince, ötekilerini serbest bırakmışlar, resmî makamlarla müzakerelere girişmişler, ve sonunda tekrar boyunduruk altına girip, kendilerini kırbaçlamalarına, kurşuna dizmelerine yol açmışlardı: Bütün bunlar tamamile Leon Nikolayeviç Tolstoy zihniyeti içinde yapılmıştı !

Tolstoy hem birikmiş nefreti, sonunda olgunlaşmış olan daha iyi bir gelecek özlemini, geçmişin elinden kurtulmak arzusunu, hem de hulyaların olgun hale gelmesini, siyasî eğilim eksikliğini, İnkılâp karşısındaki uyuşukluğu yansıtmıştır. Tarihî ve iktisadî şartlar hem kitlelerde inkılâpçı mücadelenin meydana çıkmasını, hem de kitlelerin bu mücadele için hazırlıklı olmadıklarını, ilk inkılâpçı mücadelenin bozguna uğramasının en ciddî sebepleri arasında bulunan o "kötülüğe Tolstoy'cu karşı gelmeme" yi izah etmektedir.

Bozgunun ordular için iyi bir ibret dersi olduğunu söylerler. Şüphesiz öyle, ama inkılâpçı sınıfları ordularla kıyaslayınca, ancak pek dar bir manada doğrudur bu. Kapitalizmin gelişmesi, derebey toprak sahiplerine ve bunların hükümetine karşı besledikleri kin ve nefretle birleşmiş milyonlarca köylüyü inkılâpçı halkçı mücadeleye iten şartları her saat değiştirmekte ve ağırlaştırmaktadır. Mübadelelerin, pazarın hâkimiyetinin, ve paranın iktidarının artması, eski pederşahî adetleri ve Tolstoy'cu pederşahî ideolojiyi gün geçtikçe köylü sınıfı içinde bile ortadan kaldırmaktadır. Ama, İnkılâbın ilk yıllarında ve İnkılâpçı kitle mücadelesinin ilk bozgunlarında kazanılmış bir şey bulunduğuna da hiç şüphe yok. Kazanılan şey de : Kitlelerdeki o eski gevşekliğe, o uyuşukluğa öldürücü bir darbe indirilmesidir. Aradaki işaret çizgileri daha keskin hale gelmiştir. Sınıflar ve partiler iyice belli olmuştur. Stolipin'den alınan derslerin çekici altında, İnkılâpçı sosyal - demokratların teşkilâtlı ve inatçı tahrikleri sayesinde, yalnız sosyalist işçi sınıfı değil, köylü sınıfının inkılâpçı kitleleri de her savaşta biraz daha pişmiş, bizim o Tolstoyculuk denilen tarihî günahımızdan gün geçtikçe sıyrılmış en iyi mücadelecilerini mutlaka en öne sürecektir !

"Lenin, *Tolstoy Rus İnkılâbının aynasıdır,* ds. *İşçi* (Proletari), 11 (24) Eylül 1908; Lenin, *Eserler,* C. XV, s. 179 - 186."

2

Leon Tolstoy

Tolstoy öldü. Onun sanatçı olarak dünyaca önemi, düşünür ve vaazcı olarak bütün dünyayı saran şöhreti, bunların her biri, Rus İnkılâbının evrensel şumulünü, kendine göre, ifade eder.

Leon Nikolayeviç Tolstoy kendini, toprak köleliği devrindenberi, büyük yazar olarak tanıtmıştır. Elli yıldan fazla sü-

ren edebî hayatında vücuda getirdiği birçok eserlerinde, en çok 1861'den sonra bile, yarı köle halinde kalmış olan eski ve İnkılâptan önceki Rusya'yı, köylü Rusya'yı, toprak sahibinin ve köylünün Rusya'sını tasvir etmiştir. Rus hayatının bu tarihî devrini anlatırken, Leon Nikolayeviç Tolstoy yazılarında ortaya geniş o kadar çok meseleyi atmasını bilmiş, öyle bir sanatçı gücüne erişmesini bilmiştir ki, eserleri uluslararası edebiyatta birinci safta yer almıştır. Toprak köleliğini tutanlar tarafından ezilen memleketlerden birindeki İnkılâba hazırlanma devri, Tolstoy'un dahice tasviri sayesinde, bütün insanlığın sanat gelişmesinde ileri doğru atılmış bir adım olarak göründü.

Sanatçı Tolstoy'u Rusya'da bile, pek küçük bir azınlık tanıdı. Bütün büyük eserlerinin fiilen *herkes*in malı haline gelebilmesi için, milyonlarca insanı cahilliğe, aptallaşmağa, kürek mahkûmu çalışmasına ve sefalete mahkûm eden sosyal düzene karşı mücadele etmek, durmadan mücadele etmek lâzım geldi, sosyalist İnkılâp olması lâzım geldi.

Tolstoy, halk kitlelerinin büyük toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin hâkimiyetini parçaladıktan sonra, insanca yaşama şartları yaratılınca da, her zaman okuyup değer verecekleri birtakım sanat eserleri yaratmakla kalmamış, bugünkü rejim tarafından ezilen büyük halk kitlelerinin zihniyetini büyük bir kuvvetle göstermesini, bunların durumunu tasvir etmesini, kendiliğinden beliriveren öfke ve itiraz duygusunu da ifade etmesini bilmiştir. Hele 1861 - 1904 devrinde de yaşamış olduğundan, bütün Rus İnkılâbının özel tarihî niteliklerini, kuvvetini ve zaafını, Tolstoy - sanatçı olarak, düşünür ve vaazcı olarak - eserlerinde harikulade bir kabartma halinde canlandırmıştır.

İnkılâbımızın başlıca ayırıcı niteliklerinden biri, kapitalizmin bütün dünyada son derece yüksek, Rusya'da da oldukça yüksek bir gelişme safhasına vardığı bir devirde burjuva *köylü* İnkılâbı olmasıdır. Bu İnkılâp bir burjuva İnkılâbıdır; çünkü, o günkü görevi çarlık idaresini, çarın kişi saltanatını devir-

mek, toprak ağalarının toprak mülkiyetini yıkmak, ama burjuvazinin hâkimiyetini devirmemekti. Köylü sınıfı, en çok, ne bu son görevinin ne olduğunu, ne de bu görevin mücadelenin en yakın ve günlük hedeflerinden hangi noktada farklı olduğunu anlamıştı. Bu İnkılâp yine bir burjuva köylü İnkılâbıydı; çünkü, objektif şartlar köylülerin temel yaşama şartlarını değiştirmek, eski derebeylik toprak mülkiyeti tarzını yıkmak, "alanı temizleyip düzletip" kapitalizme hazırlamak meselesini öne sürmüştü. Objektif şartlar köylü kitlelerini az çok bağımsız bir tarihî eylem alanına doğru itti.

Tolstoy'un eserlerinde köylü kitle hareketinin işte asıl kuvveti ve zaafı, gücü ve darlığı ifade edilmiştir. Onun devlet ve resmî kilise karşısındaki, bazan amansızca bir sertliğe varan, ateşli ve ihtiraslı protestosu ilkel köylü demokrasisinin duygularını ifade etmektedir; yüzyıllarca süren toprak köleliği, keyfî idare ve idarenin soygunculuğu, kilisenin ikiyüzlülüğü, yalan ve dolandırıcılık bu köylü demokrasisi içindeki öfke, kin ve nefret çığlıklarını büyüttükçe büyütmüştür. Bu ünlü düşünürün toprak mülkiyetini kesin olarak inkâr etmesi, köylü kitlesinin tarihî bir andaki, yani toprak ağalarının, çarlık tacının, "hassa" imtiyazlarının eski derebeylik toprak mülkiyeti tarzı, sonunda, memleketin bundan sonraki gelişmesi için de hiç hoş görülmeyen bir engel haline gelince, bu mülkiyetin, kesin olarak ve hiç acımadan mutlaka yıkılıp gitmesi gerektiğini, bu konuda tarihî bir andaki köylü zihniyetini dile getirmektedir. Kapitalizmi içten gelen bir duygu ile ve büyük bir öfke ile durmadan suçlaması, her halde ya şehirden ya da yabancı memleketlerden gelip, köylü hayatının bütün "temelleri" ni yıkan, görülmedik bir felâketi, sefaleti, açlıktan ölmeyi, eski vahşet devrine dönmeyi, fuhşu, frengiyi, "ilkel sermaye birikmesi devri" nin bütün âfetlerini, Bay Kupon (12) tarafından

(12) **Bay Kupon,** 1880 - 1890 popülistlerinin sermayeyi ve kapitalistleri anlatmak için kullandıkları bir terim. Glep Uspenski bu terimi ilk defa **"Büyük günahlar"** adlı hikâyesinde kullanmıştır.

kotarılmış en modern haydutluk usullerinin Rus toprağına getirilmesile yüz misli daha ağırlaşmış bütün bu afetleri getiren o akıl almaz, o göze görünmez yeni bir düşmanın üstüne doğru ilerlediğini gören pederşahi köylünün bütün korkusunu ve dehşetini ifade etmektedir.

Oysa, aynı zamanda, bu ateşli protestocu, bu ihtiraslı suçlayıcı, bu büyük tenkitçi eserlerinde Rusya üstüne çöken buhranın sebepleri ve bu buhrandan kurtulmanın çareleri hakkında, Avrupa kültürü ile yoğrulmuş bir yazara değil, olsa olsa pederşahi saf bir köylüye yaraşan bir anlayışsızlık göstermiştir. Derebey ve polis devletine karşı, kişi saltanatına karşı mücadele, onda siyaseti inkâr etmeğe varmış, "kötülüğe karşı koymama" yı öğretme haline gelmiş, sonunda da kendisini 1905 - 1907'deki inkılâpçı kitle mücadelesinden tamamile uzaklaştırmıştır. Resmî kiliseye karşı giriştiği mücadelede yeni, arınmış bir din, yani ezilen halk kitleleri için kullanılacak temizlenmiş, arınmış yeni bir zehir kendisine yoldaşlık etmiştir. Özel toprak mülkiyetinin inkârı, bütün mücadeleyi hakiki düşman olan toprak ağalarının özel mülkiyeti ve bu mülkiyetin hâkimiyet vasıtası olan kişi saltanatı üstünde toplamağa yönelmiş, hulyalı, müphem ve boş birtakım ahvahlar etmeğe varmıştır. Kapitalizmi ve halk kitlelerine getirdiği afetleri suçlama, uluslararası sosyalist işçi sınıfının yürüttüğü dünyayı kurtarma mücadelesi karşısında tamamile uyuşuk bir tutumla bir arada yürüyordu.

Tolstoy'un görüşlerindeki zıtlıklar tamamile kendi şahsî düşüncesinin zıtlıkları değildi. Bu zıtlıklar, Islahat *sonrası,* ama İnkılâp *öncesi* Rus toplumundaki türlü sınıfların ve tabakaların psikolojisini tayin eden, son derece karmaşık ve birbirine zıt tarihî geleneklerin, sosyal şartların ve etkilerin yankısıdır.

Onun için, bu zıtlıkları ilk düzene sokma sırasında, İnkılâp sırasında giriştiği mücadele ile ve oynadığı siyasî rolle halkın hürriyet uğrundaki ve sömürülen kitleleri kurtarma uğrundaki savaşta şef olmağa lâyık olduğunu ispat etmiş, demokrasi

davasına sarsılmaz bir şekilde bağlı olduğunu ve burjuva demokrasisinin (bu arada da köylü demokrasisinin) darlığına ve tutarsızlığına karşı mücadele kabiliyetlerini ispat etmiş sınıfın görüşüne dayanarak ancak Tolstoy hakkında doğru bir hüküm verilebilir; bu hükmü ancak sosyal-demokrat işçi sınıfının görüşü ile vermek mümkündür.

Hükümet gazetelerinin Tolstoy hakkında verdikleri hükme bakın. Hem "büyük yazar" a karşı saygılı olacaklarına teminat vererek, hem de "ruhanî" meclisi savunarak, yalancı gözyaşları döküyorlar. Tolstoy'un "pişmanlık" getirdiğini söyleyip, halkı aldatmak için, ölüm halindeki hastanın yanına hemen birkaç papaz yollamakla, din adamları çirkin, pek iğrenç bir harekette bulundular. Ruhanî meclis Tolstoy'u aforoz etmişti. İyi ya. Yüz-Kara'ların yahudi düşmanı katliamlarını ve daha başka marifetlerini teşvik eden o korkunç engizisyoncu, İsa kılığına girmiş candarma cüppeli memurlarla halk hesaplaştığı gün onun bu marifeti de hesaba katılacaktır.

Liberal gazetelerin Tolstoy hakkında verdikleri hükme bakın. "Medenî insanlığın sesi", "bütün dünyadaki yankı", "hakikat, iyilik fikirleri", vb. hakkında o içi boş cümlelerle, o liberal bayağılıklarile, o üniversiteli harcıalem sözlerle işin içinden çıkıyorlar. Oysa, bunlar yüzünden Tolstoy burjuva ilmini öylesine kuvvetle - hem de öylesine haklı olarak - yermişti. Tolstoy'un devlet, kilise, özel toprak mülkiyeti, kapitalizm ile ilgili fikirleri hakkında kendi görüşlerini açıkça ve aydın bir şekilde ifade *edemiyorlar*. Sansür onların bunu yapmalarına engel olduğundan değil. Aksine, sansür bu zor işin içinden sıyrılmalarına müsaade ediyor. Görüşlerini açıkça ve aydın bir şekilde söyliyemiyorlar. Çünkü, Tolstoy tarafından yapılan tenkitte söylenmiş her söz burjuva liberalizmine atılmış bir tokattır; çünkü, zamanımızın en ıstıraplı, en acıklı meselelerini amansız bir haşinlikle dobra dobra, cesaretle *ifade,* liberal (ve popülist liberal) basınımızın kaçamaklı "medenî" yalanlarına, bayağı fikir değiştirmelerine, basma kalıp cümlelerine *indirilmiş*

bir yumruktur. Liberaller hem Tolstoy'u tutup ruhanî meclise ateş püskürüyorlar, hem de, aynı zamanda, *İlk Adımları çıkaranlar*'dan yanadırlar; bu sonuncularla "tartışılabilir", diyorlar, ama aynı parti içinde "uyuşmalıdır", edebiyatta ve siyasette birlikte "çalışmalıdır". Antonius Volinski (13) nin *İlk Adımları çıkaranlar*'la öpüşüp kucaklaşması bundandır.

Liberaller Tolstoy'un "büyük bir vicdan" olduğunu öne sürerler. *Yeni Zaman* (Novoye Vremia) (14) gazetesinin ve benzerlerinin her makamda tekrarlayıp durdukları boş ve yavan bir cümle değil mi bu? Tolstoy tarafından ortaya konan *somut* demokrasi ve sosyalizm meselelerinden kaçamak yapmak değil mi bu? Tolstoy'da aklı değil de peşin hükümleri, geleceğe değil de geçmişe ait olanı, her türlü sınıf hâkimiyetini şiddetle protesto etmeği değil de siyaseti inkâra ve kendini manevî bakımdan mükemmelleştirmeğe ait olanı ön plana almak değil mi bu ?

Tolstoy öldü, zaafı ve güçsüzlüğü felsefede ifade edilen, dahi sanatçının eserlerinde tasvir edilen Rusya, İnkılâp öncesi Rusya'sı geçmişin karanlıkları içine gömülüp gitti. Ama, Tolstoy'un bıraktığı miras içinde geçmişin karanlıkları içine gömülüp gitmiyen şey de, geleceğe ait olan şey de vardır. Bu mirası Rus işçi sınıfı kabullenmekte, ve incelemektedir; Tolstoy'un devleti, kiliseyi, özel mülkiyeti tenkit edişindeki manayı emekçi ve sömürülen halk kitlelerine izah edecektir. Halk kitleleri kendilerini manevi bakımdan mükemmelleştirmekle ve Tanrının istediği bir hayatı niyaz edip ahvah etmekle yetinsinler diye yapmıyacak bunu. 1905'te yok edilmesine hafiften başlanan ve yok edilmesi şart olan toprak mülkiyetine ve çarın kişi saltanatına yeni bir darbe indirmek için kitleler doğrulsun diye yapacak. Kapitalizmin Tolstoy tarafından yapılan tenkidi-

(13) Antonius Volinski aşırı gerici ortodoks metropolidi.

(14) **Yeni Zaman** gerici çevrelerin gündelik gazetesi olup, 1868 - 1917 yılları arasında Sen-Petersburg'ta çıkmıştı.

ni kitlelere izah edecek. Kitleler sermayeyi ve paranın hâkimiyetini mahkûm etsinler ve lânetlesinler diye yapmıyacak bunu. Hayatlarında ve giriştikleri mücadelede atılan her adımda kapitalizm tarafından elde edilen teknik ve sosyal kazançlara kitleler dayanmasını öğrensinler diye, kapitalizmi devirip insanın insan tarafından sömürülmediği, halkın sefalet nedir bilmediği yeni bir toplum kuracak milyonlarca sosyalist savaşçı bir tek ordu halinde kaynaşmasını öğrensin diye yapacak bunu.

"Lenin, *Leon Tolstoy,* ds. *Sosyal - Demokrat* gazetesi 16 (29) Kasım 1910; Lenin, *Eserler,* C. XVI, s. 293 - 297."

3

Leon Tolstoy ve çağdaş işçi hareketi

Rusya'nın hemen hemen bütün büyük şehirlerindeki Rus işçileri Leon Nikolayeviç Tolstoy'un ölümü karşısında tepkî gösterdiler, ve son derece önemli sanat eserleri sayesinde dünyanın büyük yazarları arasında yer alan yazar hakkındaki, bugünkü siyasî ve sosyal düzenin temel yüzlerile ilgili birçok meseleyi samimiyetle ve inanarak harikulade bir güçle *ortaya koyan* düşünür hakkındaki tutumlarını şu ya da bu tarzda belirttiler. Bu tutum Üçüncü Duma'daki işçi milletvekilleri tarafından çekilen ve gazetelerde de yayınlanan telgrafta (15) genel bir şekilde ifade edildi.

Leon Tolstoy edebî faaliyetine toprak köleliği rejimi zamanında başladı, ve bu faaliyet ta yazarın son demlerini yaşa-

(15) Çekilen telgrafın metni şudur: "Rusya işçi sınıfı ile dünya işçi sınıfının duygularına sözcülük eden Duma'daki sosyal - demokrat hizip, resmî kiliseye karşı çıkmış sarsılmaz ve yenilmez mücadeleci, ölüm cezası aleyhinde sesini çın çın çınlatmış zulüm ve keyfî idare düşmanı, zulüm ve işkence edilenlerin dostu dahi sanatçının ölümünden ötürü duyduğu derin acıyı ifade eder."

dığı bir devre kadar devam etti. Tolstoy'un belli başlı faaliyeti Rus tarihinin iki dönüm noktasını teşkil eden 1861 ve 1905 devrini içine alır. Toprak köleliği izleri, dolaysız kalıntıları, bu devirde memleketin bütün iktisadî (en çok ta ziraî) ve siyasî hayatına kök salmıştı. Bu devirde, aynı zamanda, kapitalizmin aşağıdan hızla geliştiği ve yukarıdan da yerleştirildiği görüldü.

Toprak köleliği kalıntıları nede kendini belli ediyordu ? Her şeyden önce ve açıkça şunda : Temelinde bir ziraat memleketi olan Rusya'da ziraat, o zamanlar, iflâs etmiş, yoksul düşmüş köylülerin elinde bulunuyordu. Bu köylüler 1861'de toprak sahiplerinin yararına budanıp kuşa çevrilen toprak köleliği devrinden kalma küçük toprak parçaları üstünde eskimiş, ilkel ekip biçme usulleri kullanmaktaydılar. Öte yandan, ziraat toprak ağalarının elinde bulunuyordu : Bu ağalar Orta Rusya'daki toprakları "köylüye bırakılmış toprak", ot biçme, yalaktan hayvan sulama, vb. hakkı karşılığında, köylü sabanı, köylü beygiri çalıştırmak suretile ekip biçmekteydiler. Aslında toprak köleliği devrindeki eski iktisadî sistemdi bu. Bu devir boyunca, Rusyanın siyasî rejimine de tamamile toprak köleliği zihniyeti hâkimdi. 1905'de ilk defa değiştirilmesine teşebbüs edilen devlet teşkilâtından, soylu toprak sahiplerinin kamu işlerinde hâkim bir nüfuz sahibi olmalarından, memurların, - hele yüksek mevkilerde olup - en çok soylular arasından seçilmiş olan memurların astığı astık kestiği kestik idaresinden anlıyoruz bunu.

Bu pederşahî eski Rusya, dünya kapitalizminin etkisile, 1861'den sonra, hızla dağılmağa başladı. Hiç görülmedik bir şekilde iflâs eden, telef olan, aç kalan köylüler toprağı bırakıp şehirlere kaçmışlardı. Bu iflâs etmiş "ucuz elemeği" sayesinde harıl harıl demiryolları, fabrikalar yapılıyordu. Rusya'da büyük malî sermaye, büyük ticaret ve büyük sanayi gelişiyordu.

Sanatçı Tolstoy'un eserlerinde ve düşünür Tolstoy'un görüşlerinde yansıyan, işte eski Rusya'nın bütün eski "temelleri" nde görülen bu şiddetli, zahmetli, hızlı değişmedir.

Tolstoy Rusya'nın kır ve köy hayatını, toprak sahibinin ve köylünün hayatını gayet iyi bilirdi. Dünya edebiyatının şaheserleri arasına girmiş olan edebî eserlerinde bu hayatın birçok tasvirlerini vermiştir. Kır ve köy Rusya'sının bütün "eski temellerinde" meydana gelen şiddetli değişiklik dikkatini çekmiş, etrafında olup biten olaylar karşısında ilgisini derinleştirmiş, bütün dünya görüşünü değiştirmesine sebep olmuştu. Tolstoy, doğma büyüme, Rus yüksek toprak soylularındandı. Bu çevrede hâkim olan bütün fikirlerle münasebetini kesti, ve halk kitlelerinin köleleştirilmesi üstüne, sefaletleri üstüne, genellikle, köylülerin ve küçük toprak sahiplerinin iflâsı üstüne, bütün çağdaş hayatın, yukarıdan aşağı, iyice içine işlemiş olan zorbalık ve ikiyüzlülük üstüne kurulmuş bugünkü siyasî, dinî, sosyal ve iktisadî rejimi son eserlerinde şiddetle tenkit etmişti.

Tolstoy'un yaptığı tenkit yeni değildir. Rus edebiyatında olduğu gibi, Avrupa edebiyatında da, emekçilerin yanında yer alanların ötedenberi kendinden önce ifade ettikleri şeylerden başka bir şey söylememiştir. Ama, Tolstoy tarafından yapılan tenkidin orijinal tarafı ve tarihî önemi şudur : Sözünü ettiğimiz devirde en büyük halk kitlelerinde ve asıl kırlı ve köylü Rusya'sında görülen zihniyet değişikliğini bu tenkit ancak deha sahibi sanatçıların becerebilecekleri bir kuvvetle ifade etmiştir. Çünkü, bugünkü rejimin Tolstoy tarafından yapılan tenkidi, çağdaş işçi hareketleri tarafından sözü edilen rejime yöneltilmiş olan tenkitten şu bakımdan farklıdır : Tolstoy pederşahî saf köylünün görüşünde yer almış, tenkidine, akidesine bu köylünün psikolojisini aktarmıştır. Tolstoy'un tenkidinin böyle bir duygu gücü ile, böyle bir ihtirasla üstün olması, böyle kandırıcı, taze, samimi, "derinlere kadar gitmek", halk kitlelerinin uğradığı felâketlerin hakiki sebebini bulmak arzusunda böyle cesur olması, toprak köleliğinden kurtulup, yeni hürriyete kavuşmuş ve bu hürriyetin yeni dehşetler, yıkım, açlıktan ölme, şehirlerin "açıkgözlüleri" arasında evsiz barksız yaşama, vb. manasına geldiğini anlıyan milyonlarca köylünün fikirlerinde hu-

sule gelen değişikliği fiilen yansıtmasından ileri gelmektedir. Bu köylülerin saflıklarını, siyasetten uzaklaşmalarını, mistikliklerini, dünyadan kaçmak arzusunu, "kötülüğe karşı gelmeme" yi, kapitalizmi ve "paranın iktidarı" nı güçsüz bir şekilde lânetlemelerini Tolstoy kendisi de öğretilerine koymak suretile bunların ruh hallerini sadakatle yansıtmış oluyor. Tolstoy'un doktrininde eriyip kaynaşmış olan şey, işte bu milyonlarca köylünün protestosu ve umutsuzluğudur.

Çağdaş işçi hareketinin temsilcileri kendileri için protesto edilecek şey bulunduğunu kabul ediyorlar, ama umutsuzluğa düşmek için hiç bir sebep görmüyorlar. Umutsuzluk can çekişen sınıflara has bir şeydir; oysa, ücretli işçiler sınıfı bütün kapitalist toplumda, başka yerlerde olduğu gibi, Rusya'da da büyümekte, gelişmekte ve kuvvetlenmektedir; bunun önüne geçilemez. Umutsuzluk kötülüğün sebebini anlamayanlara, çıkar yolu görmeyenlere, mücadele edecek güçte olmayanlara has olan bir şeydir. Çağdaş sanayiin işçi sınıfı o sınıflardan değildir.

"Lenin, *Leon Tolstoy ve çağdaş işçi hareketi,* ds. *Yolumuz* (Naş Put) 28 (11) Kasım 1910; Lenin, *Eserler,* C. XVI, s. 300 - 302."

4

Tolstoy ve işçi sınıfının mücadelesi

Tolstoy hâkim sınıfları harikulade bir kuvvet ve samimiyetle yermiş; bugün toplumun tutunmasına yardım eden kilise, adalet, militarizm, "meşru" evlenme, burjuva ilmi gibi bütün kurumların iç yalanını şaşılacak bir şekilde mahkûm etmiştir. Bununla beraber, bu büyük yazarın doktirini hayatla, emekle ve bugünkü rejimin mezarını kazan işçi sınıfının mücadelesile tam bir tezat halindedir. Peki ama, Leon Tolstoy'un vaazları-

nın yansıttığı görüş hangi görüştür? Bugünkü hayatın efendilerinden *ötedenberi* nefret ettikleri halde, bu efendilere karşı girişilecek şuurlu ve tutarlı mücadeleye, sonuna kadar yürütülecek amansız mücadeleye henüz varmamış olan o Rus halkı kitlesi, bütün o milyonlarca insan Tolstoy'un ağzı ile konuşuyorlardı.

Büyük Rus İnkılâbının tarihi ve vardığı sonuç şuurlu sosyalist işçi sınıfı ile eski rejimin azimli savunucuları *arasında* bulunan kitlenin ne olduğunu göstermiştir asıl. Bu kitle, - hele köylü sınıfı - eski duruma ne kadar kin beslediğini ve diş biledi̇ğini, bugünkü rejimin acısını ne kadar dehşetle çektiğini, bundan kurtulmak ve daha iyi bir hayata kavuşmak arzusunun ne kadar engin olduğunu İnkılâp sırasında göstermiştir.

Bu kitle, aynı zamanda, beslediği kin ve nefretle yeteri kadar şuurlu ve mücadelesinde tutarlı olmadığını da, daha iyi bir hayata kavuşmak emelinde çok sınırlı olduğunu da yine bu İnkılâp sırasında göstermiştir.

En derin yerlerine kadar kaynaşmakta olan halk ummanı hem bütün zaaflarile, hem de bütün kuvvetile Tolstoy'un öğretisinde yansımıştır.

Leon Tolstoy'un sanat eserlerini incelemekle Rus işçi sınıfı nasıl kendi düşmanlarını daha iyi tanımasını öğreniyorsa, bütün Rus halkı da kendi kurtuluş işini sonuna kadar götürmesine engel olan kendi zaafının neden ileri geldiğini öğrenecektir. İleri gidebilmek için, bunu anlamak lâzımdır.

Bu ileri doğru yürüyüş, Tolstoy'un "ortak vicdan", "hayatın hâkimi" olduğu kararını verenlerin hepsi tarafından kösteklenmiştir. Tolstoy öğretisinin İnkılâp düşmanı tarafını kullanmak arzusunda bulunan liberallerin uydurup etrafa yaydıkları bir yalandır bu. Tolstoy hakkındaki bu "hayatın hâkimi" yalanını, liberallerden sonra, birkaç eski sosyal-demokrat ta dillerine dolamıştır.

Rus halkı büyük bir hakikatı anladığı zaman ancak kurtuluşa kavuşabilir. O hakikat ta şudur: Daha iyi bir hayat uğrun-

da mücadele etmeyi Tolstoy'un yanında değil, oynadığı rol Tolstoy'ca anlaşılmayan sınıfın yanında, Tolstoy'un nefret ettiği eski dünyayı yıkabilecek biricik sınıfın yanında, işçi sınıfının yanında öğrenmenin şart olduğunu anlıyacağı zaman.

"Lenin, *Tolstoy ve işçi sınıfının mücadelesi,* ds. *İşçi Gazetesi* (Raboçaya Gazeta), 18 (31) Aralık 1910; Lenin, *Eserler,* C. XIV, s. 323-324."

5

"Sakınıcı küçük kayıtçıklar" ın kahramanları

Bay Potresof (16) ve kumpanyasının çıkardığı *Bizim Şafak* (17) dergisinin bize gelen onuncu sayısında Tolstoy'u değerlendirmekte insanı hayrete düşüren öyle kaygısızlık, daha doğrusu, öyle prensip yoksunluğu örnekleri var ki, bunlar üstünde, kısaca da olsa, derhal durmak şarttır.

Potresof ordusuna katılan yeni kura eri V. Bazarof (18) un makalesi şu. Derginin yazılışleri bu makalede "söylenen bazı şeyler" le aynı düşüncede değilmiş. Ama, bu sözlerin neler olduğu, tabiî ki, söylenmiyor. Bulanıklığı, karışıklığı gizlemek

(16) A. N. Potresof (1869-1934) önce menşevik lideri olup, 1905'ten sonra tasfiyeci safına geçmiş, Birinci Dünya Savaşında sosyal-vatansever kesilmiş, Ekim 1917 İnkılâbına düşman olmuş, sonunda yabancı memlekete göç etmiştir.

(17) **Bizim Şafak** (Naşa Zaria) kanunun müsaade ettiği tasfiyeci menşeviklerin kanunun müsaadesile çıkan aylık dergisi, 1910 - 1914 yılları arasında Sen-Petersburg'ta yayınlanmıştır.

(18) V. Bazarof (doğ. 1874) iktisatçı ve filozof olup, 1905'te Bolşevik Partisinin üyesi iken, İnkılâptan sonraki gericilik devresinde tasfiyeci harekete ve Mach'çılığa katılmıştır. Birinci Dünya Savaşında enternasyonalci menşevik olmuş, 1917 Ekim İnkılâbından ve sosyalist rejimin yerleşmesinden sonra Sovyetler Birliği devlet planlama teşkilâtında (gosplan'da) çalışmıştır.

için böyle davranmak daha çok işlerine geldiğinden. Biz ise, bu makalede, marksçılığa birazcık olsun bağlı olan bir kimsenin bile isyan etmiyeceği sözler bulmakta epey sıkıntı çektik. Bazarof yazısında diyor ki :

> "Ezilmiş ve yenilmiş, fikrî ve ahlâkî bir çeşit şekilsiz tortu haline gelmiş, manevî çürümenin son haddine varmış olan *aydınlarımız*'ın hepsi Tolstoy'da - *bütün* Tolstoy'da - kendi şuurunu bulmuştur."

Yalan. Cafcaflı boş bir laf bu. Genellikle, *aydınlarımız,* özellikle de *Bizim Şafak* dergisinin aydınları "yenilmiş" aydınlara pek benzerler, ama Tolstoy'u değerlendirmekte en küçük fikir birliği edememişlerdir; *bütün* Tolstoy hakkında hiç bir zaman doğru bir değerlendirme yapmamışlardır, hiç bir zaman yapamazlar da. "Şuur" hakkındaki cümlenin, *Yeni Zaman* gazetesinin ağzına pek yakışan o cümlenin arkasında gizlenen şey asıl bu fikir birliği yoksunluğudur. Bazarof "tortu" ya karşı mücadele etmiyor, bu tortuyu tutuyor ve kolluyor.

Bazarof "Tolstoy'a karşı edilen bazı haksızlıkları (!!) hatırlatmak istiyor, bundan genellikle Rus aydınları, özellikle de türlü eğilimdeki biz radikalleri sorumlu" buluyor. Bu sözlerdeki biricik doğru olan şey asıl Bazarof, Potresof ve kumpanyasının "türlü eğilimdeki radikaller" olduklarıdır. Bu kumpanyanın radikalleri genel "tortu" ya o derece bağlıdırlar ki, Tolstoy'un dünya görüşündeki temel tutarsızlıklar ve zaaflar, en affedilmez bir şekilde, susup geçildiği sırada, bunlar Tolstoy'a karşı "haksızlık edildi" diye bağırarak "herkesin" peşinde habre koşuyorlar. "Özellikle aramızda pek yayılıp, Tolstoy'un "tartışmanın azgınlığı" dediği uyuşturucu" ile mest olmak istemiyorlar. Tam ve tutarlı bir şekilde ifade edilmiş prensipler için her türlü tartışmadan sonsuz bir tiksinti ile yüzçeviren dar kafalıların tam da istedikleri söylevler ve havalardır bunlar.

Tolstoy'un asıl kuvveti şudur : Bugünün bilgili kimseleri için bütün tipik çürüme derecelerinden geçtikten sonra, bir senteze varmasını bilmiştir.

Yalan. Tolstoy'un asıl bilmediği, daha doğrusu, dünya görüşünün felsefî temellerinde de, sosyal ve siyasî öğretisinde de asıl bulamadığı şey sentezdir.

Comte, Feuerbach ve çağdaş kültürün daha başka temsilcilerinin sübjektif bir şekilde hayal ettikleri ve o *katıksız insanî* (kelimelerin altını Bazarof çizmiştir) dini sadece kendisi için değil, başkaları için de ilk objektifleştiren(!), yani yaratan Tolstoy'dur, vb.

Bu türlü sözler söylemek, düpedüz dar kafalılıktan başka bir şey değildir. "Tortu" yu yalancı çiçeklerle süslemek, ancak hata içinde olan kimselerin elinden gelebilecek bir iştir. Elli yıldan fazla oluyor ki, Feuerbach klasik Alman felsefesinin her bakımdan "son sözünü" temsil eden kendi dünya görüşünde "sentezi bulamayıp" bu "sübjektif hulyalar" içinde bocalamış kalmış, ve bu sübjektif hulyaların menfî manası "çağdaş kültür" ün gerçekten ileri "temsilcileri" tarafından çoktan değerlendirilmişti. Şimdi kalkıp "bu sübjektif hulyaları" Tolstoy "ilk defa objektifleştirdi" demek, geri çekilenlerin safına geçmektir, dar kafalıları pohpohlamaktır, *İlk Adımlar* dergisile ağız birliği etmektir.

Söylemeğe hacet yok, Tolstoy tarafından kurulan hareket(!), dünya çapında önemi olan tarihî bir rol oynamağa gerçekten çağırılacak olursa, derin birtakım değişikliklere uğrayacaktır: Köy hayatının pederşahî şekillerini idealleştirme, tabiî iktisada doğru olan

eğilim, ve Tolstoy'culuğun bugün ön plana sürülen ve esaslı gibi görünen ütopyacı daha birçok nitelikleri, gerçekten, Tolstoy'cu "din" in temellerine zorunlu bağlarla bağlanmıyan birtakım sübjektif unsurlar teşkil etmektedir.

Demek ki, Tolstoy Feuerbach'ın "sübjektif hulyaları" nı objektifleştirmiş, ve Tolstoy'un büyük sanat eserlerinde ve zıtlıklarla dolu öğretisinde son yüzyıl Rusya'sının iktisadî özelliklerini yansıtması da - Bazarof'a göre - doktirininin "asıl sübjektif unsurları" nı teşkil ediyormuş. Hatanın daniskası diye buna derler. Ama, hakikatta, (yukarıda söylediğimiz gibi) "ezilmiş ve yenilmiş *aydınlar*" için Feuerbach'ın Tolstoy tarafından "objektifleştirilmiş" "sübjektif hulyaları" nı göklere çıkarmaktan ve dikkati "bugün ön plana sürülmüş" olan tarihî, iktisadî ve siyasî meselelerden *başka taraflara çevirmek* için bu çabaları göstermekten daha hoş, daha güzel, daha arzulanır, bunların yenilmişliklerini daha teşvik eden bir şey olamaz!

Anlaşılıyor ki, Bazarof kötülüğe karşı gelmeme doktirininin "radikal aydınlar tarafından" "şiddetle tenkit" edilmesinden pek hoşlanmıyor. Bazarof'a göre "aşikârdır ki, bunda ne pasiflilik, ne de eylemden uzak durma söz konusudur". Bazarof, düşüncesini izah ederken, pek bilinen "İvan budalası" hikâyesini anlatıyor, şöyle diyor :

> Düşün ki, budalalara karşı asker gönderen hamamböceklerinin (19) çarı değil, daha zeki hale gelen kendi hükümdarlarıdır. Budalalar arasından toplanıp, tabiî mizaçlarile

(19) Tolstoy'un hikâyesinde hamamböceklerinin çarı kendisine karşı gelmiyen budalaların memleketini ele geçirir. Bu durum karşısında, hamamböceklerinin çarı kazandığı zaferden vazgeçer. Savaşların boş ve lüzumsuz olduğunu ispat etmeğe çalışan bu hikâye Tolstoy'un "kötülüğe karşı gelmeme" görüşünü ortaya koyar.

onlara da yakın olan bu askerler sayesinde, İvan tabalarını haksız ve doğru olmayan arzularını yerine getirmeğe zorluyor. Aşağı yukarı silâhsız ve askerlik sanatı nedir bilmiyen budalalar İvan'ın askerlerine zor kullanarak karşı gelmeyi, tabiî ki, akıllarından bile geçirmezler. Hatta "kuvvet kullanarak karşı gelme" halinde bile, budalalar İvan'ı zor kullanarak değil, sadece maneviyatla, yani İvan ordusundaki askerlerin "maneviyatını bozmak" dedikleri şey vasıtasile bozabilirler... Budalaların zor kullanarak karşı gelmeleri (yalnız pek iyi olmıyan bir şekilde, ve çok kurban vererek), zora başvurmadan karşı gelmenin vardığı sonuca varır... Kötülüğe kuvvet kullanarak karşı gelmeme, ya da, daha genel olarak, kullanılan vasıta ve varılmak istenen amaç arasındaki ahenk(!) hiç te sosyal hayatın dışındaki ahlâk havarilerine has bir fikir değil yalnız. Bu fikir dört başı mamur her dünya görüşünün zorunlu ve ayrılmaz bir parçasıdır.

Potresof ordusunun yeni kura eri işte böyle muhakeme yürütüyor. Biz burada bu yeni erin muhakemelerini tahlil edemeyiz. Zaten, bu muhakemenin esasını ilk defa sadece tekrarlamak, ve "tam da *İlk Adımlar* dergisine yaraşan bir muhakeme" sözlerini eklemek yeter belki de.

Şarkının son notaları temayı görülmedik bir mükemmellikle işliyor :

Zaafımızı kuvvet olarak Tolstoy'un "eylemde bulunmama" sından ve "dar sağduyu" sundan (ve muhakemelerinin tutarsızlığından) üstün olarak göstermek lüzumsuzdur, boşuna-

dır. Böyle söylememeli. Hakikatın zıddı olduğundan değil, zamanımızın en büyük insanından bir şeyler öğrenmemize engel olacağından ötürü söylememeli.

Çok güzel, çok güzel. Sizi İzgoyef (20) ler taktis ediyor, tastik ediyor ve öpüp kucaklıyorsa, Baylar, kızmanız da boşunadır, gülünç meydan okumanız da boşunadır. *(Bizim Şafak* dergisinin 8 - 9. sayılarında Bay Potresof'un yaptığı gibi) küfretmeniz de boşunadır. İzgoyef'le öpüşüp kucaklaşmaların izlerini Potresof ordusunun ne eski, ne yeni savaşçıları temizliyebilir.

Bu ordunun kurmay heyeti Bazarof'un makalesine "diplomatik" sakınıcı küçük bir kayıtçık düşmüş. Oysa, Bay Nevedomski (21) nin hiç bir sakınıcı kayıtçık düşmeden yayınlanan başmakalesi sanki bundan daha mı matah? Çağdaş aydınların bu halk hatibi şöyle yazıyor :

> Rusya'da köleliğin düştüğü o büyük devirdeki temel emelleri ve eğilimleri bir araya toplayıp kusursuz bir şekilde canlandırmakla, Leon Tolstoy insanın evrensel ideolojik prensibini, *şuurun prensibini* de en halis, en kusursuz bir şekilde kendinde canlandırmış bulunuyor.

Vay, vay, vay... Liberal burjuvazinin siyasî yazarlarına has o cafcaflı söz söyleme usullerini bir araya toplayıp kusur-

---

(20) A.S. İzgoyef (doğ. 1872) "kanunun müsaade ettiği marksçılık" tan Kade Partisi'ne geçmiş yazar ve gazeteci. Ekim 1917 İnkılâbından sonraki İnkılâp düşmanı faaliyetlerinden ötürü Rusya'dan sürülmüştür.

(21) M. Nevedomski (doğ. 1866) menşevik gazeteci. Edebiyat tarihi hakkındaki eserlerile tanınmıştır.

suz bir şekilde canlandırmakla, Bay Nevedomski de insanlığın evrensel ideolojik prensibini, lafebeliğinin prensibini en halis, en kusursuz bir şekilde canlandırmış bulunuyor.

"Bir hikâye daha, bu son" (22) :

> Türlü adlar taşıyan bütün şu Anatole France'lar karşısında, şu son günlerde ölüm cezasının kaldırılması aleyhinde büyük bir çoğunlukla oy verip, şimdi de ayağa kalkarak büyük adamın hatırasını saygı ile anan şu Milletvekilleri Meclisleri karşısında, Tolstoy'un şu Avrupa hayranları karşısında, bütün şu aracı hal şekilleri, tutarsızlıklar, sakınıcı kayıtlar krallığı karşısında, Tolstoy'un büyük yüzü, bir tek prensibin bu canlı timsali katıksız bir maden blokuna dökülmüş, kuvvet ve azametle karşımızda dikilmektedir.

Ooo! Güzel söylüyor, ama bütün söyledikleri yalan. Tolstoy'un büyük yüzü ne madenin içine, ne bir blokun içine dökülmüştür, ne de bu maden bloku katıksızdır. "Bütün bu" burjuva hayranlar da *asıl* "yekpare" olduğu için *değil,* asıl yekpare olmadığı için "ayağa kalkıp hatırasını anmışlar" dır.

Bay Nevedomski, yalnız bir tek doğru söz söylemiştir, o da istemiye istemiye. Bu biricik söz - sakınıcı kayıt - hem *Bizim Şafak*'taki bu bayları, hem de V. Bazarof yanındaki aydınların - yukarıda sözü edilen - özel niteliğini tasvir etmektedir. Karşımızda, sadece, "küçük sakınıcı kayıt" ın kahramanları var. Potresof Mach'çıları savunduğu halde, bunlarla aynı fikirde olmadığını bildiren sakınıcı kayıtlar düşer. Hiç te bazı sözler söz konusu olmadığını herkes bildiği halde, dergi yazılışleri Bazarof'un "bazı sözleri" ile aynı fikirde olmadığını bildiren

(22) Puşkin'in **Boris Godunof** adlı eserinden alınan bu mısra, papaz Pimen'in Rusya tarihini yazdığını gösteren sahnededir.

kayıtlar düşer. Potresof, İzgoyef'in kendisine iftira ettiğini bildiren birtakım kayıtlar düşer. Martof (23) siyasette Potresof'la Levitski (24) ye sadakatle hizmet ettiği halde, bunlarla hiç bir şekilde anlaşamadığını bildiren birtakım sakınıcı kayıtlar düşer. Çerevanin (25) in birinci kitabındaki "zihniyeti" ni iyice belirten tasfiyeci *ikinci* kitabını daha çok beğendikleri halde, onunla hiç bir noktada anlaşamadıklarını bildirerek, hepsi de sakınıcı birtakım kayıtlar düşerler. Çerevanin, Maslof (26) la aynı fikirde olmadığını bildirerek, kayıtlar düşer. Maslof'ta, Kautsky (27) ile anlaşamadığını bildiren kayıtlar düşer.

Hepsi de ancak bir noktada anlaşıyorlar. O da, Plehanof (28) la birçok noktalarda anlaşamamakta. Plehanof'la an-

---

(23) L. Martof (1873-1923) Sosyal-Demokrat Partinin mücadelecilerinden biri olup, türlü vesilelerle, özellikle 1901'de **Kıvılcım** (Iskra) dergisinin yazılışlerinde Lenin'le birlikte çalışmıştır. Partinin (1903) Londra Kongresinden ve bolşevik, menşevik gruplarının teşekkülünden sonra, menşevikliğin lideri olmuştur. Birinci Dünya Savaşında enternasyonalci menşevik olarak Zimmerwald Kongresinin sağ kanadına katılmış, Ekim 1917 İnkılâbına ve Sovyet İktidarına karşı savaşmış, 1921 de de yabancı memlekete göç etmiştir.

(24) V. Levitski (doğ. 1883) 1917'de Sovyet düşmanı kesilen menşevik sosyal-demokrat.

(25) F. A. Çerevanin (doğ. 1868) yazar ve menşevik mücadeleci. Sosyalist rejimin yerleşmesinden sonra Sovyet iktidarına katılmıştır.

(26) P. P. Maslof (1867-1946) Bernstein revizyonculuğu taraftarlarından yazar ve mücadeleci menşevik olup, toprak meselesi hakkında yazılmış eserlerinde Karl Marx'ın görüşleri aleyhinde savaşmıştır. Ekim 1917 İnkılâbından sonra, öğretmenlik etmiş ve Sovyet ziraî iktisadı üstünde birtakım eserler yazmıştır.

(27) Karl Kautsky (1854-1938) Alman sosyal - demokrasisinin nazariyecisi olup, partide merkezci (aslında, fırsat düşkünü) bir tutumu vardı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında sosyal-vatansever olmuş. Ekim 1917 İnkılâbı aleyhinde mücadele etmiştir. Lenin "Kautsky döneğini" birçok vesilelerle hırpalamıştır.

(28) G. V. Plehanof (1856-1918) yazar ve değerli marksçı nazariyeci. İlk Rus sosyal - demokrasisi olan "Emeğin Kurtuluşu" nu 1883'te Cenevre'de kuran odur. 1890-1900 yılları arasında iktisatçı eğilimle ve

laşamadıkları esaslı bir başka nokta da şu: Plehanof, onlarca, dünkü hasımlarına sokulmasını izah etmekten acizken, tasfiyeciler diye iftira ederek bunları suçlamıştır.

Sakınıcı küçük kayıtlar düşen kimselerce bir türlü anlaşılamıyan bu yakınlığı izah etmekten kolay ne var? Elimizde bir lokomotifimiz varken, saatta, diyelim ki, 30 ya da 60 kilometre hızla gitmesi bu lokomotifin sağlamlığına, buna harcanan kömüre, vb. uygun düşüyor mu düşmüyor mu, bunu öğrenmek meselesi üstünde büyük bir anlaşmazlığa düşmüştük. Derin bir heyecan veren her mesele üstündeki tartışmada olduğu gibi, bu nokta üstündeki tartışma da hararetli oluyor, bazan da sertleştiği görülüyordu. Tartışmayı doğuran bütün noktalar üstünde olduğu gibi bu tartışma da ortada yapılıyordu, herkese açıktı, "sakınıcı hiç bir kayıt" la hafifletilmeden, her şey sonuna kadar söyleniyordu. Ne olursa olsun, sözünü geri almak, ya da "tartışmanın azıtması" ndan sızlanmak hiç birimizin aklından geçmiyordu. Ama, lokomotif sakatlanıp ta, bir bataklığın içine devrilince, "sakınıcı küçük kayıtlar düşen" aydınlar etrafını aldılar, "artık tasfiye edilecek hiç bir şey kalmadı" diye ödlekçe bıyık altından güldüler; çünkü, lokomotif artık ortada yoktu. Oysa, dünün "azgın kavgacıları" olan bizleri ortak bir dava birbirimize yaklaştırmaktadır. Hiç bir şeyden vazgeçmeksizin, hiç bir şeyi unutmaksızın, aramızdaki anlaşmazlıkları ortadan kaldıracağımıza dair hiç bir vaitte bulunmaksızın, ortak dava-

---

Bernstein'ın revizyonculuğu ile mücadele etmiş. Rus Sosyal - Demokrat Partisi içindeki 1903 bölünmesinden sonra, 1904'te menşevikliğe geçmiştir. Aralık 1905'teki Moskova ayaklanmasını "silâha sarılmamalıydı!" diye mahkûm etmiş, ama bolşeviklere sokulmuş, 1914-1918 savaşında millî savunma lehinde bulunmuş, son demlerinde Sovyet iktidarına muhalefette bulunmuştur. Bak. Plehanof, **Sanat ve Sosyal Hayat** (J. F. in notu). Plehanof'un Türkçeye Selim Mimoğlu tarafından **Sanat ve Sosyalizm** adile yapılan çevirisinde J. F. in önsözü yoktur (bk. 2. baskı, İstanbul. 1967). Bu önsöz Asım Bezirci tarafından **Sosyalist Gözle Toplum ve Sanat** (İstanbul. 1963, 55 s.) adile ve ne yazık ki, birçok yerleri çıkarılarak Türkçeye çevrilmiştir (çev.).

ya hizmet ediyoruz. Bütün dikkatimizle ve bütün çabalarımızla lokomotifi doğrultmağa, onarmağa, daha sağlamlaştırmağa, daha dayanıklı kılmağa, rayların üstüne oturtmağa çalışıyoruz. Zamanı gelince, hızı ya da filân ya da falan ibresinin dönmesi meselesini de tartışacak vakit buluruz. Bu müşkül anlarımızda, günün asıl önemli görevi, "sakınıcı kayıtlar düşen" insanlara ve saltanat süren "tortu" yu hem dolaysız hem de dolaylı olarak tutan "yenilmiş aydınlar" a hadlerini bildirecek bir şeyler bulup çıkarmaktır. Günün asıl görevi, en müşkül şartlar içinde de olsa, maden cevherini çıkarmak, bunu demir haline getirmek, marksçı dünya görüşü ve bu görüşe uygun üstyapılar çeliğini dökmektir.

"Lenin, *Sakınıcı küçük kayıdın kahramanları,* ds. *Düşünce* (Misl), Aralık 1910; Lenin, *Eserler,* C. XVI, s. 338-343".

6

Leon Tolstoy ve zamanı

Leon Tolstoy'un yaşadığı ve doktirininde olduğu gibi, büyük sanat eserlerinde de yansıyan devir 1861 yılından 1905 yılına kadar uzanır. Gerçi, Tolstoy'un edebî faaliyeti bu devrin başlangıcından önce başlamış, sonundan daha sonra bitmiştir, ama o sanatçı ve düşünür olarak asıl bu devirde kesinlikle teşekkül etmiş, ve bu devrin geçici bir safha olma niteliği Tolstoy'un eseri ile Tolstoy'culuğun *bütün* ayırıcı çizgilerini doğurmuştur.

Bu yarım yüzyıldaki Rus tarihinin dönüm noktasının neden ibaret olduğunu, Tolstoy, *Anna Karenina* (29) adlı eserinde, C. Levin'in ağzından son derece açık bir şekilde ifade etmiştir.

(29) Tolstoy'un **Anna Karenina**'sı ilk defa 1908'den sonra Türkçeye çevrilmiş, Hilmi Kitabevi tarafından 2 cilt olarak yayınlanmış, son yıllarda Bahadır Dülger tarafından yapılan bir çevirisini de Remzi Kitabevi basmıştır (çev.).

.... Levin biliyordu ki, mahsul, işçi tutma, vb. üstündeki hergünkü konuşmaları evvelce pek bayağı şeyler saydığı halde... şimdi bunlar ona asıl önemli olan şeyler gibi görünüyordu. Levin içinden şunları geçiriyordu: "Toprak köleliği devrinde, ya da İngiltere'de bunun belki önemi yoktu. Her iki halde de, şartlar tespit edilmişti; ama, şimdi bizde herşey altüst oldu, iş buna bir çeki düzen vermektir. Bugün Rusya'da önemli bir mesele varsa, o da bu şartların ne tarzda teşekkül edeceğini bilmek meselesidir." (30)

"Şimdi bizde her şey altüst oldu, iş buna bir çeki düzen vermektir." 1861 yılı ile 1905 yılı arasındaki devreyi nitelendirecek bundan daha doğru bir vasıf düşünülemez. "Altüst olan" şeyin ne olduğunu her Rus iyi bilir, ya da hiç olmazsa kendisine hiç te yabancı değildir. Toprak köleliği ve bütün "eski düzen" bu duruma uygun düşüyordu. "Çeki düzen verilecek" şeyi halkın büyük bir kısmı bilmiyor, bu şey kendisine yabancıdır, bu şeyi anlamıyor. "İşe bir çeki düzen veren" şu burjuva rejimi Tolstoy'un gözüne bir korkuluk şeklinde : İngiltere olarak, o da müphem bir biçimde görünüyor. Evet, bir korkuluk şeklinde. Çünkü, bu İngiltere'deki sosyal rejimin temel çizgilerini, bu rejimle sermayenin hâkimiyeti arasındaki bağı, paranın oynadığı rolü, mübadelelerin ortaya çıkıp gelişmesini her türlü aydınlatma teşebbüsünü Tolstoy kökünden reddediyor. Rusya'da "kendine çeki düzen veren" in burjuva rejiminden başka bir şey olmadığını, tıpkı popülistler gibi, o da düşünmek istemiyor, gözlerini kapıyor, görmek istemiyor.

1861'den 1905'e kadar uzanan devre için (zaten günümüz için de olduğu gibi) Rusya'daki bütün sosyal ve siyasî faaliye-

(30) Tolstoy, **Bütün Eserleri** (Rusça), C. X. s. 137.

tin günlük görevleri bakımından, "biricik önemli mesele" olmasa bile, en önemli meselelerden biri, bu rejimin, "İngiltere" de, Almanya'da, Amerika'da, Fransa'da, vb. son derece değişik birtakım şekillere bürünen rejimin, "kendine nasıl çeki düzen vereceği" ni bilmek meselesidir. Meseleyi böyle iyice belirli bir tarzda, tarihî somutluğu ile ortaya koymak Tolstoy'un hemen hemen tamamile yabancı olduğu bir şeydir. O soyut bir tarzda muhakeme edip, ancak ahlâkın "ezeli" prensipleri, dinin ezeli hakikatları görüşünü kabul ediyor, ama bu görüşün ("altüst olmuş") eski rejimin, toprak köleliği rejiminin, Doğu halklarında görülen yaşama tarzının ideolojik yankısından başka bir şey olmadığını fark edemiyor.

Tolstoy, 1857'de yazılan, *Lucerne*'de diyor ki : "Medeniyeti" bir iyilik, bir lütuf, bir nimet olarak kabul etmek, "insan tabiatının zevk aldığı ilkel, içgüdüden gelme, mutlu iyilik ihtiyaçlarını yıkan" "hayalî bir bilgi" yi yüceltmektir. "Bizim yanılmaz, hata etmez yalnız ve yalnız bir kılavuzumuz vardır ki, diye haykırıyor Tolstoy, o da içimizdeki Evrensel Ruhtur." (Tolstoy, *Bütün Eserleri,* C. II, s. 125).

1900'de yazılan, *Zamanımızın köleliği* adlı yazısında, Tolstoy, Evrensel Ruha daha da fazla bir gayretle başvurarak, iktisat ilminin "sahte bir ilim" olduğunu ilân ediyor, ve, çünkü "tüm evrenin bütün tarihî devirdeki durumunu" örnek olarak alacak yerde, "tamamile müstesna bir durumda bulunan küçük İngiltere"yi "örnek" diye alıyor, diyor. Bu "tüm evren" in ne olduğunu "Eğitim ve öğretimin tarifi ve ilerlemesi" (1862) makalesi bize öğretiyor. "Doğu dediğimiz ne varsa" hepsine dayanarak, tarihçilerin, ilerleme "insanlığın genel kanunu" olacaktır, fikrini çürütüyor.

Tolstoyculuğun gerçek tarihî muhtevasile temsil ettiği şey, işte asıl doğulu, Asya'lı ideolojisidir. Tolstoy'cu düşüncedeki keşişlik te, kötülüğe zor kullanarak karşı gelmeme de, derin bir karamsarlık edası da, "her şey yokluktur, her şey maddî yokluktur" *(Hayatın manası,* s. 52) kanısı da, "her şeyin esası olan"

"Ruha" inanmak ta hep buradan gelir. *Kreutzer'e Sonat* (31) adlı eserinde : "Kadınların kurtuluşu üniversitelerde, Parlamentolarda olmaz, yatak odasında olur" demekle, 1862'de yazdığı bir makalede de "üniversiteler hayatta yerini bulamıyan, eski çevrelerinden boşuna çekip alınmış, hasta ve marazlı birtakım liberaller yetiştirmekten başka bir şey yapmıyor, halk bu adamları ne yapsın?" (Tolstoy, *Toplu Eserleri,* C. IV, s. 136 - 137) diye ilân etmekle, Tolstoy bu ideolojiye sadık kalmaktadır.

Eski rejim tamamile "altüst olup" ta, bu eski rejim zamanında yetişmiş, ve ana sütü ile birlikte, bu rejimin prensiplerini, alışkanlıklarını, geleneklerini, inançlarını da emmiş olan kitlenin, "kendine çeki düzen veren" yeni rejimin *ne* olduğunu, bu yeni rejime *hangi* sosyal kuvvetlerin "çeki düzen verdiğini", ve "şiddetli değişikliklere" uğrayan devirlere has, özellikle, hatsiz hesapsız hastalıklardan *hangi* sosyal kuvvetlerin ve nasıl kendisini kurtarabildiğini anlamadığı, anlıyamadığı bir devirde mutlaka ortaya çıkan şey, ideolojik karamsarlıktır, kötülüğe zor kullanarak karşı gelmemektir, "Ruh" tan yardım ummaktır.

İşte 1862 - 1904 devresi de, Rusya'da şiddetli değişiklik devriydi: Eski durum herkesin gözünde, bir daha dirilmemek üzre, yıkılıp gitmiş, yenisi de ancak kendine çeki düzen vermekte bulunmuştu; oysa, bu değişikliği yapan sosyal kuvvetler, türlü alanlarda halk kitlesinin açık bir eylemi ile ancak 1905'te ilk defa geniş çapta, millî çapta kendini göstermişti. Rusya'daki 1905 olaylarının ardından, Tolstoy'un 1862'de "hareketsizliği" nden dem vurduğu işte o Doğu devletlerinde buna benzer olaylar patlak verdi. 1905 yılı doğulu "hareketsizliği" nin sona ermesinin başlangıcını işaretler. İşte asıl bunun içindir ki, bu

(31) Tolstoy'un 1888'de yazılmış olup, cinsî aşkın evlilik için yıkıcı bir sebep olduğunu göstererek, bekâretin erdemlerini göklere çıkaran bu eseri Süreyya Sami tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Hilmi Kitabevi tarafından yayınlanmıştır (çev.) .

yıl Tolstoy'culuğa tarihî bir son, Tolstoy doktirinini doğurmuş ve doğuracak bütün o devre bir son vermiştir. O devirde Tolstoy'culuk ne bir ferdî olgu, ne de orijinal olmak hevesi olarak doğmuş; belki, aslında, milyonlarca insanın belli bir zaman fasılasında içinde bulundukları yaşama şartlarının ideolojisi olarak doğmuştur.

Tolstoy'un öğretisi, hiç hilâfsız, hayalci muhtevası ile de kelimenin tam manasile gericidir. Ama, bundan hiç te bu doktirin sosyalist değildir manası, bu doktirin ileri sınıfların eğitim ve öğrenimi için değerli malzemeler verebilecek birçok tenkit unsurlarını ihtiva etmiyor, manası çıkarılamaz.

Sosyalizmden sosyalizme fark var. İstihsal tarzı kapitalist olan her memlekette burjuvazinin yerini alacak sınıfın ideolojisini ifade eden bir sosyalizm vardır, bir de burjuvazi tarafından yeri alınan sınıfların ideolojisine uygun düşen bir sosyalizm vardır. Meselâ, derebeylik sosyalizmi bu sonuncu sosyalizm kategorisinde yer alır, ve *böyle* bir sosyalizmin niteliği ile, öteki sosyalizm çeşitleri Marx tarafından tarif edileli altmış yıldan fazla oluyor.

Başka bir şey daha var. Tolstoy'daki tenkitçi unsurlar Tolstoy'un hayalci doktirinine has tenkitlerdir, tıpkı birçok hayalci sistemlerin tenkitleri gibi. Ama, Marx'ın bu konudaki derin görüşünü unutmamalı : Hayalci sosyalizmdeki tenkitçi unsurların önemi "tarihî gelişmenin aksi yöndedir" (32). Yeni Rusya'ya "çeki düzen veren" ve bugünkü sosyal kötülükten kurtuluş çarelerini getiren sosyal kuvvetlerin faaliyeti geliştikçe, bu faaliyet iyice belli bir nitelik kazanır, tenkitçi ve hayalci sosyalizm de "bütün pratik manasını ve bütün nazarî doğruluğunu ve haklılığını kaybeder".

Tolstoy'culuğun gerici ve hayalci çizgilerine *rağmen,* Tolstoy doktirininin tenkitçi unsurları, bundan yirmi beş yıl önce, pratikte halk tabakalarına bazan faydalı olabilmiştir. Meselâ,

(32) Marx-Engels, **Komünist Partisi Bildirisi,** Paris. Editions Sociales. 1956, s. 59.

son beş on yılda iş başkalaştı; çünkü, tarihî gelişme 1880 yılından XIX. yüzyılın sonuna kadar ileri doğru büyük bir adım attı. Yukarıda sözü edilen bir sıra olaylar günümüzde "doğulu" hareketsizliğine son verdikten sonra, dar sınıf ve egoist sınıf menfaatları manasında gerici olan *İleri Adımlar* şuurlu gerici fikirlerini günümüzde liberal burjuvazi içinde geniş çapta yaydıktan sonra, bu fikirler "tasfiyeci" akımı doğurmak suretile, birtakım sözde marksçıların bir kısmına da bulaştıktan sonra, Tolstoy'un doktirinini her idealleştirme, bu düşünürün "kötülüğe zor kullanarak karşı gelmeme" fikrini, "Ruh" a başvurmalarını, "kendini manevî bakımdan mükemmelleştirmeden" medet ummalarını, "vicdan" ve "evrensel aşk" doktirinini, keşişlik ve hareketten vazgeçme vaazlarını, vb. her haklı gösterme ya da yumuşatma teşebbüsü artık bugün doğrudan doğruya ve son derece zararlıdır.

"Lenin, *Tolstoy ve zamanı,* ds. *Yıldız* (Zvezda), 22 Ocak (4 Şubat) 1911; Lenin,*Eserler,* C. XVII, s. 29 - 33."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EKİM 1917 İNKILÂBI ve KÜLTÜR MESELELERİ

1

Sosyalist İnkılâp bir kültür İnkılâbı yapılmasını gerektirmektedir.

I

Yeteri kadar kültürlü olmıyan bir memlekette sosyalizmi kurmak istemekle, manasız bir işe giriştiğimizi hasımlarımız bize birçok defalar söylemişlerdir. Ama, şunda yanılmışlardır: Biz nazariyenin (ve bilgiçlik taslıyanların) kurallarına hiç kulak asmayıp, işin öbür ucundan başladık, bizdeki siyasî ve sosyal değişiklik kültür değişikliğinden önce oldu. Şimdi de, her şeye rağmen, bu kültür İnkılâbı ile karşı karşıyayız.

Tamamile sosyalist bir memleket olmak için bu kültür İnkılâbı şimdi bize yeter, ama bu kültür İnkılâbı karşımıza, hem asıl kültür soyundan (çünkü, biz okuma yazma bilmiyoruz), hem de maddî soydan (çünkü, kültürlü olabilmemiz için, maddî istihsal vasıtalarının belli bir gelişme seviyesine varması, belli bir maddî temel bulunması lâzımdır) inanılmaz birtakım güçlükler çıkarmaktadır.

"Lenin, *Kooperatifleşme,* 6 Ocak 1923; *Pravda, 27* Mayıs 1923; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 435."

II

Sosyalizmi kurmak için, belli bir kültür seviyesi (bu belli "kültür seviyesi" nin ne olduğunu hiç kimse söyliyemez; çünkü, bu seviye Batı Avrupa devletlerinin hepsinde birbirinden farklıdır) lâzımsa, bu belli seviyenin ilk basamaklarını tırmanmakta niye önce inkılâpçı yoldan giderek işe başlamıyalım, *sonra* da, işçi ve köylü iktidarına, Sovyet rejimine dayanıp, öteki halklara yetişmek için ileri atılmıyalım.?

"Lenin, *İnkılâbımız hakkında: Suhanof'un Notlar'ı münasebetile* 16 Ocak 1923; *Pravda,* 30 Mayıs 1923; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 438."

2

Sosyalizm ancak eldeki malzeme ile kurulur

I

Sosyalist Rusya'nın kuruluşu bilmem hangi yeni insanların eseri olabilir, diye düşünen hayalcilerden değiliz, biz eski kapitalist âlemin bıraktığı malzemeyi kullanıyoruz. Geçmişin insanlarını yeni şartlar içine sokuyor, bunları münasip bir kontrole tâbi tutuyor, işçi sınıfının uyanık gözcülüğü altında bulunduruyor ve bunları bizce lüzumlu çalışmayı yapmağa zorluyoruz. Kalkınma ancak böyle olabilir. Burjuva dünyasının bize bıraktığı malzemelerle bir bina yapmak elinizden gelmiyorsa, hiç bir şey kuramıyacaksınız demektir;öyleyse, siz komünist değilsiniz, boş laflar eden birtakım lafebelerisiniz. Sosyalist binayı kurmak için, ilimden, teknikten ve genellikle, kapitalist Rusya'nın bize bıraktığı her şeyden tamamile yararlanmak şarttır.

"Lenin, *Halk Komiserleri Kurulunun dış ve iç siyaseti hakkında rapor,* Petrograd Sovyetinin 12 Mart 1919 günkü oturumu; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 5 - 6."

II

Eski hayalci sosyalistler sosyalizmin ancak başka insanlar vasıtasile kurulabileceğini, önce iyi, temiz, iyi okumuş insanlar yetiştireceklerini, sonra da sosyalizmi bunlar vasıtasile kuracaklarını tasavvur etmişlerdi. Biz buna her zaman gülmüş, ve bunun çocuk oyuncağı, sosyalizmin yapmacık olanlarına has bir eğlence olduğunu, ama ciddî bir siyaset olmadığını söylemişizdir.

Biz kapitalizm tarafından eğitilmiş, kapitalizm tarafından ahlâkı bozulmuş, kötüye götürülmüş, ama buna karşılık, mücadele için yine kapitalizm tarafından bilenmiş insanlar vasıtasile sosyalizmi kurmak istiyoruz. İşçiler içinde öyle bilenmiş olanları vardır ki, herhangi bir ordunun yüklendiği fedakârlıkların bin kat daha fazlasına katlanacak kabiliyettedirler. Ezilmiş, cahil, dağınık milyonlarca köylü var ki, işçi sınıfı hünerli bir taktik kullandığı takdirde, mücadelede bunlar bu sınıf etrafında toplanabilirler. İçlerinde tamamile burjuva görüşlerini benimsemiş ilim ve teknik uzmanları, burjuva şartları içinde yetişmiş askerlik uzmanları da vardır. Yine de talihliymişler ki, toprak sahiplerinin, sopa altında inlemenin, derebeylerin şartları içinde değil, burjuva şartları içinde yetişmişler. İktisat alanında ise, mühendislerin, ziraat mühendislerinin, ustaların hiç biri gökten düşmemiş, hepsi de hâkim sınıftan gelmişlerdir! Makinadan gelme herşeyden yoksun işçi, sabandan gelme köylü ne Çar Nikola devrinde, ne de Amerika Cumhurbaşkanı Wilson devrinde üniversite öğrenimi yapabilirdi. İlim ve teknik zengin, varlıklı kimselerin harcıydı. Kapitalizm ancak bir avuç insana kültür verir. Biz de sosyalizmi işte bu kültürle kuracağız. Elimizde başka bir malzeme yok. O masaldan hoşlansak ta, limonluklarda yetiştirilmiş insanlarla değil, kapitalizmin bize bıraktığı malzeme ile hemen, hiç durmadan sosyalizmi kurmak istiyoruz. Elimizde burjuva uzmanlar var, başka şey yok. Elimizde yapı yapacak başka şey, başka tuğla yok. Sosyalizm zaferi kazanmalıdır, hem sosyalist bizler ispat edeceğiz ki, sosya-

lizmi bu tuğlalarla, bu malzeme ile kurabilecek, sosyalist toplumu az buçuk bu kültür sahibi işçilerle, burjuva uzmanlarla kurabilecek kabiliyette insanlarız.

Sosyalist toplumu bu malzeme ile kuramıyorsanız, o halde siz de boş laf eden geveze insanlarsınız.

Meselenin dünya kapitalizminin tarihî mirası tarafından nasıl ortaya konduğunu görüyorsunuz! İktidarı elimize aldığımız zaman, Sovyet idare cihazını kabul ettiğimiz zaman, somut olarak göze alacağımız güçlük işte buydu !

Bu, meselenin daha yarısı, daha en büyük yarısıdır. Sovyet idare cihazının manası şudur : Emekçiler öyle bir şekilde birleştirilmişler ki, bunların kitle birliğinden doğan ağırlık kapitalizmi ezmektedir. Netekim, kapitalizmi ezmişlerdir de. Ama, kapitalizmin ezilmesile iş bitmez. Kapitalizmin bıraktığı bütün kültürü almak ve sosyalizmi bu kültürle kurmak ister. İlmin, tekniğin, bilgilerin, sanatın hepsini almak ister. Bunu yapmadıkça, sosyalist toplum hayatını kuramayız. Hem bu ilim, bu teknik, bu sanat ta uzmanların elinde, uzmanların kafasındadır.

> "Lenin, *Sovyet iktidarının elde ettiği başarılar ve karşılaştığı güçlükler,* Mart - Nisan 1911'de yayınlanan broşür; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 51 - 52."

III

Hayalî ya da iş için özel olarak yetiştireceğimiz insan malzemesile değil, kapitalizmin bize miras bıraktığı şeylerle sosyalizmi kurmağa başlıyabiliriz (ve başlamalıyız). Bu elbette ki, güç bir iştir, ama meseleyi büsbütün başka bir tarzda ele almak o kadar az ciddî görünüyor ki, bunun lafını etmeğe bile değmez.

> "Lenin, *Komünizmin Çocukluk Hastalığı: Solculuk,* Nisan - Mayıs 1920; Lenin, *Eserler,* C. XXXI, s. 32."

3

Burjuva aydınları ve Sosyalist İnkılâp

I

Yıllarca süren bir savaşta ordular ve halk kitleleri *vahşiliğe dönmesin,* hiç aklın alacağı şey mi bu? Elbette ki, değildir. Uzun süren bir savaşın çaresiz bu türlü sonuçları olacaktır. "Cıgara tabakası içine girmiş adamlar" (1) ımız, burjuva aydınlarımız, kendilerine "sosyal-demokrat" ve "sosyalist" adını takmış olan şu ıslanmış tavuklar burjuvazi ile ağız birliği edip, mücadele tedbirlerinden doğan kaçınılması imkânsız vahşilikleri ya da canavarlıkları, İnkılâbın sırtına yüklemektedirler. Oysa, bu vahşiliği emperyalist savaşın yarattığı ve uzun bir mücadeleye, bir sıra gaddarca bastırma hareketlerine girişmeden, hiç bir İnkılâbın savaştan doğmuş *bu türlü* sonuçlardan kurtulamıyacağı gün gibi aşikârdır.

Aydınlar işçi sınıfı İnkılâbını ve ezilen başka sınıfların İnkılâbını "nazarî olarak" kabul etmeğe hazırdırlar. *Yeni Hayat* (2), *İleri* (3) ya da *Halkın Davası* (4) nın, yapmacık tatlı dilli yazarları bu İnkılâp, dört yıl sürüp halkları boğazlayan emperyalist savaşın kanlarile sulanmış bir toprak üstünde, bu boğazlaşmada vahşi hale gelmiş, işkence edilmiş, kurban edilmiş milyonlarca insan arasında doğup büyümesin, yalnız gökten düşsün isterler.

---

(1) Anton Çehof'un bir hikâyesine ima ediliyor. Bu hikâyede yazar hayatın güçlüklerinden kurtulmak için kendini bir cıgara tabakası içine koymuş gibi yapan bürokratı tasvir eder.

(2) **Yeni Hayat** (Novaya Jizn) Gorki'nin yazı yazdığı enternasyonalci sosyal - demokrat gündelik gazete.

(3) **İleri** (Vperiod, 1917-1918) menşevik gazetesi.

(4) **Halkın Davası** (Diyelo Naroda) 1917-1918 yıllarında yayınlanan inkılâpçı-sosyalist gazete.

İnkılâbın bir doğuma benzetilmesi lâzım geldiğini işitmişler ve bunu "nazarî olarak" kabul etmişlerdir, ama harekete geçmek zamanı gelince, ödlekçesine korkmuşlar, ve zavallıcıklar burjuvazinin işçi sınıfının ayaklanmasına karşı giriştiği kudurgan saldırılardan sızlanmayı bırakmışlardır. Edebiyattaki doğum tasvirini ele alalım: Meselâ, Emile Zola *Yaşamak Zevki* (5) ya da Veraseyef (6) *Bir Hekimin Notları* adlı eserlerinde doğumun bütün ıstıraplarını, bütün dehşetlerini tasvir etmek istemişlerdir. İnsanın doğumu kadını kanlar içinde yatan, yarı ölü, sancılardan dehşete düşmüş, işkence içinde kıvranan, kurban edilmiş bir et yığını haline getiren bir fiile bağlıdır. Ama, aşkta, doğurduğu sonuçlarda, kadının anne haline gelişinde yalnız *bunu* gören bir "kişi" yi insan adına selâmlıyacak kimi bulabilirsiniz ? *Bu* yüzden, aşktan ve çocuk doğurmaktan vazgeçecek kim vardır ?

"Lenin, *Kehanet savurmak,* ds. *Pravda,* 2 Temmuz 1918; Lenin, *Eserler,* C. XXVII, s. 458 - 459."

II

Biz her zaman teşkilâtçıydık ve şeftik, her zaman da biz kumanda ettik - dünkü köle sahipleri ve bunların aydın memurları böyle düşünür ve söylerler -, bugün de yine öyle kalmak

(5) Emile Zola'nın **Yaşamak Zevki** adlı romanı Hamdi Varoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır (çev.).

(6) V. V. Veraseyef (1867-1945) asıl mesleği hekim olan yazar. İlk hikâyelerinde popülizmin buhranını ve köylülerin sefaletini göstermiştir (Lenin, onun **Lizar** adlı hikâyesine ima ediyor). **Bir Hekimin Notları** (1901) ında ise, Veraseyef çarlık Rusya'sının sosyal şartlarını, **Savaşa** (1907) da kendisinin de yakından şahit olduğu Rus - Japon Savaşını tenkit etmiş, başka eserlerinde marksçılığa ve inkılâpçılara saygı göstermiştir. Bu üstünlükleri kendisini zamanındaki realizmin en iyi temsilcilerinden biri haline getirmiştir. Veraseyef, 1917 Ekim İnkılâbından sonra yazdığı romanlarda aydınların sosyalizme doğru tekâmül edişlerini ve Sovyet hayatının bazı yüzlerini tasvir etmiştir.

isteriz; biz "halka", işçilere, köylülere boyun eğmiyeceğiz, tâbi olmıyacağız, bilgimizi para kesesine ait imtiyazların savunma âleti, sermayenin halk üstündeki hâkimiyet vasıtası haline getireceğiz.

Burjuvalar ve burjuva aydınlar böyle söylüyorlar, böyle düşünüyorlar, böyle hareket ediyorlar. Bunların niçin böyle davrandıkları, *hasis menfaatları* ile izah edilebilir: Gogol tarafından tasvir edilen derebey toprak sahiplerinin asalakları ve gammazları da, papazlar da, kâtipler de, memurlar da, Biyelinski'den nefret eden "aydınlar" da toprak köleliğinin ortadan kalkmasını pek "güçlükle" kabul etmişlerdi.. Ama, sömürenlerin de, aydın uşaklarının da davası kaybedilmiş bir davadır. İşçiler ve köylüler bunların mukavemetini - ne yazık ki, bugüne kadar, pek sağlam, pek azimli, pek amansız denmiyecek bir şekilde - kırdılar ve *kıracaklar da.*

Sosyalist İnkılâbın emekçilere yüklediği - kelimenin tarihî ve evrensel manasile - gerçekten kahramanlık istiyen o engin teşkilât görevini "basit halk", "basit" işçiler ve köylüler başaramıyacaklardır, diye düşünüyor bunlar. Kapitalistlere ve kapitalist devlete hizmet etmeğe alışmış olan aydınlar "biz olmadan hiç bir şey yapamazsınız" diye avunuyorlar. Bunların hesapları doğru çıkmayacak: Kültürlü insanlar, daha şimdiden halk tarafına, emekçiler tarafına geçerek, sermayeye uşaklık edenlerin mukavemetini kırarak üstünlük kazanmağa başlamışlardır. Teşkilâtlanma kabiliyetlerine gelince, köylülerde ve işçi sınıfında bu kabiliyetlerin türlüsü vardır, ve bu kabiliyetler kendi şuuruna varmağa, uyanmağa, canlı ve yaratıcı büyük bir çalışmaya doğru koşmağa, sosyalist toplumu kurmak görevini bağımsız bir tarzda ele almağa başlamaktadırlar.

"Lenin, *Yarışmayı nasıl teşkilâtlandırmalı*? 7 - 10 ocak, 1918; Lenin, *Eserler*, C. XXVI, s. 369 - 370."

III

Biliyorsunuz ki, sosyalizm ancak büyük kapitalizmin kültüründen kalma unsurlarla kurulabilir, aydınlar da bu unsurlardandır. Bunlara karşı amansızca mücadele etmeğe bizi zorlıyan komünizm değil, bizi bütün "demokratlar" dan ve burjuva demokrasisine tutkun olanlardan ayıran şey olayların gidişidir. Bugün sosyalist olmıyan, hiç bir zaman komünist olmıyacak olan, ama şimdi olayların objektif gidişi, ve kuvvetler arasındaki münasebet tarafından bize karşı tarafsız bir tavır takınmağa, bizimle iyi komşuluk etmeğe zorlanan bu aydınlardan sosyalizm lehine yararlanabiliriz. Aydınlara dayanmak meselesine gelince, hiç bir zaman böyle bir işe kalkışmayacağız, biz işçi sınıfının öncülerine, bütün işçileri ve bütün yoksul köylüleri peşinden sürükliyen bu öncülere dayanacağız. Komünistlerin partisinin bundan başka dayanağı olamaz.

"Lenin, *Mücadeleci Moskova bolşeviklerinin 27 Kasım 1919 tarihli oturumu : işçi sınıfı ile küçük burjuva demokrasisi arasındaki münasebet;* Lenin, *Eserler,* C. XXVIII, s. 193."

IV

Sovyet iktidarı devrinde, Partinize ve Partimize, işçi sınıfının Partisine birçok aydın sızmaktadır. Bunlar Sovyet devleti idaresine de, mahkemelere de sızacaklardır. Çünkü, sosyalizm ancak kapitalizm tarafından yaratılan malzeme ile kurulabilir; elde başka malzeme yoktur. Burjuva aydınları ne sürülebilir, ne de yok edilebilir. Bunları yenmek, değiştirmek, yeniden şekillendirmek, yeniden eğitmek ister. Tıpkı işçileri de yeniden eğitmek gerektiği gibi. Çünkü, işçileri bir mucize ile, Meryem Ana'nın telkini ile, bir parola ile, bir kararla, bir emirname ile küçük burjuva peşin hükümlerinden bir hamlede kurtarmak mümkün değildir. İşçileri işçi sınıfı diktatörlüğü temeline dayanan

uzun vaadeli bir mücadele ile yeniden eğitebiliriz. Kitleler üstündeki burjuva etkilerini ortadan kaldırmanın biricik yolu budur.

"Lenin, *Komünizmin çocukluk hastalığı: Solculuk,* Nisan Mayıs 1920; Lenin, *Eserler,* C. XXXI, s. 94."

4

Sosyalizm ve millî mesele

I

Her millî kültürde, pek az da gelişmiş olsa, halkçı sosyalist birtakım kültür unsurları vardır. Çünkü, *her* millette emekçi ve sömürülen kitle vardır. Bunların yaşama şartları mutlaka halkçı ve sosyalist bir ideoloji doğuracaktır. Ama *her* millette bir burjuva kültürü (ve, çoğu zaman, gerici ve papaz taraftarı bir kültür) de vardır; bu kültür yalnız "unsurlar" şeklinde değil, *hâkim* kültür şeklinde yaşar. İşte onun için, "millî kültür", genellikle, toprak sahiplerinin, papazların, burjuvazinin kültürüdür. Marksçı için temel ve ilkel olan bu hakikati Bund Partisi (7) nin üyesi karanlık bırakmış, kendine göre konuşmağa başlamış; yani, gerçekte, sınıfları birbirinden ayıran uçurumu meydana çıkaracak ve gösterecek *yerde,* bunu okuyucudan gizlemiştir. Bund Partisinin üyesi, *aslında,* sınıflar dışında millî bir kültür bulunduğu inancını yaymakta büyük menfaati olan bir burjuva gibi davranmıştır.

"Demokrasinin ve dünya işçi hareketinin uluslararası kültürü" parolasını ilân etmekle, biz *her* millî kültürden *yalnız* halkçı ve sosyalist unsurları almış, *her* milletin burjuva kültürüne, milliyetine karşılık olarak, *hiç kısmadan* ve *yalnız* bu unsurları almış oluyoruz. Dillerin eşitliğini ya da kendi "millî"

(7) Bund Partisi denilen Yahudi Sosyal - Demokrat Partisi'nin üyesi Liebman kastediliyor.

burjuvazisine karşı kendi giriştiği kalem tartışmasını kendi ana dilinde yürütmek, "millî" köylüler ve küçük burjuva arasında papaz aleyhtarı ya da burjuva aleyhtarı fikirleri kendi dilinde yaymak zorunluğunu ne bir demokrat, pek haklı olarak, ne de bir marksçı inkâr edebilir. Söylemeğe lüzum yok, Bund Partisi'nin üyesi itiraz edilebilecek şeyi, yani meselenin esasını bu tartışılmaz hakikatların yardımile gizlemektedir.

Marksçılar millî kültür parolasını dolaylı ya da dolaysız olarak ifade edebilirler mi ifade edemezler mi, ya da marksçılar millî kültür parolası *karşısına* bütün dillerde, mahallî ve millî her özelliğe "uyarak", işçi *enternasyonalciliğ*inin parolasını çıkarmalı mıdırlar çıkarmamalı mıdırlar? Bunu bilmek söz konusudur.

"Millî kültür" parolasının manası, filan ya da falan aydının bu parolayı "enternasyonal kültürü de içine alacak tarzda" "yorumlamak" vaadi ile ya da iyi niyetile tayin edilmemiştir. Çocukça bir sübjektifçilik olur bu. Millî kültür parolasının manası belli bir memleketin bütün sınıflarile, bütün dünya memleketlerinin objektif münasebeti tarafından tayin edilmiştir. Burjuvazinin millî kültürü bir *olaydır* (hem de tekrar ediyorum, burjuvazi her yerde pazarlardan toprak sahipleri ile ve papazlarla birlikte geçer). Burjuvazi milliyetçiliği, işçileri burjuvazinin peşinden sürüklemek için uğraşıp bunları aptallaştırmağa, sersemleştirmeğe, parçalamağa çalışmaktadır. Yaşadığımız devrin en esaslı olayı işte budur.

"Lenin, *Millî mesele üstünde tenkitçi düşünceler,* ds. *Eğitim* (Prosveşçenye) (8) dergisi, Ekim 1913; Lenin, *Eserler,* C. XX, s. 8 - 9."

---

(8) Sen-Petersburg'ta yayınlanan aylık marksçı dergi. Lenin'in makalesi derginin Ekim, Kasım, Aralık 1913 sayılarında ve V. İlin imzasile yayınlanmıştır. Yukarıdaki parçayı kitabımızın "Ekim 1917 İnkılâbı ve kültür meseleleri" bölümüne alışımızın sebebi şudur: Lenin bu yazıda Ekim 1917 İnkılâbının milliyetler ve millî kültür siyasetinde uyguladığı prensipleri tarif etmiştir.

II

Bütün millî - sosyalistlere diyeceğiz ki: Çağdaş her millet içinde iki millet vardır. Her millî kültürün içinde iki millî kültür vardır. Purişkeviç, Guçkof ve Struve'lerin Büyük Rus kültürü yanında, Çernişevski'nin ve Plehanof'un adlarile nitelendirilen bir Büyük Rus kültürü daha vardır. Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Yahudilerde, vb. iki kültür bulunduğu gibi, Ukrayna'da da iki kültür vardır. Ukrayna işçilerinin çoğu Büyük Rus kültürünün etkisi altında bulunuyorsa da, biliyoruz ki, papazların ve Büyük Rus burjuvalarının kültüründen gelme fikirler yanında, Büyük Rus demokrasisinden ve sosyal-demokrasisinden gelme fikirler de etkisini göstermektedir. Birinci cinsten olan "kültür" aleyhinde mücadele eden Ukraynalı marksçı bunu her zaman ikinci cins kültürden ayıracak ve işçilere diyecektir ki: "Şuurlu her Büyük Rus işçisi ile, bunun edebiyatı ile, fikir âlemi ile her temas imkânını yakalamak, bundan bütün kuvvetimizle yararlanmak, bunu sağlamlaştırmak şarttır. Ukrayna işçi hareketinin *de,* Büyük Rus işçi hareketinin de temel menfaatları bunu gerektirmektedir."

Büyük Rus zalimlerine karşı beslediği *pek tabiî ve meşru* olan kin ve nefretin birazcığını olsun, hatta kaygısızlık edip, Büyük Rus işçilerinin davasına ve işçi kültürüne de sıçratan Ukraynalı marksçı, bunu yapmakla, burjuva milliyetçiliği bataklığı içine dalmış olur. Tıpkı bunun gibi, Ukraynalıların halkça eşit olmasını ya da bağımsız devlet kurmak *haklarını* aramayı bir dakikacık olsun unutan her Büyük Rus marksçı da yalnız burjuva milliyetçiliği bataklığına dalmakla kalmıyacak, Yüz - Kara'ların milliyetçiliği bataklığına da sürüklenmiş olacaktır.

"Lenin, *Millî mesele üstünde tenkitçi düşünceler,* ds. *Eğitim* (Prosveşçenye), Ekim 1913; Lenin, *Eserler,* C. XX, s. 16."

5

Sovyetler Birliği iktidarının milli siyaseti

Kapitalizm devrinde zalim rolü oynamış milletlerden olan işçilerin zulüm görmüş milletlerin (meselâ, Büyük Rus'lardan, Ukraynalılardan, Polonyalılardan zulüm görmüş Yahudilerin, Tatar'lardan zulüm görmüş olan Başkırt'ların, vb.) millî duygusu ile ilgili konuya özel bir dikkat göstermeleri lâzımdır. Bu işçiler yalnız fiili bir eşitliğin kurulmasına yardım etmekle kalmamalı, kapitalizm devrinden miras kalma güvensizlik ve bir kenara itilme duygularının bütün izlerini silmek için zulüm görmüş milletler emekçi kitlelerinin dili ve edebiyatının gelişmesine de yardım etmelidirler.

"Lenin, *Rus Komünist Partisi'nin program taslağı*, Mart 1919; Lenin, *Eserler*, C. XXIX, s. 107."

6

Kurtuluşa kavuşmuş halk çok büyük yaratıcı kuvvetler doğurur

Emekçiler kitlesinden fışkıran kuvvetlerin zenginliğini, büyük bir devletteki emekçi komünlerin çeşitliliğini, bugüne kadar kapitalistlerin emirlerini hiç itiraz etmeden yerine getiren insanlar olarak çalışmış aydın kuvvetleri, sosyalist toplumdan fışkıran ve bu toplumun teşkilatile gelişebilen kuvvetlerin neler olduğunu, kapitalist rejim tarafından ezildiğimiz için, bugün doğru olarak tasavvur bile edemiyoruz. Bizim görevimiz bu kuvvetlerin önündeki yolu sadece düzeltmekten ibarettir. Hükümetimiz yarışmayı teşkilâtlandırmak görevini - devleti idare edecek Sovyet prensiplerini uygulamak şartile, toprak, fabrika, vb. özel mülkiyetini kaldırmak şartile - üstüne alacak olursa,

bunun sonuçları mutlaka kendini gösterecek, biz de kuruluşun bundan sonraki şekillerini kabul ettirebileceğiz.

"Lenin, *Sovyet iktidarının bugünkü görevleri,* 28 Mart 1918 tarihli müsvedde; Lenin, *Eserler,* C. XXXII, s. 182."

7

Kültür kazancı

I

Vaktile, bütün insan zekâsı, bütün insan dehası tekniğin ve kültürün bütün nimetlerini yalnız bir kısım insanlara vermek için, bir kısmını da lüzumlu olan öğretimden ve fikrî gelişmesinden yoksun etmek için yaratırdı. Tekniğin bütün hârikaları, kültürün bütün kazançları, şimdi, tüm halkın olacak, ve bundan sonra, insan zekâsı, insan dehası bir daha zorbalık vasıtaları, sömürme vasıtaları olmıyacak. Bunu biliyoruz: Bu büyük tarihî görev uğrunda insanın çalıştığına, bütün gücünü kuvvetini verdiğine değmez mi? Emekçiler devlere yaraşan bu tarihî görevi yerine getireceklerdir; çünkü, İnkılâbın, yeniden doğuşun ve yenileşmenin uyuyan büyük kuvvetlerini içlerinde taşımaktadırlar.

"Lenin, *Sovyetlerin III. Panrus Kongresi kapanış söylevi,* 31 Ocak 1918; Lenin, *Eserler,* C. XXVI, s. 436 - 437."

II

Demek ki, siyasî kültürün, siyasî öğretimin hedefi, yalanı, peşin hükümleri yenebilecek emekçi kitlelerinin eski durumu yenmelerine ve kapitalistler olmadan, sömürenler olmadan, toprak sahipleri olmadan devleti kurma işinin hakkından gelmelerine yardım edebilecek gerçek sosyalistleri eğitmektir. Peki, bu nasıl yapılabilir? Bu ancak öğretim ustaları burjuvaziden

miras olarak aldıkları bilgilerin tümünü sindirdikten sonra olabilir. Bu olmadan, sosyalizmin bütün kazançları imkânsız hale gelir, bunları düşünmek bile boş bir şey olur.

"Lenin, *Millî Eğitim eyalet ve mıntaka hizmetleri siyasî öğretim emekçileri Panrus konferansında verilen söylev,* 3 Kasım 1920; Lenin, *Eserler,* C. XXXI, s. 343 - 344."

III

Fatih olan halk yenilen halktan daha kültürlü ise, kendi kültürünü buna zorla kabul ettirir; bunun aksi olursa, yani yenilen halk fatih halktan daha kültürlü ise, yenilen halkın kendi kültürünü fatihe zorla kabul ettirdiği olur. Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkentinde buna benzer bir şey olmadı mı? 4.700 komünist (adeta koca bir tümen, hem de komünistlerin en iyileri) burada yabancı bir kültüre tâbi olmuş gibi görünmüyor mu? Şüphesiz, yenilenlerin büyük bir kültüre sahip oldukları sanılabilir. Hiç böyle bir şey yok. Bunların acınacak, zayıf bir kültürleri var, ama yine de öyleyken bizim kültürümüzden daha büyük. Ne kadar yoksul, ne kadar acınacak olursa olsun, bu kültür bizim mücadeleci sorumlu komünistlerimizin kültüründen yine de büyüktür. Çünkü, bizim mücadeleci sorumlu komünistlerimiz idare etmek ilmine yeteri kadar sahip değildirler.

"Lenin, *Rus Komünist Partisi'nin XI. Kongresine sunulan Merkez Komitesi raporu,* 27 Mart 1922; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 258 - 259."

IV

Biz işçi kültürü üstünde ve bu kültürün burjuva kültürü ile münasebetleri üstünde gevezelik ederken, olaylar bizdeki durumun, burjuva kültürü için bile, pek parlak olmadığını gösteren birtakım rakamlar vermektedir. Okuma yazma bilmemeyi

tasfiye işinde daha çok gerideymişiz ve hatta çarlık devrine (1897) nispetle ilerlememiz bile çok ağırmış. Bunun böyle olacağı belliydi. "İşçi sınıfı kültürü" göklerinde uçanları ciddî bir uyarma ve bir yerme bu. Batı Avrupa'daki alelâde bir medenî devlet seviyesine varmak için bizi henüz hangi ilkel ve inatçı çalışmaların beklediğini gösteriyor bu. İşçi sınıfının kazançları temeli üstünde gerçekten belli bir kültür seviyesine yükselebilmemiz için, bizi şimdi hangi yoğun çalışmanın beklediğini gösteriyor bu.

...Öğretmeni elverişli bir seviyeye yükseltmek işi ile ya kaygılanmıyoruz, ya da yeteri kadar kaygılanmıyoruz. Öğretmen elverişli bir seviyeye yükseltilmedikçe, ne işçi sınıfı, hatta ne de burjuva kültürü olur, hiç bir kültür olmaz. Söz konusu olan şey, yarı - Asyalı kültür eksikliğidir; bugüne kadar hâlâ bundan kurtulamadık, ciddî çaba göstermezsek bundan bir türlü kurtulacağımız da yok. Oysa, bundan kurtulmak imkânına sahibiz. Çünkü, halk kitleleri hiç bir yerde gerçek kültürle bizde ilgilendiği kadar ilgilenmemiş, bu kültürün meseleleri hiç bir yerde bizde ortaya konduğu kadar esaslı ve tutarlı bir şekilde ortaya konmamış, devlet iktidarı hiç bir yerde, hiç bir memlekette bizde olduğu gibi kültür eksikliğini harikulade bir şekilde anlamakla kalınayıp, herşeyden önce okuma yazma öğrenmek gerektiğini kitle halinde anlıyan işçi sınıfının elinde değildir; işçi sınıfı durumunu düzeltmek için hiç bir yerde bizde gösterdiği kadar fedakârlık göstermemiştir yeni fedakârlıklar etmeğe hazır değildir.

"Lenin, *Günce sayfaları,* 2 Ocak 1923; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII. s. 422 - 423."

V

Oysa, geçirdiğimiz bu ilk beş yıl içimizde oldukça kuvvetli bir güvensizlik ve şüphecilik uyandırdı. Meselâ, işe gerçek bir burjuva kültüründen başlamak bize yeterdi, işe burjuva öncesi

kültürlerin, yani bürokrat ya da derebey kültürlerinin belli tiplerini unutmakla başlamak yeterdi, vb. diyerek "işçi sınıfı" kültürü üstünde işi haddinden fazla hafife alarak konuşanlara karşı, istemiye istemiye, güvensiz ve şüpheci davranmak eğilimindeyiz. Kültür meselelerinde acele etmek ve işi haddinden fazla geniş tutmak hepsinden daha zararlıdır. Genç edebiyatçılarımızın ve komünistlerimizin çoğu bunu hiç akıllarından çıkarmazlarsa iyi ederler.

"Lenin, *Hiç yoktan iyi,* 2 Mart 1923; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 445."

8

XVIII. yüzyıl Fransız maddecileri

Engels, Çağdaş işçi sınıfı idarecilerine XVIII. yüzyıl sonundaki mücadeleci dinsiz edebiyatı çevirip halk arasında iyice yaymalarını salık vereli çok oldu (9). Bu işi bugüne kadar yapmayışımızdan utanmalıyız (inkılâbçı bir devirde iktidarı ele geçirmek, bu iktidarı doğru dürüst kullanmasını bilmekten çok daha kolaydır, özdeyişinin birçok delillerinden biri de budur). Uyuşukluğumuz, hareketsizliğimiz ve beceriksizliğimiz, bazan, türlü "yüksek" düşüncelerle haklı gösteriliyor: Meselâ, XVIII. yüzyılın eski dinsiz edebiyatı nerdeyse köhnemiş, ilmî olmıyan, çocukça, vb. birşey gibi görünecek. İster bilgiçlik taslamayı olsun, ister marksçılığın tam olarak anlaşılmamasını olsun gizliyen bu türlü sözde - ilmî safsatalardan daha kötü bir şey olamaz. XVIII. yüzyıl inkılâpçılarının dinsiz eserlerinde ilmî olmayan ve çocukça birçok şeyler bulunacağına hiç şüphe yok.

(9) Lenin, Engels tarafından yazılıp Alman sosyal - demokrasisinin **Der Volksstaat** dergisinde yayınlanan "Komün'ün Blanqui taraftarı sürgünlerinin programı" adlı makalesine (1874) ima ediyor. Bu makale için bak. Karl Marx-Friedrich Engels, **Sur la litterature et l'art.** Paris. Editions Sociales. 1954, s. 230.

Ama, bu eserleri basanlar bunları kısaltabilir, XVIII. yüzyılın sonundanberi insanlığın dinlerin ilmî tenkidinde sağladığı ilerlemeyi, bu konu ile ilgili en son eserleri anıp gösteren kısa son sözlerle pekâlâ donatabilirler. Bu eserleri basanları bundan kim alıkoyabilir? Bir marksçının işliyebileceği hataların en büyüğü ve en kötüsü, bütün modern toplum tarafından karanlıklara, cahilliğe ve peşin hükümlere mahkûm edilen milyonlarca insanın (ve hele köylü ve zanaatçı kitlelerinin) bu karanlıklardan ancak tamamile marksçı bir öğretimin dolaysız yolundan giderek sıyrılabileceklerini sanmaktır. Bu kitlelere dinsiz propagandanın en değişik malzemelerini vermek, hayatın türlü alanlarından alınmış olayları bunlara tanıtmak, bu insanlarda ilgi uyandırmak için bunlara türlü şekillerde sokulmak, bunları daldıkları dinî uykudan uyandırmak, türlü çarelere başvurarak sarsmak, vb. şarttır.

Hâkim papaz makulesine açıktan açığa, nükteli bir tarzda hücum eden XVIII. yüzyıldaki eski dinsizlerin ateşli, canlı, cerbezeli kalem tartışması, insanları daldıkları dinî uykudan uyandırmakta, çoğu ustaca seçilmiş misallerden hemen hemen tamamile yoksun, sıkıcı, kuru, tatsız marksçı yazılardan, edebiyatımıza hâkim olup, (gizlemeğe lüzum yok) çoğu zaman da marksçılığı tahrif eden eserlerden bin kere daha kabiliyetli olduğunu gösterecektir. Marx ve Engels'in önemli bütün eserleleri dilimize çevrilmiştir. Eski dinsizliğin ve eski maddeciliğin bizde Marx ve Engels'in yaptıkları düzeltmelerle tamamlanmadığını görmekten doğan korku hiç bir esasa dayanmamaktadır. Aslolan - komünistlerimizin, gerçekte, marksçılığın mahiyetini bozmaktan başka bir şey yapmıyan sözde marksçılarımızın asıl unuttukları şey -, aslolan, dinî meseleler karşısında şuurlu bir tavır takınarak ve dinlerin aydın tenkidini yaparak, henüz hiç bir kültürü olmıyan kitleleri ilgilendirmesini bilmektir.

"Lenin, *Mücadeleci maddeciliğin manası,* ds. *Marksçılığın bayrağı altında* (Pod znamenem marxisma), No: 3, Mart 1922; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 203 - 204."

9

İşçi sınıfı kültürünün tecrübecileri

Bugüne kadar, bizi binlerce, milyonlarca bağ, ip ve zincirle bağlı tutup, aşağı doğru çeken eski kapitalist toplumdan şu üç engeli miras olarak aldık.

Birinci kusur, burjuva aydınlarından gelme kimselerin çokluğudur. Köylüler ve işçiler için yeni prensiplere göre kurulmuş eğitim enstitülerine bunlar felsefe ya da kültür alanındaki kendi icatlarına, çoğu zaman, en elverişli eylem alanı gözü ile bakarlar. En saçma yapmacıklar burada, çoğu zaman, yeni bir şey diye gösterilmiş, ve işçi sanatı, işçi kültürü bahanesile, tasavvur edilmiyecek ve saçma bir şeyler sunulmuştur. Ama, ilk zamanlar bu tabiîydi, belki de affedilebilirdi; bundan ötürü de kitle hareketinden şikâyet etmemelidir. Her şeye rağmen, umarım ki, sonunda, bu işin altından da kalkarız, kalkacağız da.

"Lenin, *Okul dışındaki eğitim I. Panrus Kongresi açılış söylevi,* 6 Mayıs 1919; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 308."

10

İşçi kültürü hakkındaki tezler

1917'de kurulmuş olan Proletkult, *kısa zamanda bir estetik tecrübe laboratuvarı haline gelmiş, halk kitlelerinden kopmuş olan "İşçi kültürü uzmanları" işçi sınıfı adına konuşmak hakkını kendilerinde görerek, inkılapçı galeyan sayesinde kendi küçük burjuva fikirlerini birer yenilik olarak göstermeğe çalışmışlardı. Aslında, İnkılâp kasırgasının sü-*

rükleyip götürdüğü felsefî fikircilik Proletkult'*a sığınmış bulunuyordu. Bir "seçkinler grubu" tarafından kapalı bir çevre içinde kotarılıp, kitlelere sunulan bu kültür görüşünün karşısına, Lenin, geçmişin kültür mirasını kaparak, bu mirası sosyalizmi kurmakta kullanan kitlelerin kendi yaratıcı eylemini çıkardı.*

Proletkult'*un ilk Kongresi 2 - 12 Ekim 1920'de Moskova'da toplandı. Lunaçarski bu Kongrede konuşacaktı. Kongreden önce, Lenin, Lunaçarski'yi çağırdı, Millî Eğitim Komiserliği'nden bağımsız olarak çalışıp, böylelikle bakanlığının itibarını düşüren* Proletkult'*un faaliyetini mahkûm etti. Parti tarafından yürütülen siyaset dışında "halis işçi" yöntemi olamazdı.*

Lenin, Lunaçarski'nin Kongrede yaptığı konuşmayı 8 Ekim 1920 tarihli İzvestiya *gazetesinde okudu: Millî Eğitim komiseri Lunaçarski kendisinin verdiği direktifleri dikkate almamıştı. Bunun üzerine, Lenin, Lunaçarski'yi hemen yanına çağırttı, işçi kültürü hakkındaki tezleri kendisi kaleme aldı, ve bu tezlerin Proletkult Kongresi tarafından acele kabul edilmesini rica etti.*

1. İşçi ve köylü Sovyet Cumhuriyetinde, genellikle, siyasî öğretim alanında olduğu gibi, özellikle, sanat öğretimi alanındaki her öğretim teşkilâtına, işçi sınıfının kendi diktatörlük amaçlarını başarı ile gerçekleştirmek uğrunda, yani burjuvazinin devrilmesi, sınıfların ortadan kaldırılması, insanın insan tarafından, her ne şekilde olursa olsun, sömürülmesinin yokedilmesi uğrunda girişilen sınıf mücadelesi zihniyeti sokulmalıdır.

2. İşte bunun içindir ki, genellikle, çeşitli işçi teşkilâtları kitlesi tarafından temsil edildiği gibi, kendi öncüsü Komünist Partisi tarafından da temsil edilen işçi sınıfı bütün millî eğitim işine en eylemli ve en önemli şekilde katılmalıdır.

3. Çağdaş tarihin ve özellikle *Komünist Partisi Bildirisi* yayınlanalıberi bütün memleketlerde işçi sınıfı inkılâpçı mücadelesinin elli yıldan fazladır edindiği bütün tecrübe artık tartışılmaz bir şekilde ispat etmiştir ki, marksçı görüş inkılâpçı sınıfın menfaatlarının, tutumunun ve kültürünün biricik doğru ifadesidir.

4. Marksçılığın inkılâpçı işçi sınıfının ideolojisi olarak evrensel tarihî bir önem kazanmasının sebebi şudur : Bu dünya görüşü burjuva devrinin en değerli kazançlarını reddetmek şöyle dursun, aksine, iki bin yıllık insanoğlu düşüncesinin ve kültürünün gelişmesinde değerli ne varsa hepsini değiştirip içine sindirmiştir. İşçi sınıfı diktatörlüğünün pratik tecrübeden, işçi sınıfının her türlü sömürmeye karşı giriştiği son mücadeleden hız almış olup, bu temele dayanan ve bu yönde yürütülecek yarınki çalışma ancak gerçek bir işçi kültürü gelişmesinin esası olarak kabul edilebilir.

5. Bu prensiplere sarsılmaz bir şekilde bağlı bulunan *Proletkult* Panrus Kongresi kendine has bir kültür icat etmek, kendi özel teşkilâtları içine kapanmak, Millî Eğitim Halk Komiserliğinin ve Proletkult'un, vb. faaliyet alanlarını daraltmak, ya da Millî Eğitim Komiserliği kurumları içinde ve başka yerlerde *Proletkult'a "bağımsızlık"* vermek hususunda girişilecek her türlü teşebbüsü nazarî bakımdan yanlıştır, pratik bakımdan da zararlıdır diye kesinlikle reddeder. Aksine, Kongre bütün *Proletkult* teşkilâtlarını kendilerine Millî Eğitim Halk Komiserliği kurumları şebekesinin yardımcı teşkilâtlarından biri gözü ile bakmakla, işçi sınıfı diktatörlüğünün görevleri içinde yer alan kendi görevlerini Sovyet iktidarının (ve özellikle Millî Eğitim Komiserliğinin) ve Rusya Komünist Partisinin genel idaresi altında yerine getirmekle mutlak surette mükellef sayar.

"Lenin, *Proletkult Kongresi için karar tasarısı*, 8 Ekim 1920; Lenin, *Eserler*, C. XXXI, s. 291 - 292."

11

Basın hürriyeti (10)

Basın hürriyeti "saf ve halis demokrasi" nin de belli başlı şiarlarından biridir. İşçiler bilirler ki, bütün memleketlerin sosyalistleri yüzlerce, binlerce defa görüp anlamışlardır ki, bu hürriyet bir yalandır. Çünkü, en iyi basımevleri ve en önemli kâğıt depoları kapitalistlerin elinde bulundukça, sermayenin basın üstündeki hâkimiyeti, bütün dünyada, hatta demokrasinin ve cumhuriyet rejiminin, meselâ, en çok geliştiği Amerika'da bile en göze batacak, en haşin, en hayasız şekilde kendini gösteren bu hâkimiyet devam ettikçe, basın hürriyeti olamaz. Emekçilere, işçilere ve köylülere gerçek eşitliği ve hakiki demokrasiyi kazandırabilmek için, ilk önce, sermayenin elinden yazarları ücretle tutup çalıştırmak, yayınevlerini satınalmak ve gazetelerin ahlâkını bozmak imkânının alınması lâzımdır. Bunun için de, sermayenin hâkimiyetini yıkmak, sömürücüleri devirmek, bunların mukavemetlerini kırmak şarttır. Zenginlerin zengin olmak hürriyetine, işçilerin açlıktan ölmek hürriyetine kapitalistler her zaman "hürriyet" adını vermişlerdir. Basının zenginler tarafından para ile satınalınması hürriyetine, zenginliği kamu oyu denilen şeye istenilen şekli vermekte ve bu şeyi bozmakta kullanmak hürriyetine kapitalistler basın hürriyeti derler. "Saf ve halis" demokrasiyi savunanlar, gerçekte, halk kitlelerinin haber alma vasıtalarına zenginler tarafından en zararlı, en kötü elkoyma sistemini savunanlardır. Bunlar iyi bulunmuş ve yalan birtakım cümlelerle halkı aldatarak, onu "basını Sermayenin hâkimiyetinden kurtarmak" gibi somut tarihî

(10) Lenin, **Seçme Yazılar**, Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 125.

görevinden döndürmeğe çalışıyorlar. Gerçek hürriyet ve eşitlik ancak sosyalistlerin kurduğu toplumda bulunabilir. Bu toplumda başkasının zararına zenginleşmek, basını ne dolaylı ne de dolaysız olarak paranın iktidarına tâbi kılmak imkânı olmıyacaktır. Bu toplumda her emekçi (ya da her emekçi grubu), herkese eşit olarak tanınan kamu basımevlerinden ve kamu kâğıdından faydalanmak hakkına sahip olacak ve bu hakkını kullanabilecektir.

"Lenin, *Burjuva demokrasisi ve işçi sınıfı diktatörlüğü hakkında Komünist Enternasyonali'nin Birinci Kongresine (2-6 Mart 1919) sunulan tezler ve rapor,* 4 Mart 1919; Lenin, *Eserler,* C. XXVIII, s. 438 - 439."

12

Herkese kitap (11)

I

Elimizdeki kitaplardan yararlanmak ve halkın bu kitaplardan faydalanmasını sağlıyacak bir kitaplık şebekesi kurmak zorundayız. Böylelikle, bu şebekeye muvazi teşkilâtları ortadan kaldırmış, ve belli bir plana göre bir tek teşkilât kurmuş oluruz. Küçük bir görev bu, ama İnkılâbımızın temel görevini yansıtır.

"Lenin, *Okul dışı eğitim Birinci Panrus Kongresi (6-19 Mayıs 1919) açılış söylevi,* 6 Mayıs 1919; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 310."

II

Fransız burjuvaları Dünya Savaşı başındanberi para kazanmak için, zenginlerin keselerine elverişli 3, 5 franga yaptıkları

(11) Lenin, **Seçme Yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 124.

yayınlar şeklinde değil, işçiler için yaptıkları, 10 santimlik şeklinde (yani 35 misli daha ucuz, Rus parasının Savaş'tan önceki değeri ile 4 kapiklik) romanlar basmasını öğrensinler de, kapitalizmden sosyalizme geçmekte ikinci adımı atmış olan biz niçin bunu yapmıyalım, niçin bunu öğrenemiyelim? Bunu yapabilirsek, bugünkü yoksulluğumuz içinde bile, lüzumlu bütün ders kitaplarını ve dünya edebiyatının, modern ilmin, modern tekniğin bütün klasiklerini, 50.000 kitaplığın ve okuma odasının her birine ikişer nüsha düşecek şekilde, bir yılda basıp halkın eline verebiliriz. Bunu neye beceremiyelim?

Bunu becereceğiz.

"Lenin, *Millî Eğitim Komiserliğinin çalışması hakkında,* 7 Şubat 1921; ds. *Pravda,* 9 Şubat 1921; Lenin, *Eserler,* C. XXXII, s. 109 - 110."

13

Rus dili hakkında

Rus dilini berbat ediyoruz. Hiç lüzumu olmayan birtakım yabancı kelimeler kullanıyoruz. Bu kullandıklarımızı da doğru dürüst kullanmasını bilmiyoruz.

.... Genellikle, okumasını, en çok ta gazeteleri okumasını daha yeni yeni öğrenmiş bir kimse, şüphesiz, bunları devamlı olarak okumağa başlar, gazetelerin farkında olmadan cümleleri kullanış tarzına uyar, alışır. Oysa, bizde gazetelerin dili de bozulmağa başlıyor. Okumayı daha yeni yeni öğrenmiş bir kimsenin, yenilik diye, birtakım yabancı kelimeleri kullanması affedilse bile, bunu yapan edebiyatçıları affedemeyiz. Hiç lüzumu olmadığı halde yabancı kelime kullanmaya karşı savaş açmanın tam zamanı değil mi ?

Hiç lüzumu olmadığı halde yabancı kelime kullanmak (çünkü, kitleler üstünde etki yapmamızı daha güçleştiriyor bu) beni nasıl sinirlendiriyorsa, gazetelerde yazı yazanların yaptıkla-

rı yanlışlar da gerçekten sizi öfkelendirebilir, kabul ederim.... Fransızcaya ve Nijni-Novgorod Rusçasına çalan bir dil kullanmak, Fransızcayı öğrenen, ama Fransızcayı iyice öğrenemediği için, Rusçayı da berbat eden Rus büyük toprak sahibi sınıfının en kötü temsilcilerinden en kötü şeyi almak demektir.

Rus dilini bu şekilde bozmağa karşı savaş açmanın tam zamanı değil mi ?

"Lenin, *Rus dilinin arınması hakkında;* Lenin, *Eserler,* C. XXX, s. 274."

14

Henri Barbusse

I

Kitlelerde inkılâpçı şuurun göze batacak kadar arttığı her yerde görülmektedir. Bunun en kuvvetli delillerinden biri de Henri Barbusse (12) ün *Ateş* ve *Aydınlık* adlı romanlarıdır. Bu romanlardan birincisi Fransa'da 230.000 nüsha basılmış ve daha şimdiden bütün dünya dillerine çevrilmiştir (13). Kendi görüşleri ve peşin hükümleri tarafından tamamile ezilmiş, tamamile cahil bir küçük burjuvanın, tamamile cahil kalmış bir sokak a-

(12) Ünlü Fransız yazarı Henri Barbusse (1873 - 1935) barış taraftarı olup, Birinci Dünya Savaşı'na 1914'te gönüllü olarak katıldı, ve çarpıştığı siperlerden elinde - Gorki'nin "sade ve merhametsizce doğru ve hakiki" dediği - **Ateş** romanile döndü, bunda savaşı ve savaştan kazanç sağlıyanları ittiham ediyordu. 1917'de eski savaşçılar cumhuriyetçi Derneği'ni kurdu, 1923'te Fransız Komünist Partisi'ne girdi. Yorulmak bilmez mücadeleci bir savaş aleyhdarı olan Barbusse, 1932'de Romain Rolland'la birlikte, geniş bir barışı savunma hareketinin başına geçti, ve Amsterdam, Paris (Pleyel salonu) Kongrelerini topladı. **Emile Zola** adlı eserinden biraz sonra, ölümünden biraz önce çıkardığı son kitabı da **Stalin** (1935) dir.

(13) Henri Barbusse'ün bu romanı, ne yazık ki, hâlâ Türkçeye çevrilmemiştir (çev.).

damının, en çok ta savaşın etkisile, bir inkılâpçı haline gelmesi sonsuz bir hakikatla, ustalıkla, kuvvetle gösterilmiştir.

"Lenin, *III. Enternasyonalin görevleri hakkında,* 14 Temmuz 1919; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 470."

II

Kapitalizm mutlaka iflâs edecektir. Bunun önüne geçilemez. Kitlelerdeki inkılâpçı şuur her yerde artmaktadır. Bunun binlerce belirtisi var. Az önemli, ama dar kafalı bir kimseye pek çok şeyler anlatan bir örnek te işte Henri Barbusse'ün romanlarıdır *(Ateş* ve *Aydınlık).* Yazarın kendisi de kanunlara son derece saygılı, pek mütevazi, pek sessiz sedasız sokak adamı, dar kafalı küçük burjuva olarak savaşa katılmıştı.

"Lenin, *Bir Amerikan gazetecisinin (14) sorularına karşılık,* ds. *Pravda,* 25 Temmuz 1919; Lenin, *Eserler,* C. XXIX, s. 479."

15

"Dünyayı Sarsan On Gün"

Amerikan gazetecisi olan John Reed (1887 - 1920) kısa zamanda şöhret sahibi olduktan sonra, burjuva edebiyatının ve gazeteciliğinin şatafatlarını tepmiş, bütün sosyal anlaşmazlıklarda işçi sınıfının savunucusu olmuştur. Meksika'da olsun, Amerika Birleşik Devletleri'nde (1913 - 1914) olsun, "Dünyayı Sarsan On Gün" *de Rusya'da olsun, John Reed hep işçilerin yanındadır, onlardan yanadır. Eşine raslanmadık bir ilgi görmüş olan kitabı*

(14) Lenin **United Press** Amerikan ajansı muhabirinin kendisine sorduğu beş soruya karşılık veriyor.

yazarın adını Ekim 1917'nin kahraman işçi sınıfına ebedî olarak bağlamıştır. Üçüncü Enternasyonal'in II. Kongresi'nde (1920) Amerikan Komünist Partisi'ni temsil etmiş olan John Reed, biraz sonra, tifüsten ölmüştür.

John Reed'in *Dünyayı Sarsan On Gün* (15) adlı kitabını büyük bir ilgi ile, o derece de dikkatle baştan başa okudum. Bütün memleketlerin işçilerine bu kitabı okumalarını bütün kalbimle salık veririm. Bu kitabın milyonlarca nüsha basılıp, her yere yayılmasını ve bütün dillere çevrilmesini ne kadar isterdim. Çünkü, işçi sınıfı İnkılâbının ne olduğunu, işçi sınıfı diktatörlüğünün ne olduğunu anlamakta pek büyük bir önemi olan olayların doğru ve fevkalâde canlı bir tablosunu çiziyor. Bu meseleler bugün herkesin tartıştığı bir konudur, ama bu fikirleri kabul edebilmek ya da reddedebilmek için, tutulacak tarafı bütün manasile anlamak şarttır. John Reed'in kitabı evrensel işçi hareketinin bu temel meselesini aydınlatmağa, hiç şüphe yok ki, yardım edecektir.

"Lenin, *John Reed'in Dünyayı Sarsan On Gün kitabına önsöz*, 1919 yılı sonu; Lenin, *Eserler*, 3. baskı, 1932, C. XXIV, s. 661."

16

Serafimoviç'e mektup

İşçi sınıfı yazarı ve 1918'denberi Bolşevik Partisi üyesi olan Serafimoviç, iç savaştan sonra, inkılâpçı bir destan olan Demir Tufanı

(15) John Reed'in **Dünyayı Sarsan On Gün** adlı kitabı Rasih Güran tarafından Türkçeye çevrilip, Ağaoğlu Yayınevi tarafından basılmıştır (1967), ama esere Lenin tarafından yazılan ve bütün İngilizce baskılarında, bütün çevirilerde bulunan önsöz Türkçe çeviride çıkarılmıştır (çev.).

adlı eseri yazmıştır. Yazar 20 Mayıs 1920'de Kızıl Ordu saflarında döğüşen oğlunu kaybetmişti. Lenin kız kardeşinden bu ölüm haberini alır almaz, hemen o gün oturup, Serafimoviç'e şu mektubu yazmıştır.

Başınıza gelen korkunç felâketi kız kardeşimden yeni öğrendim. Elinizi kuvvetle bir daha bir daha sıkmama, size cesaret ve metinlik dilememe müsaade ediniz. Sizi sık sık görmek, daha yakından tanımak isteğimi yerine getiremediğime son derece üzülüyorum. Ama, eserleriniz ve kız kardeşimin anlattıkları bende size karşı büyük bir muhabbet uyandırdı. Çalışmanızın işçiler için de, hepimiz için de ne kadar *lüzumlu* olduğunu, ve tasanızı yenmek ve kendinizi tekrar çalışmağa *zorlamak* için şimdi ne kadar metin olmanız lâzım geldiğini hemen söylemek isterim. Size bu satırları acele yazdığımdan ötürü özür dilerim. Elinizi bir daha bir daha kuvvetle sıkarım.

"Lenin, *Şerafimoviç'e yazılan 21 Mayıs 1920 tarihli mektup;* Lenin, *Eserler,* C. XXXV, s. 383."

17

Averçenko'nun kitabı (16)

Hicivci bir yazar olan Averçenko (1881 - 1925) 1905'te liberal iken, Ekim 1917'den sonra İnkılâp düşmanı kesilmiş, ve Paris'e göç edince, Sovyet Rusya aleyhinde bir hikâye kitabı yazmıştır. Lenin azılı bir düşmanın elinden çıksa bile, realist bir eseri değerlendirmesini ve bunu işçi sınıfının menfaatına kullanmasını nasıl da biliyor.

(16) Lenin, **Seçme Yazılar,** Attilâ Tokatlı çev., İstanbul. 1966, s. 122.

İnkılâbın Sırtına Saplanmış On İki Bıçak (Paris 1921) aklını oynatacak kadar azgın bir İnkılâp düşmanı muhafızın, Arkadi Averçenko'nun kitabıdır. Kabına sığamıyan bu derece aşırı bir kin ve nefret nasıl oluyor da büyük kabiliyet sahibi bir yazarın bu kitabına hem son derece kuvvetli, hem de son derece zayıf parçalar ilham ediyor? Bunu görmek ilgi çekici bir şey. Yazar hikâyelerinde bilmediği bir temayı işleyince, sanattan eser yok. Meselâ, Lenin ile Troçki'yi özel hayatlarında gösteren hikâye bunlardan birisi. Sevimli vatandaş Averçenko, öfken büyük, benzer tarafı az! Sizi temin ederim ki, Lenin de, Troçki de genellikle çok kusurları olan, tabiî ki, özel hayatlarında da kusurlu olan kimselerdir. Ama, bu iki insanı ustalıkla tasvir etmek için, ikisini de tanımanız lâzım. Oysa, siz bu iki insanı tanımıyorsunuz.

Buna karşılık, kitabın en büyük kısmı, Arkadi Averçenko'nun gayet iyi tanıyıp işlediği, kendi yaşadığı, duyduğu, üstünde düşündüğü temalara ayrılmış. Eski büyük toprak sahipleri ve fabrikacılar Rusya'sının, zengin, besili ve durmadan yemek yiyen Rusya'nın bir temsilcisinin duygularını ve izlenimlerini şaşılacak bir ustalıkla tasvir ediyor. Demek ki, idareci sınıfların temsilcilerine İnkılâp ta böyle görünmüş olacak. Yakıcı bir kin ve nefret Averçenko'nun hikâyelerine bazan - hem de hemen hemen her zaman - insanı hayrette bırakan canlı bir nitelik veriyor. Meselâ, *Çizme ile çiğnenen ot* hikâyesinde iç savaşı yaşamış ve hâlâ da yaşamakta olan çocukların psikolojisi hakkında gerçekten güzel küçük küçük birtakım şeyler var.

Bununla beraber, yazar yemek içmekten söz ettiği zaman gerçekten etkileyici, heyecan verici hale geliyor. Eski Rusya'da zenginler nasıl yemek yerlerdi, Petrograt'ta - yok canım, Petrograt'ta değil, Petersburg'ta - lokantada 14,5 rubleye ve 50 rubleye, vb. nasıl yemek yenirdi? Yazar bunu gerçekten büyük bir heyecanla anlatıyor. Çünkü, bu anlattığı şeyi biliyor, bunu yaşamış, duymuş. Bunda en küçük bir hataya düşmüyor. Konuyu tanıyışına ve hakikati ifade edişine hiç diyecek yok doğrusu, harikulâde.

Kırıntılardan kalmış döküntüler adlı son hikâye Kırım'da, Sivastopol'da oturan bir ayan üyesini tasvir ediyor. Bu ayan üyesi "vaktile zengindi, eli açıktı, yüksek mevkideki kimselerle münasebeti vardı", "şimdi ise, bir top deposunda gündelikçi olarak çalışıyor, topları boşaltıp, mermileri sınıf sınıf ayırıyor". Bir de Viborgskaya Storona (17) nın en önemli büyük maden fabrikasında evvelce müdürlük etmiş birini anlatıyor. Bu müdür, şimdi de, komisyonla satış yapan bir mağazada müstahdem olarak çalışıyor. Şu son günlerde, satılmak üzere getirilmiş elden düşme bornozlara ve kadifeden çocuk elbiselerine değer biçmekte tecrübe sahibi bile olmuş."

İki ihtiyar geçmiş günleri, Petersburg'ta güneşin batışını, sokakları, caddeleri, tiyatroları, tabiî "Ayı" da, "Viyana" da, "Küçük Yaroslavetz" te, vb. yedikleri yemekleri hatırlıyorlar. Hatıraları da sık sık şu hayret dolu sözlerle kesiliyor: "Biz ne yaptık bunlara? Kimin rahatını kaçırdık?"... "Bütün bunlar neye onları rahatsız etmiş?"... "Rusya'ya bu ettikleri reva mı?"....

Arkadi Averçenko bunun sebebini hiç bir zaman anlamıyacaktır. İşçiler, köylüler, hiç kafa yormadan, gayet iyi anlıyorlar: Onlara bunları izah etmeğe lüzum yok ki.

Hikâyelerin bazıları, bence, tekrar basılmağa değer. Kabiliyet sahibi kimse teşvik edilmelidir.

"Lenin, *Kabiliyetli bir yazarın değerli kitabı,* ds. *Pravda,* 22 Kasım 1921; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 101 - 102."

18

Mayakovski

Büyük işçi İnkılâbının şairi ve mücadeleci komünist olan Vladimir Mayakovski (1893 -

(17) Leningrad şehrinin Neva nehrinin sağ kıyısındaki kısmı.

1930) şiirlerinde kitlelerin emellerini dile getirmek istemiş, parolalarını çınlatmış, yürüyüşlerine tempo tutmuş, mücadelelerini yüceltmiştir. Lenin onun keskin siyasî anlayışını ve bürokrasi ile ilgili alışkanlıkları suçlayışını övmüştü. Stalin ise, 1935'te: "Mayakovski Sovyet devrinin en iyi, en kabiliyetli şairiydi, yine de öyle kalacaktır" demişti.

Dün *İzvestiya* gazetelerini karıştırırken, Mayakovski'nin siyasî bir tema üstüne yazılmış bir şiiri elime geçti. Gerçi, şiirden pek o kadar anlamam, ama bu şairin şiir kabiliyetine hayran olanlardan değilim. Oysa, hanidir, hem siyasî, hem de idarî bakımdan böyle bir zevk duymuş değildim. Mayakovski şiirinde toplantılarla hiç acımadan alay ediyor, toplantı üstüne toplantı yapmayı iş edinen, bundan başka da bir şey yapmıyan komünistlerle eğleniyor. Şiir hakkında ne düşünülür, bilmiyorum, ama, siyaset tarafından alacak olursak, göğsümü gere gere söyliyebilirim ki, söylediği tamamile doğru ve haklı.

"Lenin, *Sovyet Cumhuriyetinin iç ve uluslararası durumu hakkında, Madenciler Panrus Kongre'sinin Komünist bölümünde verilen söylev,* 6 Mart 1922, ds. *Pravda,* 8 Mart 1922; Lenin, *Eserler,* C. XXXIII, s. 197."

EK

LENİN HAKKINDA HATIRALAR VE TANIKLAR

1

Lenin'in edebiyat zevkleri

Beni Vladimir İliç (1) le tanıştıran arkadaş onun bir ilim adamı olduğunu, yalnız ilmî eserlerle ilgilendiğini, ömründe bir tek roman, hatta bir tek şiir okumadığını söylemişti. Buna hayret ettim. Ben ise, gençliğimde, bütün klasikleri okumuştum, Lermontof (2) un bütün eserlerini adeta ezbere bilirdim, ve Çernişevski, Tolstoy, Uspenski gibi yazarların hayatımda önemli bir yeri vardı. Vladimir İliç'in bu yazarlarla ilgilenmemesini tuhaf buldum.

Sonradan, İliç'i iş başında, çalışırken daha yakından tanıdım, insanlara nasıl değer verdiğini öğrendim, hayatı ve insanları nasıl bir dikkatle incelediğini gördüm, ve insan hayatının

(1) Vladimir İliç, Lenin'in asıl adıdır, soyadı ile birlikte Vladimir İliç Ulyanof'tur (çev.).

(2) M. J. Lermontof (1814 - 1841) şair, meslekten subay, **Şeytan, Zamanımızın Bir Kahramanı,** vb. adlı eserlerin yazarı. Fikir ve duygularını romantizmin alışılmış temalarile ifade etmiş, topluma isyanı ve protestosu dekabristlerin halkçı emellerinin son yankısı olarak Çar Nikola I saltanatının karanlıkları içinde uzayıp gitmiştir (J. F. in notu). **Şeytan** (İblis), **Zamanımızın Bir Kahramanı** adlı eserleri Türkçeye çevrilmiş, ve Hilmi Kitabevi, Millî Eğitim Bakanlığı, ve Ağaoğlu Yayınevi tarafından basılmıştır (çev.).

ne olduğunu anlatan kitapları hiç eline almaz denen asık suratlı ilim adamı gitti, onun yerine canlı bir insan olan İliç geldi.

Ama, o zamanlar insanın ne olduğunu anlatan kitaplar konusu üstünde tartışacak fırsat olmadı. Daha sonra Sibirya'dayken öğrendim ki, İliç yalnız benim okuduğum klasikleri okumakla kalmamış, meselâ, Turgenyef'i birçok defalar tekrar tekrar okumuştu. Sibirya'ya giderken, yanımda Puşkin'i, Lermontof'u ve Nekrasof'u da götürmüştüm. İliç bunları baş ucunda duran Hegel'in yanına koydu, ve akşamları birçok defalar okudu. Hele Puşkin'den pek hoşlanıyordu. Ama, değer verdiği şey sadece şekil değildi. Meselâ, Çernişevski'nin saf ve basit bir anlatışı, zayıf bir edebî değeri olan *Ne Yapmalı?* romanını seviyordu. Bu romanı en küçük ayrıntıları bile nasıl yakalıyarak ve nasıl bir dikkatle okuduğuna şaştım. Zaten, Çernişevski'nin her şeyini severdi, ve Sibirya'daki albümünde bu yazarın iki fotoğrafı vardı, birine onun doğum tarihini, ötekine ölüm tarihini İliç kendi elile yazmıştı. İliç'in bu albümünde Emile Zola'nın, Ruslardan Herzen'le Pisaref (3) in resimleri de vardı. İliç o zamanlar Pisaref'i çok okumuş ve çok sevmişti. Goethe'nin *Faust*'unu Sibirya'da Almancasından okuduğunu, Heine'nin küçük bir şiir kitabını yanında bulundurduğunu ve okuduğunu hatırlarım.

Sibirya'dan Moskova'ya dönünce, İliç bir defasında tiyatroya, *Arabacı Henschel* (4) i görmeğe gitmiş, ve bu piyes pek hoşuna gitmişti.

---

(3) D. İ. Pisaref (1840 - 1868) Rus tenkitçisi ve gazetecisi, inkılâpçı demokratı, maddecilik ve tabiat ilimleri taraftarı. Hayal ile gerçek arasındaki anlaşmazlığı anlatırken Lenin **Ne Yapmalı?** (Lenin, **Eserler,** C. V, s. 476) eserinde Pisaref'ten parçalar alır ve yazarı teyit eder. Lenin bu parçayı Pisaref'in ampirizmi tenkit eden **Olgunlaşmamış düşüncenin işlediği hatalar** (1864) adlı makalesinden almıştır.

(4) 1893'de yazılan **Arabacı Henschel** natüralizmin en iyi ustalarından Alman yazarı Gerhardt Hauptmann (1846) ın piyesidir.

Münich'teyken İliç'in en çok sevdiği kitaplar arasında Gerhardt'ın *Bei Mama* (Ananın Evinde) ve Polentz (5) in *Büttnerbauer* (Köylü) romanlarının bulunduğunu hatırlarım.

Daha sonra, yabancı memlekete ikinci defa göç edişimizde, İliç, Paris'te, Victor Hugo'nun sürgündeyken yazdığı ve Fransa'ya gizli gizli sokulan *Les châtiments* (Cezalar) adlı şiirlerini zevkle okumuştu. Bu şiirlerde çok saf tumturaklı bir eda vardı, ama yine de İnkılâbın nefesi duyuluyordu.

İşçi mahallelerinde türlü konular üstüne, çakır keyf köylülerin Millet Meclisine ortalığı karıştıracak birini nasıl seçtikleri üstüne, çocukların eğitimi üstüne, işsizlik üstüne, vb. şarkılar söyliyen inkılâpçı şarkıcıları dinlemek için, İliç sık sık dışmahallelerdeki kahvelere ve tiyatrolara giderdi. İliç'in en çok hoşlandığı şarkıcı Montéhus'ydü. 1871 Paris Komünü'nde dövüşmüş bir kahramanın oğlu olan Montéhus banliyö işçileri tarafından çok tutulurdu. İrticalen söylenmiş olup, örf ve adetleri iğneliyen bu şarkılar, şüphe yok ki, belli hiç bir ideolojiyi yansıtmıyordu, ama bunların içten bir sıcaklığı olduğu da muhakkaktı. Montéhus'nün grevciler üstüne ateş etmek istemiyen *17. alaya selâm* şarkısını, İliç sık sık ve hafiften hafiften söylerdi. Şarkının bir mısraı şöyleydi :

Salut, salut à vous, braves soldats du 17 e (6).

Güzel bir günde, Rusların verdiği bir suvarede, İliç Montéhus ile görüştü. Şaşılacak şey : Bu birbirinden öylesine farklı - savaş başlayınca Montéhus aşırı milliyetçiler safına katılmıştı - olan iki insan, dünya İnkılâbı hayallerine dalmasın mı?

---

(5) Polentz (1861 - 1908) Alman yazarıdır. **Ananın Evinde** (Bei Mama) adlı eserinde yazar kapitalizmin kurbanı olan küçük köylünün facialı kaderini anlatır. Bu romanın Rusça çevirisinin başında Tolstoy'un eseri öven bir önsözü vardır.

(6) Bu mısra Rusça metinde Fransızcadır (J. F. in notu). Bu mısraın Türkçesi : Selâm, selâm size, 17 inci alayın yiğit erleri (çev.).

Bazan böyle şeyler olduğu olur: Birbirlerini pek az tanıyan birtakım insanlar tirende rastlaşırlar, tekerleklerin gürültüsüne uyup en sevdikleri isteklerini, başka bir daha hiç söylemiyecekleri şeyleri birbirlerine anlatmağa başlarlar, sonra da birbirlerinin yüzünü bir daha hiç görmemek üzre ayrılırlar. O zaman da, işte bunun gibi bir şey olmuştu. Fazla olarak, bu konuşma Fransızca yapılmıştı : Yabancı dilde yüksek sesle hayaller kurmak kendi ana dilindekinden daha kolaydır.

Ev işleri gören bir Fransız kadını günde iki saat bize çalışmağa gelirdi. Bir gün İliç kadının hafiften hafiften bir şarkı söylediğini duymuş. Şarkıyı yüksek sesle söylemesini, sözlerini de tekrarlamasını rica etmişti: öğrendiği bu şarkıyı İliç te sonraları sık sık söylerdi. Şarkının son dörtlüğü şöyleydi:

Vous avez pris l'Alsace et la Lorraine,
Mais malgré vous nous resterons Français,
Vous avez pu germaniser nos plaines,
Mais notre coeur - vous ne l'aurez jamais! (7)

1909 yılında, gericiliğin gemi azıya aldığı günlerdeydik. Parti ezilmiş, ama Partinin inkılâpçı ruhu yenilmemişti. Bu şarkı da İliç'in o zamanki ruh haline pek uymuştu. Şarkının:

Mais notre coeur - vous ne l'aures jamais!

sözleri onun ağzında nasıl çınlıyordu, bir duymalıydınız.

O göçmenlik yıllarında insana en acı geleni, İliç'in de bir çeşit hayal kırıklığı içinde her zaman tekrarladığı gibi (evvelce birçok defalar söylediği: "Neye sanki Cenevre'yi bıraktık ta, Paris'e gittik canım? sözlerini, Rusya'ya dönünce, bir gün yi-

(7) Alsace'ı da Lorraine'i de aldınız, alın,
Ama ne yapsanız, yine Fransızız,
Ovalarımız cermenleşti, oldu olan,
Ama kalbimizi, kalbimizi hiç bir zaman ! (çev.).

ne tekrarladı) o müşkül yıllarda en acı olanı İliç'in Montéhus ile konuşarak, Alsace'lı şarkısını bir zafer edasile söyliyerek, sabahlara kadar Verhaeren (8) i okuyarak, hayaller kurup avunmasıydı.

Daha sonra, İliç, Barbusse'ün *Ateş* romanına heyecanla sarıldı. Bu kitaba büyük bir önem vermişti. *Ateş* romanı onun o zamanki ruh haline pek uygun geliyordu.

Tiyatroya pek seyrek giderdik. Ama, yine de gittiğimiz olurdu. Saçma ve manasız bir piyes, aktörlerin kötü oynaması İliç'in hep sinirlerini bozardı. Çoğu zaman ilk perdeden sonra, tiyatrodan çıkardık. Arkadaşlarımız, paranızı boşuna harcıyorsunuz diyerek bizimle eğlenirlerdi.

Ama, bir defasında, İliç piyesi sonuna kadar seyretti. Sanırım, 1915 yılı sonlarındaydı. Bern (İsviçre) de Tolstoy'un *Yaşıyan Ölü* (9) adlı piyesi oynanıyordu. Piyes Almanca oynandığı halde, prens rolünü oynayan aktör Rustu. Tolstoy'un düşüncesini gayet iyi yansıtmasını bilmişti. İliç piyesi büyük bir dikkatle, büyük bir heyecanla seyretti.

En son, Rusya'da, yeni sanat İliç'e anlaşılmaz ve yabancı bir şey gibi gelmişti. Bir gün bizi Kremlin'de Kızıl Ordu erleri şerefine verilen bir konsere çağırdılar. İliç ön sıralarda oturtuldu. Sanatçı Gzovskaya, Mayakovski'den şiirler okumuş :

Tanrımız yarış,
Kalbimiz davul !

mısralarını İliç'e doğru yürüyerek söylemişti. İliç ise, bu beklenmedik şey karşısında şaşırmış, şaşkın şaşkın oturuyordu.

---

(8) Emile Verhaeren (1855 - 1916) Belçikalı büyük şair. Eserinde kapitalist iktisadın bazı yüzlerini yansıtmış **(Ahtapotu andıran şehirler, Evhamlı ovalar)**, yaşama aşkını yüceltmiş, çabayı, dayanışmayı, emekçilerin yükselişini övmüştür.

(9) Tolstoy'un bu piyesi İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynandığı gibi (1931), Rana Çakıröz ve Şahap S. İlter tarafından yapılan bir çevirisi Millî Eğitim Bakanlığı yayınları arasında çıkmıştır (çev.).

Gzovskaya okuyacağı şeyleri okuyup, Çehof (10) un *Kötülük eden adam* hikâyesini okuyacak aktöre yerini bırakınca, İliç te oooh! deyip rahat bir nefes aldı.

Bir akşam, İliç gençlerin toplu olarak nasıl bir arada yaşadıklarını görmek istedi. Güzel sanatlar okulu öğrencisi Varya Armand'ı ziyaret etmeğe karar verdiydik. 1921'de, Kropotkin (11) in gömüldüğü gündü, galiba. Bir kıtlık yılıydı, ama gençler yine de çoşkun ve heyecanlıydılar.Kuru tahtalar üstünde yatıyor, yiyecek ekmek bulamıyorlardı. O zaman hizmette bulunan komuna üyesi genç ressam "ekmeğimiz yok, ama bulgurumuz var" dedi. İliç için hemen bir bulgur çorbası pişirdiler; çorba tuzsuzdu, ama güzeldi. İliç etrafını sarmış olan delikanlıların ve genç kızların, genç ressamların parıl parıl parlıyan yüzlerine bakıyor, neşeleri kendi yüzünde yansıyordu. Ona yaptıkları resimleri gösteriyorlar, manalarını izah ediyorlar, durmadan

---

(10) Anton Çehof (1860 - 1904) piyeslerinde ve hikâyelerinde gözlemin ve nüktenin en şaheser örneklerini vermiş olup, aydınların, sınıflarından kopmuş olanların, taşra küçük burjuvazisinin emellerini, facialarını ve güçsüzlüğünü ifade etmiştir. Bak. Elsa Triolet,**Histoire d'Anton Tchèkhov,** Paris. EFR. (J.F. in notu). Anton Çehof'un bütün piyesleri Türkçeye çevrilmiştir, birçok hikâyelerile, hikâyelerinden yapılmış 5 ciltlik bir seçme de yayınlanmıştır. Anton Çehof'un hayatı için - pek iyi olmamakla beraber - bak. İrène Nemirovsky, **Anton Çehof: Hayatı ve Eserleri,** Ankara. Millî Eğitim Bakanlığı yayınları (çev.).

(11) P. A. Kropotkin (1842-1921) coğrafyacı ve araştırıcı olup, anarşiciliğin nazariyecilerindendir. Mihail Bakunin'in çömezi idi, 1874' de Pierre ve Paul kalesine hapsedildi, 1876'da hapisten kaçtı. Yabancı memlekete sığındı, felsefî pozitifçilik, sübjektifçi fikircilik ve metafizik karışımı fikirlerini yaymakta devam etti. İnkılâpçı marksçılığın düşmanıydı. Lenin ve Stalin kendisile mücadele etmek zorunda kaldılar. 1917'de işçi sınıfı diktatörlüğüne muhalefet etti. Ama, 1920'de, ölümünden biraz önce, Avrupa işçilerine seslenmek için yazdığı bir mektupta, Ekim 1917 İnkılâbının evrensel manasını anlattı, ve emekçileri emperyalizmin Sovyet rejimini yıkmak için giriştiği silâhlı müdahaleye karşı savaşmağa çağırdı (J. F. in notu). Kropotkin'in **Anarşizm** adlı kitabının biri 1936'da, biri de 1967'de yapılmış iki çevirisi vardır (çev.).

soru soruyorlardı. İliç ise, gülüyor, kaçamak karşılıklar veriyor, sorulan soruları sorular sormak suretile karşılıyordu: "Neler okuyorsunuz? Puşkin'i okuyor musunuz?" İçlerinden biri: "Ne diye okuyalım!" diye bağırdı. "Burjuvanın biri o. Biz Mayakovski'yi okuyoruz." İliç gülümsedi. "Puşkin daha iyi bence." dedi, ve bundan sonra, İliç, Mayakovski'ye pek öyle sert davranmadı. Her gün konuşulan dilde fikirlerini ifade edecek kelime bulamayıp, bu ifadeyi Mayakovski'nin pek kolay anlaşılmayan şiirlerinde arayan, Sovyet iktidarı uğrunda her an ölmeğe hazır ve neşe dolu Güzel Sanatlar okulu gençlerini hatırlatırdı bu ad ona. Sonraları, İliç, Sovyet bürokratlığını gülünç gösteren şiirlerinden ötürü, Mayakovski'ye iltifat etti. Hatırlarım, çağdaş eserler arasında, İliç, Ehrenburg (12) un savaşı tasvir eden bir romanını sevmişti. Zafer kazanmış bir eda ile: "Biliyor musunuz, İlya Lohmatyi (Lohmatyi (13) Ehrenburg'un lakabıdır) bu, demişti, bayağı iyi kıvırmış."

Moskova'daki Sanat Tiyatrosu'na sık sık giderdik. Bir seferinde *Tufan* diye bir piyes seyretmiştik. Eser İliç'in son derece hoşuna gitti. Ertesi gün, yine tiyatroya gitmek istedi. Gorki'nin *Ayak Takımı Arasında* (14) adlı piyesi oynanıyordu. İliç, Gorki'yi insan olarak pek severdi. Londra Kongresi'nde birbirlerine olan yakınlığı hatırladı. Onu sanatçı olarak pek beğenirdi, ve Gorki sanatçı olarak leb demeden leblebiyi anlıyabilir diye

(12) İlya Ehrenburg (1890 - 1967) birçok romanlar yazmış sovyet yazarıdır. Hitlerci saldırıya karşı mücadelede eserlerile önemli bir rol oynadı. Daha sonra, Dünya Barış hareketinin idarecilerinden biri oldu (J.F. in notu). İlya Ehrenburg'un **Buzlar Çözülürken, Moskova'da Bir Sokak, Paris Düşerken** (2 cilt) adlı eserleri dilimize çevrilip basılmıştır (çev.).

(13) Rusça **lohmatyi** sözü "dağınık saçlı" manasına gelir.

(14) Gorki'nin **Ayak Takımı Arasında** adlı piyesi Vâ-Nû tarafından 1936'da Türkçeye çevrilmiş, 1936 ve 1940 yıllarında İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmış, 1941 yılında Remzi Kitabevi, 1967'de Bilgi Kitabevi tarafından basılmıştır (çev.).

düşünürdü. Onunla, son derece samimiydi. Onun için, Gorki'nin bir piyesinin oynanmasından çok şeyler bekliyordu. Eserin mübalâğalı bir şekilde sahneye konmasına sinirlendi. *Ayak Takımı Arasında* piyesinden sonra uzun zaman tiyatroya gitmedi. Neyse, yine bir gün Çehof'un *Vanya Dayı* (15) sını görmeğe gitmiştik. Bu hoşuna gitti. Tiyatroya en son gidişimiz 1922'deydi. Dickens'in *Ocak Çekirgesi* (16) oynanıyordu. Birinci perdeden sonra, İliç sıkılmağa başladı. Dickens'in küçük burjuva duygululuğu sinirlerini bozdu, ve eski oyuncak satıcısı kör kızı ile konuşmağa başlar başlamaz, İliç artık dayanamadı, perdenin yarısında dışarı çıktı.

İliç'in son demlerinde, ricası üzerine, kendisine birtakım edebî eserler, genellikle akşamları Şçedrin'i ve Gorki'nin *Benim Üniversitelerim* (17) adlı kitabını okurdum.. Bundan başka bazı şiirler, en çok ta Biyednyi (18) nin şiirlerini dinlemek isterdi. Bu şairin hicivci şiirlerinden çok, duygulu, dokunaklı şiirlerini severdi.

Bazan, ben kendisine şiir okurken, o düşünceli düşünceli pencereden batan güneşe bakardı. Sonu :

Hiç bir zaman komunacılar esir olmıyacak, hiç bir zaman.

diye biten bir şiir hatırlar, ve İliç'in şu yeminini tekrarlar gibi olurdum : Hiç bir zaman inkılâbın kazandığı şeyleri kaptırmıyacağız, hiç bir zaman...

---

(15) Anton Çehof'un **Vanya Dayı** adlı piyesi Erol Güney tarafından dilimize çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmıştır (çev.)

(16) Charles Dickens'in **Ocak Çekirgesi** adlı piyesi Nâzım Hikmet (Orhan Selim) tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve 1943 - 1944 tiyatro mevsiminde İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynanmıştır (çev.).

(17) Gorki'nin **Benim Üniversitelerim** adlı eseri Hasan A. Ediz tarafından Türkçeye çevrilmiş, ve Remzi Kitabevi'nce basılmıştır (çev.).

(18) Demian Biyednyi için biraz ilerki sayfalara bakınız (çev.).

Ölümünden iki gün önce, kendisine her zaman masasının üstünde duran *Yaşamak sevgisi* hikâyesini okuyordum. Jack London'un bu hikâyesi güçlü bir eserdi.

Hasta ve açlıktan ölmek üzre olan bir adam hiç bir insan izi bulunmayan karlı bir ovada kendine büyük nehirin kıyısına doğru giden daracık bir yol açar. Hiç takatı kalmamıştır, yürüyemez sürünür, yanında açlıktan ölecek hale gelmiş bir kurt sürünmektedir. Bu adamla kurt birbirleriyle mücadeleye girişirler. Mücadeleyi adam kazanır, ama suyun kıyısına yarı ölü, yarı diri bir halde varır.

Bu hikâye İliç'in son derece hoşuna gitti. Ertesi gün, London'un hikâyelerini okumağa devam etmemi istedi. Ama, bu yazarın güçlü eserleri yanında, çok zayıf olanları da vardır. Okuduğum hikâye de bambaşka tipte, burjuva ahlâkı ile dolup taşan bir hikâye idi. Kaptanın biri buğday yüklü geminin sahibine gemiyi kendisini kârlı çıkaracak şekilde batıracağına söz vermişmiş. Salt verdiği sözü tutmak için, kendi canına kıymıştı. İliç gülmeğe başladı, ve elile, "bırak!" der gibi bir hareket yaptı .

Bir daha da ona kitap okumak nasip olmadı...

"Nadieca Krupskaya, *Lenin hakkında hatıralar*, Rusça baskı."

2

Lenin Paris'teki dışmahalle tiyatrolarında

İliç işçi halkın dışmahalle tiyatrolarında gösterdiği tepkileri gözlemesini severdi. Hatırlarım, Cezayir'deki "piyade erleri"nin çektikleri ıstırapları anlatan bir piyes seyretmiştik. Tiyatro salonundaki seyirciler büyük bir ilgi göstermişlerdi. Salonu dolduran işçiler her dakika hemen tepkilerini gösteriyorlardı. Oyun daha başlamamıştı. Bütün salon, ansızın, "Şapka! Şapka!" ses-

lerile çınladı. Başında modaya uygun tüylerle süslü kocaman şapkasile bir hanım içeri girmişti. Seyirciler hanımdan şapkasını çıkarmasını istiyorlardı. O da çıkarmak zorunda kaldı. Oyun başladı. Afrika'ya gönderilen bir er, geride annesini ve kızkardeşini sefalet içinde bırakmıştı. Ev sahibi kira borcunu istememeyi kabul edecekti, ama bir şartla, kızkardeş kendini ona verirse. Her taraftan: "Saloz! Hayvan!" diye bağırışmalar oldu. Piyesin bütün ayrıntılarını pek hatırlamıyorum. Afrika taburlarında subaylarına itaat etmek istemiyen erlere edilen işkenceler anlatılıyordu. Piyes erlerin ayaklanması ve *Enternasyonal* marşı ile sona ermişti. Bu oyunun şehirde oynanması yasak edilmişti, ama banliyöde oynanıyor, durmadan alkışlanıyordu.

"Nadieca Krupskaya, *Lenin hakkında hatıralar*, Rusça baskı."

3

Montéhus

I

Ama, Jaurès ile Vaillant her yerde olamazlardı ya (19). Partili hatipler, kendilerini dinliyenlerin zihniyetine uymağa zorlıyarak birtakım şeyler geveliyor dinliyenlerin işçi ya da aydın olduklarına göre, başka başka dil kullanıyorlardı. "Halkçı bir cumhuriyette" seçimlerin ne mana ifade ettiğini insan, bu seçim toplantılarını izliyerek, anlıyabilirdi. Bu, dışarıdan daha iyi göze batıyordu. Onun için, İliç seçim mücadelesini acı acı alaya alan inkılâpçı şarkıcıları dinlemekten hoşlanırdı. Bu şarkılardan birini hatırlarım: Milletvekilinin biri oy toplamak

(19) Krupskaya burada 1910 yıllarındaki Meclis seçimlerinin sözünü ediyor (J. F. in notu). Vaillant, Edouard Vaillant (1840 - 1915) Fransız sosyalisti (çev.).

için köye gelmiş, köylülerle içki içiyor, onlara insanın uykusunu getiren birtakım hikâyeler anlatıyormuş içki içen köylüler de:

T'as ben dit, mon gars! (20)

diye şarkı söyliyerekten onu seçmişler.

Köylü oyları sayesinde seçilen milletvekili 15.000 frank Parlamento tazminatı alıp, Milletvekilleri Meclisinde kendisini seçenlerin menfaatlarına ihanet etmiş.

Sosyalist milletvekili Dumas bizi görmeğe gelmiş, köylere yaptığı seçim gezisini anlatmıştı. O anlatırken, biz, istemiye istemiye şarkıcıların nakaratlarını aklımızdan geçiriyorduk. Bu şarkıcıların en tanınmışlarından biri bir komunacının oğluydu, dışmahalle halkı tarafından pek seviliyordu. Şarkılarında küçük burjuva duygululuğu ile gerçekten inkılâpçı bir hamlenin karışımı gibi bir şey vardı.

"Nadieca Krupskaya, *Lenin hakkında hatıralar*, Rusça baskı."

II

Dışmahalle tiyatrolarının afişlerinde, İliç, Montéhus'nün adını arardı. Elimizde Paris'in haritası, uzak dışmahallelerden birine giderdik. Kalabalığa karışıp, piyesi seyrederdik. Çoğu zaman açık saçık, saçma sapan şeylerdi oynanan. Fransız burjuvazisi işçileri, bilerek, bunlarla besliyordu. Sonra, Montéhus sökün ederdi. İşçiler onu coşarak alkışlarlar, o da işçiler gibi iş elbisesi giymiş, atkısını boynuna dolamış olarak, bunlara günün meselelerile ilgili şarkılar söyler, burjuvaziyi maskaraya çevirir, işçinin acıklı halini belirtir, işçi sınıfındaki tesanüdü överdi.

Sonra, bir zaman geldi, seçim toplantılarına dadandık. Çocuklarını evde yalnız bırakamıyan işçiler bu toplantılara onla-

(20) İyi söyledin, arslanım! (çev.).

rı da alıp gelirlerdi. Konuşan hatipleri dinler, halkı en çok neyin ilgilendirdiğine, neyin elektiriklendirdiğine bakardık. Bir gün iri yapılı bir demirci ile,kendisine sarılan âdeta delikanlı denecek oğlunu hayran hayran seyretmiştik: Baba vecit dolu gözlerini hatibe dikmiş, oğlu da tıpkı babası gibi bütün varlığı ile ona doğru uzanmıştı. Sosyalist bir milletvekilinin işçiler karşısında konuşmasını dinlemiştik. Sonra, aynı milletvekilini aydın, memur toplantılarında dinlemeğe gitmiştik. İşçi dinleyicileri alevlendiren ve titreten büyük fikirler, hatip tarafından küçük burjuvaziye anlatılınca, nasıl sararıp soluyor? bunu gözlerimizle görmüştük. Mümkün olduğu kadar çok oy toplamak dedikleri şey meğer buymuş! Bu toplantılardan dönerken, İliç Montéhus'nün sosyalist milletvekili hakkındaki şarkısını hafifften söylerdi :

T'as ben dit, mon gars!

"Nadieca Krupskaya, *Vladimir İliç hakkında,* ds. *Pravda,* 11 Nisan 1924."

4

Lenin sürgünde

I

İnsan Krakovi'de gezip dolaşmaz da ne yapabilirdi? Kendini avutacak hiç bir kültür uğraşı yok. Bir defasında bir konsere gidelim dedik, Beethoven'in dört yaylı saz için bestelenmiş bir eserini dinliyecektik. Para koyup bir abonman bile almıştık. Ama, çok iyi bir müzisyen konserde heyecanlanıp çoştuğu halde, nedense, bizim çok canımız sıkılmıştı. Polonya tiyatrosuna gitmek hiç içimizden gelmiyor, sinema ise tamamile saçma idi, seri halinde beş devrelik birtakım melodramlar oynatılıyordu.

Yortulardan sonra, Volodia (21) ile üniversite Kitaplığını görmeğe karar verdik. Çok utanılacak bir şey: Bir daha da oraya adımımızı atmadık. Burada edebiyata susamış bir haldeyiz. Volodia, Nadson (22) la Nekrasof'u adeta ezbere bilirdi, cildi bozulmuş bir *Anna Karenina*'yı yüz defa okuduk durduk. Edebiyat kitaplarımızın bir çoğunu Paris'te bıraktık, burada da Rusça kitaplar bulunmuyor. Bazan eski kitapçıların "Uspenski : 28 cilt", "Puşkin: 10 cilt" gibi ilânlarını okumak hevesi geliyor içimizden.

Volodia büyük bir "edebiyatçı" kesilmesin mi? Hem de azılı bir milliyetçi. Yapacak hiç bir şey yok. Bari gidip Polonyalı ressamların resimlerini göreyim, diyor. Aynı zamanda, Tretiyakof galerisinin bir katoloğunu yaptı, her gittiğimiz ahbaba bunu da taşıyor, katologdaki resimlere kendisinin de sık sık dalıp gittiği oluyor.

"Nadieca Krupskaya, *Krakovi'den Maria Ulyanova'ya gönderilen mektup,* 13 (26) Aralık, 1913; *Lenin'in ailesine mektupları,* haz. Henri Barbusse, Paris. 1936, s. 393 - 394."

II

Hasılı, Krakovi ölü bir şehir olmakla beraber, Paris'te olmaktansa, burada olmak daha çok hoşuma gidiyor. Orada her günkü hayatın patırdısı çok fazlaydı, insanın çabucak hem de boşu boşuna sinirleri yıpranıyor. Üstelik Paris'te çalışmak ta kolay değil. Millî Kitaplığın teşkilâtı öyle bozuk ki. Cenevre'yi sık sık aradığımız oluyordu. İnsan orada daha iyi çalışıyor, ki-

(21) Volodia, Lenin'in asıl adı Vladimir İliç Ulyanof'taki Vladimir adının küçültülmüş ve sevimlileştirilmiş şekli (çev.).

(22) S. J. Nadson (1862 - 1887) popülizmin çökme devrinde yetişmiş bir şair, Nekrasof'un etkisi altında kalmış, ama yaşadığı devrin siyasî havası ve popülizmin geçirdiği buhran onun tevekkül ve karamsarlık içinde mahvolup gitmesine sebep olmuştur.

taplık daha rahat, şehirde hayat pek o kadar sinir bozucu ve saçma değil. Gezip dolaştığım memleketler içinde en çok beğendiğim yerler Londra ile Cenevre. Ne olur, o kadar uzak olmasalardı. Genel kültürü ve harikulade yaşama rahatlıklarile en çok Cenevre iyidir. Burada (Krakovi'de) kültür rahatlıklarının, elbette ki, lafı olmaz, âdeta Rusya gibi. Kitaplık kötü, hatta kötünün kötüsü. Hoş ben de oraya gitmek fırsatını hemen hemen hiç bulamadım ya...

Lenin, *Krakovi'den Maria Ulyanova'ya gönderilen 9 (22) Aralık 1914 tarihli mektup; Lenin'in ailesine mektupları.* haz. Henri Barbusse, Paris. 1936, s. 397."

5

Sanat halkın malıdır

Lenin üçümüzü (üç kadını) (23) sanat, öğretim ve eğitim üstünde konuşur buldu. Tam o sırada ben de bolşeviklerin başardıkları kültür çalışması, misli görülmedik dev bir çalışma karşısında, sanata ve eğitime yeni yollar açmağa çalışan yaratıcı kuvvetlerin gelişmesi karşısında duyduğum heyecanlı hayranlığı ifade ediyordum. Bununla beraber, bence, birtakım kararsızlıklara, belli belirsiz birtakım emeklemelere, sonu olmıyan birtakım tecrübelere de oldukça sık raslandığını da gizlememiştim. Kültür hayatı alanında yeni bir muhteva, yeni şekiller, yeni yollar heyecanla aranıyorsa da, bazan suni bir kültür "modası" na ve burjuva modellerini taklide özenildiği de oluyordu. Lenin derhal ve büyük bir canlılıkla söze karıştı :

— Yeni kuvvetlerin uyanması, bu kuvvetlerin Sovyet Rusya'da yeni bir kültür ve sanat yaratmak uğrunda giriştiği ça-

(23) Clara Zetkin (1856 - 1933) Alman sosyalizminin büyük mücadelecilerinden biri olup, Lenin'i Kremlin'deki küçük dairesinde ziyarete gelmişti. Kendisini Lenin'in karısı ile kızkardeşi karşılamıştı.

lışma, dedi Lenin, iyi, pek iyi bir şey. Bunların kuvvetle gelişmesi hem akla yakın, hem de faydalıdır. Avrupa memleketlerinden yüzyıl geriyiz, bu gecikmeden doğan mesafeyi kapatmak istiyoruz, kapatmalıyız da. Hercümerci andıran kaynaşma, yeni parolaları hummalı bir faaliyetle arama, sanattaki ya da düşüncedeki filân ya da falan eğilim şerefine bugün söylenen zafer şarkıları, yarın bunların lânetlenmesi : Bütün bunlar önlenmesi mümkün olmıyan şeylerdir.

"İnkılâp bugüne kadar zincire vurulmuş kuvvetlerin hepsini kurtardı, suyun derinliklerinden yüzüne çıkardı. Yüz misal arasından bir tanesini ele alalım. Resmimizin, heykelciliğimizin ve mimarlığımızın tekâmülü üstünde hem modanın ve çar sarayı heveslilerinin yaptığı etkiyi, hem de o aristokrat ve burjuva bayların zevklerile fantezilerinin yaptığı etkiyi düşününüz. Özel mülkiyete dayanan bir toplumda sanatçı pazar için ticaret eşyası yaratır, bu eşyayı satın alacak kimselere ihtiyacı vardır. İnkılâbımız sanatçıyı bu son derece bayağı şartların boyunduruğundan kurtarmıştır, Sovyet devletini bu sanatçının koruyucusu ve müşterisi haline getirmiştir. Her sanatçının, ya da kendini sanatçı sayan herkesin tam bir bağımsızlık içinde, kendi idealine uygun şekilde, tam bir hürriyet içinde yaratmak hakkı vardır.

"Ama, tabiî ki, biz de kollarımızı kavuşturup bu hercümercin istediği gibi yayılmasına müsaade edemeyiz. Bu oluşumu hazırlanmış bir plana göre yönetmek, buna bir şekil vermek isteriz. Henüz bundan uzağız, çok uzağız. Bana öyle geliyor ki, bizim de doktor Karlostadt (24) larımız var. "Put kırmakta"

(24) Karlostadt (1480 - 1541) Karlstadt'ta (doktor Karlostadt lakabı bundan gelir) doğmuş olan Badenstein, Martin Luther tarafından idare edilen katolik kilisesine aleyhtar harekete eylemli olarak katıldı. 1521'den itibaren, mihrapları, ermiş resimlerini, İsa'yı ve Meryem Ana'yı tasvir eden heykel ve tabloları parçalamak işine girişti. Köylü Savaşı'na katıldığından, İsviçre'ye kaçmak zorunda kaldı, orada öldü. Adı dilde "put kırıcılar" manasına gelir.

haddinden fazla ileri gittik. Güzel bir şeyi, hatta "eskimiş" bile olsa, muhafaza etmeli, model olarak almalı, ona dayanmalı. Eskimiş diye, niçin gerçekten güzel olan bir şeyin yüzüne bakmamalı, sonraki tekâmül için neden onu hareket noktası olarak almamalı? Her yeni olan şeye salt "yenidir" diye neden boyun eğilen bir Tanrı gibi saygı göstermeli? Budalalık bu, düpedüz budalalık bu. Bunda fazla bir sanat mürailiği var. Hem batıda hâkim sanat modasına da şuursuzca ve fazla bir saygı gösteriliyor. Biz iyi inkılâpçılarız. ama, bilmem neden, "modern kültürle boy ölçüşecek" halde olduğumuzu ispata kendimizi borçlu sayıyoruz. Bana gelince, ben "barbar" olduğumu söylemek cesaretini gösteriyorum. Ekspresyonizme, fütürizme, kübizme ve daha başka "izm" lere sanatçı dehasının en yüksek ifadesi gözü ile bakmak bir türlü içimden gelmiyor. Bu okulları anlamıyoruz. Bunların hiç biri bana zevk vermiyor."

Sanatta ilhamın burnu niçin birtakım üçgenlerle ifade etmek zorunda olduğunu, ve eylem halindeki inkılâpçı eğilimin türlü organların karmaşık bütünü saydığımız insan vücudunu niçin iki tahta ayak üstüne oturtulmuş, elinde beş dişli iki çatal bulunan yumuşak ve şekilsiz bir çuval halinde ifade etmek zorunda olduğunu bir türlü anlıyamadığımı itiraf etmekten kendimi alamadım.

— Eee, öyle, sevgili Clara, söyliyecek söz yok : Biz ikimiz de eski insanız. İnkılâpta genç kalmakla ve ilk saflarda yer almakla yetinelim bari. Ama, biz yeni sanatı izliyemiyoruz, bacağımızı sürüyoruz, ve arkada kalıyoruz.

"Ama, diye Lenin devam etti, önemli olanı, bizim sanat hakkındaki fikrimiz değildir. Önemli olanı, sanatın memleketimizdeki milyonlarca insan içinde birkaç yüz, birkaç bin kişiye ne getirdiği değildir. Sanat halkın malıdır. Sanat büyük emekçi kitleleri içinde iyice derinlere kök salmalı. Bu kitleler tarafından anlaşılmalı, sevilmeli. Bu kitlelerin duygularını, düşüncesini ve iradesini birleştirmeli, bunları üstün bir seviyeye çıkarmalı. Bu kitleler içindeki sanatçıları kamçılamalı, geliştir-

meli. İşçi ve köylü kitleleri kara ekmeği bulamazlarken, bir avuç azınlığa şekerli ve zarif bisküvi vermek olur mu? Söylemeğe hacet yok, bu sözleri hakiki manasında da söylemiyorum, mecazî manada söylüyorum : İnsan işçileri ve köylüleri hiç bir zaman aklından çıkarmamalı. Onlar hesabına idare etmesini, onlara değer vermesini öğrenmeliyiz. Bütün alanlarda olduğu gibi, sanat ve kültür alanında da bu böyle olmalı.

"Sanatın halka, halkın da sanata yaklaşabilmesi için, önce genel kültür seviyesini yükseltmek zorundayız.. Bu konuda işin neresindeyiz? İktidara geleliberi yaptığımız engin kültür çalışması karşısında hayranlık duyuyorsunuz. Elbette, hiç kendimizi övmeden söyliyebiliriz ki : Bu konuda çok şey yaptık. Bütün memleketlerdeki menşevikler, memleketinizdeki Kautsky bizi "kafa kesmek" le ittiham ediyorlar. Biz yalnız "kafaları kesmek" le kalmadık, aynı zamanda kafaları da aydınlattık. Hem de pek çok kafayı aydınlattık. Elbette ki "çok", ama yalnız geçmişe nispetle çok, bir vakitki hâkim sınıfların ve kiliklerin işledikleri günahlara nispetle çok. İşçilerin ve köylülerin kalblerinde uyandırdığımız ve kamçıladığımız öğrenim ve kültür aşkı sonsuzdur. Bu aşk yalnız Petersburg'ta, Moskova'da, büyük sanayi merkezlerinde değil, ta köylere kadar her yerde kendini gösteriyor. Böyle olmakla beraber, biz yoksul, son derece yoksul bir halkız. Onun içindir ki, kültür konusunda, eskilerin çoğu kültür bakımından - biz istesek te, istemesek te - feda edilecektir. Okuma yazma bilmemeğe karşı, elbette ki, tam bir savaşa, inatçı bir savaşa giriştik. Büyük küçük bütün şehirlerde, köylerde kitaplıklar, "okuma izbeleri" kuruyoruz. Türlü kurslar açıyoruz. İyi temsiller ve iyi konserler tertipliyoruz, memleketin her yerine "gezginci sergiler" ve "kültür tirenleri" gönderiyoruz. Ama, yine de tekrar ediyorum: En ilkel bilgilerden, en ilkel kültürden yoksun milyonlarca kişilik bir halka bütün bunlar ne verebilir? Moskova'da, bugün on bin kişi, yarın da on bin kişi tiyatroda parlak bir temsilden mest olurcasına zevk alırken, alacakken, milyonlarca insan adlarını hecelemeğe ve sayı say-

mağa çalışıyor, çalışacak ; milyonlarca insan, yeryüzünün düz değil, yuvarlak olduğunu, evrenin "gökteki baba", sihirbazlar tarafından değil, tabiat kanunları tarafından idare edildiğini kendilerine öğretecek kültürü sindirmeğe çalışıyor, çalışacak.

— Lenin yoldaş, diye sözünü kestim, okuma yazma bilinmemesinden böyle acı acı şikâyet etmeyiniz. Okuyup yazma bilmeme, İnkılâbın işini bir dereceye kadar kolaylaştırmıştır. İşçileri ve köylüleri dimağlarına burjuvaların kafasını dolduran şeyleri tıkıştırmaktan korumuş, bunların çürümesini önlemiştir. Propagandanız ve tahrikleriniz hiç el değmemiş bir toprak üstünde yapılıyor. Yüzyıllık eski bir ormanın ağaçlarını devirmekle işe başlamak zorunluğu olmıyan yerde tohum ekmek te, mahsulü devşirmek te kolaydır.

— Evet, doğru, dedi Lenin, ama bir dereceye kadar doğru, daha doğrusu, mücadelemizin belli bir devresi için doğru. Okuma yazma bilmemek, hiç şüphe yok ki, iktidarı ele geçirmek uğrundaki mücadele ile, eski devlet cihazını yıkmak zorunluğu ile bağdaşabilmiş, uzlaşabilmişti. Ama, biz salt yıkmış olmak için mi yıkıyoruz canım? Daha iyi bir toplum kurmak için yıkıyoruz. Oysa, okuyup yazma bilmemek yapıcı görevlerimizle hiç iyi uyuşmuyor, hatta hiç mi hiç uyuşmuyor. Marx'ın da dediği gibi, bütün işçiler hür olmak istiyorlarsa, bu kalkınma işi işçilerin, ben de ekliyeyim, köylülerin kendi eserleri olmalıdır. Sovyet rejimimiz onların bu görevlerini kolaylaştırmaktadır. Bugün, binlerce emekçi türlü sovyetlerde ve türlü sovyet teşkilâtlarında, bu rejim sayesinde, kalkınma çıraklığı etmektedirler. Bunlar, memleketimizde dendiği gibi, daha "hayatın baharı" nı yaşıyan erkekler ve kadınlardır. İçlerinden çoğu eski rejim zamanında büyümüş, ve bunun sonucu olarak ta, hiç bir öğrenim görmemişlerdir, kültürü sindirememişlerdir, ama bugün doymak bilmez bir öğrenmek ve bilmek arzusu duyuyorlar. Daha başka birçok erkekleri ve kadınları Sovyet çalışmasına katılmağa durmadan sürüklemek, böylelikle bunların pratik ve nazarî eğitimlerini sağlamak için çok ciddî çabalar gösteriyoruz. Yine

de öyleyken, yaratıcı idareci kuvvet ihtiyacımızı bir türlü gideremedik. Eski usulde yetişmiş birtakım bürokratlara başvurmak zorunda kaldık, bunun bizde bir bürokrasinin teşekkül etmesi gibi bir sonucu oldu. Bürokratlardan bütün kalbimle nefret ederim : Tabiî, kendilerine değil bu nefretim. İçlerinden filanca değerli bir delinkanlı olabilir. Ama, ben sistemin kendisinden nefret ediyorum. Bu sistem tepeden tırnağa kadar her şeyi felce uğratıyor ve bozuyor. Bürokrasiyi yenip tasfiye edecek en kesin etken halkın mümkün olduğu kadar en geniş, en yaygın bir şekilde eğitimidir.

"Gelecek için beslediğimiz umutlar nelerdir? İşçi ve köylü gençliğin öğrenmesine, okumasına ve kültür sahibi olmasına imkân verecek çok mükemmel kurumlar kurduk ve gerçekten etkin bazı tedbirler aldık. Ama, bunda bizi rahatsız eden mesele ortaya çıkmaktadır: Bizim halkımız gibi kalabalık bir halk için bütün bu yapılanlar nedir ki? İşin kötüsü ana okullarımız, ilkokullarımız yok. Milyonlarca çocuk öğrenim, eğitim görmeden büyüyor. Bunlar da babaları gibi, dedeleri gibi cahil kalıyorlar. Böylelikle, ne çok kabiliyet mahvoluyor, ne çok aydınlığa koşan heves boğulup gidiyor! Yeni kuşağın mutluluğuna karşı işlenmiş korkunç bir cinayet, yakında sosyalist toplum haline gelecek Sovyet devletini zarara sokan bir hırsızlık bu. Yarın için büyük bir tehlike var !"

Her zaman sakin olan Lenin'in sesinde zaptedilmiş bir öfke gürlüyordu.

"Üçümüz önünde kendini tutamayıp, bir propaganda söylevi verdiğine göre, diye kendi kendime düşündüm, Lenin bu meseleye her halde çok önem vermiş olacak!"

İçimizden biri - hangimiz bilmiyorum - sanat ve kültür hayatının özellikle karakteristik birkaç olayından söz etti, ve bu olayları "o günün şartları" ile izah etmeğe çalıştı.

Lenin şu karşılığı verdi :

— İyi biliyorum! dedi. Bugünkü güçlüklerin ve tehlikele-

rin *panem ve circenses* (25) ile hakkından gelinebileceğine samimiyetle inananlar çok. *Panem,* elbette! *Circenses,* eeh! Buna benim hiç bir itirazım yok. Ama, unutmamalı ki, sirk temsilleri büyük sanat, gerçek sanat değildir, ancak az çok güzel bir eğlencedir. Unutmamalı ki, işçilerimiz ve köylülerimiz Romanın hür vatandaşlarına hiç benzemezler. İşçileri ve köylüleri besliyen devlet değildir, emekleriyle devleti besliyenler onlardır. Bu işçiler ve köylüler bir inkılâp yaptılar, İnkılâbı korumak için kanlarını sel gibi akıttılar, görülmedik duyulmadık fedakârlıklara katlandılar. Onun için, işçilerimiz ve köylülerimiz bu sirk temsillerinden daha iyisine lâyıktırlar. Gerçek sanat, büyük sanat haklarıdır. Onun için, her şeyden önce, halk eğitimini ve öğretimini mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde yaymak lâzım. Böylelikle, kültür için lüzumlu olan alan hazırlanmış olur - Ekmeğin sağlandığını kabul ediyoruz - . Bu alan üstünde yeni bir sanat, muhtevasına uygun şekli de yaratacak gerçek büyük yeni bir sanat, sosyalist bir sanat bitecektir. Bunda "aydınlar" ımızın başaracakları pek büyük, son derece verimli birtakım görevler var. Bu görevleri anlamak ve gerçekleştirmek, onlarca işçi İnkılâbına olan borçlarını ödemek olacaktır. Çünkü, bu İnkılâp, *Komünist Partisi Bildirisi*'nde de son derece mükemmel bir şekilde nitelendirildiği gibi, aydınları yaşadıkları sefil şartlardan kurtarıp kendilerine hürriyetin kapılarını ardına kadar açmıştır."

O gece - geç vakitlere kadar oturmuştuk - daha başka konuları da ele almıştık. Ama, bu konulardan edindiğim izlenimler, Lenin'in sanat, kültür, halk öğretimi ve eğitim meseleleri üstünde söyledikleri yanında sönük kalmıştı.

O dondurucu soğukta geceleyin, başım ateşler içinde, evime dönerken : "Lenin emekçileri nasıl da yürekten ve hararetle seviyor!" dedim kendi kendime. "Oysa, bu adamı soğuk bir muhakeme makinası, insanlarda tarihî kategorilerden başka bir

(25) Ekmek ve sirk oyunları.

şey görmiyen ve insanlarla sanki bilyaymış gibi soğuk bir eda ile oynıyan formüllerle dolup taşmış sert bir fanatik sayan birtakım kimseler var."

Lenin'in ortaya attığı fikirler beni öyle şiddetle altüst etti ki, bu konuşmanın esasını hemen kâğıda geçirdim. Sovyet Rusya'nın inkılâpçı kutsal topraklarında ilk kaldığım günlerde bence dikkate değer her şeyi günü gününe günceme not ettiğim gibi tıpkı.

"Clara Zetkin, *Lenin hakkında. Hatıralar ve görüşmeler*, Moskova. 1925, s. 38 - 43 (Rusça baskı.)"

6

Lenin'in kitaplar ve yazarlar hakkındaki fikirleri

Vladimir İliç, Halk Komiserleri Kurulu'nda bir kitaplık kurulmasını arzu ettiği zaman bir liste hazırlamıştı, listede şu yazarların adları vardı : Puşkin, Lermontof, Gogol, Gonçarof, Dostoyevski, Maykof, Nekrasof, Leskof, Tolstoy, Gleb Uspenski, Aksakof, Saltikof - Şçedrin, Levitof, Koltzof, Tiyuçef, Grigoroviç, Turgenyef, Pomiatovski, Fet, Apuktin, Aleksi Tolstoy, Çehof, Zlatovratski, Kozma Prutkof (26), Nadson, Korolenko, Merejkovski, Radişçef, Pisaref, Dobrolyubof (27)...

(26) Grigoroviç (1822 - 1899) toprak kölelerinin hayatını tasvir eden realist yazar. Pomiatovski (1835 - 1863) Çernişevski ve Dobrolyubof'un etkisinde kalan halkçı yazar. Kozma Prutkof XIX. yüzyılın ikinci yarısında yetişmiş dört şairin takma adıdır. Bunların hicivci şiirleri o günkü düzenin budalalığına, bu rejime boyun eğmeğe, "sanat sanat içindir" nazariyesine hücum etmekteydi, ve Dobrolyubof tarafından pek takdir edilmişti.

(27) Bu adlara bakıp ta, Lenin'in bu yazarların hepsinden de hoşlandığı sonucunu çıkarmamalıdır. Bu listede gerici olan XIX. yüzyıl şairi Fet, yine gerici olan Lenin'in çağdaşı yazar Merejkovski vardır. Nadieca Krupskaya **Lenin hakkında hatıralar** (s. 23) ında şöyle di-

Vladimir İliç geniş bir edebiyat bilgisine sahipti. Leon Tolstoy hakkındaki değerli yazıları yazarı gayet iyi anladığını, devrini işçi ve köylü kitlelerinin inkılâpçı eylemine gayet iyi bağladığını gösterdiği gibi, Lenin'in en karmaşık edebiyat meselesini halledişi tarzının iyi bir örneğini de vermektedir.

Daha Cenevre'de bulunduğu sıralarda, Vladimir İliç, Turgenyef'in bazı eserleri hakkında esaslı bir inceleme yazmak istediğini sık sık söylerdi. Benzetmelerinde bu yazarın kişilerini, meselâ, *Duman* romanındaki Voroşilof'u sık sık andığını biliyoruz. Turgenyef'ten alınmış daha başka parçalar bulunduğuna bakılırsa, bu hayran olunacak yazar tarafından yaratılan tipler üstünde Lenin'in ne kadar derin derin düşündüğü anlaşılır.

Anlaşılan, Lenin'in bütün öteki yazarların hepsinden daha çok sevdiği Saltikof - Şçedrin hakkındaki tutumunu herkes bilir. Vladimir İliç bu deha sahibi mücadeleci ve inkılâpçı halkçı yazarı kendi eserlerinde dört yüz defadan fazla anmış, ondan parçalar almıştır. Vladimir İliç'in diline Şçedrin'den alınma birçok imajlar ve karakteristikler de girmiştir.

Vladimir İliç, Nekrasof'u sık sık okurdu. Hiç şüphe yok ki, onu sever, *Sovremennik* dergisi devrindeki şairlerin en belli başlılarından ve en iyilerinden biri sayardı.

Lenin'in Halk Komiserleri Kurulu'ndaki bürosunda, masanın yanındaki etajerin üstünde, hatta çoğu zaman masanın üstünde Tiyuçef'in küçük bir şiir kitabının durduğu görülürdü. Lenin bu kitabı sık sık karıştırır, şiirlerini tekrar tekrar okurdu. Lenin'in Halk Komiserleri Kurulu'ndaki bürosunun yanında bu-

---

yor: "Hatıralarını yayınlayan biri Vladimir İliç'in Fet'i beğendiğini iddia etti. Yanlış. Fet azılı bir toprak köleliği taraftarıydı, ondan bir şey bulup çıkarılamazdı." Merejkovski (1865 - 1941) ye gelince, 1905 İnkılâbı sırasında **Kutup Yıldızı** gazetesinde ve işçi sınıfı aleyhinde: "Ahlâksızlar tehdit ediyor" adlı bir makale yazmıştı. Lenin onun "azılı gericiliği"ne karşı olsa olsa ancak öfke duyabilirdi (Lenin, **Eserler**, C. X, s. 239).

lunan kitaplıkta Tiyuçef'in eserleri vardır; fikrimce, bu kitapları dikkatle elden geçirmeli; belki Lenin bu kitapların sayfalarına bir şeyler not etmiştir.

Dostoyevski'nin *Cin Çarpmışlar* (28) adlı romanını sahneye adapte etmek için hazırlanılıyordu. Gorki bu münasebetle şiddetli bir gerici mücadeleye girişmiş olan burjuva gazetelerinin karşısına dikildi, Lenin de Gorki'yi destekledi. Lenin, Dostoyevski'nin eserindeki gerici eğilimleri merhametsizce mahkûm etmişti. Bilindiği gibi, Lenin, Ines Armand'a gönderdiği bir mektupta, Vinniçenko'nun çürümüş, aldatıcı romanını sert bir şekilde tenkit etmişti. Vinniçenko'nun *Babaların Mirası* adlı bu romanını "kötünün kötüsü Dostoyevski'nin kötünün kötüsü taklidi" diye yermişti. Yine de öyleyken, Dostoyevski'nin gerçekten deha sahibi bir yazar olduğunu, yaşadığı devrin toplumundaki marazlı olayları incelediğini, ve eserinde birçok zıtlıklar bulunmakla beraber, gerçeğin canlı tablolarının da bulunduğunu Lenin birçok defalar söylemiştir.

Cin Çarpmışlar'ı yerdiğini söylemekle beraber, Lenin "bu kitabı okurken bu eserin sadece Neçayef'in faaliyetine bağlanmakla kalmayıp, Bakunin'in eylemine de bağlı bulunduğunu" söylemeyi unutmazdı. Hatta, Dostoyevski *Cin Çarpmışlar*'ı yazdığı sırada, Marx'la Engels, Bakunin'e karşı amansız bir mücadeleye girişmişlerdi. Romanda Neçayef ile ilgili olan şeylerle, Bakunin'le ilgili şeyleri bulup çıkarmak tenkitçilere düşer.

Vladimir İliç, Dostoyevski'nin kabiliyetine tümü ile değer verirdi. Bu yazarın sözü edilince, Lenin şöyle derdi :

— Unutmayınız ki, Dostoyevski ölüme mahkûm edilmişti. Ona zilletin türlüsünü reva gördüler. Sonra Nikola I'in kendisini "affettiği" bildirildi, ve ağır hizmetlere mahkûm edilerek, Sibirya'ya sürüldü.

---

(28) **Cin Çarpmışlar** Ahmet Muhip Dranas tarafından **Ecinniler** adile Türkçeye çevrilmiş, ve Millî Eğitim Bakanlığı Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

Ölüler Evinden Hatıralar (29) kitabı üstünde Lenin durur, bu eserin Rus edebiyatında da dünya edebiyatında da hâlâ aşılamadığını söylerdi. Dostoyevski bunda kürek mahkûmlarının sürgün yerini dikkate değer bir şekilde tasvir etmekle kalmamış, Romanof'lar zamanında Rus halkının içinde yaşadığı "ölüler evini" de kuvvetle tasvir etmiştir.

Lenin'in iki yıl içinde okuduğu "kitaplar listesi" nde her türlü eserler vardır. Hele Çehof'u pek beğenirdi. Vladimir İliç onun hayatı olduğu gibi anlatan hikâyelerini severdi.

Lenin popülist edebiyatı kılı kırk yararcasına incelemişti. Popülist nazariyenin temellerini şiddetle tenkit etmekle beraber, Mihaylovski, V. Vorontzof ve öteki popülist nazariyecilere karşı şiddetle mücadele etmekle beraber, Gleb Uspenski gibi bazı yazarlara derin bir ilgi gösterirdi. Bu yazarın *Rasteriayeva sokağının âdetleri,* en yoksul işçi ve köylülerin hayatından alınmış hikâyeleri Lenin'i pek sarardı. Kitlelere verilmesi lâzım olan işte asıl budur, geniş bir şekilde yayılması lâzım olan işte asıl budur, derdi.

Köylü ve işçi sınıfının durumunun doğru bir tasvirini popülist edebiyatta araştıracak tenkitçilerin ve yazarların bizde çıkacağına güveni olduğunu Lenin birçok defalar söylemiştir. Bu türlü eserlerin pek çok olmadığı ileri sürülünce, Vladimir İliç hemen şu karşılığı vermişti :

— Yanılıyorsunuz. *Direkler* adlı eserinde köylüleri tatlı dille anlatmış olan Zlatovratski'de bile işçi sınıfının hayatı hakkında, bu ikinci derecedeki yazarın yaşadığı devrin türlü küçük emekçi zanaatçıları hakkında bir sürü incelemeler bulacaksınız. Bu yazar emekçi sınıfını, zanaatçıları tasvir etmek için, bunların çevrelerini incelemiş, yaşayış şartlarını ve âdetlerini pek yakından tanımıştır. Gleb Uspenski, Reşetnikof, Levitof, Nikola Uspenski, ve *Sovremennik, Diyelo,* (30) *Slovo* (31), *Ot-*

(29) **Ölüler Evinden Hatıralar** Türkçeye çevrilmiş, Millî Eğitim Bakanlığı Rus klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

(30) Dava.

(31) Söz.

yeçestvenniye Zapiski dergilerinde ve o devirde çıkmış daha başka dergilerde eserleri yayınlanmış küçük çaptaki yazarların da sözünü etmiyorum...

Bir gün, Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin Cenevre'de kurduğumuz kitaplığındaki eski dergileri karıştırırken, Vladimir İliç, Kokoref (32) in *Savvuşka* adlı hikâyesini içimizde bilen var mı yok mu diye sordu. *Savvuşka'*yı on dört yaşındayken okuduğumu söyledim. Lenin buna hem pek hayret etti, hem de pek sevindi.

— Büyük olmıyan, büsbütün unutulmuş bir yazar bu, dedi. Ama, *Savvuşka'*sını tekrar basmak ne kadar lüzumlu! Öyle hayran olunacak bir hikâye ki! Daha başka örf ve âdet hikâyeleri de yazmış; pek kuvvetli şeyler değil, ama yine de ilgi çekici. Bazı yazarları unutulmaktan kurtarmalıyız: Bunların eserlerini toplamalı, ve mutlaka ayrı ayrı küçük ciltler halinde yayınlamalı. Bunlar bir devrin vesikalarıdır; doğrusu ya, popülist yazarlar da pek çok malzeme toplamasını bilmişlerdir. Bu yazarlar gidip odalarına kapanmamışlar, ayak takımı arasına karışmışlar; işçilerin, köylülerin, zanaatçıların hayatlarını incelemişler, bunların izlenimlerini, yaşama şartlarını not etmekle gayet iyi etmişlerdir. Bazan mübalâgaya düşmüşler, etnografya incelemelerine dalmışlar, edebiyata edebî olmayan bir dil, kaba bir deyim, mahallî şiveler getirmişlerdir. Elbette ki, edebiyata zararlı bu. Bizde en çok hayran olunacak eserleri sayesinde şöhret kazanmış büyük yazarlara dikkat ediliyor. Doğru, arandığına göre, bunların eserleri tekrar tekrar basılmalıdır. Ama, dediğim gibi, küçük yazarlar da unutulmaktan kurtarılmalı, kitaplıklara konulmalıdır. Şüphe yok ki, bunların kitaplarına, yazarlarının faaliyetlerini ve eserlerini tenkitçi bir tarzda aydınlatmak suretile, okuyucunun devri tanımasına imkân verecek notlar, girişler koymak lâzımdır.

(32) İ. T. Kokoref (1826 - 1853) bir toprak kölesi köylünün oğlu olup, büyük bir sefalet içinde yaşamıştı. Hikâyelerinde emekçilere karşı sevginin derin izleri vardır. Dobrolyubof onu pek beğenirdi.

Yaşadığı devre en yakın yazarlar arasında, Vladimir İliç, Bassof - Verkoyantz'ı severdi. Bu yazarın *Dört Nala Giden Küçük At* adlı eseri sansür tarafından yasak edilmiş, 1906 yılında gizli olarak basılmıştı. Eserin yazarını bulana ve kitabın basıldığı basımevini gösterene İçişleri Bakanlığı mükâfat verileceğine söz vermişti, ama sırrı ele veren kimse çıkmadı, polisler de hiç bir şey bulamadı.

Vladimir İliç, Bassof - Verkoyantz'ın eserinin köylülere pek faydalı olduğunu söylemişti. Çünkü, siyasî rejimi uçarı ve çekici bir şekilde anlatıyor, çarlığı, kişi hâkimiyetine bağlı idare şeklini, memurları ve çarlık Rusya'sındaki bürokrasi sistemini çok ısırıcı bir tarzda gülünçleştiriyordu.

Lenin'in tamamile özel bir okuyuş tarzı vardı. Onu okurken görünce, bana öyle gelirdi ki, sanki satır satır okumuyor, sayfaya bakıp, hepsini şaşılacak bir hızla ve açıklıkla sindiriyordu: Bir zaman sonra, cümleleri ve satırbaşlarını ezbere söylerdi, sanki okuduğu şeyi uzun uzun ve üstünde durarak incelemiş gibi. Vladimir İliç'in insanı şaşırtacak kadar çok kitap ve makale okumasına imkân veren işte asıl bu olmuştur.

Elbet bir gün gelecek, Vladimir İliç'in bütün okuduğu ve andığı şeyler Lenin Müzesinde bir araya toplanacaktır. O zaman, bu müzede Lenin tarafından kullanılan ham malzeme, onun türlü dillerde okuduğu eserleri içine alan eşsiz bir kitaplık elde edilmiş olacaktır. Bunu vakit geçirmeden yapmalı. Bunu yaparken de kitaplarından, müsveddelerinden, mektuplarından, müsvedde defterlerinden faydalanmakla kalmamalı, British Museum'un, Paris Millî Kitaplığının, Cenevre Okuma Derneği Kitaplığının, Berlin, Zürih, Münih, Bern kitaplıklarının, Moskova'daki Rumiyantzef Müzesinin (bugünkü Lenin Devlet Kitaplığının), Leningrad'taki Saltikof - Şçedrin Genel Kitaplığının, Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin Cenevre'deki kitaplığının ve daha birçok arşiv ve kitap deposunun katoloğlarından da faydalanmalıdır.

Bizim edebiyatı - elimizde olmadan - kanunî edebiyat (san-

sürün müsaade ettiği edebiyat) ve gizli edebiyat (sansürün yasakladığı edebiyat) diye ikiye ayırmamızın XX. yüzyıl edebiyatının yarattığı eserleri tenkitçi ve polemikçi bir gözle öğrenip incelemeğe çok büyük zarar verdiğini Vladimir İliç sık sık söyler ve bunun üstünde dururdu. Öyle bir zaman gelecek ki (o zaman gelmiştir!), derdi, kişi hâkimiyeti devrinde ve yabancı memleketlerde doğmuş edebiyatı sonunda bir araya toplıyacağız, bu edebiyatı bütün halinde inceliyeceğiz, birçok yazarların eserlerini ister istemez yabancı memleketlerde yayınlamak zorunda kaldıkları olayı üstünde çok büyük bir dikkatle duracağız, elbet o gün gelecek.

Gerçekten, XIX. yüzyılda Batı Avrupa'da Rusça ne kadar çok kitap basıldığı düşünülecek olursa, Sovyet okuyucusunun bu kitapların hâlâ bugün bile pek azını tanımasına yanmamak elde değildir. Yabancı memleketlerde yayınlanan Rusça dergilerde yazıları çıkmış yazarlar şunlardır: Tkaçef, Lavrof, Neçayef, Plehanof, Dolgorukof, Herzen, Ogaref, Kristoforof, Tihomirof, Serebriyakof. Bu listeye hür basının daha birçok kahramanları ve gizli gizli birçok Rusça kitap ve broşür yayınlamış olan bazı yayınevleri de eklenebilir. Vladimir İliç'in gizli olarak basılmış bu kitapların en kısa zamanda yayınlanıp, geniş bir şekilde incelenmelerini niçin ısrarla istediği anlaşılıyor.

Lenin Rus tenkitçilerini titizlikle incelemişti. Bu tenkitçiler arasında en çok sevdiği Biyelinski ile Çernişevski idi. Biyelinski, derdi, Hegel'i ciddî şekilde bilirdi. Her halde genç Marx'ın eserlerini görüp okumuş olmalı. Vladimir İliç'in bu dikkate değer faraziyesi bugün tamamile kuvvetlenmiş bulunuyor.

Hele tenkitçi çalışmalarile Biyelinski'nin düşüncesini devam ettirdiğini dikkate alan Çernişevski'yi Lenin pek severdi. Bu büyük yazarın eserlerile son derece ilgilenir, kitaplarını sık sık okur, ve 1860 yılından sonraki devreyi anlamak için Çernişevski'yi incelemek lâzım olduğunu sık sık tekrarlardı. Vakti olsaydı, Lenin 1860 - 1870 yıllarındaki inkılâpçı hareketin şefi olan Çernişevski hakkında büyük bir inceleme yapardı herhalde.

Vladimir İliç, popülist P. Tkaçef'in makalelerine pek büyük bir önem verirdi. Bu makalelerin dikkatle okunmasını ve incelenmesini salık verir, ve bunların iyi bir giriş yazılarak yayınlanmasını dilerdi.

Gizli basılan kitap, makale ve broşürleri Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin Cenevre'deki kitaplığında titizlikle bir araya topladığımızı görünce, Lenin pek sevinmişti. Buraya türlü vesikalar, malzemeler ve mektuplar gelirdi: Vladimir İliç bunların hepsini titizlikle muhafaza etmemizi isterdi. 1905'te Rusya'ya acele dönmek için hepimiz de Cenevre'den ayrılınca, Lenin bu vesikaların akıbetinden çok endişelenmişti.

Vladimir İliç, 1905 Ekiminde, Cenevre'den ayrılıp, gizli olarak Rusya'ya döndü. Bütün bu malzemeyi sandıklara yerleştirmemi, muhafaza etmemi, güvenilir ellere emanet etmemi rica etti. Bunlar ileride Rusya'ya - kurtulmuş Rusya'ya - taşınacak, titizlikle incelenecek ve yayınlanacaktı. İnkılâpçı mirası incelemek ve yayınlamak için giriştiğimiz çalışmanın durmadan arttığını söylemek bugün bana mutluluk veriyor.

"Vladimir Bonç-Bruyeviç, *Lenin'in kitaplar ve yazarlar hakkındaki düşünceleri: Hatıralar,* ds. *Literaturnaya Gazeta* (Edebiyat Gazetesi), 21 Nisan 1955."

7

İçinde Nekrasof bulunmıyan sosyalist kitaplık olmaz !

Vladimir İliç, 1913 Temmuzunda, bir gün siyasî göçmenlerin Bern'deki kitaplığına geldi, ve Nekrasof'un eserlerinin bulunup bulunmadığını sordu. Kitaplık memuru istenilen kitapları kendisine verirken, gülümsedi ve :

— Burası popülist bir kitaplık olur da, hiç Nekrasof bulunmaz olur mu? dedi.

Lenin kızıp, öfke ile şu karşılığı verdi :

— Şunu biliniz ki, içinde Nekrasof'un eserleri bulunmıyan sosyal - demokrat bir kitaplık, genel olarak ta, sosyalist kitaplık olmaz.

"R. K., *Üçüncü kuşağın verdiği hüküm*, ds. *Krasnaya Gazeta* (Kızıl Gazete), 10 Ocak 1928, Leningrad."

8

Tolstoy

Zamoskvoreçiye (33) nin manzarasile büyülenip, abidenin dibinde durduk.

Vladimir İliç birden dönüp, Büyük İvan (34) ve Uspenski katedrali (35) tarafına baktı.

— Tolstoy aforoz edilince, nerde lânetlendi? diye sordu.

— İlk önce, Uspenski katedralinde, tabiî, sonra da, bütün kiliselerde.

— Öyleyse, buraya onun için bir abide dikmeli, dedi hemen. - Alexander II'nin somaki mermerden heykelini gösterip: Bunu kaldırmalı, - abide etrafındaki şeylere bir göz gezdirip: Bunların hepsini değiştirmeli, ve buraya kiliseyi ittiham eden, çarlara ateş püsküren, serveti, mülk sahiplerini, lüksü suçlayan Tolstoy'un heykelini dikmeli, diye ekledi.

Bunun üzerine, Vladimir İliç heyecanla Tolstoy'un sözünü etmeğe başladı. Biz Tolstoy'u pek o kadar tanımıyoruz. Bu büyük yazar, bizim sınıfımızdan değildi, başka bir sosyal sınıftandı, ama yaşadığı devrin gerçeğini merhametsizce, dahice tahlil ederek, harikulade örnekler, halk hayatından ilham alan çekici tablolar çizmişti..

---

(33) Moskova'da Moskova nehrinin sağ kıyısındaki bir mahalle.

(34) Kremlin'deki çan kulesi. Bunun dibinde XVIII. yüzyılda dökülmüş gayet büyük bir çan durur.

(35) Kremlin'deki büyük kilise. Rus çarları bu kilisede taç giyerlerdi.

Uspenski kilisesinin önünden geçtik, biraz sonra da Halk Komiserleri Kurulu'na gittik.

Birçok defalar Vladimir İliç'in ağzından işittim, derdi ki: Leon Tolstoy'un bütün eserini titizlikle incelemeliyiz, bütün eserlerinin akademik baskısından başka, birçok hikâyelerini, makalelerini, eserlerinden çıkarılmış parçaları broşür ve ayrı küçük kitaplar halinde basmalı, binlerce nüsha halinde her yere, işçilere de, köylülere de dağıtmalıyız.

1918'den itibaren, Sovyet hükümeti Petrograd'tan ayrılıp, Moskova'ya yerleştikten hemen sonra, Lenin, Tolstoy'un ölümünden sonra eserlerinin tam olarak basılması işini havale ettiği Çertkof'un teklifine karşılık verdi, meselenin Eğitim Komiserliği tarafından en kısa zamanda ele alınması için tedbirler aldı, teklif Komiserlikçe gayet iyi karşılandı, bilindiği gibi, Halk Komiserleri Kurulu'nun özel bir kararile yerine getirildi.

G. Plehanof gibi, Vladimir İliç te Tolstoy'un eserlerini okumayı pek severdi. Hatta, Leon Nikolayeviç Tolstoy'un evvelce yayınlanmış olan mektuplarını ve güncesini okuyacak vakit te bulmuştu.

Leon Tolstoy'un felsefesini tenkit etmekle beraber, kötülüğe karşı gelmeme, hayatı sadeleştirme, vb. hakkındaki öğretisinin gerici olduğunu söylemekle beraber, Lenin, bu büyük yazarın düşünce, hayal ve görüş sistemini, yine burada da, bütün derinliği ile tahlil etmesini bilmişti.

"Bonç - Bruyeviç, *Lenin ve Tolstoy,* Rusça baskı."

9

"Harp ve Sulh" (36)

Bir defasında Lenin'in yanına gitmiş ve masasının üstünde ***Harp ve Sulh***'ü görmüştüm .

(36) M. Gorki, **Lenin 1924,** Türkçe Selim Kent çev., İstanbul. 1965, s. 9 - 10.

— Evet, Tolstoy'un kitabı, dedi. Canım av sahnesini okumak istedi, sonra da bir arkadaşa mektup yazmam gerektiği aklıma geldi. Okuyacak vakit bulamadım. Yalnız, bu gece sizin Tolstoy hakkındaki kitabınızı okudum.

Gülümseyip, gözlerini kırpıştırarak, koltuğuna neşeli neşeli gömüldü, alçak sesle, hızlı hızlı sözlerine devam etti :

— Bu ne büyük eser, değil mi? O ne dev yazar! Dostum, büyük bir sanatçı bu.. İşin asıl şaşılacak tarafı da nedir, bilir misiniz? Bu konttan önce, edebiyatta eti ile kemiği ile bir mujik yoktu.

Sonra, hep yarı kapalı olan gözlerile bana bakarak sordu:

— Avrupa'da onunla boy ölçüşebilecek kim var ?

Bu sorusunun karşılığını yine kendisi verdi :

— Hiç kimse, dedi.

Sonra, ellerini oğuşturup, güneşe uzanmış bir kedi gibi, gülmeğe başladı.

"Maksim Gorki,, *V. İ. Lenin,* Rusça baskı*; Lenine tel qu'il fût,* Paris. Bureau d'Edition. 1934, s. 248 - 249."

10

Gorki'nin "Ana" sı

Bir elile Sokrates'in alnı gibi geniş alnını kaşıyıp, öteki elile şaşılacak kadar canlı gözlerindeki okşayıcı parıltı ile kafamı sarsan bu kabak kafalı, peltek konuşan, ufak tefek, sağlam yapılı adam, müsveddesini Ladijnikof'tan alıp okuduğu *Ana* romanımın kusurlarını hemen bana söyleyince, ben de kitabı acele yazdığımı söylemiştim. Kendisine hak verdiğimi daha anlatmağa vakit kalmadan, Lenin, tastik manasında başını sallayıp, acele etmekle iyi ettiğimi söylemek suretile bana hak verdiğini söyledi, inkılâpçı harekete çoğu şuursuz olarak, içten gelme bir hamle ile katılan işçilere bu kitabın faydalı olduğunu, *Ana'*-

yı şimdi büyük bir ilgi ile okuyacaklarını bildirdi :

— Tam bugünün kitabı! dedi.

Bana ettiği biricik iltifat bu oldu, ama bunun benim için büyük bir değeri vardı. Sonra, başka dillere çevrilip çevrilmediğini, Rus ve Amerikan sansürünün kitabı ne derece berbat ettiğini telâşla sordu. *Ana* romanı yazarının yakında mahkeme karşısına çıkacağını öğrenince, önce yüzünü buruşturdu, sonra da, gözlerini kapayıp başını geriye atarak, birkaç işçinin de dikkatini çeken harikulade bir gülüşle güldü (37).

"Maksim Gorki, *V. İ. Lenin,* Rusça baskı; *Lènine tel qu'il fût,* Paris. Bureau d'Edition. 1934, s. 243."

11

İnkılâbın ilk zamanlarında edebiyat öğretimi

Lenin işçi edebiyatı ile ilgilendi :

— Bu edebiyattan ne umuyorsunuz? dedi.

Çok şey umduğumu, ama dil ilmi, Batı ve Doğu yabancı dilleri, folklor, dünya edebiyatı tarihi, ve özellikle, Rus edebiyatı dersleri veren bir edebiyat fakültesi kurmanın mutlaka lüzumlu olduğunu söyledim.

O gözlerini kırpıştırıp, gülerek :

— Ah! Ah! dedi. Geniş ve göz kamaştırıcı bir program. Geniş olsun, bence hiç bir mahzuru yok, ama göz kamaştırıcı olmıyacak mı, ne dersiniz? Bu alanda profesörlerimiz yok, burjuva profesörleri de karşımıza geçip çalım satmıyacaklar mı? Yok, bu görev şimdilik bizim için altından kalkılamıyacak kadar ağır. Üç beş yıl daha sabretmek ister.

"Maksim Gorki, *V. İ. Lenin,* Rusça baskı."

(37) Gorki'nin anlattığı hatıra, Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi'nin Mayıs 1907'de Londra'da yapılan V. Kongresi'nde Lenin'le karşılaştığı zamana aittir.

12

Yazarlar halk kitlelerine gitmeli

Vladimir İliç'in bana söylediği şu sözleri hatırlarım :

— Siz, ferdiyetçi kalmakta inat eden sanatçılar halk kitlelerine gidiniz, büyük atelyelere ve fabrikalara gidiniz. Burada yaratıcı çalışmanız için birçok hamleler kazanacaksınız, işçi sınıfına şimdi lüzumlu olan şeyi bulacaksınız.

"Merkulof, *Yarına uzanan yol hakkında,* ds. *İsvestiya,* 3 Mart 1929."

13

Sıcak limonlukta yetiştirilen kültüre karşı

Lenin işçi kültürünün sıcak bir limonlukta yetiştirilebileceği düşüncesini çok tehlikeli sayardı. Proletkult işte böyle sıcak bir limonluktu.

İşçi kültürü Sovyet iktidarının şartları içinde herkese tanınmış, yayılmış olan öğretim ve eğitim alanı üstünde yetişip büyüyebilir. Sovyet iktidarı sayesinde, bizde milyonlarca kültürlü insan yetişince - kültürlü insanlarımız bugün ne kadar da az! - , işte o zaman, gerçekten, yeni tipte bir kültür, başka tipte bir edebiyat yeşerecektir.

.... İşte onun içindir ki, Lenin işçilere seslenip şöyle derdi :

— Okuyup öğreniniz, burjuva kültürünü edininiz, bilmem ne adlı bir laboratuvarda daha şimdiden bir işçi kültürü yetişti diyenlerin sözlerine aldanmayınız.

İşçi kültürünün doğuşunu diyalektik bir şekilde düşünmek lâzımdır. Bu oluşumun esası, burjuva kültürünün kazandığı şeyleri milyonlarca insanın Sovyet devletinin şartları içinde kendine sindirmesidir.

"Yakovlef, *Rus Komünist Partisi'nin edebiyat siyaseti hakkındaki konferansta verilen söylevden,* 9 Mayıs 1924, Rusça baskı."

14

Lenin ve folklor

Kitaplıkta byline'lerden, halk türkülerinden ve Rus halk masallarından yapılmış seçmeler bulunduğunu Vladimir İliç'e haber verdim: Bunların hemen kendisine verilmesini istedi, okuyup geri verecekti.

Sabahleyin odasına gittiğim zaman :

— Bu ne ilgi çekici malzeme! dedi. Kitaplara şöyle bir göz gezdirdim, ama görüyorum ki, bizde bütün bunları genelleştirecek, sosyal ve siyasî bakımdan inceliyecek kimseler yok: Bu kitaplardan faydalanarak, halkın emelleri ve arzuları hakkında çok güzel bir inceleme vücuda getirilebilir. Edebiyat tarihçilerimizin buna dikkatini çekmeliyiz. Halkın gerçekten yarattığı eserler bunlar. Halkın bugünkü psikolojisini incelemekte çok önemli, çok lüzumlu.

"Bonç-Bruyeviç, *Lenin'in şiir hakkındaki düşünceleri,* ds. *Edebiyat Postası* (Na literaturnom postu), 1931, s. 4, Rusça baskı."

15

Demian Biyednyi (38)

I

Vladimir İliç beni Halk Komiserleri Kurulu dairesini teşkilâtlandırmak işi ile görevlendirmişti... Elimizin altında pek fazla adam yoktu, olanlar arasında da işin ehli olanlar azdı. Demian Biyednyi'yi çağırtıp, bu idarî işe katılmasını rica etmek zorunda kaldım. Çünkü, idareci kabiliyetlerini, ve titiz, enerjik bir çalışma tarzı olduğunu bilirdim. Demian Biyednyi tereddüt etmiş ve kabul etmemişti. Büyük Ekim 1917 İnkılâbının hem yazarı, hem de şairi olarak önünde geniş bir eylem alanı açıldığını anlamıştı. İdareci işine atılmak istemiyordu. Vladimir İliç önce ona kızdı, kıyameti kopardı, köpürdü. Demian Biyednyi yazmağa başladı, gerçek bir inkılâpçı heyecanile canlanan ateşli şiirleri *Pravda* gazetesinde kıvılcımlar saçıyordu. Vladimir İliç, Demian Biyednyi'nin eserini, daha İnkılâptan önce, sevmiş ve dikkatle izlemişti : Yabancı memleketlerden kendisine sık sık cesaret verici ve övücü mektuplar göndermişti. Demian Biyednyi'nin inkılâpçı yeni şiirleri çıkınca, Vladimir İliç bunların ilerdeki mücadeleler için ne büyük önemi olduğunu hemen anladı. Biyednyi'nin idareci olarak çalışması meselesi tekrar ele alındığı zaman Lenin :

— Bırakınız... dedi. İstemiyor... Hem iyi de yazıyor... Buna bizim ihtiyacımız var... Yazsın... Onun da inkılâpçı çalışması bu olacak.

---

(38) Demian Biyednyi (1883-1945) aslı köylü olup, Inkılâptan önceki yıllarda yazdığı şiirlerde yoksul köylünün psikolojisini ifade etmişti. (**Biyednyi** kelimesi "fakir, yoksul" manasına gelen bir takma addır). 1911 yılından itibaren, Bolşevik Partisinin gazete ve dergilerinde yazı yazan ve şiirler yayınlıyan Demian Biyednyi Ekim 1917 İnkılâbından ölümüne kadar Sovyet halkının mücadelelerini terennüm etmiş, kahramanlarını en çok yoksul köylüler ve Kızıl Ordu'nun kahramanları arasından seçmiştir.

"Bonç - Bruyeviç, *Lenin yazarlar ve ilim adamları âleminde,* ds. *Edebiyat Postası* (Na literaturnom postu), 1927, sayı 20."

II

Lenin, Demian Biyednyi'nin giriştiği tahrikâtçı işinin önemini birçok defalar belirtmiş, ama :

— Biraz kaba, demişti. Halkın biraz önünde yürümesi lâzım gelirken, peşinden gidiyor.

"Maksim Gorki, *V. İ. Lenin,* Rusça baskı."

16

Lenin ve sanat

I

Vladimir İliç tabloları severdi. Vladimir İliç'in Voronski'den türlü sanatçılar hakkında resimli bir sürü özetçikler çıkardığını görüp hayret ettiğimi hatırlarım. Akşamları bu özetçikleri uzun uzun okur, tablo kopyalarını seyre dalardı.

"Nadieca Krupskaya, *Lenin hakkında hatıralar,* Rusça baskı."

II

1906 yılında, bir geceyi D. İ. Liyaşçenko'nun evinde Lenin'le birlikte geçirdiğim oldu. Bu yoldaşın sanatçılar hakkında yazılıp, Knakfuss tarafından basılan kitaplardan meydana gelmiş bir kitaplığı vardı. Vladimir İliç bu kitaplığın yanındaki bir odada yatırıldı. Sabahleyin odadan rengi sararmış, yüzü bozulmuş olarak çıktı.

— Ne o, bu ne hal? diye sorduk.

Bütün gece uyumamış. Neye uyumadığını hepimiz de me-

rak ettik. Belki de tahtakurularından rahatsız olmuştur, ya da gürültüden uyuyamamıştır, diye düşündük. Hayır, o da değil. Sakın endişeler ve tasalar yüzünden uykusu kaçmış olmasın? Sonunda, Vladimir İliç şu karşılığı verdi :

— Gece uyumadım, bu kitapları okudum, öyle ilgi çekici ki bunlar! Şunu da göreyim, şunu da karıştırayım, derken, dalıp gitmişim. Bu sanat tarihi ne sarıcı ve çekici bilgi alanı! Bir bolşevik için burada yapılacak ne çok iş var! Ne yazık ki, bu çalışma yapılmıyor. Boş vaktim olsaydı, insanların sosyal hayatının bu tarafını çok derin bir şekilde incelemek isterdim.

İliç'in bu sözlerini gayet iyi hatırlarım.

"A. Lunaçarski, *Lenin ve Sanat,* 1924, Rusça baskı."

17

Lenin ve öncü tiyatrolar

I

Öncü tiyatrolarımızı beslemek ve desteklemek için Lenin'den bana gelir kaynakları sağlamasını rica ettiğim zaman, bana şahsen şöyle dedi :

— Öncü tiyatrolar, kıtlık sırasında, o eski heyecan ve coşkunluk içinde yaşamalıdır! Kültürümüzün temel direklerinin yıkılmaması için bütün çabalarımızı mutlaka bir noktada toplamalıyız. Bunu yapmazsak, işçi sınıfı hiç bir zaman bizi affetmez.

Lenin, en başta, paha biçilmez hazinelere sahip olan müzeleri harap olmaktan korumakla, büyük uzmanların açlıktan ölmelerini ya da yabancı memleketlere kaçmalarını önlemekle görevli olduğumuzu takdir ederdi. Yeniliklere pek susamış olan gençleri daha fazla bekleterek sabırlarını taşırmak gibi pek büyük bir günah işlememiz gerektiğini düşünürdü.

"A. Lunaçarski, *Sanatta sınıf mücadelesi,* ds. *Sanat* (Iskustvo), Ocak 1929."

II

Eski tiyatroları muhafaza etmekle beraber, İnkılâbın etkisi ile doğmuş olan yeni tiyatroları desteklemekte kusur etmememizi Vladimir İliç bana söyledi. Bu yeni tiyatrolar başlangıçta zayıf olabilirlerdi, bunun pek o kadar önemi yoktu. Bu işte sadece estetik hesaba katılmamalı. Yoksa, daha olgun olan eski sanat yeni tohumların yeşermesine engel olur, kendisi de yeni sanatın kamçılanmasını o kadar duymıyacağından, daha ağır bir şekilde tekâmül etmiş olur.

"A. Lunaçarski, *Lenin ve Sanat,* 1924, Rusça baskı."

18

Lenin ve opera

Vladimir İliç musikiyi çok severdi. Bir süre evimde iyi konserler verilmişti. Ara sıra Şalyapin'in de gelip şarkı söylediği, Meyçik, Romanovski, Stradivarius yaylı sazlar kuarteti, Kusyevitski, vb. gibi sanatçıların çaldığı olurdu. Bu konserlere Vladimir İliç'i de birçok defalar çağırmıştım, ama her zaman meşguldü. Bir defasında bana açıkça şöyle dedi :

— Musiki dinlemekten, elbette ki, ben de çok hoşlanırım, ama inanınız ki, bana hüzün veriyor, dayanamıyorum.

Hatırlarım, Tsiyurupa yoldaş evinde konserler tertiplerdi, Romanovski de bu konserlerde çalardı. Tsiyurupa yoldaş ne yapmış yapmış, Vladimir İliç'i iki defa bu konserlere getirmişti. Bana söylediğine göre, Lenin musikiden pek hoşlanmış, ama dinlemekten heyecan duyduğu belli oluyormuş.

... Büyük Tiyatro'nun bize pek o kadar pahalıya mal olmadığını birçok defalar Lenin'e ispat etmeğe çalıştım. Yine de öyle iken, Lenin ısrar ettiği için, yapılan para yardımları azaltıldı. Ona göre, bunun iki sebebi vardı. Bu sebeplerden birincisini hemen şöyle ifade etti :

— Köy okullarını son derece mütevazi bir şekilde beslemek

imkânlarından yoksun olduğumuz bir zamanda, dedi, böyle debdebeli bir tiyatroyu besliyeceğiz diye büyük paralar harcamak olmaz.

Bir toplantıda büyük tiyatroya karşı giriştiği hücumlarda kendisile aynı düşüncede olmadığını söylemiştim. İkinci sebebe de işte o zaman işaret etti. Büyük Tiyatro'nun kültür bakımından itiraz edilmez bir mana taşıdığını belirttim. Bunun üzerine, Vladimir İliç gözlerini kurnazca kırpıştırmağa başladı, ve bana :

— Tamamile derebeylik kültürünün bir parçası ama, dedi, ee buna da hiç kimse itiraz edemez.

Bundan, Vladimir İliç'in geçmişteki kültüre kesinlikle düşman olduğu manasını çıkarmamalı. Operanın saray havasını hatırlatan bütün debdebesi ve ihtişamı ona tamamile derebeylik devrinden kalma bir şey gibi geliyordu. Genellikle, geçmişin sanatına, ve özellikle, Rus realizmine gelince, Vladimir İliç bunu pek takdir ederdi.

.... Lenin kendi estetik sempatilerini ve antipatilerini, prensip olarak, hiç bir zaman öne sürmezdi.

"A. Lunaçarski, *Lenin ve Sanat*, 1924, Rusça baskı."

19

Lenin ve musiki

I

Inès Armand fevkalâde bir musikiciydi, hepimizi kandırır, Beethoven konserlerine giderdik. Kendisi de Beethoven'i çok güzel çalardı. İliç en çok *Appassionata* (39) yı severdi, Inès Armand'dan durmadan bu sonatı çalmasını rica ederdi: Musikiyi pek severdi. Daha sonraları, Sovyet rejimi zamanında, ünlü bir musikicinin bu sonatı çalışını dinlemek için Tsiyurupa'nın evine giderdi.

(39) Ludwig van Beethoven (1770 - 1827) in ünlü piyano sonatı (çev.).

"Nadieca Krupskaya, *Lenin hakkında hatıralar*, Rusça baskı."

II

Bir akşam, Moskova'da, E. Peşkova'nın evindeydik, burada Beethoven'in sonatlarının Isaya Dobroveyn tarafından çalınışını dinlemiş olan Lenin dedi ki :

— Bence *Appassionata*'dan daha güzel bir şey yoktur. Bu eseri her gün dinlesem, yine doymam. Fevkalâde, insanüstü bir musiki bu. Belki de saf bir gururla her zaman "Bak, insanlar ne mucizeler yaratabiliyor" diye düşünürüm.

Ve, gözleri kapalı, neşesiz neşesiz, şu sözleri ekledi :

— Ama, ben sık sık musiki dinliyemem. Sinirlerime dokunur. İnsanın tatlı delilikler edesi ve pis, iğrenç bir cehennem içinde böyle bir güzellik yaratan kimselerin başını okşayası geliyor. Oysa, bugün insanların başını okşamak mümkün değil, elinizi ısırıverirler: Nazarî bakımdan her türlü zora karşı olsak ta, insanların hiç acımadan kafasına kafasına vurmak lâzım geliyor. Hım! Hım! Ne allahın belâsı zor iş !

"Maksim Gorki, *V. İ. Lenin*, Rusça baskı; *Lénine tel qu'il fût*, Paris. Bureau d'Edition. 1934, s. 249."

20

Abideler vasıtasile propaganda

—Anatoli Vasilyeviç, dedi bana Lenin, elinden bir şey gelen ve hiç bir gelir kaynağı olmıyan pek çok sanatçımız vardır her halde.

— Evet, dedim, Moskova'da ve Leningrad'ta pek çok sanatçı var.

— Heykelciler, belki de özellikle şairler ve yazarlar olsa da olur, diye Vladimir İliç devam etti. Şimdi size söyliyeceğim şey hanidir aklımda. Hatırlarsınız, Campanella *Güneş Devleti*'-

nde sosyalist ve hayalî şehrin duvarlarına freskler (duvar resimleri) yapıldığını anlatır. Bu freskler gençlere tarih ve tabiî tarih dersleri vermeğe yarar, medenî duyguları doğurtur, bir kelime ile, yeni kuşakların öğretimine ve eğitimine yardım eder. Bana öyle geliyor ki, bu metod etkin olmaktan uzak değildir, lüzumlu bazı değişiklikler yaparak, biz bu metodu benimsiyebilir ve uygulayabiliriz.

İtiraf ederim ki, Vladimir İliç'in bu sözleri beni pek heyecanlandırdı. Sanatçılara sosyal nitelikte bir şeyler ısmarlamak meselesi beni son derece ilgilendiriyordu... Hem sonra, büyük fikirlerimizi yaymakta sanattan faydalanmak bana son derece güzel bir tasarı gibi göründü.

Vladimir İliç devam etti :

— Bu düşündüğüm şeye "abideler vasıtasile propaganda" adını vermek isterdim. Bu maksatla, ilk önce Moskova ve Petrograd Sovyetlerile anlaşmanız lâzım. Aynı zamanda da, sanatçı kuvvetlerini teşkilâtlandırır, meydanlarda bu iş için elverişli yerler seçersiniz. Bizim iklimin Campanella tarafından hayal edilen freskleri yapmağa elverişli olduğundan şüpheliyim. Onun içindir ki, daha çok heykelcilerin ve yazarların sözünü ediyorum. En göze görünecek yerlere, bu iş için elverişli duvarlara ya da yine bu iş için yapılmış özel yapılara hem en genel ve en ileri prensipleri, hem de marksçılığın şiarlarını öğreten kısa ve ifade kudreti büyük birtakım kitabeler kazılabilir. Filân ya da falan büyük tarihî olayı değerlendiren veciz birtakım ifadeler de olabilir belki. Rica ederim, mermeri, graniti, ya da altın harfleri aklımdan geçiriyorum, sanmayın sakın. Bu işe pek mütevazi bir şekilde başlamak lâzım. Hatta üstüne yazı kazılacak, yazılacak levhalar betondan da olabilir, yalnız kitabeler çok okunaklı olmalı. Şimdilik bunların ne ezelî, ne de devamlı olduğunu düşündüğüm var. Hepsi de eğreti olsun varsın!.

"Abideleri, büst ya da heykelleri, hatta kabartmaları, grupları kitabelerden daha da önemli sayıyorum.

"Hem sosyalizmin öncülerinin, nazariyecilerinin ve müca-

delecilerinin, hem de, sosyalizmle doğrudan doğruya münasebetleri olmamakla beraber, yine de medeniyetin hakikî kahramanları olan (felsefî düşünce, ilim, sanat, vb...) ustalarının bir listesini hazırlamalı.

"Alçıdan ya da çimentodan yapılacak eğreti eserleri, bu listeye göre, heykelcilere ısmarlarsınız. Önemli olanı, bunların halk kitleleri tarafından anlaşılması, göze çarpmasıdır. Yine bunlar iklimin şiddetine dayanmalı, rüzgârın, donun ve yağmurun etkisile bozulmamalıdır. Kaide üstüne yazılacak kısa ve açık bir kitabe bu kişinin nenin nesi olduğunu bildirecektir.

"Bu abidelerin açılış merasimine özel bir dikkat göstermeli. Biz kendimiz, daha başka yoldaşlar, hatta büyük uzmanlar bile söylev vermeğe çağırılmalıyız. Bu açılış merasimlerinin her biri bir propaganda eylemi, küçük bir bayram olmalı! Sonra da, filân büyük adamın hatırası, tabiî her zaman, İnkılâba ve gördüğü işlere bağlanarak, yıldönümlerinde anılabilir."

"A. Lunaçarski, *Lenin ve abideler vasıtasile propaganda,* ds. *Edebiyat Gazetesi* (Literaturnaya Gazeta), 20 Ocak 1933."

21

Bernard Shaw

Lenin İngiliz işçi hareketinde düşünürlerin bulunmadığından söz etti, ve Bernard Shaw'un bir mitingte konuşmasını dinlediğini söyledi.

— Shaw, fabian (40) lar arasına düşmüş mert bir adam-

(40) **Fabian,** asıl adile, **Fabian Society,** Edward R. Pease tarafından 1883 yılı sonlarında Londra'da kurulan İngiliz sosyalist derneği. Bu derneğin amacı "toplumu en yüksek ahlâk idealine göre yeni baştan kurmak" ve bu işte Romalı diktatör Fabius Cunetator (İsa'dan önce, 275 - 203) un başvurduğu en uygun zamanı seçme metodunu kullanmak. Hayalci sosyalizm taraftarı derneğin ilk nüvesini teşkil eden üyeler şunlardı : B. Shaw, H. - G. Wells, S. ve B. Webb, O. Lodge, vb. (çev.).

dır, diye ekledi, ama etrafındakilerden daha fazla sola kaymıştır.

Lenin, Bernard Shaw'un *Kusursuz Wagner Taraftarı* adlı eserini bilmiyordu, ben bu kitabın genel fikrini kendisine izah edince, pek ilgilendi.

Söze karışıp :

— Shaw soytarının biridir! diye bağırmış olan kimseye doğru birden döndü, dedi ki :

— Bernard Shaw burjuva bir devlette soytarı olabilir belki, ama bir İnkılâpta hiç te soytarı olmazdı !

"Arthur Ransome, *1919'da Rusya'da altı hafta,* s. 103."

22

Burjuva sanatı her zaman güzeldir

İngiliz sanatçısı Clara Sheridan 1920 yılında Rusya'ya gitmişti. Kendi barışçı fikrini ifade eden Zafer *adlı heykelinin Sovyetler tarafından beğenilip, Moskova'da bir meydana dikileceğini ummuştu.*

Demek ki, her şey Lenin'e bağlıydı. Onu elindeki işi bir an için bırakmış, pek güleryüzlü görünce, eserlerimin fotoğraflarını gösterdim, bunlar arasında *Zafer* de vardı. Yüzü birden sert bir ifadeye büründü :

— Militarizmle ilgili her şeyden nefret ederim, dedi.

Bana sanat hakkındaki fikirlerini izah etti, zaten sanattan hiç anlamadığını itiraf etmişti. Onca, burjuva sanatı her zaman güzeldi. Oysa, soyut güzellik kavramını hor görüyordu. *Zafer* adlı eserimin güzel olduğunu hiç bir şey haklı gösteremezdi. Savaş çirkin ve iğrenç bir şeydi. Savaşa karışan kahramanlık ve fe-

dakârlık ona hiç bir güzellik katmazdı. Tartışmak boşunaydı, hiç bir şey onu etkilemiyordu. *Zafer* adlı eserimin onun gözünde hiç bir değeri yoktu. Hayalim hakikat olamıyacaktı. Heykelim hiç bir zaman Moskova'daki bir meydana dikilemiyecekti. Daha sonra, o zamanlar beş yaşında olan oğlumun başını ve gövdesini gösteren heykelinin fotoğrafına baktı. İfadesine bir dokunaklılık geldi :

— Pek o kadar güzel mi? dedim.

Başını salladı :

— Bu olmuş, dedi.

— Ama, ne çare ki, beni burjuva sanatı yapmakla ittiham ediyorsunuz.

— Evet, sizi ittiham ediyorum...

Ve ittihamının doğru olduğuna delil olarak, Çörçil'in başını ve gövdesini gösteren heykelini uzattı bana :

— Çörçili ne kadar güzelleştirmişsiniz... Rica ederim, beni de böyle güzelleştirmeyiniz.

"Clara Sheridan, *Nuda Veritas*, s. 160 - 161."

23

Lenin ve Sinema

Benim İliç'le sinema hakkında yaptığım "uzun görüşme" sinemaya karşı gösterdiği kuvvetli ilgi yüzünden oldu. Litkens yoldaşa daha Ocak 1922'de yazdığı mektupta bu ilgiyi göstermişti.

Aşağı yukarı Şubat ortalarında, belki de o ayın sonlarında, İliç beni çağırdı. Benimle görüşmek istiyormuş. Hatırladığıma göre, görüşmemiz Millî Eğitim Halk Komiserliğinin faaliyeti ile ilgili birçok günlük meseleler üstünde oldu. O zaman, bana Litkens'e gönderdiği talimatın sonucunun ne olduğunu sordu. Sinemanın Sovyetler Cumhuriyetindeki durumunu kendisine

oldukça ayrıntılı bir şekilde anlattım, ne türlü büyük güçlüklerle karşılaştığını söyledim. En çok ta, Millî Eğitim Halk Komiserliğinin sinema faaliyetini geliştirecek gelir kaynaklarından yoksun olduğu üstünde, aynı zamanda da, bu alanda idareciler, daha doğrusu, güvenilecek komünist idareciler bulunmadığı üstünde durdum. Vladimir İliç fotoğraf - sinema şubesinin gelir kaynaklarını arttırmak için bir şeyler yapmağa çalışacağını, çalışma iyi bir şekilde teşkilâtlandırılırsa, sinemadan büyük kazançlar sağlanacağına inandığını söyledi. Eğlendirici filmlerle ilmî filmler arasındaki nispetin gayet iyi bir şekilde tespit edilmesi lüzumunu bir daha belirtti. Ne yazık ki, bu nispet o güne kadar pek gözetilmemişti. Vladimir İliç, komünist fikirleri ve sovyet hayatını yansıtan yeni filmler çevrilmeden önce, dökümanter filmler çevrilmesi lâzım geldiğini söyledi. Onca, bu yeni filmlere belki de henüz sıra gelmemişti...

Vladimir İliç sözlerine devam edip, dedi ki :

—İşleriniz iyi bir teşkilât sayesinde yürür yürümez, memleketteki durum düzelir düzelmez, bazı kırediler bulur, filim çevirme işini daha genişletir, ve sinemayı kitlelere, şehre ve en çok ta köylere kadar yayarsınız.

Vladimir İliç, sonra, gülerek ekledi :

— Sanatların koruyucusu olarak geçinen siz, unutmamalısınız ki, bizce sanatların en önemlisi sinemadır (41).

"A. Lunaçarski, *Lenin ve Sinema*, Rusça baskı."

---

(41) Lenin'in hükümet idaresi başındaki faaliyetleri içinde sinemayı geliştirmek, halk kitlelerinin eğitimi ve kültürü için sinemadan yararlanmak kaygısı da vardı. Onun isteği üzerine, Sovyetler Birliği hükümeti propaganda tirenleri ve gezginci sinemalar düzenledi. 18 Kasım 1920 tarihli "İstihsalin propagandası hakkında tezler" inde, Lenin "istihsal uğrunda girişilecek propagandada filimden en geniş ve en sistemli bir şekilde faydalanılmasını" ve "Sovyet Plağı Kurumu" nun kurulmasını salık vermiştir (Lenin, **Eserler,** C. XXX, s. 378).

ENDEKS *

AKSAKOF, 223.
AKSELROD, 27, 28, 31.
ALEKSANDR I (çar), 13, 52.
ALEKSANDR II (çar), 57, 58, 59, 231.
AMFİTEATROF, 118, 119, 120.
ANDREYEF, 26.
ANNA IVANOVNA, 52.
ANTONİ (piskopos), 60
ANTONİUS VOLİNSKİ, 152.
APUKTİN, 223.
ARAKÇEYEF, 52.
ARMAND, INÈS, 136, 225, 241.
ARMAND, VARİA, 208.
AVENARİUS, 111, 113.
AVERÇENKO, 199 - 201.

BAKUNİN, 54, 55, 119, 208, 225.
BALALAYKİN, 19, 142.
BALMONT, 26.
BARBUSSE, 196 - 197, 207, 215, 216.
BASSOF - VERKOYANTZ, 228
BAZAROF, 111, 113, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164.
BEBEL, 34, 131.
BEETHOVEN, 214, 241, 242.
BERDİYAYEF, 124 - 125.
BERNSTEİN, 165, 166.
BİEDNYİ, DEMİAN, 210, 237 - 238.
BİRON, 52.
BİSMARK, 131.
BİYELİNSKİ, 37, 69, 78, 92, 125, 126, 127, 128, 179, 229.
BLANQUİ, 188.
BLATCHFORD, 137.
BOBÇİNSKİ, 17.
BOGDANOF, 43, 44, 111, 113, 121, 122.
BONÇ - BRUYEVİÇ, 230, 232, 236, 238.
BULGAKOF, 125.
BUNİN, 26.
BRİYUSOF, 33.

CAMPANELLA, 242 - 243.
COMTE, AUGUSTE, 160.

ÇADAYEF, 126.
ÇATSKİ, 12.
ÇEKOF, 13, 21, 22, 177, 208, 210, 223, 226.
ÇEREVANİN, 165.
ÇERNOF, 18, 87.
ÇERNİŞEVSKİ, 37, 42, 57, 58, 61, 62 - 71, 79, 86, 92, 126, 133, 183, 203, 204, 229.
ÇERTKOF, 232.
ÇİÇİKOF, 12.
ÇÖRÇİL, 246.

DEFOE, DANİEL, 12.
DENİKİN, 125.
DİCKENS, 210.
DİMİTROF, 63.

*) Lenin'in adı, **Giriş**'te, notlarda, **Ek**'te çok sık geçtiğinden, **Endeks**'e alınmamıştır.

DOBROLYUBOF, 37, 57, 108, 126, 133, 223.
DOBROVEYN, 242.
DOBÇİNSKİ, 17.
DOLGORUKOF, 229.
DOSTOYEVSKİ, 126, 135, 223, 224, 225, 226.
DUBASOF, 73, 74.
DUEROUX, 6.
DUMAS, 213.

EHRENBURG, 209.
ENGELHARDT, 7, 88, 89, 90, 91.
ENGELS, 5, 13, 36, 37, 38, 46, 63, 66, 112, 119, 137, 171, 188, 189, 225.

FEDOR, 73, 74.
FET, 223, 224.
FEUERBACH, 51, 53, 62, 160, 161.
FİLİNOF, 74.
FOURİER, 62.
FRANCE, ANATOLE, 164.

GARİN, 26.
GOETHE, 204.
GOGOL, 10, 12, 13, 14, 17, 62, 69, 78, 127, 179, 223.
GOLOFLEF, BAY, 13, 76.
GOLOFLEF, YUDUŞKA, 19, 20, 76.
GONÇAROF, 13, 20, 102, 223.
GORKİ, 5, 26, 38, 39, 45, 47, 105 - 124, 139, 177, 196, 209, 210, 224, 232, 233, 234, 238, 242.
GREDESKUL, 78.
GRİBODEYOF, 12, 13, 14.
GRİGOROVİÇ, 223.
GUÇKOF, 42, 100, 124, 183.
GURVİÇ, 88.
GZOVSKAYA, 207, 208.

HAUPTMANN, 204, 205.
HEGEL, 53, 204, 229.
HEİDEN, 71, 72, 73, 74.
HEİNE, 204.
HERWEGH, 132.
HERZEN, 10, 51 - 61, 62, 68, 69, 71, 92, 125, 126, 204, 229.
HLESTAKOF, 17.
HUGO, VİCTOR, 205.
HYNDMAN, 137.

İSA, 151, 217.
IVAN, KORKUNÇ, 107
IVAN, APTAL, 161.
IZGOYEF, 78, 163, 165.

JAURÈS, 139, 212.
JELYABOF, 61.
JUDAS, 19.
JÜPİTER, 134.

KAÇOROVSKİ, 119.
KANT, 37, 66, 112.
KARLOŞTADT, 217.
KARONİN, 88.
KAUTSKY, 16, 20, 165, 219.
KAVELİN, 57, 58.
KERENSKİ, 87.
KİRSANOE, 17.
KNAKFUSS, 238.
KOKOREF, 227.
KOLİŞKA, 21.
KOLTZOF, 223.
KOLUPAYEF, 18.
KOROLENKO, 17.
KRİLOF, 13, 44.
KRİSTOFOROF, 229.
KROPOTKİN, 208.
KRUPSKAYA, 62, 212, 213, 214, 215, 216, 223, 238, 242.
KUSİYEVİTSKİ, 240.

LADİJNİKOF, 233.
LAFARGUE, LAURA, 137.
LAFARGUE, PAUL, 137.
LAFARGUE, PAUL, 137.
LASSALLE, FERDİNAND, 131, 132.
LAVROF, 119, 229.
LEONTİYEF, KONSTANTİN, 126.
LERMONTOF, 203, 204, 223.
LESKOF, 223.
LESSİNG, 62.
LEVİTOF, 223, 226.
LEVİTSKİ, 165.
LİDVAL, 76.
LİEBMAN, 181.
LİTKENS, 246.
LİYAŞÇENKO, 238.
LONDON, JACK, 211.
LOPATİN, 119.
LUGENOVSKİ, 74.
LUNAÇARSKİ, 26, 111, 121, 191, 239, 240, 241, 244, 247.
LUTHER, 217.

MACH, 66, 113, 116, 117, 118, 120, 164.
MADELEİNE, 58.
MAMİN - SİBİRİAK, 7, 8.
MANİLOF, 15, 16, 53.
MARTOF, 27, 29, 31, 164.
MARTİNOF, 22.
MARX, 5, 6, 13, 32, 36, 37, 38, 41, 46, 55, 62, 66, 86, 112, 119, 125, 131, 137, 165, 165, 171, 188, 189, 220, 225, 229.
MASLOF, 165.
MAYAKOVSKİ, 45, 81, 83, 85 - 87, 91, 201 - 202, 207, 209.
MAYKOF, 223.
MAYRET, 6.
MAZZİNİ, 137.
MEHRİNG, 41.
MEİLAKH, 6.
MELLER - ZAKOMELSKİ, 74.
MEREJKOVSKİ, 223, 224.
MERKULOF, 235.
MEYÇİK, 240.
MİHAYLOVSKİ, 7, 8, 81, 83, 85 - 87, 91, 226.
MİLYUKOF, 124.
MİNERVA, 134.
MİNSKİ, 26, 27.
MOLÇALİN, 12, 13, 14, 19.
MONTÉHUS, 205, 207, 212 - 214.

NADSON, 215, 223.
NAPOLEON III, 54.
NÂZIM HİKMET, 43, 210.
NEKRASOF, 13, 73, 77 - 79, 143, 204, 215, 223, 224, 230 - 231.
NEMİROVSKİ, 208.
NEVEDOMSKİ, 163, 164.
NİKOLA I (çar), 126, 203, 225.
NİKOLA II (çar), 16, 98, 122, 175.
NİETZSCHE, 28.
NOZDREF, 12, 17.

OBLOMOF, 20, 21, 23, 102.
OGAREF, 51, 229.
OLMİNSKİ, 26.
OSTROVSKİ, 13.

PARVUS, 31.
PEÇKOVA, 242.
PEROVSKAYA, SOFYA, 61.
PİMEN, 164.
PİSAREF, 204, 223.
PLEHANOF, 27, 28, 30, 31, 32, 42, 62, 63, 64, 75, 106, 114, 139, 165, 166, 183, 229, 232.

PLETNEF, 44.
POLENTZ, 205.
POMYATOVSKİ, 223.
POMPADOURS, 12, 18, 19.
POTRESOF (STAROVER), 18, 21, 158, 159, 162, 163, 164, 165.
POTTİER, EUGÈNE, 128 - 131, 132.
PROUDHON, 93.
PRUTKOF, 223.
PUGAÇEF, 15.
PURİŞKEVİÇ, 15, 16, 42, 122, 183.
PUŞKİN, 13, 15, 62, 164, 204, 209, 215, 223.

RADİŞÇEF, 43, 223.
RANSOME, 245.
RAZUVAYEF, 18.
REED, JOHN, 197 - 198.
REİTERN, 59.
RENAN, 23.
RENNENKAMPF, 74.
RÉMUS, 53.
REPETİLOF, 14.
REPİN, 109.
REZETNİKOF, 226.
R. K., 231.
ROLLAND, ROMAİN, 196.
ROMANOF, 59, 226.
ROMANOVSKİ, 240.
ROMULUS, 53.
ROOSEVELT, 137.

SERAFİMOVİÇ, 198 - 199.
SEREBRİYAKOF, 229.
SERNO - SOLOVYEVİÇ, 57.
SHAW, BERNARD, 244 - 245.
SHERİDAN, 245 - 246.
SİNCLAİR, UPTON, 136 - 138.
SKALDİN, 89, 90.
SKALOZUP, 14.
SOBAKEVİÇ, 15, 16.
SALOVYEF, 126.
STALİN, 202, 208.
STOLİPİN, 73, 145, 147.
STRADİVARİUS, 240.
STROÇKOF, 31.
STRUVE, 42, 78, 81, 82, 84, 122, 125, 183.
SUHANOF, 174.

ŞALYAPİN, 240.
ŞÇEDRİN (SALTİKOF - ŞÇEDRİN), 11, 12, 13, 18, 19, 20, 46, 73, 75 - 77, 78, 79, 102, 142, 210, 223, 224.
ŞÇEPETEF, 78.

TİHOMİROF, 229.
TİYUÇEF, 223, 224, 225.
TKAÇEF, 229, 230.
TOLSTOY, ALEKSİ, 223.
TOLSTOY, LEON, 47, 126, 133, 138, 139 - 147, 147 - 153, 153 - 156, 156 - 158, 158 - 167, 167 - 172, 203, 207, 223, 224, 231 - 233.
TRETYAKOF, 215.
TRİOLET, ELSA, 45, 208.
TROÇKİ, 20, 31, 200.
TRUBETZKOY, 15, 16.
TSEYTLİN, 13.
TSİYURUPA, 240, 241.
TURGENYEF, 10, 13, 17, 58, 59, 71 - 74, 133, 204, 223, 224.

UGRİYUM - BURÇEYEF, 18, 19.
USPENSKİ, GLEB, 7, 8, 13, 88, 89, 149, 203, 215, 223, 226, 227.
USPENSKİ, NİKOLA, 226.

VAİLLANT, EDOUARD, 212.
VANDERVELDE, 47.

VANİÇKA, 21.
VASSİÇKA, 21.
VASİLYEF, 75.
VERASEYEF, 7, 26, 178.
VERHAEREN, EMİLE, 207.
VİNNİÇENKO, 135, 136, 225.
VOLTAİRE, 14.
VOROŞİLOF, 18, 224.
VORONSKİ, 238.
V. V. (VORONTZOF), 91, 226.
VRANGEL, 125.
WEİTLİNG, 93.
WİLSON, 175.
WİTTE, 99.
YAKOFLEF, 236.
ZETKİN, CLARA, 45, 216, 218, 223.
ZLATOVRATSKİ, 223, 226.
ZOLA, EMİLE, 178, 204.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

LENİN'İN EDEBİYAT VE KÜLTÜR ÜSTÜNDEKİ EYLEMİ, JEAN FRÈVİLLE 5

LENİN, SANAT VE EDEBİYAT : SEÇİLMİŞ METİNLER . . 49

BİRİNCİ BÖLÜM : Rus edebiyatının XIX. Yüzyılda oynadığı kurtarıcı ve ilerici rol 51

1. Aleksandr Herzen, s. 51; 2. Çernişevskì, s. 62; 3. Turgenyef, s. 71; 4. Saltikof - Şçedrin, s. 75; 5. Nekrasof, s. 77. . . . . .

İKİNCİ BÖLÜM : 1893'ten 1917'ye kadar ideoloji ve edebiyat cephesinde mücadele 81

1. Popülistlerin sübjektifçiliğine karşı, s. 81; 2. Mihaylovski, s. 85; 3. Popülist yazarlar Rus gerçeğini sadakatla tasvir ettikleri her yerde popülist nazariyecilerin mütearifelerini çürütmüşlerdir; 4. Edebiyatın önemi, s. 92; 5. Edebiyattaki "işçilerin bir halk hareketini kendi başlarına idare edebilecekleri eğilimi" ne karşı, s. 93; 6. İnkılâpçı işçileri nasıl yetiştirmeli, s. 94; 7. Partinin yazarları Partiye karşı sorumlu olmalıdırlar, s. 96; 8. Parti teşkilâtı ve Parti edebiyatı, s. 98; 9. Maksim Gorki ve inkılâpçı hareketin uyanması, s. 105; 10. Edebî tenkidi Partinin çalışmasına bağlamak, s. 108; 11. Felsefî maddecilik hakkında, s. 111; 12. Yazar ve felsefî görüşleri, s. 112; 13. İdeoloji alanında taviz vermek yok, s. 113; 14. Gorki ve işçi hareketi, s. 114; 15. Gorki'nin güya Partiden çıkarılması hakkında, s. 115; 16. Gorki işçi sanatının en büyük temsilcisidir, s. 116; 17. Eğilimsiz dergi olmaz, s. 118; 18. Şair işçileri teşvik etmeli, s. 121; 19. Yazarların sübjektif düşünceleri yazılarının objektif manasına her zaman uymaz, s. 121; 20. Gorki'nin siyasî hataları, s. 123; 21. Liberal fikirleri inkâr ansiklopedisi, s. 124; 22. Eugène Pottier, s. 128; 23. Almanya'da işçi koroları, s. 131; 24. Rusçayı zorla mı öğretmeli, s. 133; 25. İnkılâpçı bir basın için, s. 134; 26. Kara edebiyata karşı, s. 135; 27. Upton sinclair, s. 136;

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : Tolstoy Rus edebiyatının aynasıdır . 139

1. Tolstoy Rus edebiyatının aynasıdır, s. 141; 2. Leon Tolstoy, s. 147; 3. Tolstoy ve çağdaş işçi hareketi, s. 153; 4. Tolstoy ve işçi sınıfının mücadelesi, s. 156; 5. "Sakınıcı küçük kayıtlarının kahramanları, s. 158; 6. Tolstoy ve zamanı, s. 167.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : Ekim 1917 İnkılâbı ve kültür meseleleri 173

1. Sosyalist İnkılâp bir kültür İnkılâbı yapılmasını gerektirmektedir, s. 173; 2. Sosyalizm ancak eldeki malzeme ile kurulur, s. 174; 3. Burjuva aydınları ve sosyalist İnkılâp, s. 177; 4. Sosyalizm ve millî mesele, s. 181; 5. Sovyetler Birliği iktidarının millî siyaseti, s. 184; 6. Kurtuluşa kavuşmuş halk çok büyük yaratıcı kuvvetler doğurur, s. 184; 7. Kültür kazancı, s. 185; 8. XVIII. yüzyıl Fransız maddecileri, s. 188; 9. İşçi sınıfı kültürünün tecrübecileri, s. 190; 10. İşçi kültürü hakkındaki tezler, s. 190; 11. Basın hürriyeti, s. 193; 12. Herkese kitap, s. 194; 13. Rus dili hakkında, s. 195; 14. Henri Barbusse, s. 196; 15. Dünyayı sarsan on gün, s. 197; 16. Serafimoviç'e mektup, s. 198; 17. Averçenko'nun kitabı, s. 199; 18. Mayakovski, s. 201.

EK : Lenin hakkında hatıralar ve tanıklar 203

1. Lenin'in edebiyat zevkleri, s. 203; 2. Lenin Paris'teki dışmahalle tiyatrolarında, s. 211; 3. Montéhus, s. 212; 4. Lenin sürgünde, s. 214; 5. Sanat halkın malıdır, s. 216; 6. Lenin'in kitaplar ve yazarlar hakkındaki fikirleri, s. 223; 7. İçinde Nekrasof bulunmıyan sosyalist kitaplık olmaz, s. 230; 8. Tolstoy, s. 231; 9. Harp ve Sulh, s. 232; 10. Gorki'nin "Ana" sı, s. 233; 11. İnkılâbın ilk zamanlarında edebiyat öğretimi, s. 234; 12. Yazarlar halk kitlelerine gitmeli, s. 235; 13. Sıcak limonlukta yetiştirilen kültüre karşı, s. 235; 14. Lenin ve folklor, s. 236; 15. Demian Biyednyi, s. 237; 16. Lenin ve sanat, s. 238; 17. Lenin ve öncü tiyatrolar, s. 239; 18. Lenin ve opera, s. 240; 19. Lenin ve musiki, s. 241; 20. Abideler vasıtasile propaganda, s. 242; 21. Bernard Shaw, s. 244; 22. Burjuva sanatı her zaman güzeldir, s. 245; 23. Lenin ve sinema, s. 246.

ENDEKS 249

İÇİNDEKİLER 255

PAYEL YAYINEVİ — Nuruosmaniye Cad. No. 23
Eser Han Kat : 2 Cağaloğlu
P. K. 889 — İSTANBUL

10 LİRA

BOZAK Matbaası — İstanbul - 22 57 26